شاهنامهٔ فردوسی

آکادمی علوم اتحاد شوروی

سلسلهٔ آثار ادبی ملل خاور

متون

سری بزرگ

۲

ادارهٔ انتشارات «دانش»
شعبهٔ ادبیات خاور

انستیتوی ملل آسیا

شاهنامهٔ فردوسی

متن انتقادی

جلد سوم

تصحیح متن باهتمام

او. اسمیرنوا

تحت نظر ع. نوشین

مسکو ۱۹۶۵

فهرست

داستان سیاوش ٦
ملحقات ٢٥١

شاهنامهٔ فردوسی

داستان سیاوش

کنون ای سخنگوی بیدار مغز[1] / یکی داستانی بیارای نغز
سخن چون برابر شود با خرد / روان سراینده رامش برد[2]
کسی را که اندیشه ناخوش بود / بدان[3] ناخوشی رای او گش[4] بود
همی خویشتن را چلیپا کند / بپیش[5] خردمند رسوا[6] کند
ولیکن نبیند کس آهوی خویش / ترا[7] روشن آید همه[8] خوی خویش
اگر داد باید که ماند[9] بجای / بیارای ازین پس بدانا نمای
چو دانا پسندد[10] پسندیده گشت / بجوی تو در آب چون[11] دیده گشت
ز گفتار دهقان کنون[12] داستان / تو بر خوان و برگوی با راستان[13]
کهن گشته این داستان‌ها ز من[14] / همی نو شود بر سر انجمن[15]
اگر زندگانی بود دیر یاز[16] / برین وین[17] خرّم بمانم دراز
یکی میوه‌داری بماند ز من / که نازد[18] همی بار او بر چمن[19]

---

[1] IV — بسیار مغز; Б — перевод бб. 1—19 отсутствует. [2] IV — زبان نیز آینده نامش برد (так!). [3] I — بدل [4] (ردآکتور) وسوسه و مزاحمت См. «برهان قاطع»; Л, I, IV, VI — کش [5] I — بنزد; VI — به پیشش [6] I, IV — رعنا [7] VI — همی [8] I, IV — همی [9] VI — ترا [10] VI — پسند و [11] I, VI — چون آب در [12] VI — یکی [13] T — بپیوندم از گفتهٔ باستان; I, IV — б. заменен следующим (ср. б. 19):

بگفتار دانا کنون باز گرد * نگر تا چه گوید سراینده مرد

[14] I — داستان کهن; IV — داستان ها ز تن [15] I, IV — вторые мисра бб. 9 и 10 и первое мисра б. 11 оп. [16] Так в К и I; Л, IV, VI — دیر باز [17] Предложено редактором (см. примечание, стр. ۲٦۱). Так в Л; I, IV, VI и T — بدین دیر; K — بدین دین (описка вместо بدین وین?) (K—здесь и ниже Каирская рукопись XIV в., см. т. IV, предисловие). [18] IV — بارد; VI — یازد [19] VI — با چمن; I — که یارد بباد از همه انجمن

از ان پس که بنمود پنجاه و هشت ‎ ‎ بسر بر فراوان شگفتی گذشت[1]
همی آز کمتر نگردد بسال ‎ ‎ همی روز جوید[2] بتقویم[3] و فال
چه گفتست آن[4] موبد پیش رو ‎ ‎ که هرگز نگردد کهن گشته نو
تو چندان که گویی[5] سخن گوی باش ‎ ‎ خردمند باش و جهانجوی باش
چو رفتی[6] سر و کار با ایزدست ‎ ‎ اگر نیك باشدت جای[7] ار بدست[8]
نگر تا چه کاری همان بدروی ‎ ‎ سخن هرچه گویی همان بشنوی
درشتی ز کس نشنود نرم گوی[9] ‎ ‎ بجز نیکویی در زمانه مجوی[10]
بگفتار[11] دهقان کنون باز گرد[12] ‎ ‎ نگر تا چه گوید سراینده مرد[13]

١

چنین گفت موبد که یك روز طوس ‎ ‎ بدانگه که بر خاست بانگ خروس[14]
خود[15] و گیو[16] گودرز و چندی سوار ‎ ‎ برفتند شاد از در شهریار
بنخچیر گوران بدشت[17] دغوی[18] ‎ ‎ ابا[19] باز و یوزان نخچیرجوی
فراوان گرفتند[20] و انداختند ‎ ‎ علوفه[21] چهل روزه را ساختند[22]
بدانجایگه ترك نزدیك بود ‎ ‎ زمینش ز خرگاه تاریك بود
یکی بیشه پیش اندر آمد ز دور ‎ ‎ بنزدیك مرز سواران تور[23]
همی راند در پیش با طوس، گیو ‎ ‎ پس اندر پرستندهٔ چند نیو
بران بیشه رفتند هردو سوار ‎ ‎ بگشتند بر[24] گرد آن مرغزار
ببیشه یکی خوب رخ یافتند ‎ ‎ پر از خنده لب هر دو بشتافتند
بدیدار او در زمانه نبود ‎ ‎ برو بر ز خوبی[25] بهانه نبود[26]

1 I — б. оп. 2 VI — جویم 3 IV — ز تقویم 4 I, IV и T — چو گفت اندرین 5 I — زمانی; IV — که یابی; T — که باشی 6 I — رفته 7 I, IV и T — کار 8 I — обратный порядок мисра. 9 VI — نرم خوی. 10 I — سخن هرچه گویی بازرم گوی; IV и T — سخن تا توانی بازرم گوی 11 I, IV — ز گفتار 12 I, IV — داستان 13 I, IV — تو برخوان و برگوی از باستان (ср. б. 8 текста). 14 I, IV, VI — که خیزد خروش خروس 15 Л — بخود (так!). 16 Л, I, VI — доб. و 17 I, VI — که نخچیر جوید ز دشت; IV — که نخچیر جویند ز دشت 18 K — ورغوی; IV, VI — رغوی 19 I, IV — هم از 20 VI — فگندند 21 Л, I — علفها 22 I — برساختند; VI — زمین را ز جنبنده پرداختند 23 I, IV — گور 24 I — در 25 I, IV — ز خوبی بر و بر; VI — ز خونی بر او 26 Б — перевод б. отсутствует.

بدو گفت گیو[1] ای فریبنده ماه
ترا سوی این بیشه چون بود[2] راه

چنین داد پاسخ که مارا پدر
بزد دوش[3] بگذاشتم بوم و بر

شب تیره مست آمد از دشت سور
همان چون[4] مرا دید جوشان[5] ز دور

یکی خنجری آبگون[6] برکشید
همان[7] خواست از تن سرم را برید

بپرسید زو[8] پهلوان از نژاد
برو سروبن یک بیک کرد یاد

بدو گفت من خویش گرسیوزم
بشاه آفریدون کشد پروزم

پیاده بدو گفت چون آمدی
که بی باره و رهنمون آمدی

چنین داد پاسخ که اسپم بماند[9]
ز سستی[10] مرا بر زمین بر نشاند

بی اندازه زرّ[11] و گهر داشتم
بسر بر یکی تاج زر داشتم

بران روی بالا[12] ز من بستدند
نیام یکی تیغ بر من زدند

چو هشیار گردد پدر بی‌گمان
سواری[13] فرستد پس من دمان[14]

بیاید همی تازیان مادرم
نخواهد[15] کزین بوم و بر بگذرم

دل پهلوانان بدو[16] نرم[17] گشت[18]
سر طوس نوذر بی[19] آزرم گشت[18]

شه نوذری گفت من یافتم
از ایرا چنین تیز بشتافتم

بدو گفت گیو ای سپهدار شاه
نه با من برابر بدی[20] بی سپاه[21]

همان طوس نوذر بدان[22] بستهید[23]
کجا پیش اسپ من اینجا رسید

بدو گیو گفت این سخن خود مگوی
که من تاختم پیش نخچیرجوی[24]

ز بهر پرستندهٔ گرمگوی[25]
نگردد جوانمرد پرخاشجوی[26]

سخن شان بتندی[27] بجایی رسید
که این ماه را سر بباید برید

---

[1] I, IV, VI — طوس [2] I, IV — سوی بیشه کی بنمود; VI — سوی این بیشه بنمود [3] I, IV, VI — доб. و [4] VI — خون [5] VI — رخشان [6] I, IV — یکی تیغ زهرآبگون; VI — همی خنجرِ آبگون [7] I, IV, VI — همی [8] I, IV — پس; VI — ازو [9] IV — نماند [10] VI — مستی [11] VI — درّ [12] VI — برز و بالا [13] I, IV, VI — سواران [14] VI — پی من دوان [15] VI — بخواهد [16] IV, VI — برو [17] I, IV, VI и T — گرم [18] VI — شد [19] I, IV, VI — پر [20] VI — شدی [21] Л — طوس گفت این نخواهم شنید; IV — با سپاه [22] VI — بران [23] I — طوس گفتا نخواهم شنید; IV — طوس گفت این نخواهم شنید [24] Б — перевод б. отсутствует. [25] К и Т — کژ مگوی [26] VI — و پرخاشجوی; Л — б. на полях; I, IV —

ز بهر گزیده همی خود مگوی * بگردد جوانمرد پرخاشجوی

[27] I, IV — ز تندی

میانشان چو آن[1] داوری شد دراز   میانجی بر آمد[2] یکی سرفراز
که این را بر شاه ایران برید   بدان[3] کو دهد[4] هر دو فرمان برید
نگشتند[5] هر دو ز گفتار[6] اوی[7]   بر شاه[8] ایران نهادند روی
چو کاوس روی کنیزك بدید   بخندید و لب را بدندان گزید
بهر دو سپهبد چنین گفت شاه   که کوتاه شد بر شما رنج راه
برین داستان بگذرانیم[9] روز   که خورشید گیرند گردان[10] بیوز[11]
گوزنست اگر آهوی دلبرست   شکاری چنین از در مهترست
بدو گفت خسرو نژاد تو چیست[12]   که چهرت همانند[13] چهر پریست
ورا گفت از مام خاتونیم[14]   ز سوی پدر بر[15] فریدونیم
نیایم سپهدار گرسیوزست[16]   بران مرز خرگاه او مرکزست[17]
بدو گفت کین روی و موی و نژاد   همی خواستی داد هر سه[18] بباد
بمشکوی زرّین کنم شایدت   سر ماهرویان کنم بایدت[19]
چنین داد پاسخ که دیدم ترا   ز گردنکشان برگزیدم ترا
بت اندر شبستان فرستاد[20] شاه   بفرمود تا برنشیند بگاه
بیاراستندش بدیبای زرد   بیاقوت و پیروزه و[21] لاجورد
دگر ایزدی هرچه بایست بود   یکی سرخ یاقوت بد نابسود

۲

بسی بر نیامد برین روزگار   که رنگ اندر آمد بخرّم بهار[22]

---

1 Л — چنین; I, IV — چنان 2 I, IV, VI — بیامد 3 I, IV и T — بران; VI — چو آن 4 I, IV, VI — نهد 5 Л — بگشتند 6 I, IV — فرمان 7 VI — برفتند هردو دوان پیش اوی; Б — мисра передано так: فتراضیا بذلك 8 I, IV — سوی شهر; VI — سوی شاه 9 I, IV — برگذاریم 10 VI — شیران 11 Б—бб. 54—61 сокращены: و إن مثل هذا الصيد لا يليق إلا بالملک فاخذ الجارية و استأثر بها 12 IV, VI — کیست 13 I, IV, VI — بمانند 14 Л — خاقانیم; I, IV, VI, T — بگفتا که از مام خاتونیم 15 I — هم; IV — در; VI — از 16 IV — سپهدار تور آوزست (так). 17 I — پروزست; VI — б. искажен. 18 VI — همی خواست داری تو هر سر 19 Л — شایدت (без рифмы). 20 Л — فرستاده 21 I — پیروزهٔ 22 I, IV — порядок бб.: 65, 68, 66, 67, 69 и доб. б.:

چو نه ماه بگذشت بر خوب‌چهر * یکی کودک آمد چو تابنده مهر

VI — доб. тот же б. вместо б. 68 текста, см. прим. 3 к нему.

جدا گشت زو کودکی چون پری ‏ ‏ بچهره بسان[1] بت آزری
بگفتند با شاه کاوس کی ‏ ‏ که بر خوردی از ماه فرخنده‌پی
یکی بچّهٔ فرّخ آمد پدید ‏ ‏ کنون[2] تخت بر ابر باید کشید[3]
جهان گشت ازان خوب[4] پر گفت و گوی ‏ ‏ کزان گونه نشنید کس موی و روی
جهاندار[5] نامش سیاوخش[6] کرد ‏ ‏ برو چرخ گردنده را بخش کرد[7]
ازان کو شمارد[8] سپهر بلند ‏ ‏ بدانست نیک و بد و[9] چون و چند
ستاره بران بچّه[10] آشفته دید ‏ ‏ غمی گشت چون بخت[11] او خفته دید
بدید از بد و نیک آزار[12] او ‏ ‏ بیزدان پناهید از[13] کار او
چنین تا بر آمد برین روزگار ‏ ‏ تهمتن بیامد بر شهریار
چنین[14] گفت کاین[15] کودک شیرفش ‏ ‏ مرا پروراند باید بکش
چو دارندگان ترا مایه[16] نیست ‏ ‏ مر اورا بگیتی چو من دایه نیست
بسی مهتر اندیشه کرد اندر آن[17] ‏ ‏ نیامد همی بر دلش بر گران[18]
برستم سپردش[19] دل و دیده را ‏ ‏ جهانجوی گرد[20] پسندیده را
تهمتن ببردش بزاولستان ‏ ‏ نشستنگهش[21] ساخت در گلستان
سواری و تیر[22] و کمان و کمند ‏ ‏ عنان و رکیب و چه و چون و چند
نشستن گه[23] مجلس و میگسار ‏ ‏ همان باز و شاهین و کار[24] شکار

---

1 IV — بمانند 2 I — کزو 3 VI — б. оп. 4 I, IV и T — خرد 5 VI — جهانجوی

6 В тексте имя Сийāвӯш по предложению редактора дается всюду в написании рук. Л; VI (кроме бб. 1—320) чередует, как правило, سیاوخش и سیاوش (согласно метру); I — سیاوش и سیاووش; IV — سیاوش 7 VI — ازان چرخ گردیده‌را رخش کرد 8 Л, I, IV — شمار 9 Л — و оп.

10 I, VI — بدان کودک; IV — بران کودک 11 Л — کار 12 I — بد نیک بازار; IV — بد و نیک بازار

13 I — زان; IV — در 14 VI — بشه 15 Л — این; I — کاین оп. 16 VI — چو پروردگار ترا دایه

17 VI — بهتر اندیشه کردند زان 18 VI — رایگان; Б — перевод б. отсутствует. 19 VI — سپرد او

20 Л — و گرد; T — جهانجوی پور 21 I, IV, VI — نشستنگهی 22 IV — بتیر 23 Так в Л; остальные рук. — نشستنگه; VI — доб. و 24 I — یوز; IV, VI — یوز و

ز داد و ز بیداد و[1] تخت و کلاه — سخن گفتن رزم[2] و راندن سپاه
هنرها بیاموختش[3] سر بسر — بسی رنج برداشت[4] و آمد ببر
سیاوش چنان شد[5] که اندر جهان — بمانند[6] او کس نبود از مهان
چو یکچند بگذشت و او شد بلند — سوی گردن شیر شد با کمند
چنین گفت با رستم سرفراز — که آمد بدیدار شاهم نیاز
بسی رنج بردی و دل[7] سوختی — هنرهای[8] شاهانم آموختی
پدر باید اکنون که بیند ز من — هنرهای[8] آموزش پیلتن
گو شیردل کار اورا بساخت — فرستادگانرا ز هر[9] سو بتاخت[10]
ز اسپ و پرستنده و سیم و زر — ز مهر[11] و ز تخت و کلاه و کمر
ز پوشیدنی هم ز گستردنی[12] — ز هر سو بیاورد[13] آوردنی
ازین[14] هر چه در گنج رستم نبود — ز گیتی[15] فرستاد و آورد زود[16]
گسی کرد ازان گونه اورا[17] براه — که شد بر سیاوش نظاره سپاه[18]
همی رفت با او تهمتن بهم — بدان تا نباشد سپهبد[19] دژم
جهانی بآیین بیاراستند — چو خشنودی[20] نامور خواستند
همه زر بعنبر[21] بر آمیختند — ز گنبد[22] بسر بر همی ریختند
جهان گشته[23] پر[24] شادی و خواسته — در و بام هر[25] برزن[26] آراسته[27]
بزیر پی تازی اسپان درم — بایران نبودند یکتن[28] دژم[29]
همه یال اسپ از کران تا کران — بر اندوده[30] مشك و می و زعفران[31]

---

[1] Л — و оп.; I, IV — ز بیداد و داد وز; VI — همان داد و بیداد و [2] VI — نرم [3] VI — بیاموختش جملگی [4] VI — بسی رنجها برد [5] VI — گشت [6] I, IV — همانند [7] VI — رنج دیدی و تن [8] I, IV, VI — هنرها و [9] I, IV — بهر [10] IV — سوی تاخت [11] IV — ز خود [12] I — افگندنی; IV — آگندنی; Б — المفارش [13] Л — فرستاد [14] VI — جزان [15] VI — هر سو [16] Б — перевод б. отсутствует. [17] I — اورا ازان سو; IV — آنرا از آنسو [18] Л — شاه (против метра), но ср. IV — که شد بر نظاره سیاو(خ)ش شاه [19] VI — دل او [20] VI — доб. و [21] I — همه زر و عنبر; IV — همی زر و عنبر; VI — همه درّ و گوهر [22] I, IV — و زان پس [23] VI — گشت [24] I, IV — جهان شد پر از; VI — جهان گشت پر [25] I — در بام و; IV, VI — در و بام و [26] IV — روزن [27] VI — بیاراسته [28] VI — ندیدند گیتی [29] I — б. оп. [30] IV — بسودند [31] VI — از کران تا کران

چو آمد بکاوس شاه[1] آگهی * که آمد سیاوش با فرّهی
بفرمود تا با سپه گیو و طوس * برفتند با نای رویین و[2] کوس
همه نامداران شدند انجمن * چو گرگین و خرّاد لشکرشکن[3]
پذیره برفتند یکسر ز جای * بنزد سیاوش فرخنده رای[4]
چو دیدند گردان گو پور شاه[5] * خروش آمد و برگشادند راه
پرستار با مجمر و بوی خوش * نظاره برو دست کرده بکش
بهر کُنج در[6] سیصد استاده[7] بود * میان در سیاوش آزاده[8] بود[9]
بسی[10] زر و گوهر بر افشاندند * سراسر همه[11] آفرین خواندند
چو کاوس را دید بر تخت عاج * ز یاقوت رخشنده بر سرش تاج
نخست آفرین کرد و بردش نماز * زمانی همی گفت با خاک راز
وزان پس بیآمد[12] بر شهریار * سپهبد گرفتش سر اندر کنار[13]
شگفتی ز دیدار او خیره ماند * برو بر همی نام یزدان بخواند[14]
بدان اندکی سال و چندان خرد * که[15] گفتی روانش خرد پرورد[16]
بسی[17] آفرین بر جهان آفرین * بخواند و بمالید رخ بر زمین
همی گفت کای کردگار سپهر * خداوند هوش و خداوند مهر
همه نیکویها بگیتی[18] ز تست * نیایش ز فرزند گیرم نخست

---

[1] VI — کی [2] I, IV — با شادی و پیل و; VI — و بستند بر پیل [3] I, IV — بیک دست طوس و دگر پیلتن; VI — بیک دست طوس و دگر انجمن; Б—перевод б. отсутствует.
[4] I, IV, VI —

خرامان بر شهریار آمدند * که با نو درختی ببار آمدند

[5] I, IV, VI и T — چو آمد بر کاخ کاوس شاه [6] I, IV — بهر کنج بر; VI — بهر گوشهٔ [7] VI — چند شهزاده [8] I — میانِ همه سرو آزاده; IV — میانش همه سرو آزاده [9] Б—перевод б. отсутствует. [10] VI — همی [11] I — بدو; IV — برو [12] VI — برآمد [13] I, IV, VI и T — доб. здесь б. 116 текста (см. прим. 3, стр. ۱۳). [14] I, IV —

چنان از شگفتی برو بر بماند * بسی آفرین بزرگان بخواند

VI — как I и IV, но с вариантом второго мисра: که یزدان جان آفرین را بخواند, и доб. б.:

دران فرّ و بالا و آن برز اوی * بسی بودنی بود و بس گفت‌وگوی

[15] I — تو [16] IV — бб. 112, 113 и 114 оп.; Б—перевод б. отсутствует. [17] I — شد آن [18] IV — نیکویهای گیتی

ز رستم[1] بپرسید و بنواختش[2] — بران تخت پیروزه بنشاختش[3]
بزرگان ایران همه با نثار[4] — برفتند شادان بر شهریار
ز فرّ سیاوش فرو ماندند — بدادار بر آفرین خواندند
بفرمود تا پیشش[5] ایرانیان — ببستند گردان لشکر[6] میان
بکاخ و بباغ و بمیدان اوی — جهانی بشادی[7] نهادند روی[8]
بهر جای جشنی بیاراستند — می و رود و[9] رامشگران خواستند
یکی سور فرمود کاندر جهان — کسی پیش از وی[10] نکرد از مهان
بیک[11] هفته زان گونه بودند شاد — بهشتم در گنجها برگشاد
ز هر چیز گنجی[12] بفرمود شاه — ز مهر[13] و ز تیغ و ز تخت[14] و کلاه
از اسپان تازی بزین پلنگ — ز برگستوان و ز[15] خفتان جنگ[16]
ز دینار و از بدرهای درم — ز دیبای و از گوهر[17] بیش و کم
جز افسر که هنگام افسر نبود — بدان کودکی تاج درخور نبود
سیاوش را داد و کردش نوید[18] — ز خوبی[19] بدادش فراوان امید[20]
چنین هفت سالش همی آزمود — بهر[21] کار جز پاکزاده نبود[22]
بهشتم بفرمود تا[23] تاج زر — ز گوهر در افشان کلاه و[24] کمر[25]
نبشتند منشور بر پرنیان — برسم بزرگان و فرّ کیان[26]
زمین کهستان ورا داد شاه — که بود او سزای بزرگی و گاه[27]

---

1 Л—برستم 2 I—بنواختشان 3 I—بنشاختشان; I, IV, VI и T—б. 116 стоит после б. 110 текста (см.); Б—перевод б. идет после перевода б. 110, так же как в I, IV, VI, и б. передается так: و ساءله عن رستم و أقعده بجنبه على ذلك التخت; I, VI — после этого б. доб. б.:

بدان برز و بالا و آن فرّهی * ز خوبی آن چهرهٔ خسروی

IV — доб. вариант того же б., текст которого искажен. 4 Л — تبار 5 I, IV — پیش 6 VI — ایران 7 VI — برامشی; T — ز شادی 8 Б—перевод б. отсутствует. 9 Л — و оп. 10 I, IV и T — پیش ازان خود; VI — پیشتر زو 11 T — یکی 12 VI — رنجی 13 I — خود 14 VI — ز فیروزه تخت و ز مهر 15 Л — ز برگستوانهای 16 VI — پلنگ 17 IV — доб. و 18 I, IV, VI — امید 19 IV, VI — بخوبی 20 I, IV, VI — نوید 21 Л — بر 22 VI — б. оп. 23 Л — بفرمود و تا 24 I, IV — همان طوق زرّین وزرّین 25 Л — زمین خراسان و زرّین کمر 26 I — فرزانگان; IV — رسم کیان; VI — و оп. 27 I, IV — تخت و کلاه; VI — سزاوار

زمین ارسان بدید و داد شاه * که بردار سر او بزرگی و ماه (!)

[چنین خواندندش همی پیشتر — که خوانی ورا[1] ماوراء النهر بر[2]]
بر آمد برین نیز یک روزگار — چنان بد که سوداوهٔ پرنگار[3]
ز ناگاه[4] روی سیاوش بدید — پر اندیشه گشت و دلش بر دمید[5]
چنان شد که گفتی[6] طراز نخ است — وگر[7] پیش آتش نهاده یخ است[8]
کسی را فرستاد نزدیک اوی — که پنهان سیاوش را این[9] بگوی
که اندر[10] شبستان شاه جهان — نباشد شگفت ار شوی ناگهان
[فرستاده رفت و بدادش پیام — برآشفت زان کار او نیکنام[11]]
بدو گفت مرد شبستان نیم — مجویم که با بند و دستان نیم
دگر روز شبگیر سوداوه رفت[12] — بر شاه ایران خرامید تفت[13]
بدو گفت کای شهریار سپاه[14] — که چون تو ندیدست خورشید و ماه[15]
نه اندر زمین کس چو فرزند تو — جهان شاد بادا به پیوند تو
فرستش بسوی شبستان خویش — بر خواهران و[16] فغستان[17] خویش[18]
همه روی پوشیدگان را ز مهر[19] — پر از خون دلست[20] و پر از آب چهر[21]
نمازش برند[22] و نثار آورند[23] — درخت پرستش ببار آورند[23]
بدو گفت شاه این سخن در خورست — برو بر ترا مهر صد[24] مادرست[25]
سپهبد سیاوش را خواند و گفت — که خون و رگ و مهر[26] نتوان نهفت[27]

---

[1] I, IV и T — کنون [2] VI, Б—б. оп.; T — доб. главу وفات یافتن مادر سیاوش (см. прил. I). [3] I, IV — یکی روز سوداوهٔ پرنگار; VI — б. оп. [4] I, IV — بناگاه; VI и T — چو سوداوه [5] VI — نارمید и доб. б.:

ز عشق رخ او قرارش نماند * همی مهرش اندر دل آتش فشاند

[6] VI — گویی [7] VI — مگر [8] Б — перевод б. отсутствует. [9] VI и T — رو [10] IV — که از (так!). [11] I, IV и VI — б. оп.; Б — перевод б. отсутствует. [12] I — تفت [13] I — و رفت [14] VI — جهان [15] VI — که راز از تو گردد ندارد نهان [16] Л, I — و оп. [17] Так в I; Л — ذنغستان; IV — قمستان; VI — مغستان (вместо فغستان). [18] I, IV, VI — доб. б.:

بگویش که اندر شبستان برو [VI — مشو] * بر خواهران هر زمان نو بنو

[19] I — بمهر; VI — همه روی پوشیده از مهر اوی [20] VI — دلند [21] VI — روی; Л — б. на полях и там же доб. еще б., текст которого не читается. [22] I, IV, VI — بریم [23] I, IV, VI — آوریم [24] VI — که اورا چو تو مهربان [25] I — б. стоит повторно после б. 150 текста (искажен); Б — перевод б. отсутствует. [26] Так в I, IV; Л — خون دل مهر; К — خون در دل و مهر; T — خون رگ و مهر [27] VI — که مهر پی خون نشاید نهفت

پس پردهٔ من ترا خواهرست — چو سودابه خود مهربان مادرست[1]
ترا پاك یزدان چنان آفرید — که مهر آورد بر تو هرکت[2] بدید
بویژه که پیوستهٔ خون بود — چو از دور بینند ترا چون بود[3]
پس پرده پوشیدگان را[4] ببین — زمانی بمان تا کنند آفرین
سیاوش چو[5] بشنید گفتار شاه — همی کرد خیره بدو در[6] نگاه
زمانی همی با دل[7] اندیشه کرد — بکوشید تا دل بشوید ز گرد[8]
گمانی چنان برد کورا پدر — پژوهد همی تا چه دارد بسر[9]
که بسیاردان است[10] و چیره‌زبان — هشیوار و بینادل و بدگمان[11]
بپیچید و بر[12] خویشتن راز کرد — از انجام آهنگ آغاز کرد[13]
که گر من[14] شوم در شبستان اوی — ز سودابه یابم بسی گفت و گوی
سیاوش چنین داد پاسخ که شاه — مرا داد فرمان و[15] تخت و کلاه
کز آنجایگه[16] کآفتاب[17] بلند — بر آید کند خاك را ارجمند[18]
چو تو[19] شاه ننهاد بر سر کلاه — بخوبی و دانش به[20] آیین و راه
مرا موبدان ساز با بخردان — بزرگان و کارآزموده ردان[21]
دگر[22] نیزه و گرز و تیر و کمان[23] — که چون پیچم[24] اندر صف بدگمان
دگر گاه شاهان[25] و آیین[26] بار — دگر[22] بزم و رزم[27] و می و[28] میگسار
چه آموزم اندر شبستان شاه — بدانش زنان کی[29] نمایند راه
گر ایدونك فرمان شاه این بود — ورا پیش من رفتن[30] آیین بود

[1] I, IV — б. стоит после б. 151 текста; VI — б. оп. [2] VI — آن کت [3] I, IV — см. прим. 1 к б. 149. [4] I, VI — پوشیده رویان [5] VI — سیاوخش [6] I, IV — همی کرد بر خیره در وی [7] VI — دل و جان پر [8] I, VI — ز درد [9] I — سازد پسر; VI — دارد هنر [10] VI — هست; T — بود [11] VI — نیک‌دان [12] IV — بپیچید با [13] VI —
چو بنشاند اندیشه را با روان * چنین گفت بیدار شاه جهان
[14] IV — اگر من [15] Л — و оп. [16] VI — از اینجایگه [17] Л — آفتاب [18] VI — انجمن [19] I — چنو [20] VI — برسم و بمردی و [21] T — سران; VI — мисра оп. [22] I — وگر [23] VI — мисра оп. [24] I — بپیچیدن; IV — به پیچیده [25] I, IV — وگر تخت شاهی; VI — وگر تخت و شاهی [26] IV, VI — доб. و [27] I, IV — بزم و رود; VI — رزم و بزم; T — بزم رود [28] Л, IV — و оп. [29] VI — کم [30] VI — مرا راه برده نه; T — ازان پس مرا رفتن

بدو[1] گفت شاه ای پسر شاد باش / همیشه خرد را تو بنیاد[2] باش
سخن کم شنیدم بدین نیکوی / فزاید همی[3] مغز کین بشنوی
مدار ایچ اندیشهٔ بد بدل / همه[4] شادی آرای و غم[5] برگسل
[ببین پردگی کودکانرا[6] یکی / مگر شادمانه شوند[7] اندکی[8]]
پس پرده اندر ترا خواهرست / پر از مهر و[9] سودابه چون مادرست[10]
سیاوش چنین[11] گفت کز بامداد / بیایم کنم هرچه او[12] کرد یاد

یکی مرد بد نام او هیربد[13] / زدوده دل و مغز و رایش[14] ز بد[15]
که بتخانه را هیچ نگذاشتی / کلید در پرده او داشتی
سپهدار ایران بفرزانه گفت / که چون برکشد تیغ هور از[16] نهفت
به[17] پیش سیاوش همی رو بهوش[18] / نگر[19] تا چه فرماید آن دار گوش[20]
بسودابه فرمود[21] تا پیش اوی / نثار آورد[22] گوهر و مشک و بوی[23]
پرستندگان نیز با خواهران / زبرجد فشانند بر[24] زعفران
چو خورشید برزد سر از کوهسار / سیاوش بر آمد[25] بر شهریار
برو آفرین کرد و بردش نماز / سخن گفت با او سپهبد براز[26]
چو پرداخته شد هیربدرا بخواند / سخنهای شایسته[27] چندی براند
سیاوش را گفت با او برو / بیارای دل را[28] بدیدار نو

---

[1] IV — ورا [2] VI — خردمند و آزاد [3] IV — همین; VI — همه [4] I, IV и T — همی [5] I, IV и VI — می [6] I. — ببینی مر آن کودکانرا همی تو; IV — ببین کودکانرا; T — ببین تو همی کودکانرا [7] I — شوی [8] VI — б. оп. [9] I, IV — و оп. [10] Срав. б. 149. [11] VI — بدو [12] VI — شد (описка вместо شه?). [13] Л — هیربد; Б — هرزبد [14] I — مغز جانش; IV — مغز و جانش; VI — رای مغزش [15] Л — زید (так!). [16] I — تیغ آب از; IV — تیغ هور آن [17] I, IV — تو [18] VI — بپیش سیاوخش رو زود و هوش [19] I — نگو; VI — به بین [20] I — چه فرمایدت دار گوش; IV — چه فرماید آنرا بکوش; VI — چه گوید همان را بکوش [21] VI — فرمای [22] VI — آرد و [23] Л — گوهر مشکبوی; IV — گوهر و مشکبوی [24] I, IV и VI — با [25] I, IV — سیاوش بیامد; VI — سیاوخش آمد [26] VI — دراز [27] I, IV — بایسته; VI — بسته (так!). [28] I, IV — دلها

برفتند هر دو بیکجا[1] بهم * روان[2] شادمان و تهی دل ز غم
چو برداشت پرده ز در هیربد * سیاوش همی بود ترسان ز بد[3]
شبستان همه پیشباز آمدند * پر از شادی و[4] بزم[5] ساز آمدند
همه جام بود[6] از کران تا کران * پر از مشك و دینار[7] و پر زعفران[8]
درم زیر پایش همی ریختند * عقیق و زبرجد[9] بر آمیختند
زمین بود در زیرِ دیبای چین * پر از درّ خوشاب روی زمین[10]
[می و رود و آوای[11] رامشگران * همه بر سران افسران گران[12]]
[شبستان بهشتی شد[13] آراسته * پر از خوبرویان و پر خواسته[14]]
سیاوش چو نزدیك ایوان[15] رسید * یکی تخت[16] زرّین درفشنده[17] دید
برو بر ز پیروزه کرده نگار * بدیبا بیآراسته شاهوار[18]
برانْ تخت سودابهٔ ماه‌روی * بسان بهشتی پر از رنگ و بوی
نشسته چو تابان سهیل یمن * سر[19] جعد زلفش سراسر[20] شکن
یکی تاج بر سر نهاده بلند[21] * فرو هشته تا پای[22] مشکین کمند
پرستار نعلین زرّین بدست * بپای ایستاده سر افگنده پست
سیاوش چو از پیش[23] پرده برفت * فرود آمد از تخت سودابه تفت
بیآمد خرامان و بردش نماز * ببر در گرفتش زمانی دراز

---

[1] I, IV — یکجای هر دو [2] I, IV — ازو [3] VI — سیاوخش زو گشت لرزان ز بد; IV — доб.:
برو آفرین کرد و بردش نماز * سخن گفت با وی سپهبد براز
(сверху справа مکررست). [4] T — بدیدار او [5] VI — پر ز [6] IV — جامه بد; VI — جامه بود; T — خانه بود [7] I, IV — دیبا [8] Б — перевод б. отсутствует. [9] I — چو با زرّ و گوهر; IV — چو با زرّ گوهر [10] VI —
زمین بود در زیر دیبای چین * زبر درّ خوش‌آب و دیبا زمین
[11] I, IV — می و بوی و آواز [12] I, IV — افسر از گوهران; VI — б. оп. [13] I, IV — بد [14] VI — б. оп. [15] VI — سیاوخش نزدیک خانه; T — سیاوش چو اندر شبستان; Б — لما توسط الایوان [16] VI — کاخ [17] I, IV, VI — رخشنده; T — درخشنده [18] IV — شهریار; VI — چو بهار [19] Л — доб. و [20] I — سر زلف و جعدش سراسر; IV — سر زلف جعدش سراسر; VI — سر زلفکانش شکن بر [21] Л — دکند [22] IV — تابان [23] VI — سیاوخش تا پیش

همی چشم و رویش ببوسید دیر   نیامد ز دیدار آن شاه سیر
همی گفت صد ره ز یزدان سپاس   نیایش کنم روز و شب بر[1] سه پاس[2]
که کس را بسان تو فرزند نیست   همان شاه را نیز پیوند نیست
سیاوش بدانست[3] کان مهر[4] چیست   چنان دوستی نز ره ایزدیست[5]
بنزدیک خواهر خرامید[6] زود   که آن جایگه[7] کار ناساز[8] بود
برو خواهران آفرین خواندند   بکرسی زرّینش بنشاندند[9]
بر[10] خواهران بُد زمانی دراز[11]   خرامان بیامد سوی[12] تخت باز
شبستان همه شد پر از گفت وگوی   که اینت[13] سر و تاج[14] فرهنگ جوی[15]
تو گویی[16] بمردم نماند همی   روانش خرد برفشاند همی
سیاوش بپیش پدر شد بگفت   که دیدم بپرده‌سرای[17] نهفت
همه نیکویی در جهان بهر تست   ز یزدان بهانه نبایدت جست
ز جمّ و فریدون[18] و هوشنگ شاه   فزونی بگنج و بشمشیر و گاه[19]
ز گفتار او شاد شد شهریار   بیاراست ایوان چو خرّم بهار[20]
می[21] و بربط و نای[22] برساختند   دل از بودنیها بپرداختند
چو شب گشت پیدا[23] و شد روز تار   شد اندر شبستان شه[24] نامدار[25]
پژوهنده سودابه را[26] شاه گفت   که این رازت از من[27] نباید نهفت
ز فرهنگ و رای سیاوش بگوی   ز بالا و دیدار و گفتار اوی

[1] I — روز وز شب; IV — روز و شب هر; VI — روز و هر شب [2] Б — бб. 200 и 201 переданы так: و جعلت تدعو له و تثنی علیه [3] VI — سیاوخش دانست [4] Л — بهر [5] IV — نزه ره ایزدیست; VI — نزه از در مردیست; Б — و أنها علی غیر طریقة السداد [6] VI — بنزدیکی و خواهران رفت [7] Л — جا یکی [8] VI — بی‌ساز [9] VI — برو بر همی گوهر افشاندند [10] I, IV — چو با [11] VI — мисра искажено: چو با خواهران از مادر بد زبانی دراز، читай با خواهران بد [12] I — خرامید و آمد بر; IV — خرامید آمد سوی; VI — خرامان بیامد بر [13] IV — آمد که [14] Л — доб. و [15] I — فرهنگ‌بوی; VI — دیهیم جوی; Б — перевод бб. 206 и 207 отсутствует. [16] I, IV — گفتی [17] VI — از دیدم بپرده‌سرای; T — دیدیم پرده‌سرای و [18] VI — تو از افریدون [19] I, IV — بشمشیر و گنج و سپاه; VI — بگنج و بتخت و کلاه [20] I — شد اندر شبستان کی نامدار (ср. б. 213). [21] VI — دف [22] IV — ساز [23] VI — چو سرمست گشتند; Б — و لم ثمل [24] IV — کی [25] I — بیاراست ایوان چو خرّم بهار [26] IV — پژوهید سودابه با [27] VI — این راز بر من

پسند تو آمد خردمند هست ‌ ‌ ‌ از آواز به گر ز دیدن[1] بهست
بدو گفت سودابه همتای شاه ‌ ‌ ‌ ندیدست[2] بر گاه[3] خورشید و ماه
چو فرزند تو کیست اندر جهان ‌ ‌ ‌ چرا گفت باید سخن در نهان
بدو گفت شاه ار[4] بمردی رسد ‌ ‌ ‌ نباید که بیند ورا چشم بد
بدو[5] گفت سودابه گر گفت من ‌ ‌ ‌ پذیرد شود رای را[6] جفت من
هم[7] از تخم خویشش یکی زن دهم[8] ‌ ‌ ‌ نه از نامداران برزن دهم[8]
که فرزند آرد[9] ورا[10] در جهان ‌ ‌ ‌ بدیدار او در[11] میان مهان[12]
مرا دخترانند مانند تو ‌ ‌ ‌ ز تخم تو و پاك پیوند تو
گر از تخم کی آرش و کی پشین[13] ‌ ‌ ‌ بخواهد[14] بشادی[15] کند آفرین
بدو گفت این[16] خود بکام منست ‌ ‌ ‌ بزرگی بفرجام نام[17] منست
سیاوش بشبگیر شد نزد شاه ‌ ‌ ‌ همی آفرین خواند[18] بر تاج و گاه
پدر با پسر راز گفتن گرفت ‌ ‌ ‌ ز بیگانه مردم نهفتن گرفت
همی[19] گفت کز کردگار جهان ‌ ‌ ‌ یکی آرزو دارم اندر نهان
که ماند ز تو نام من[20] یادگار ‌ ‌ ‌ ز تخم[21] تو[22] آید یکی شهریار
چنان کز تو من گشته ام تازه روی ‌ ‌ ‌ تو دل برگشایی بدیدار اوی[23]
چنین یافتم اخترترا نشان[24] ‌ ‌ ‌ ز گفت ستاره شمر موبدان[25]
که از پشت تو شهریاری بود ‌ ‌ ‌ که اندر جهان یادگاری[26] بود
کنون از بزرگان یکی[27] برگزین ‌ ‌ ‌ نگه کن پس پردهٔ کی پشین[28]

---

[1] I — از آوازه وگر ز دیدن; IV — از آواز به گر ز دیده; VI — باواز دور ار بدیدن (так!). [2] I, IV и VI — ندیدند [3] VI — یک شاه [4] VI — تا [5] VI — چنین [6] I — پذیری شود رای تو; IV — پذیره شود رای را; VI — پذیرد شود رای او [7] I, IV — که [8] I — دهی; IV — دهد; VI — زیم (так!). [9] Л, IV — دارد; VI — باشد [10] I — ازو [11] Л — پدید آورد در; VI — پدیدار اندر [12] IV — второе мисра б. 222 и бб. 223—227 и первое мисра б. 228 оп. [13] В наших рукописях: Л, I, IV, VI — کی نشین [14] VI — بخواهش [15] I — ز شادی [16] I — کین [17] VI — بزرگی و فرجام کام (без рифмы). [18] VI — کرد [19] I — بدو [20] I, IV и VI — تو [21] I, IV, VI и T — ز پشت [22] IV — وی [23] Б — перевод б. отсутствует. [24] VI — چنین آمد از گفتهٔ موبدان [25] VI — بخردان [26] IV — شهریاری [27] I, IV — زنی [28] Так в T; Л, I, IV, VI — کی نشین .

بخان کی‌آرش همان[1] نیز هست — ز هر سو بیآرای و بپساو[2] دست
بدو گفت من شاه را بنده ام — بفرمان و رایش سر افگنده ام
[هر آن کس که او برگزیند رواست — جهاندار بر بندگان پادشاست[3]]
نباید[4] که سودابه این بشنود — دگر گونه گوید بدین نگرود
بسودابه زین گونهٔ گفتار نیست — مرا در شبستان او کار نیست
ز گفت سیاوش بخندید[5] شاه — نه آگاه بد ز آب در زیر کاه
گزین تو باید بدو گفت زن — ازو هیچ مندیش وز[6] انجمن
که[7] گفتار او مهربانی بود — بجان تو بر[8] پاسبانی بود
سیاوش ز گفتار او شاد شد — نهانش[9] ز اندیشه آزاد شد[10]
بشاه جهان بر ستایش گرفت — نوان پیش تختش نیایش گرفت
نهانی ز سودابهٔ چاره‌گر — همی بود پیچان[11] و خسته جگر[12]
بدانست کان نیز گفتار اوست — همی زو بدرّید بر تنش پوست

۳

بدین داستان نیز شب بر[13] گذشت — سپهر از بر کوه[14] تیره بگشت[15]
نشست از بر تخت سودابه شاد — ز یاقوت و زر[16] افسری بر نهاد
همه دختران را بر خویش خواند — بیاراست و[17] بر تخت زرّین نشاند[18]
چنین گفت با هیربد ماه‌روی — کز ایدر برو با سیاوش بگوی[19]
که باید که رنجه[20] کنی پای خویش — نمایی مرا[21] سروبالای[22] خویش

---

[1] VI — درون; T — دگر [2] I — بپسای; IV, VI — بگشای (تصحیح قیاسی Л بپساو — پساویدن = بساویدن بمعنی دست بهم سودن رک: لغت فرس، انجمن آرا، برهان قاطع — رداکتور) [3] VI — б. оп. [4] VI — بپاید; T — مبادا [5] VI — سیاوخش خندید [6] VI и T — در [7] T — ز [8] VI — بجای تو در [9] I, VI — روانش [10] Б — бб. 242 и 243 не переводит и передает так: فخرج سیاوخش [11] VI — بیمار [12] VI — б. 244 стоит после б. 245. [13] I, IV и VI — در [14] I и T — خاک; IV — کوی [15] Б — перевод б. отсутствует. [16] I — ز یاقوت زرد [17] VI — و оп. [18] I, IV — доб. здесь б. 253 текста. [19] VI — با سیاوخش گوی [20] VI — رنجی [21] VI — بمن [22] IV — چهر و بالای

[بشد هیربد با سیاوش گفت — بر آورد پوشیده راز از نهفت][1]
خرامان بیامد سیاوش[2] برش — بدید آن نشست و سر و[3] افسرش
به پیشش بتان نوآیین بپای — تو گفتی بهشتست کاخ[4] و سرای[5]
فرود آمد از تخت و شد پیش اوی[6] — بگوهر بیاراسته روی و موی
سیاوش بر[7] تخت زرّین نشست — ز[8] پیشش بکش کرده سودابه دست
بتانرا بشاه نوآیین نمود — که بودند چون گوهر نابسود
بدو گفت بنگر بدین تخت و گاه — پرستنده چندین بزرّین کلاه
همه[9] نارسیده بتان طراز — که بسرشتشان ایزد از شرم و ناز[10]
کسی کت خوش آید ازیشان بگوی[11] — نگه کن بدیدار و بالای اوی[12]
سیاوش چو چشم اندکی بر گماشت[13] — ازیشان یکی چشم ازو بر نداشت[14]
همه یك بدیگر بگفتند ماه[15] — نیارد بدین شاه کردن نگاه
برفتند هریك سوی تخت خویش — ژکان و[16] شمارنده بر[17] بخت خویش
چو ایشان برفتند سودابه گفت — که چندین چه داری[18] سخن در نهفت
نگویی مرا تا مراد[19] تو چیست — که بر چهر تو فرّ چهر پریست
هر آن کس که از دور بیند ترا — شود بیهش و برگزیند ترا
ازین خوب‌رویان بچشم خرد — نگه کن که با تو که[20] اندر خورد
سیاوش فرو ماند و[21] پاسخ نداد — چنین آمدش بر[22] دل پاک یاد

---

[1] I, IV, VI и Б — б. оп. [2] VI — برآمد سیاوخش [3] Л, VI — و оп. [4] IV, VI — گاه [5] I — здесь б. оп., доб. после б. 248 текста. [6] VI — سوی او [7] IV, VI — سیاوش چو بر [8] IV, VI — به [9] I, IV — همی [10] VI — б. оп. [11] T — سراپای او [12] IV — به بالا و دیدار اوی; VI — بدیدار و گفتار اوی; I — б. оп. [13] I — نداشت [14] I — گماشت; Л — бб. 260 и 261 на полях, начало первого из них оторвано вместе с краем поля; после б. 260 Л доб. еще б., начало второго мисра которого также утрачено:

همی این بدان آن بدین بنگرید * [غمی] شد هر که رویش بدید

Б — перевод бб. 260—262 отсутствует. [15] Л — شاه; I, IV — همی این بدان آن بدین گفت ماه; VI — همان آن بدین این بدان گفت ماه [16] I и T — یکایک; IV — بمژگان; VI — ز جان بر [17] I — شمارنده مر; IV — شمارندهٔ [18] VI — سازی [19] I, IV — نژاد [20] VI — چه [21] Л — و оп. [22] VI — در

که من بر دل پاك[1] شیون کنم   به آید که از[2] دشمنان زن کنم
شنیدستم از نامور مهتران   همه[3] داستانهای هاماوران[4]
که از[5] پیش با شاه ایران چه کرد   ز گردان ایران بر آورد گرد
پر از بند سودابه کو دخت[6] اوست   نخواهد همی[7] دوده را مغز و پوست[8]
بپاسخ سیاوش چو بگشاد لب   پری چهره برداشت از رخ قصب[9]
بدو گفت خورشید با[10] ماه نو   گر ایدونکه بینند بر گاه نو
نباشد شگفت ار شود ماه خوار   تو خورشید داری خود[11] اندر کنار
[کسی[12] کو چو من[13] دید بر تخت عاج   ز یاقوت و پیروزه بر سرش تاج[14]]
[نباشد شگفت ار بمه ننگرد   کسیرا بخوبی بکس نشمرد]
اگر با من اکنون[15] تو پیمان کنی   نپیچی و اندیشه آسان کنی
یکی دختری[16] نارسیده بجای   کنم چون پرستار[17] پیشت بپای[18]
بسوگند پیمان کن اکنون یکی   ز گفتار من سر[19] مپیچ اندکی
چو بیرون شود زین جهان شهریار   تو خواهی بدن زو مرا یادگار
نمانی که آید بمن بر[20] گزند   بداری مرا همچو او[21] ارجمند
من اینك بپیش تو استاده ام   تن و جان شیرین ترا داده ام
ز من هرچ خواهی همه کام تو   بر آرم[22] نپیچم سر از دام تو
سرش تنگ بگرفت و یك بوسه چاك[23]   بداد و نبود آگه از شرم و باك[24]
رخان سیاوش چو گل[25] شد ز شرم   بیاراست مژگان بخوناب[26] گرم

---

[1] I — گر بر دل پاک; VI — من بر تن پاك [2] VI — ازان به که از [3] I — هم از
[4] VI — نام‌آوران [5] I — او [6] IV — گر دخت; VI — از تخم [7] I — نخواهم همی; T — نخواهد مرین
[8] IV — دوده از مغز پوست; VI — بود مغزش ز پوست [9] I — پری چهره بر داشت لب از قصب; IV — پری‌چهره را آمد از وی عجب
[10] Л — با [11] VI — سر [12] IV — بسی
[13] I — چون ترا [14] VI — бб. 275 и 276 оп. [15] I — اگر با من ایدون; T — گر ایدون که با من
[16] VI — دختر [17] VI — چون ستاره به [18] Б — перевод б. дан после перевода следующего б. текста.
[19] VI — بر [20] I — که بر من برآید; IV — که تا بر من آید [21] I — جان [22] VI — بر آید
[23] Конъектура редактора. Л — پوسه چاک; I, IV — بوسه داد; VI — بوسه حاک; Б — و قبلت وجهه
[24] I, IV — همانگاه [IV — доб. و] از شرم ناورد یاد [25] IV — خون [26] VI — ز خوناب

چنین گفت با دل که از کار[1] دیو　　مرا دور داراد گیهان خدیو
نه من با پدر بیوفایی کنم　　نه با اهرمن آشنایی کنم
وگر سرد گویم بدین شوخ‌چشم　　بجوشد دلش گرم گردد ز خشم[2]
یکی جادوی سازد اندر نهان　　بدو بگرود شهریار جهان
همان به که با او بآواز نرم　　سخن گویم و دارمش چرب[3] و گرم
سیاوش ازان پس بسودابه گفت　　که اندر جهان خود[4] ترا کیست[5] جفت
نمانی مگر نیمهٔ[6] ماه را　　نشایی بگیتی[7] بجز شاه را
کنون دخترت بس که باشد[8] مرا　　نشاید بجز او[9] که باشد[10] مرا
برین باش و با شاه ایران بگوی　　نگه کن که پاسخ چه یابی ازوی
بخواهم من اورا و پیمان کنم　　زبان را بنزدت گروگان کنم[11]
که تا او نگردد[12] ببالای من　　نیاید[13] بدیگر کسی رای من[14]
و دیگر که پرسیدی از چهر من　　بیامیخت[15] با جان تو مهر من[16]
مرا آفریننده از فرّ[17] خویش　　چنان آفرید ای نگارین ز پیش
تو این راز مگشای و با کس مگوی　　مرا[18] جز نهفتن همان[19] نیست روی[20]
سر بانوانی و هم مهتری　　من ایدون گمانم که تو مادری
بگفت این و غمگین برون شد بدر　　ز گفتار او بود آسیمه‌سر[21]
چو کاوس کی در شبستان رسید　　نگه کرد[22] سودابه اورا بدید
بر شاه شد زان[23] سخن مژده داد　　ز کار سیاوش بسی کرد[24] یاد

---

1 IV — راه　2 I — بخشم　3 I — خوب　4 T — مر　5 VI — نیست　6 VI — نمانی مگر بر فلک; T — نمانی بخوبی مگر　7 VI — کسی را　8 VI — شاید　9 I, IV и VI — نباید جز او کس　10 VI — نباید　11 VI — б. оп.　12 IV — بگردد　13 IV — نیابد　14 VI — б. оп.; Б — перевод б. отсутствует.　15 IV — بر آمیخت　16 VI — бб. 297 и 298 оп.　17 IV — مهر　18 VI — ترا　19 I — بپیوند تو; IV, VI — نهفتن سخن　20 Б — перевод б. 299 дан после перевода б. 300 текста.　21 VI —

بگفت این بیرون شد از پیش اوی * پر از مهر جان بداندیش اوی

T — доб. вариант того же б.; I, IV — б. оп; Б — перевод б. отсутствует.　22 I, VI — کرد و　23 IV — زین; VI — آن　24 I, IV — سیاوش همی کرد; VI — سیاوخش می کرد

که[1] آمد نگه کرد ایوان همه / بتان سیه‌چشم کردم رمه
چنان بود ایوان ز بس خوب‌چهر[2] / که[3] گفتی همی بارد از ماه مهر
جز از دختر من پسندش نبود / ز خوبان کسی ارجمندش نبود
چنان شاد شد زان سخن شهریار / که ماه آمدش گفتی اندر کنار
در گنج بگشاد و چندان[4] گهر / ز دیبای زربفت و زرّین کمر
همان[5] یاره و تاج و انگشتری / همان[6] طوق و هم تخت[7] کند آوری
ز هر چیز گنجی بد آراسته[8] / جهانی سراسر پر از خواسته
نگه کرد سودابه خیره بماند / به اندیشه افسون فراوان بخواند
که گر او نیاید بفرمان من / روا دارم[9] ار بگسلد جان من[10]
بد و نیک و[11] هر چاره[12] کاندر[13] جهان / کنند[14] آشکارا و اندر نهان
بسازم[15] گر او[16] سر بپیچد ز من / کنم زو فغان بر سر[17] انجمن

نشست از بر تخت با گوشوار / بسر بر نهاد افسری پر نگار[18]
سیاوخش را در بر خویش[19] خواند / ز هر گونه با او سخنها براند
بدو گفت گنجی بیاراست شاه / کزانسان ندیدست کس تاج و گاه
ز هر چیز چندانکه اندازه نیست / اگر بر نهی پیل باید دویست
بتو[20] داد خواهد همی دخترم / نگه کن بروی و سر و[21] افسرم
بهانه چه داری تو[22] از مهر من / بپیچی[23] ز بالا و از چهر من
که تا من ترا دیده ام برده ام[24] / خروشان و جوشان و آزرده ام

---

[1] I, IV — چو [2] VI — мисра искажено. [3] IV — تو [4] I, VI — چندی [5] I, IV, VI — هم از [6] I, VI — هم از [7] I — تخت و هم طوق; IV, VI — доб. و [8] IV — بیاراسته; VI — نیاراسته [9] VI — دارد [10] I, IV — б. 312 стоит после б. 313 текста. [11] I, IV и VI — و оп. [12] IV — چیز [13] Л — اندر [14] I, IV — کند; VI — کنم [15] I, IV — نسازم [16] VI — وگر [17] I — سر بسر [18] I, VI — افسر زرنگار; IV — افسر پرنگار [19] VI — سیاوش رد را بر خویش [20] I — ترا [21] VI — و оп. [22] I, IV, VI — که [23] IV — نه پیچی [24] I, IV, VI и T — مرده‌ام

همی روز روشن نبینم ز درد   بر آنم که خورشید شد لاجورد
[کنون هفت سالست تا مهر من   همی خون چکاند بدین چهر من][1]
یکی شاد کن در نهانی مرا   ببخشای روز[2] جوانی مرا
فزون زان که دادت[3] جهاندار شاه   بیارایمت یاره و تاج و گاه[4]
و گر سر بپیچی ز فرمان[5] من   نیاید دلت سوی پیمان من[6]
کنم بر تو بر پادشاهی تباه   شود تیره بر[7] روی تو چشم شاه[8]
سیاوش بدو گفت هرگز مباد   که از بهر دل سر دهم من[9] بباد
چنین با پدر بی‌وفایی کنم   ز مردی و دانش جدایی کنم
تو بانوی شاهی[10] و خورشید گاه[11]   سزد کز تو ناید[12] بدینسان[13] گناه
وزان تخت بر خاست با خشم و جنگ   بدو اندر آویخت سودابه چنگ
بدو گفت من راز دل پیش تو   بگفتم نهان از[14] بداندیش تو
مرا خیره خواهی که رسوا کنی[15]   بپیش خردمند رعنا کنی[15]
بزد دست و[16] جامه بدرّید پاک[17]   بناخن دو رخ را همی کرد چاک[18]
بر آمد خروش از شبستان اوی   فغانش ز ایوان بر آمد بکوی
یکی غلغل از باغ و[19] ایوان بخاست   که[20] گفتی شب رستخیزست راست
بگوش سپهبد رسید آگهی   فرود آمد از تخت شاهنشهی
پراندیشه از تخت زرّین برفت   بسوی شبستان خرامید تفت[21]
بیامد چو سودابه را دید روی   خراشیده و کاخ پر گفت و گوی

---

[1] VI — б. оп. [2] IV — ببخشا بروز: [3] VI — داده [4] I, IV — تخت و تاج و کلاه [5] I, IV — اگر تو بپیچی ز گفتار [6] I — разбивает б. 326 на два одинаковых по содержанию бб.:
اگر تو بپیچی ز گفتار من * نیابی نباشی بدین یار من
وگر تو بپیچی ز فرمان من * نیاید دلت سوی پیمان من
VI — вариант мисра: نیابی نباشی بدین یار من [7] VI — از [8] I, IV — چشم تو هور و ماه [9] I, IV и T — من دهم دین; VI — من نهم دین [10] VI — تویی پادشاهی; Б — و أنت زوجت الملک [11] IV — خورشید و ماه; Б — و شمس العشرة [12] IV — آید [13] VI — ازینسان [14] I, IV, VI — نهانی; T — نهان [15] T — کنم [16] I — و оп. [17] IV — چاک [18] IV — کند پاک [19] I — کاخ; IV, VI — کاخ و [20] IV и T — تو [21] Л, IV — و تفت

ز هر کس بپرسید[1] و شد تنگدل   ندانست[2] کردار آن[3] سنگدل
خروشید سودابه در پیش اوی   همی ریخت آب و همی کند موی
چنین[4] گفت کامد سیاوش بتخت   بر آراست چنگ و بر آویخت سخت
که جز تو نخواهم کسی را ز بن   جز اینت همی[5] راند باید[6] سخن
[که از تست جان و دلم[7] پر ز مهر   چه پرهیزی از من تو ای خوبچهر[8]]
بینداخت افسر ز مشکین سرم   چنین چاک شد جامه اندر برم
پر اندیشه شد زان سخن شهریار   سخن کرد هر گونه را[9] خواستار
بدل گفت ار[10] این[11] راست گوید همی   وزین گونه زشتی نجوید همی
سیاوش را سر بباید برید   بدینسان بود بند بد را کلید
خردمند مردم چه گوید کنون   خوی شرم ازین داستان گشت خون[12]
کسی را[13] که اندر شبستان بدند[14]   هشیوار و مهترپرستان بدند[14]
گسی کرد و[15] بر گاه تنها بماند   سیاوش و[16] سودابه را پیش خواند[17]
بهوش و خرد[18] با سیاوش گفت[19]   که این راز بر من نشاید[20] نهفت
نکردی[21] تو این بد که من کرده‌ام   ز گفتار بیهوده آزرده‌ام
چرا[22] خواندم در[23] شبستان ترا   کنون غم مرا بود[24] و دستان ترا
کنون[25] راستی جوی و با من بگوی[26]   سخن بر چه سانست بنمای روی[27]
سیاوش گفت[28] آن کجا رفته بود   و زان در که سودابه آشفته بود[29]
چنین[30] گفت سودابه کین نیست راست   که او از بتان جز تن من نخواست
بگفتم همه هرچ شاه جهان   بدو داد خواست آشکار و نهان

[1] IV — بپوشید [2] I — بدانست [3] VI — از کار آن [4] IV — همی [5] I, IV — چنینت; VI — ازین گونه می همی [6] VI — با من [7] I, IV — تنم [8] VI — б. оп.; Б — перевод б. отсутствует. [9] I, IV и VI — هر گونهٔ [10] Так в IV и T; в Л, I, VI — ار оп. [11] VI — کس [12] I — سخن بر چه سان راند باید کنون; Б — перевод б. отсутствует. [13] I, IV и T — کسانی — [14] Л — بدید [15] IV — و оп., стоит после слова برگاه [16] I — و оп. [17] VI — б. оп. [18] VI — هشیوار ازان [19] I, IV — سیاوش بگفت [20] I, IV — از من نباید; VI — بر من نباید [21] VI — تو کردی [22] VI — همی [23] VI — اندر [24] I, VI — بند; IV — مکر [25] I, VI — همه [26] I и T — بنمای روی [27] I, T — بر چه سان رفت با من بگوی; IV, VI — بر چه سان رفت بنمای روی [28] I, IV, VI — سیاوش بگفت [29] Б — перевод б. отсутствует. [30] VI — بدو

ز فرزند وز[1] تاج وز خواسته ‏ ز دینار وز گنج آراسته[2]
بگفتم که چندین برین بر[3] نهم ‏ همه نیکویها بدختر دهم[4]
مرا گفت با خواسته کار نیست ‏ بدختر مرا راه دیدار نیست
ترا بایدم زین میان گفت[5] بس ‏ نه گنجم بکارست بی تو نه کس[6]
مرا خواست کارد بکاری[7] بچنگ ‏ دو دست اندر آویخت[8] چون سنگ تنگ[9]
نکردمش[10] فرمان همی[11] موی من ‏ بکند و خراشیده شد روی من
یکی کودکی دارم اندر نهان ‏ ز پشت تو ای شهریار جهان
ز بس رنج کشتنش[12] نزدیک بود ‏ جهان پیش من[13] تنگ و تاریک بود
چنین گفت با خویشتن شهریار ‏ که گفتار هر دو نیاید بکار
برین کار بر نیست جای شتاب ‏ که تنگی دل آرد خرد را بخواب[14]
نگه کرد باید بدین در[15] نخست ‏ گواهی دهد دل چو گردد درست[16]
ببینم کزین دو گنهکار کیست ‏ بباد افره بد سزاوار کیست[17]
بدان باز جستن همی چاره جست ‏ ببویید[18] دست سیاوش نخست[17]
بر و بازو و سرو بالای او[19] ‏ سراسر ببویید[18] هر جای او
ز سودابه بوی می و[20] مشک ناب ‏ همی یافت[21] کاوس[22] بوی گلاب
ندید[23] از سیاوش بدان گونه بوی[24] ‏ نشان بسودن نبود[25] اندروی[26]

---

[1] Л — ز فرزند و وز [2] VI —
ز فرزند و از گنج آراسته * ز دینار و از تاج و از خواسته
[3] I, IV — سر [4] VI — نهم [5] IV — доб. و [6] VI — نه روی کس; Б — передает б. так: و لست دو دستم — [9] VI — اندر آورد [8] I, IV — کناری ср. также K — بیاری; [7] VI — أريد سواك
برنشی — [12] IV — چنین [11] I, IV — همه; VI — نبردمش [10] IV, VI и T — بگردن در آورد تنگ
[13] VI — او [14] Л — شتاب, перечеркнуто и сверху надписано بخواب; I — آرد خرد را شتاب;
IV — آرد روانرا بخواب; VI — که تندی خردرا در آرد بخواب; Б — мисра передано так: و الجام النفس بشکیمة العقل [15] Л — برین در; IV — بدین بر [16] T — نخست
[17] VI — б. оп. [18] Л — ببویند [19] I — بازو و برز بالای اوی; IV — هم بازوی و
سراپای او; VI — بر و روی و دست و سراپای او [20] VI — بوی خوش [21] Л — تافت; так же K.
[22] K — کافور و; I — доб. و [23] VI — نبود [24] Л — روی [25] T — ندید [26] Б — فأخذ يشم يد
سياوخش و اعضاده وثيابه فلم يجدها قد عبقت بأثر الطيب الذى كان على سودابة وثيابها

غمی گشت و سودابه را خوار کرد   دل خویشتن را[1] پر آزار کرد
بدل گفت کاینرا بشمشیر تیز   بباید کنون کردنش[2] ریز ریز
ز هاماوران زان پس اندیشه[3] کرد   که آشوب خیزد پر آواز[4] و[5] درد[6]
و دیگر بدانگه[7] که در بند بود[8]   بر او نه[9] خویش و نه پیوند بود[8]
پرستار سودابه بد روز و شب   که[10] پیچید ازان درد[11] و نگشاد[12] لب
سه دیگر که یك دل پر از مهر داشت   ببایست زو هر بد اندر[13] گذاشت
چهارم کزو کودکان داشت خرد   غم خردرا خوار[14] نتوان شمرد[15]
سیاوش ازان کار بد بیگناه   خردمندی وی بدانست شاه
بدو گفت ازین[16] خود میندیش هیچ   هشیواری و رای و دانش[17] بسیچ
مکن یاد ازین هیچ[18] و با کس مگوی   نباید که گیرد سخن رنگ و بوی

چو دانست سودابه کو گشت خوار   همان سرد شد بر[19] دل شهریار
یکی چاره جست اندر[20] آن کار زشت[21]   ز[22] کینه درختی بنوّی بکشت
زنی بود با او سپرده[23] درون   پر از جادوی بود و رنگ و فسون[24]
گران بود و اندر شکم بچّه داشت   همی از گرانی بسختی گذاشت
بدو راز بگشاد و زو چاره جست   کز آغاز پیمانت خواهم نخست[25]
چو پیمان ستد چیز[26] بسیار داد   سخن[27] گفت ازین در مکن هیچ یاد[28]

---

[1] VI — دل خویش را زو [2] VI — بیایدش کردن همه [3] VI — زان پس بس یاد [4] В тексте по К (ред.); Л, I — ز آواز; IV, VI — آزار [VI — ز] از [5] I — و оп. [6] T — که بر خیزد آشوب و جنگ و نبرد [7] I, IV — در آنگه [8] VI — اوی [9] IV — برو بر نه [10] I, IV, VI — به [11] VI — رنج [12] VI — بگشاد [13] VI — هر بدی در [14] Так в К; Л — بجان بر غم خرد; I, IV — بر غم خرد را خرد [15] I, IV — بنتوان سپرد; T — بچاره غم خورد; VI — غم خودش جان [16] I — کین; IV — نیز و; VI — از [17] I, IV — هشیواری و رای رفتن; VI — هشیوارو با رای و دانش [18] I — نیز [19] I,IV — نیاویخت با وی; VI — بیاویخت اندر [20] Л — کاندر [21] VI — دست [22] VI — به [23] I, IV и T — بپرده; VI — ببرزن [24] I, IV, VI — بند و فسون [25] I, IV, VI — درست [26] I, IV, VI — زرّ [27] VI и T — بزن [28] VI — бб. 390 и 391 стоят после б. 392 текста; Б — перевод б. отсутствует, а дальнейший текст дан в косвенной речи.

یکی داروی ساز کین بفگنی   تهی مانی[1] و راز من نشکنی
مگر کین همه بند و[2] چندین دروغ   بدین[3] بچّگان تو باشد[4] فروغ[5]
بکاوس گویم[6] که این از منند[7]   چنین کشته بر دست اهریمنند[8]
مگر کین شود بر سیاوش درست   کنون چارهٔ این ببایدت جست[9]
گرین نشنوی[10] آب من نزد شاه   شود تیره و دور مانم ز گاه
بدو گفت زن من ترا بنده ام   بفرمان و رایت سر افگنده ام
چو شب تیره شد داروی خورد[11] زن   که بفتاد زو بچّهٔ اهرمن[12]
دو بچّه چنانچون بود دیوزاد   چه گونه بود بچّه[13] جادونژاد
نهان کرد زن را و او خود بخفت   فغانش بر آمد ز کاخ[14] نهفت[15]
در ایوان پرستار چندانک[16] بود   بنزدیک[17] سودابه رفتند زود
یکی طشت زرّین بیارید[18] پیش   بگفت آن[19] سخن با پرستار خویش
نهاد اندران[20] بچّهٔ اهرمن   خروشید و بفگند[21] بر جامه[22] تن[23]
دو کودک بدیدند مرده بطشت   از ایوان بکیوان فغان بر گذشت[24]
چو بشنید کاوس از ایوان خروش   بلرزید در خواب و بگشاد[25] گوش
بپرسید و گفتند با شهریار   که چون گشت[26] بر ماهرخ[27] روزگار

---

1 IV — بمن سازی; VI — بهی یابی 2 I, IV — چنین بند و; VI — چنین بود 3 VI — ازین 4 I, VI — بچّگان تو گیرد; IV — بچّه کارم بگیرد 5 Б — бб. 391—395: فافترحت علیها حینئذ أن تسقط ما فی بطنها لتجعله ذریعه الی إثبات صدقها عند الملک 6 VI — گویند 7 VI — منست 8 VI — мисра искажено. 9 VI — بباید بجست 10 I — گر این نشنود; IV — اگر نشنوی 11 VI — کرد 12 VI — доб. здесь б. 402 текста, но порядок мисра обратный. 13 I — چه باشد خود از دیو و; VI — چه دیو که دارد ز 14 I, IV — بکوی از; T — بکاخ از 15 I, IV, VI и T — бб. 399—400 стоят после б. 402 текста. 16 I — هر چند 17 I — همه نزد 18 I, IV, VI и T — بیاورد 19 I — نگفت این 20 Л — نهادند زو; I, IV — نهادند دو; T — نهاد اندرو 21 VI — افگند 22 جامه: در متن بمعنی رختخواب، جامه خواب («بخواب وبارامش امد شتاب * بغلتید بر جامه افراسیاب») (رداکتور) 23 I, VI — جامه ز تن; IV — به پیش زن جادوی پر مکر و فن (метр нарушен); I — повторяет тот же б. с вариантом второго мисра: خروشش بر آمد سوی انجمن 24 Б — перевод б. отсутствует. 25 I — و بگشاد در خواب 26 I, IV — چون رفت 27 I, IV — بر خوب رخ; VI — پر خون رخ

همی گشت آن شب نزد[1] هیچ دم — بشبگیر بر خاست و آمد دژم
بر انگونه سودابه را خفته دید — سراسر شبستان بر آشفته دید
دو کودك بران گونه بر[2] طشت زر — فگنده[3] بخواری و خسته جگر
بباریدد سودابه از دیده آب — بدو[4] گفت روشن ببین آفتاب[5]
همی گفت بنگر[6] چه کرد از بدی — بگفتار او خیره ایمن شدی
دل شاه کاوس شد بدگمان — برفت و در[7] اندیشه شد[8] یکزمان
همی گفت کاینرا چه درمان کنم[9] — نشاید که این بر دل آسان کنم[9]
ازان پس نگه کرد کاوس شاه — کسی را که کردی به اختر نگاه
بجست و ز ایشان[10] بر خویش خواند — بپرسید و بر تخت زرّین نشاند
ز سودابه و رزم هاماوران — سخن گفت هر گونه با مهتران[11]
بدان تا شوند[12] آگه از کار اوی — بدانش بدانند کردار[13] اوی
وزان کودکان نیز بسیار گفت — همی داشت پوشیده اندر نهفت[14]
همه زیچ و صرلاب[15] بر داشتند — بران کار[16] یك هفته بگذاشتند[17]
سرانجام گفتند کین کی بود — بجامی[18] که زهر افگنی[19] می بود
دو کودك ز پشت[20] کسی دیگرند — نه از پشت شاه و نه زین[21] مادرند
گر[22] از گوهر شهریاران بدی — ازین[23] زیچها جستن آسان بدی[24]
نه پیداست رازش درین[25] آسمان — نه اندر زمین این شگفتی بدان
نشان[26] بداندیش ناپاك زن — بگفتند با شاه در[27] انجمن

---

1 I — و نگشاد شب 2 Л — با 3 I, IV — نهاده 4 I — همی 5 VI — روشن‌تر از آفتاب; Л — бб. 409 и 410 на полях; VI — бб. 409 и 410 стоят после б. 411 текста. 6 I — همی گفتمت او; IV — همی گفتمت کو; VI — همی گفت کورا 7 VI — پر 8 VI — بد 9 I — کنیم; VI — б. оп. 10 I, IV — بجست و از ایران; VI — بگفت و ردانرا 11 VI — هر گونهٔ اندر آن 12 I, IV — شود 13 I — بر آرند بر کار; VI — بدانند همه کار 14 IV, VI — نهفته برون آورند [VI — آورید] از نهفت; I, IV — доб. здесь вариант б. 425 текста. 15 I, IV, VI — صلّاب; Б — اصطرلابات 16 VI — بدانگونه 17 I — б. повторен дважды. 18 VI — بجایی 19 I, IV, VI — آگنی 20 VI — بند 21 IV — شاه و ازین; VI — شاه اند نه زین 22 Л — که 23 VI — درین 24 I — б. оп.; Б — перевод б. отсутствует. 25 I — رازش برین; VI — رویش بر 26 VI — نشاید 27 I, IV, VI — و با

نهان داشت کاوس و با کس[1] نگفت — همی داشت پوشیده اندر[2] نهفت
برین کار بگذشت یکچند نیز — ز جادو جهاندار بر آمد قفیز[3]
بنالید سوداوه و داد خواست — ز شاه جهاندار فریاد خواست
همی گفت همداستانم ز[4] شاه — بزخم و بافگندن[5] از تخت و گاه[6]
ز فرزند کشته[7] بپیچد دلم — زمان تا زمان سر[8] ز تن بگسلم
بدو گفت ای زن تو[9] آرام گیر — چه گویی سخنهای نادل‌پذیر[10]
همه روزبانان درگاه[11] شاه — بفرمود تا برگرفتند راه
همه شهر و برزن بپای آورند — زن بدکنش را بجای آورند
بنزدیکی[12] اندر نشان یافتند — جهان‌دیدگان نیز[13] بشتافتند
کشیدند بدبخت زن را ز راه[14] — بخواری ببردند نزدیک شاه
بخوبی[15] بپرسید و کردش امید — بسی روزرا[16] داد نیزش نوید[17]
و زان پس بخواری و زخم و ببند[18] — بپردخت از او شهریار بلند
نبد[19] هیچ خستو بدان داستان[20] — نبد[21] شاه پرمایه[22] همداستان
بفرمود کز پیش بیرون[23] برند[24] — بسی چاره جویند[25] و افسون[26] برند[27]
چو خستو نیاید[28] میانش به ار[29] — ببرّید و این دانم آیین[30] و فرّ
ببردند زنرا ز درگاه شاه[31] — ز شمشیر گفتند وز دار و چاه
چنین گفت جادو که من بی‌گناه — چه گویم بدین نامور پیشگاه

---

[1] VI — با شه [2] I, IV — این رازها در [3] I, IV — здесь б. оп., доб. после б. 417 текста. [4] VI — به [5] IV — فتادن هم [6] I — этот б. и след. оп. [7] IV — کشتن [8] IV — دل [9] I, IV, VI — بدو گفت شاه ای زن [10] IV — همه کارها را تو فرجام گیر; VI — همه منگر امروز و فرجام گیر [11] VI — مرزبانان بدرگاه [12] IV — بنزدیک [13] I, IV — تیز [14] I, IV и VI — براه [15] I, IV и VI — بخوشی [16] I и T — روزها [17] IV — بسی دادش از نیکویها نوید; VI — بسی روزرا نیز دادش نوید [18] I, IV — و چوب و ببند; VI — با زخم و بند [19] VI и T — نشد [20] I — نخشنود شد زان شه دلستان; IV — نه خشنود شد زان شه راستان [21] IV — نشد [22] I — ابا او نشد شاه [23] Л — в тексте پیران, сверху بیرون [24] VI — کنند; Б — мисра передано так: فأمر بأن تخرج الى ظاهر البلد [25] I — چاره سازند; VI — چاره سازی [26] Л — в тексте پیران, сверху اکنون [27] VI — کنند [28] Так в T; Л — چو خستو نیامد; I — چو خشنود ماند; IV — چو خشنود باشد; VI — چو خستو نباشد [29] I — برر (так!). [30] I — که جز این ندانیم آیین; IV — که جز این ندانیم بآیین [31] I — ز نزدیک شاه; IV — بدرگاه شاه; VI — بنزدیک شاه

بگفتند با شاه کین زن چه گفت ‏ جهان‌آفرین داند اندر نهفت
بسودابه فرمود[1] تا رفت پیش ‏ ستاره‌شمر گفت[2] گفتار خویش
که این هر دو کودك ز جادو زنند ‏ پدیدند کز پشت اهریمنند[3]
چنین پاسخ آورد سودابه باز ‏ که نزدیك ایشان جز اینست راز[4]
فزونستشان زین سخن در[5] نهفت ‏ ز بهر[6] سیاوش نیارند[7] گفت
ز بیم سپهبد گو پیلتن ‏ بلرزد همی[8] شیر در[9] انجمن
کجا زور دارد به[10] هشتاد[11] پیل ‏ به بندد چو خواهد ره آب[12] نیل
همان لشکر نامور صد هزار ‏ گریزند ازو در صف کارزار[13]
مرا نیز پایاب[14] او چون بود ‏ مگر دیده همواره پر خون بود
جزان[15] کو بفرماید[16] اخترشناس ‏ چه[17] گوید سخن وز که دارد[18] سپاس[19]
ترا گر غم خرد فرزند نیست ‏ مرا هم فزون از تو پیوند نیست[20]
سخن گر گرفتی چنین[21] سرسری ‏ بدان گیتی افگندم این داوری
ز دیده فزون زان[22] ببارید آب ‏ که بر دارد[23] از رود نیل[24] آفتاب
سپهبد ز گفتار او شد دژم ‏ همی زار بگریست با او بهم
گسی[25] کرد سودابه را[26] خسته دل ‏ بران کار بنهاد[27] پیوسته دل[28]
چنین گفت کاندر نهان[29] این سخن ‏ پژوهیم تا خود[30] چه آید بن[31]
ز پهلو همه موبدانرا بخواند ‏ ز سودابه چندی[32] سخنها براند[31]

---

[1] I — دگر باره فرمود [2] IV — خواند [3] I, IV и T — پدیدار و از پشت اهریمنند; VI — بدیدار زشتند و اهریمنند [4] Л — چرا نیست راز; IV — مرا نیست راز; VI — جز این نیست راز [5] Л, VI — فزونست زیشان سخن در; IV — فزونستشان در سخن زین; T — فروبستشان زین سخن در [6] I, IV — ز بیم [7] IV — نیارست; VI — نیارید [8] VI — همه [9] Л, I — بر [10] VI — چو [11] IV — هفتاد [12] I, IV, VI — رود [13] Б — перевод бб. 447 и 448 отсутствует. [14] IV — نایاب [15] VI — چنان [16] IV — بفرمان [17] VI — به [18] IV — داند [19] VI — هراس [20] VI — ترا غم خورد زانکه فرزند نیست * مرا غم فزون از تو پیوند نیست Б — перевод бб. 451 и 452 дан после перевода б. 453. [21] VI — سخن چون گرفتی برین [22] VI — فراوان [23] VI — بر داشت [24] VI — نیک [25] Л — بسی [26] VI — سودابهٔ [27] I — بنهاده [28] Б — перевод б. отсутствует. [29] I, VI и T — جهان [30] VI — بر [31] VI — б. оп. [32] IV — چندین

چنین گفت موبد بشاه[1] جهان — که درد[2] سپهبد نماند نهان
چو خواهی[3] که پیدا کنی گفت وگوی — بباید زدن سنگرا بر سبوی
که هرچند فرزند هست ارجمند — دل شاه از اندیشه یابد گزند[4]
و زین دختر شاه هاماوران — پر اندیشه گشتی بدیگر کران
ز هر در[5] سخن چون بدین گونه گشت — بر آتش[6] یکیرا بباید گذشت
چنین است سوگند[7] چرخ بلند — که بر بی‌گناهان نیاید گزند[8]
جهاندار سودابه را[9] پیش خواند — همی با سیاوش بگفتن نشاند[10]
سرانجام گفت ایمن از هر دوان[11] — نگردد مرا دل نه روشن روان[12]
مگر کاتش[13] تیز پیدا کند — گنه کرده را[14] زود رسوا کند
چنین پاسخ آورد سودابه پیش — که من راست گویم بگفتار خویش
فگنده دو کودك نمودم بشاه — ازین بیشتر کس نبیند[15] گناه
سیاوش را کرد باید درست — که این بد بکرد و تباهی بجست[16]
بپور جوان[17] گفت شاه زمین — که رایت چه بیند کنون اندرین[18]
سیاوش چنین گفت کای[19] شهریار — که دوزخ مرا زین سخن گشت[20] خوار
اگر کوه آتش بود بسپرم[21] — ازین تنگ[22] خوارست اگر[23] بگذرم[24]

---

[1] I — که شد [2] I — بدرد [3] VI — باید [4] Б — перевод бб. 460 и 461 отсутствует. [5] I, IV, VI — ز هر دو [6] VI — بآتش [7] T — فرمان [8] Б — б. передан так: فأن کان بريئا فليس يصيبه [9] Л — را оп. (описка). [10] VI — текст искажен. [11] I — روان (без рифмы). [12] IV — مکروهها; VI — دل بروشن روان [13] IV, VI — نیز روشن روان آتش [14] Л — ا оп.; I — گنه‌کار را [15] I — کس ببیند [16] Л, VI — که این بد نکرد و تباهی نجست; Б — فعلی سیاوخش الدلالة علی براءة ساحته [17] VI — سیاوخش را [18] Б — бб. 470—472 переданы фразой: فرضی سیاوخش بذلک [19] I, IV, VI — با [20] VI — گشته [21] VI — بگذرم [22] VI — بتنگ; T — ننگ [23] IV — اگر تنگ خوارست ازین [24] VI — بسپرم; T — نگذرم

پر اندیشه[1] شد جان کاوس کی[2] ز فرزند و[3] سودابهٔ نیک‌پی[4]
کزین دو یکی گر شود نابکار ازان پس که خواند مرا شهریار
چو فرزند و زن باشدم خون و مغز[5] کرا بیش بیرون شود کار نغز
همان به کزین زشت کردار[6] دل بشویم کنم چارهٔ دلگسل
چه گفت آن سپهدار نیکوسخن که با بددلی شهریاری[7] مکن[8]
بدستور فرمود تا ساروان هیون آرد از دشت صد[9] کاروان
هیونان بهیزم کشیدن شدند همه شهر ایران بدیدن شدند
بصد کاروان اشتر سرخ موی همی[10] هیزم آورد پرخاشجوی
نهادند هیزم دو کوه بلند شمارش گذر کرد بر چون و چند
ز دور[11] از دو فرسنگ هرکش[12] بدید[13] چنین جست و جوی[14] بلارا کلید[15]
همی خواست دیدن در[16] راستی ز کار زن آید همه[17] کاستی[18]
چو این داستان سربسر بشنوی به[19] آید ترا گر بدین بگروی[20]
نهادند بر دشت هیزم دو کوه جهانی نظاره[21] شده همگروه
گذر بود چندانکه گویی[22] سوار میانه برفتی بتنگی چهار[23]
بدانگاه[24] سوگند پرمایه شاه چنین بود آیین و این بود[25] راه
و زان پس بموبد بفرمود شاه[26] که بر چوب ریزند نفط سیاه[27]
بیامد دو صد[28] مرد آتش‌فروز دمیدند گفتی‌ شب آمد بروز[29]

[1] Л, I — بد اندیشی [2] IV — شاه [3] Л — که فرزندِ [4] IV — نیک خواه; VI — شوم پی; Б — перевод бб. 473—477 отсутствует. [5] Так в T; Л — باشد و هوش مغز; I — باشد و خون مغز; IV — باشد از هوش و مغز; VI — باشدم پاک مغز [6] VI — گفتار; T — اندیشه [7] VI — پادشاهی [8] VI — здесь доб. бб. 487 и 489 текста. [9] IV — چند [10] VI — همه [11] I, VI — بدور [12] IV, VI — کس [13] VI — که دید [14] I, IV — جست باید [15] VI — قرارش نماند و تنش بردمید; Б — перевод бб. 482 и 483 отсутствует. [16] VI — سر [17] IV — همی, آید уп.; VI — آمد همه [18] T — بکار اندرون کژی و کاستی [19] IV — بد; VI — بر [20] I, IV — بزن بگروی; VI — بزن بغنوی и последующие бб. 485 и 486 оп., а б. 487 стоит после б. 477 текста. [21] Л — نظاره هم آنجا [22] T — جنگی [23] T — میانش بتنگی بکردی گذار [24] VI — دران کوه [25] VI — چنین بود و آیین بد آیین [26] VI — بفرمود موبد بشاه [27] Б — القطر المذاب [28] IV — میان دو صف [29] VI — б. 489 доб. после б. 477 текста, а здесь доб. б.:

همه روی گیتی سیه شد ز دود * زبانه برآمد بچرخ کبود

نخستین دمیدن سیه شد ز دود[1] / زبانه[2] برآمد پس از دود زود[3]
زمین گشت روشنتر[4] از آسمان / جهانی خروشان و آتش دمان
سراسر همه دشت بریان[5] شدند / بران چهر خندانش گریان[6] شدند
سیاوش بیامد بپیش[7] پدر / یکی خود زرّین[8] نهاده بسر
هشیوار و با جامهای سپید / لبی پر ز خنده دلی[9] پر امید
یکی تازیی[10] بر نشسته سیاه / همی خاک[11] نعلش برآمد بماه
پراگنده کافور بر خویشتن / چنان چون بود رسم و ساز کفن[12]
بدانگه که شد پیش کاوس باز / فرود آمد از باره[13] بردش نماز
رخ شاه کاوس پر شرم دید[14] / سخن گفتنش با پسر نرم دید[14]
سیاوش بدو گفت انده مدار[15] / کزین سان بود گردش روزگار
سر[16] پر ز شرم و بهایی[17] مراست / اگر بی‌گناهم رهایی مراست
ور ایدونک زین کار هستم گناه / جهان‌آفرینم ندارد نگاه
بنیروی یزدان نیکی‌دهش[18] / کزین کوه[19] آتش[20] نیابم تپش[21]
خروشی برآمد ز دشت و ز شهر / غم آمد جهانرا ازان کار بهر[22]
چو از[23] دشت سوداوه آوا شنید / برآمد بایوان و آتش[24] بدید
همی خواست کورا بد آید بروی / همی بود جوشان پر از[25] گفت و گوی
جهانی نهاده بکاوس[26] چشم / زبان پر ز دشنام[27] و دل[28] پر ز خشم[29]

---

[1] I, IV — چو دود [2] Л — زمانه (описка). [3] I, IV, VI и T — پس دود زود; Б — перевод б. отсутствует. [4] VI — جنبان تر [5] I, IV — گریان [6] I, IV — بریان [7] VI — ز پیش [8] Б — بیضهٔ [9] IV — رخی; VI — دل [10] I, IV — بارگی [11] I — که می گرد; VI — همی گرد و [12] VI — ساز مرگ کفن [13] I — پیاده شد از اسپ و; IV — فرود آمد از اسپ و; VI — доб. و [14] IV — گشت; VI — شد [15] Б — لا بأس علیک [16] I, IV, VI — سری [17] VI — حیایی; T — تباهی (без рифмы). [18] VI — نیکودهش [19] Так в T; Л — کزین کوره; I, IV, VI — ازین کوه [20] IV — آهن [21] VI — نیابم زپیش [22] I — порядок бб.: 503, 507, 504, 505, 508, 506, 509; IV — 503, 507, 504, 505, 508, 506, 509; VI — 503, 507, 504, 505, 506, 507 (вторично, вариант), 508; бб. 509 и 510 оп.; ср. прим. 29 к б. 506. [23] Л — چنان; T — ازان [24] VI — برآمد بر ایوان و اورا; T — از ایوان ببام آمد آتش [25] VI — همی گفت جوشن و پر [26] IV — بکاوس نهادند [27] I, IV — زبانها پر از گفت [28] VI — لب [29] I — бб. 506 и 507 здесь оп., см. прим. 22; Б — перевод б. отсутствует; I, IV, VI — доб. здесь вариант б. 507:

سیاوش سیه را بتندی بتاخت   نشد[1] تنگدل جنگ آتش[2] بساخت[3]
ز هر سو زبانه همی بر کشید   کسی خود و اسپ سیاوش ندید[4]
یکی دشت با دیدگان پر ز خون   که تا او کی آید ز آتش برون[5]
چو اورا بدیدند برخاست غو   که آمد ز آتش برون شاه نو[6]
اگر آب بودی مگر تر شدی   ز تری همه[7] جامه بی‌بر شدی
چنان آمد اسپ و قبای سوار   که[8] گفتی سمن داشت[9] اندر کنار
چو بخشایش پاک یزدان بود   دم آتش و آب[10] یکسان بود
چو از کوه آتش بهامون گذشت   خروشیدن آمد[11] ز شهر[12] و ز دشت
سواران لشکر بر انگیختند   همه دشت پیشش درم ریختند
یکی شادمانی بد اندر جهان   میان کهان و میان مهان
همی داد[13] مژده یکی را دگر[14]   که بخشود بر بی‌گنه دادگر
همی کند سودابه از خشم موی   همی ریخت آب و همی خست روی
چو پیش[15] پدر شد سیاوش پاک   نه دود و نه آتش نه گرد[16] و نه خاک
فرود آمد از اسپ کاوس شاه   پیاده سپهبد پیاده سپاه
سیاوش را تنگ در بر گرفت   ز کردار بد[17] پوزش اندر گرفت[18]

سیاوش بران کوه آتش بتاخت * تو گفتی که با اسپش آتش نشاخت
[VI — بساخت]

[1] IV — بشد [2] I, IV — پیش آتش; VI — کار آتش [3] IV — نشاخت; VI — доб. бб.:

چو آمد سیاوش بآتش فراز * چنین گفت کای داور بی‌نیاز
مرا ده برین کوه آتش گذر * رها کن تنم را ز بند پدر
بدین گونه بسیار زاری نمود * سیه را بر انگیخت چون باد زود

[4] Л — б. на полях, не читается; I — کسی خود سیاوش و اسپش ندید; VI — کسی اسپ و خود و سیاوش ندید; Б — перевод б. отсутствует. [5] VI — вместо б. 509 доб. бб.:

ازان سوی دیگر برون رفت شاه * که مویی نشد بر تن او تباه
زمانی برآمد سیاوخش شاه * بیامد شتابان بکردار ماه

[6] I, IV — سپهدار نو [7] T — همی بر تنش [8] I — تو [9] VI — گویی سمن دارد [10] I, IV, VI — باد [11] VI — خروشی برآمد [12] IV, VI — ز کوه [13] Л — داده [14] VI — همه مژده دادند بر یکدیگر [15] VI — نزد [16] I, IV — باد [17] VI — ز گرد اندرون [18] T — б. стоит после б. 525 текста.

سیاوش به پیش[1] جهاندار پاک بیامد بمالید رخ را بخاک
که از تفّ آن کوه آتش برست همه کامهٔ دشمنان گشت[2] پست
بدو گفت شاه ای دلیر جوان که پاکیزه تخمی و روشن روان
چنانی که از مادر پارسا بزاید[3] شود در[4] جهان پادشا
به ایوان خرامید و بنشست شاد کلاه کیانی بسر بر نهاد
می آورد و رامشگران را بخواند همه کامها با سیاوش براند[5]
سه روز اندر آن سور[6] می در[7] کشید نبد بر در گنج بند و کلید
چهارم بتخت کیی[8] بر نشست یکی گرزهٔ گاوپیکر بدست
بر آشفت و سودابه را پیش خواند[9] گذشته سخنها برو بر براند[10]
که بی‌شرمی و بد بسی کردهٔ فراوان دل من بیازردهٔ
یکی بد[11] نمودی بفرجام کار که[12] بر جان فرزند من زینهار
بخوردی و در[13] آتش انداختی برین گونه بر جادویی ساختی
نیاید[14] ترا پوزش اکنون بکار بپرداز جای و بر آرای کار
نشاید که باشی تو اندر زمین جز آویختن نیست پاداش این
بدو[15] گفت سودابه کای شهریار تو آتش بدین تارک من ببار[16]
مرا گر همی[17] سر بباید برید مکافات این بد[18] که بر من رسید
بفرمای و[19] من دل نهادم برین نبود آتش تیز با او بکین[20]
سیاوش سخن راست گوید همی دل شاه از غم[21] بشوید همی
همه جادوی زال کرد[22] اندرین نخواهم که داری دل از من بکین[23]

[1] I, IV — سیاووش نزد; VI — سیاوخش پیش [2] I, IV, VI — کرد [3] IV — برآید [4] I, IV, VI — بر [5] VI — با سیاوخش راند [6] VI — خانه [7] IV — بر; VI — می [8] VI — مهی [9] VI — خواست [10] I — برو باز راند; IV — بدو باز راند; VI — برو کرد راست [11] VI — چه بازی [12] VI — چو [13] Л, I — نخوردی و در; VI — نخوردی و بر [14] I, IV — نباید; VI — نماید [15] VI — دگر [16] T — مبار; I, IV — б. оп.; VI — ابا من همی تخم کینه مکار и б. здесь оп., доб. после б. 539 текста. [17] I, IV, VI — بدو گفت گر [18] VI — به [19] I — و оп. [20] I, IV — نخواهم که باشی دلی پر ز کین; VI и T — نخواهم که باشد دلی [T — دلت] پر زکین [21] I — دل شاه آتش; VI — دل پاک از آتش [22] IV — همان جادویی پاک بود [23] I, IV, VI — نبود آتش تیز با او بکین (ср. б. 538).

بدو گفت نیرنگ داری هنوز / نگردد همی پشت شوخیت کوز
به ایرانیان گفت شاه جهان / کزین[1] بد که این[2] ساخت اندر نهان[3]
چه سازم چه[4] باشد مکافات این / همه شاه را خواندند[5] آفرین
که پاداش این آنکه[6] بی جان شود / ز بد کردن خویش پیچان[7] شود
بدژخیم فرمود کین را بکوی / ز دار اندر آویز و بر تاب روی[8]
چو سودابه را روی بر گاشتند / شبستان همه بانگ[9] بر داشتند
دل شاه کاوس پر درد شد / نهان داشت رنگ[10] رخش زرد شد[11]
سیاوش چنین گفت با شهریار / که دلرا بدین[12] کار رنجه[13] مدار
بمن بخش سودابه را زین گناه / پذیرد مگر پند و آید براه
همی گفت با دل که بر دست شاه / گر ایدونکه[14] سودابه گردد تباه
بفرجام[15] کار او پشیمان شود / ز من بیند او[16] غم چو[17] پیچان شود
بهانه همی جست زان کار شاه / بدان تا ببخشد گذشته گناه
سیاوش را گفت بخشیدمش[18] / ازان پس که خون ریختن دیدمش[19]
سیاوش ببوسید تخت[20] پدر / و زان تخت[21] بر خاست و[22] آمد بدر
شبستان همه پیش[23] سودابه باز / دویدند و بردند اورا[24] نماز
برینگونه[25] بگذشت یك روزگار / برو گرمتر شد دل شهریار
چنان شد دلش باز از[26] مهر اوی / که دیده نه برداشت از چهر اوی
دگر باره با[27] شهریار جهان[28] / همی جادوی ساخت اندر نهان

---

[1] I, IV — که این [2] I, IV — کجا; VI и T — که او [3] VI — б. оп. [4] T — که [5] VI — سپه کرد بر شاه بر [6] Л — نه پاداش این و انکه [7] VI — خود پشیمان [8] Б — б. передан так: ثم امر بالآخرة بصلبها [9] I, IV и T — نعره [10] IV — گر چه [11] VI — доб. б.: همه انجمن روی برگاشتند * چو سوداوه را نیز بگذاشتند [12] I — ازین [13] VI — غمگین [14] VI — اگر ز انکه [15] VI — سرانجام [16] I, IV — ببیند این; VI — داند این [17] VI — که [18] VI — بخشیدمت [19] VI — که چون ریختن دیدمت [20] I, IV — دست [21] IV — جای [22] IV — و оп. [23] I — سوی [24] I — جمله; IV — پیشش; VI — یک یک [25] VI — برین نیز [26] I — با; IV, VI — پر [27] I — بر [28] I — جوان

بدان تا شود با[1] سیاوش بد * بدانسان[2] که از گوهر او[3] سزد
ز گفتار او شاه[4] شد در گمان[5] * نکرد ایچ[6] بر کس پدید از مهان[7]
[بجایی که کاری چنین اوفتاد * خرد باید و دانش و[8] دین و داد[9]]
[چنان چون بود مردم ترسکار * برآید بکام دل مرد کار[10]]
بجایی که زهر آگند روزگار[11] * ازو نوش[12] خیره مکن خواستار
تو با آفرینش بسنده[13] نهٔ * مشو تیز گر[14] پرورنده نهٔ
چنینست کردار[15] گردان سپهر * نخواهد گشادن همی بر تو چهر[16]
برین[17] داستان زد یکی[18] رهنمون * که مهری فزون نیست از مهر خون
چو فرزند شایسته آمد پدید * ز مهر زنان[19] دل بباید برید[20]

٤

بمهر اندرون بود شاه جهان * که[21] بشنید گفتار کارآگهان[22]
که افراسیاب آمد و[23] صد هزار * گزیده ز ترکان شمرده سوار[24]
[سوی شهر ایران نهادست روی * و زو گشت کشور پر از گفت وگوی[25]]
دل شاه کاوس ازان تنگ شد * که از بزم رایش[26] سوی جنگ شد
یکی انجمن کرد از ایرانیان * کسی را که بد[27] نیکخواه کیان[28]

---

[1] VI — بر [2] VI — از انسان [3] I, IV — بد [4] VI — بگفتار او باز [5] IV, VI — بدگمان [6] VI — آنچه [7] I, IV и T — نهان [8] IV — و оп. [9] IV — زراد; VI — б. оп. [10] VI — б. оп. [11] I — неразобранные слова: زهر آگند تر و نکار (так!). [12] VI — بوش (описка?). [13] Л — پسنده [14] I, IV — چون [15] VI — آیین [16] IV — مهر [17] I, IV — یکی [18] I, IV — برین [19] VI — زبان [20] VI — доб. бб.:

بکاری مکن نیز فرمان زن * که هرگز نه بینی زنی رای زن
چنین مهر سوداوه و مهر شاه * بنظم آوریدم درین جایگاه

T — доб. б. [21] VI — چو [22] VI — доб. б.:

که اینک درین زودی افراسیاب * بکشتی بر آید برین روی آب

[23] VI — که افراسیابست با [24] I — زترکان گزیده شمرده سوار; IV — زگردان گزیده شمرده سوار; VI — گزیده ز گردان نبرده سوار [25] I, IV, VI и T — б. оп. [26] I, IV — جایش [27] IV — کسی کو بدی [28] IV, VI — جهان

بدیشان چنین گفت کافراسیاب | ز باد و ز آتش ز خاک و ز آب[1]
همانا که ایزد[2] نکردش سرشت | مگر[3] خود سپهرش دگرگونه کشت[4]
که چندین بسوگند پیمان کند | زبان را بخوبی[5] گروگان کند
چو گرد آورد مردم کینه‌جوی | بتابد ز پیمان و سوگند[6] روی
جز از من نشاید ورا[7] کینه‌خواه | کنم روز روشن بدو بر[8] سیاه
مگر گم کنم[9] نام او در[10] جهان | وگر نه چو تیر از کمان ناگهان
سپه سازد و رزم[11] ایران کند | بسی زین بر و بوم ویران کند
بدو گفت موبد چه باید سپاه[12] | چو خود[13] رفت باید بآوردگاه
چرا خواسته داد باید بباد | در گنج چندین چه باید گشاد
دو بار این سر نامور گاه خویش | سپردی بتیزی ببدخواه خویش
کنون پهلوانی نگه کن گزین[14] | سزاوار جنگ[15] و سزاوار کین
چنین داد پاسخ بدیشان که من | نبینم کسیرا بدین[16] انجمن
که دارد پی و تاب افراسیاب | مرا رفت باید چو کشتی بر آب[17]
شما باز گردید[18] تا من کنون | به پیچم یکی دل برین[19] رهنمون[20]
سیاوش ازان دل پر اندیشه کرد | روانرا از اندیشه چون[21] بیشه[22] کرد
بدل گفت من سازم[23] این رزمگاه | بخوبی[24] بگویم بخواهم ز شاه
مگر کم رهایی دهد دادگر | ز سودابه و گفت و گوی پدر

1 VI—
چنین گفت با انجمن شهریار * که این ترک بدگوهر کینه‌دار

2 I, VI—که یزدان; IV—ز یزدان 3 IV—وگر 4 VI—چه گونه بکشت 5 IV, VI—بخوبی روانرا 6 VI—و از عهد 7 I, IV—نباید کسی; VI—نباید شدن 8 I, IV, VI и T—برو بر 9 IV—کند 10 IV—نام او از; VI—روز او در 11 I, IV—سپه سازد و ساز; VI—سپه خواهد و ساز 12 IV—که با چند شاه 13 VI—ترا 14 I, IV—نکو برگزین 15 VI—گنج 16 I—درین; IV—نبینم همی کس بدین; VI—نه بینم کسی اندرین 17 VI—بآب 18 I—باز لرزید; VI—ساز گیرید 19 IV—دلیری بجای آورم; VI—به پیچم همی دامن; T—بجای آورم کار با 20 Б—перевод б. отсутствует. 21 IV—پر 22 IV—پیشه 23 VI—ساز 24 T—بچربی

دگر گر ازین کار[1] نام آورم   چنین لشکری را[2] بدام آورم[3]
بشد با کمر پیش[4] کاوس شاه   بدو گفت من دارم این پایگاه[5]
که با شاه توران بجویم نبرد   سر سروران اندر آرم بگرد
چنین بود رای جهان آفرین   که او جان سپارد بتوران زمین[6]
برای و باندیشهٔ نابکار   کجا باز گردد[7] بد[8] روزگار
بدین کار همداستان شد پدر   که بندد برین کین سیاوش کمر
ازو[9] شادمان گشت و بنواختش   بنوّی یکی پایگه[10] ساختش
بدو گفت گنج و[11] گهر[12] پیش تست   تو گویی سپه سربسر خویش تست
ز گفتار و کردار و از آفرین   که خوانند بر تو بایران زمین[13]
گو پیلتن را بر خویش خواند   بسی داستانهای نیکو براند
بدو گفت همزور تو[14] پیل نیست   چو گرد پی رخش تو[15] نیل[16] نیست
ز گیتی هنرمند[17] و[18] خامش[19] توی   که پروردگار سیاوش توی
چو[20] آهن ببندد[21] بکان در گهر[22]   گشاده شود چون تو بستی کمر[23]
سیاوش بیامد کمر بر میان   سخن گفت با من چو شیر ژیان[24]
همی خواهد او جنگ[25] افراسیاب   تو با او برو روی ازو بر متاب
چو بیدار باشی تو خواب آیدم   چو آرام یابی[26] شتاب آیدم

---

[1] IV, T—و دیگر کزین کار; VI—و دیگر کزین کام [2] VI—گر [3] VI—обратный порядок мисра. [4] VI—نزد [5] VI—دستگاه [6] Б—دیار الترک [7] VI—نه برگردد از ما [8] Л—доб. و [9] VI—ازین [10] VI—پیشگه [11] I, IV—و оп. [12] I—کمر [13] I—از ایران زمین; IV—ز توران زمین; VI—бб. 597, 598 оп. [14] I—با زور تو [15] I, IV—همانند رای تو خود; VI—بمانندهٔ رای تو; T—بمانندهٔ دست تو [16] IV—پیل (без рифмы). [17] VI—بگیتی خردمند [18] I—و оп. [19] VI—خواهش [20] VI—گر [21] IV—ببیند [22] Так в VI; Л, I, IV—بکانِ گهر [23] VI—ببندی کمر; Л—доб. б.:

بدان ای خردمند رزم آزمای * بنزدِ سیاوش فرخنده رای

I, VI —доб. вариант того же б.:

بدان ای سرافراز رزم آزمای * نبرده سیاوخش بزم آزمای

и оп. б. 603 текста. [24] VI—б. оп. [25] I, IV—بخواهد همی جنگ; VI—بخواهد همی رزم [26] I, IV—آرام گیری; VI—در خواب باشی

جهان ایمن از تیر[1] و شمشیر تست   سر ماه با[2] چرخ در[3] زیر تست
تهمتن بدو گفت من بنده‌ام   سخن هرچ گویی نیوشنده‌ام[4]
سیاوش پناه و روان[5] منست   سر[6] تاج او آسمان منست
چو بشنید ازو آفرین کرد و[7] گفت   که با جان پاکت خرد باد جفت[8]
و زان پس خروشیدن نای و کوس   برآمد بیامد سپهدار طوس[9]
بدرگاه بر انجمن شد سپاه   در گنج[10] دینار بگشاد شاه
ز شمشیر و گرز و کلاه و کمر   همان[11] خود و درع و سنان و سپر
بگنجی که بد جامهٔ نابرید   فرستاد نزد سیاوش کلید
که بر جان[12] و بر خواسته کدخدای[13]   توی ساز کن تا چه[14] آیدت رای
گزین کرد ازان نامداران سوار   دلیران جنگی ده و دو هزار
هم از[15] پهلو[16] پارس و[17] کوچ و بلوچ[18]   ز گیلان[19] جنگی و دشت سروچ
[سپرور پیاده ده و دو هزار   گزین کرد شاه از در کارزار[20]]
از ایران هر آنکس که گوزاده[21] بود[22]   دلیر و خردمند و آزاده[23] بود
[ببالا و سال سیاوش بدند[24]   خردمند و بیدار و خامش بدند[25]]
ز گردان جنگی و نام‌آوران   چو بهرام و چون زنگهٔ شاوران
همان پنج موبد از ایرانیان   بر افراختند[26] اختر کاویان[27]
بفرمود تا جمله بیرون شدند   ز پهلو سوی دشت و[28] هامون شدند[29]

---

1 VI—گرز 2 I, IV, VI и T—بر 3 IV—بر 4 Л, IV—سراینده ام; VI—همیشه برایت سر افگنده ام 5 I, IV—سیاووش چشم و روان; T—سیاوش چو چشم و روان 6 Л—доб. و
7 I—و оп. 8 VI—бб. 609 и 610 оп. и заменены б.:

بفرمود و لشکر بهامون شدند * سپاه سپهبد به بیرون شدند

9 I, IV, VI и T—

برآمد خروشیدن بوق [نای—VI] و کوس * بیامد سپهبد سرافراز طوس

10 Л, VI—доб. و 11 VI—هم از 12 I, VI—خوان 13 I, IV—رهنمای 14 IV, VI—آنچه
15 IV—همه 16 VI—پهلوی 17 Л, I—و оп. 18 IV—کوه باوچ; ср. VI—کوچ باوچ 19 IV—پیلان 20 VI—б. оп. 21 Л, VI—او زاده; IV—آماده 22 I—از ایران کسی نیز کازاده بود
23 I—شه زاده 24 IV—ندیدند 25 IV—ندیدند; VI—б. оп. 26 I, IV и T—بر افراخته; VI—بیفروختند 27 Л—бб. 621—643 на полях. 28 Л, IV—و оп. 29 VI—бб. 622, 623 и 624 оп.; Л—слово شدند не дописано.

تو گفتی که اندر زمین جای نیست — که بر خاک او نعل را پای نیست
سر اندر سپهر[1] اختر کاویان — چو ماه درخشنده اندر میان
ز پهلو برون رفت کاوس شاه — [یکی تیز بر گشت گرد سپاه[2]
[یکی آفرین کرد پرمایه کی — که ای نامداران فرخنده‌پی]
[مبادا جز از بخت همراه‌تان — شده تیره دیدار بدخواه‌تان]
[بنیک اختر و تندرستی شدن — بپیروزی و شاد باز آمدن]
[و زان جایگه کوس بر پیل بست — بگردان بفرمود و خود برنشست]
[دو دیده پر از آب کاوس شاه] — همی بود[3] یکروز با او براه
سرانجام مر یکدگررا کنار — گرفتند[4] هردو چو ابر[5] بهار
ز دیده همی خون فرو ریختند — بزاری خروشی بر انگیختند[6]
گواهی همی داد دل در شدن — که دیدار ازان پس نخواهد بدن
چنین است کردار گردنده دهر — گهی نوش بار آورد گاه زهر
سوی گاه بنهاد کاوس[7] روی — سیاوش ابا[8] لشکر جنگجوی[9]
سپه را[10] سوی زابلستان کشید — ابا پیلتن سوی دستان کشید
همی بود یکچند[11] با رود و می — بنزدیک دستان فرخنده‌پی
گهی با تهمتن بدی می بدست[12] — گهی با زواره گزیدی نشست[13]
گهی شاد بر تخت دستان بدی — گهی در شکار و شبستان[14] بدی
چو یکماه بگذشت[15] لشکر براند — گو پیلتن رفت و دستان بماند[16]
سپاهی برفتند با پهلوان — ز زابل هم از[17] کابل و هندوان[18]

---

[1] IV— سراسر سپه [2] VI—второе мисра б. 625, бб. 626—629 и первое мисра б. 630 оп.; Б—передает бб. 625—630 так: فخرج معه کیکاوس و شیعه مرحلتین т. е. оп. те же строки, которые опущены в рук. VI. [3] IV, VI — رفت [4] I—доб. و [5] Л—доб. و [6] VI—
ز دیده فرو ریختند خون مهر * ز کردار گردنده گردان سپهر
[7] VI — سوی کاخ کاوس بنهاد [8] VI—سیاوخش با [9] VI—نامجوی [10] I, IV—از ایران [11] VI—یکماه; Б—شهرا [12] Л—می پرست [13] Б—бб. 638 и 639 отсутствуют. [14] I, IV—در شکار; VI—بانگار و نیستان; نیستان [15] VI — بنشست [16] Б—б. передан так: ثم قاد جحافله و ساق عساکره [17] VI—همه [18] I, IV, VI и Т—обратный порядок мисра; Л—после этого б. стоит б. 644 текста.

ز هر سو که بد نامور لشکری[1] — بخواند و بیامد بشهر هری[2]
ازیشان فراوان پیاده[3] ببرد — بنه[4] زنگهٔ شاوران را سپرد[5]
سوی طالقان آمد و مرورود — سپهرش همی داد گفتی درود[6]
ازانپس[7] بیامد بنزدیك بلخ — نیازرد کسرا بگفتار تلخ
و زان روی[8] گرسیوز و بارمان — کشیدند لشکر چو باد دمان[9]
سپهرم بد و[10] بارمان پیش رو — خبر شد بدیشان ز[11] سالار نو
[که آمد سپاهی و شاهی[12] جوان — از ایران گو پیلتن[13] پهلوان[14]]
هیونی[15] بنزدیك افراسیاب — بر افگند برسان کشتی برآب[16]
که آمد ز ایران سپاهی[17] گران — سپهبد سیاوش و[18] با او سران
سپهکش چو رستم گو پیلتن — بیك دست خنجر بدیگر کفن
تو لشکر بیارای و چندین[19] مپای — که از باد کشتی[20] بجنبد ز جای
بر انگیخت برسان آتش هیون — گزینسان سخن راند[21] با رهنمون
سیاوش زین سو بپاسخ[22] نماند — سوی بلخ[23] چون باد لشکر براند
چو تنگ اندر آمد ز ایران[24] سپاه — نشایست کردن بپاسخ نگاه[25]
نگه کرد گرسیوز جنگجوی — جز از جنگ جستن ندید ایچ روی

---

[1] I, IV и T—مهتری [2] Так в VI; I, IV и T—بدشت هری; Л—بشهر و هری и б. стоит после б. 644 текста. [3] Л—سپاهی [4] I, IV и T—بره [5] Б—б. передан так: فاستجاش منها رجالة کبیرة و ضمّهم الی زنکه بن شاوران, после чего доб.: و هو أحد الاصبهبدین من اصحابه [6] Л—б. стоит после б. 641 текста; VI—سرود; Б—فسار و زانسو الی طالقان و مروالرود [7] I, IV—وزانپس; VI—وزانسو [8] I, IV—وزان سوی; VI—و زانسو [9] Б—б. 646 и первое мисра б. 647 передает так: و قد قاربها من جهة افراسیاب أخوه کرسیوز و سبهرم و بارمان فی جمع کثیر کانوا مقدّمة عساکر الترک [10] I, IV—سپه دم; T—سپهرم پس و; بدو [11] VI—ازیشان بد [12] IV—شاه جوان [13] I—نامور [14] IV—در میان; VI—бб. 648 и 649 оп.; T—б. 648 оп. [15] I—نوندی; T—سپهبد [16] VI и T—نوندی; برافگند هنگام خواب; I, IV и T— обратный порядок мисра. [17] VI—سپاه [18] I, IV—و оп. [19] I—چندان; IV—چندی [20] I и T—آتش; VI—لشکر [21] I, IV, VI—داشت [22] IV—اینجا; VI—که بد هم [23] VI—جنگ; Б—و اصطرهم الی القتال ازان پس بپاسخ [24] VI—بایران [25] Б—перевод бб. 655 и 656 отсутствует.

چو ز ایران[1] سپاه اندر آمد بتنگ   بدروازهٔ بلخ بر خاست جنگ[2]
دو جنگ گران کرده شد در سه[3] روز   بیامد[4] سیاوش[5] لشکرفروز[6]
پیاده فرستاد بر هر دری   ببلخ اندر آمد گران لشکری
گریزان سپهرم بدان[7] روی آب   بشد با سپه نزد افراسیاب

سیاوش در بلخ[8] شد با سپاه   یکی نامه فرمود نزدیک شاه[9]
نوشتن بمشك و گلاب[10] و عبیر   چنان چون سزاوار بد بر حریر[11]
نخست آفرین کرد بر کردگار[12]   کزو گشت[13] پیروز و به روزگار[14]
خداوند خورشید و گردنده ماه   فرازندهٔ تاج و تخت و کلاه
کسی را که خواهد برآرد بلند   یکی[15] را کند سوگوار[16] و نژند
چرا نه بفرمانش اندر[17] نه چون   خرد کرد باید بدین رهنمون
ازان دادگر کو جهان آفرید   ابا آشکارا نهان آفرید
همی[18] آفرین باد بر شهریار   همه نیکوی باد فرجام کار
ببلخ آمدم شاد و پیروز بخت   بفرّ جهاندار با تاج و تخت[19]

---

1 I, IV — چو ایران; VI — از ایران 2 I, IV — بر ساخت جنگ; Б—б. передан так: فالتقوا علی باب مدینة بلخ و تناوشوا الحرب یومین متوالیین 3 Так в К, Т; Л, I, IV, VI — دو 4 T — چهارم 5 I — شماساس; IV — شماسس 6 IV, VI — گیتی فروز; Б—бб. 658—660 так: و لما کان الیوم الثالث أهبّ الله تعالی لسیاوخش ریح الظفر و النصر فانهزمت الأتراک و ولوا مدبرین و أبتدروا الی عبور جیحون فارّین 7 I, VI — ازان; IV — بران 8 VI — سیاوش چو در بلخ; T — سیاوخش بشنید 9 Б—бб. 661—674 передает сокращенно так: و کتب الی أبیه بما قیض الله له من الفتح و شرح له فی کتابه جمیع ما جری و اخبره أن کرسیوز و أصحابه انهزموا و عبروا الماء و ساروا نحو ترمذ و أن افراسیاب نازل فی السغد و استاذنه فی عبور جیحون لقتاله 10 I, IV и T — نامه بمشک 11 VI — б. оп. 12 I, IV — دادگر 13 I, IV — کزویست 14 I — پیروز فرّ و هنر; IV — نیرو و فرّ و هنر; VI — پیروز به روزگار 15 VI — کسی 16 IV — سرفراز 17 I, VI — چرا نه بفرمان او در; IV — نه ایدر بفرمانش اندر 18 I, IV, VI — همه 19 I — پیروزه تخت; VI — б. оп.

سه روز اندرین جنگ شد روزگار / چهارم ببخشود پروردگار[1]
سپهرم[2] بترمذ شد و بارمان / بکردار ناوك بجست از کمان
کنون تا بچیحون سپاه منست / جهان زیر فرّ[3] کلاه منست
بسغد است با لشکر افراسیاب / سپاه و[4] سپهبد بدان روی[5] آب
گر ایدونك فرمان دهد شهریار / سپه بگذرانم[6] کنم کارزار
چو نامه بر شاه ایران رسید / سر تاج و تختش بکیوان رسید
بیزدان پناهید و زو جست بخت[7] / بدان تا ببار آید آن نو درخت[8]
بشادی یکی نامه پاسخ نوشت / چو تازه بهاری در اردیبهشت[9]
که از آفرینندهٔ هور و ماه / جهاندار و بخشندهٔ[10] تاج و گاه
ترا جاودان شادمان باد دل / ز درد و بلا[11] گشته آزاد دل
همیشه بپیروزی و فرّهی / کلاه بزرگی و تاج مهی[12]
سپه بردی و جنگ را[13] خواستی / که بخت و هنر داری و راستی[14]
همی[15] از لب شیر بوید هنوز / که زد بر کمان تو از جنگ توز
همیشه هنرمند بادا تنت / رسیده بکام دل روشنت[16]
ازان پس که پیروز گشتی[17] بجنگ / بکار اندرون کرد باید درنگ
نباید پراگنده کردن سپاه / بپیمای روز و[18] برآرای[19] گاه
که آن ترك بدپیشه و ریمنست / که هم بدنژادست و هم بدتنست[20]
همان با کلاهست و با[21] دستگاه / همی[22] سر برآرد ز تابنده ماه[23]

---

[1] VI—б. стоит после б. 671 текста. [2] VI — سپهبد [3] IV — پرّ [4] I — و оп. [5] I, IV — بدین روی; VI — بکردار [6] VI — سپه را گزینم [7] VI — شد ببخت [8] VI — بفرّ جهاندار با تاج و تخت [9] I, IV, VI — چو روشن بهار و چو خرّم بهشت [10] VI — جهاندار بخشنده و [11] VI — غمان; T — زغم [12] I, IV — بسر بر نهی; VI — و تاج شهی [13] I, IV, VI — جنگ خود [14] I, IV — که بودت هنر بخت و هم راستی; VI—б. 681 стоит после б. 682 текста. [15] IV — هنوز [16] Так в Л; I, IV — رسیده بکام از دل روشنت; VI — رسیده بکام دل از دوشمنت [17] Л — گردی [18] I и T — راه و; IV — رای و; VI — زورق [19] I, IV, VI — بیارای [20] I, IV — بانژادست و با اهریمنست [21] VI — هم [22] I — همان; IV — هم او [23] I, IV — بخورشید و ماه; VI — بتابنده ماه

مکن هیچ بر[1] جنگ جستن شتاب   بجنگ تو آید خود افراسیاب
گر ایدونك زین روی جیحون کشد   همی[2] دامن خویش در خون کشد[3]
نهاد از بر نامه بر مهر خویش   همانگه فرستاده را خواند پیش[4]
بدو داد و فرمود تا گشت باز   همی تاخت اندر نشیب و فراز
فرستاده نزد سیاوش رسید   چو آن نامهٔ شاه ایران بدید
زمین را ببوسید و دل شاد کرد   ز هر غم دل پاك[5] آزاد کرد[6]
ازان نامهٔ شاه چون گشت شاد   بخندید و نامه بسر بر نهاد[7]
نگه داشت بیدار[8] فرمان اوی   نپیچید[9] دل را ز پیمان اوی[10]
وزان سو[11] چو گرسیوز شوخ مرد[12]   بیامد بر شاه ترکان[13] چو گرد
بگفت آن سخنهای ناپاك و[14] تلخ   که آمد سپهبد سیاوش ببلخ
سپهکش چو رستم سپاهی گران[15]   بسی نامداران و[16] جنگ آوران[17]
ز هر[18] یك ز ما بود پنجاه بیش   سرافراز با گرزهٔ گاومیش[19]
پیاده بکردار آتش بدند   سپردار با تیر و ترکش بدند
نپرّد بکردار ایشان عقاب   یکی را سر اندر نیاید[20] بخواب
سه روز و سه شب بود هم زین[21] نشان   غمی شد سر و اسپ[22] گردنکشان
ازیشان کسی را که خواب آمدی   ز جنگش بدانگه[23] شتاب آمدی
بخفتی[24] و آسوده بر خاستی   بنوّی یکی جنگ آراستی[25]

[1] VI—در [2] IV—همان; VI—همه [3] I—б. оп. [4] I—б. оп. [5] I—ز بند غمان پس دل
[6] IV—بنامه درون نام شه یاد کرد; VI—б. оп. [7] I—(ср. прим. 6 по IV):
ازان نامهٔ شاه دل کرد شاد * بنامه درون نام شه کرد یاد
VI—
ثنا گفت بسیار و دل کرد شاد * ببوسید و نامه بسر بر نهاد
[8] I, IV—نگه داشتش حکم و [9] VI—نتابید [10] VI—فرمان اوی; I, IV—обратный порядок мисра. [11] Л, I, IV—پس [12] Так в VI; Л, I, IV—شیر مرد [13] I, IV и T—توران [14] I, VI—و оп. [15] I, IV, VI и T—سپه بیکران [16] Л и I—و оп. [17] VI—کندآوران [18] I, IV—بهر [19] VI—б. оп. [20] I—نیارد; IV, VI—نیامد [21] VI—بی [22] I—غمی گشت بر اسب; IV—غمی شد سر اسب; VI—غمی شد ببر و اسب; T—غمی شد دل مرد و [23] I, IV, VI, T—ز جنگ دلیران [24] Так в I, T; Л, IV, VI—برفتی [25] I, IV—ز نو باز جنگی بر آراستی; VI—بنو باز جنگی بیاراستی

برآشفت چون آتش افراسیاب / که چندین چه گویی[1] ز آرام و خواب[2]
بگرسیوز اندر[3] چنان بنگرید / که گفتی میانش بخواهد برید
یکی بانگ برزد برانْدش[4] ز پیش / کجا خواست راندن برو خشم[5] خویش
بفرمود کز نامبرداران هزار / بخوانید وز بزم سازید[6] کار
سراسر همه دشت پرچین[7] نهید[8] / بسغد اندر آرایش چین نهید[9]
بدین سان[10] بشادی گذر کرد روز / چو از چشم شد دور گیتی‌فروز[11]
بخواب و بآرامش[12] آمد شتاب / بغلتید بر جامه افراسیاب[13]

٥

چو یک پاس[14] بگذشت از تیره شب / چنانچون کسی راز گوید[15] بتب[16]
خروشی برآمد ز افراسیاب / بلرزید بر جای آرام و خواب[17]
پرستندگان تیز[18] بر خاستند / خروشیدن و غلغل[19] آراستند
چو آمد بگرسیوز آن آگهی / که شد تیره دیهیم[20] شاهنشهی[21]
بتیزی بیامد بنزدیک شاه[22] / ورا دید بر خاک خفته براه[23]
ببر در گرفتش بپرسید زوی / که این داستان با برادر بگوی
چنین داد پاسخ که پرسش مکن / مگو این زمان ایچ[24] با من سخن
بمان[25] تا خرد باز یابم یکی / ببر گیر و[26] سختم بدار اندکی
زمانی برآمد چو آمد بهوش / جهاندیده[27] با ناله و با خروش

---

[1] I и T—بپیچید از جای [2] I—б. оп. [3] IV—ایدر; VI—آنگه [4] VI—برآمد [5] I—توانا نبود او بر آن خشم; VI—توانا نبود اندر آن کار [6] I, IV, VI—بخوانند و از بزم سازند [7] I, IV и T—آذین [8] IV—نهند [9] IV—نهند; VI—б. оп.; Б—перевод б. отсутствует. [10] I—بدیشان; IV—بریشان [11] VI—б. оп. [12] I,IV,VI—بآسایش [13] I, IV—بر جای آرام و خواب; Б—доб.: و تفرّق من کان عنده [14] I, IV,T—بهره [15] VI—کسی باز گوید; T—کسی کان بلرزد [16] I, IV,VI—بلب [17] VI—б. оп. [18] IV, VI—نیز [19] I и T—بهر سو یکی غلغل; VI—بر شاه با خواهش (так!). [20] I, IV—آیین [21] VI—که تیره شد آن تخت و آن فرّهی [22] IV—بدرگاه شاه; VI—بر شهریار [23] I, IV—ورا دید خفته بران خاک راه; VI—ورا دید خفته ابر خاک خوار [24] I, IV—مگوی اندرین وقت [25] Так в VI; Л, I, IV—بدان [26] IV—و оп. [27] I, VI—دید

نهادند شمع و برآمد[1] بتخت   همی بود[2] لرزان بسان[3] درخت
بپرسید گرسیوز نامجوی   که بگشای لب زین[4] شگفتی بگوی
چنین گفت پرمایه[5] افراسیاب   که هرگز کسی این[6] نبیند بخواب
کجا[7] چون شب تیره من دیده‌ام   ز پیر و جوان نیز نشنیده‌ام
بیابان پر از مار[8] دیدم بخواب   جهان[9] پر ز گرد آسمان پر[10] عقاب
زمین خشک[11] شخّی[12] که گفتی سپهر   بدو تا جهان[13] بود ننمود چهر
سراپردهٔ من زده بر کران   بگردش سپاهی ز کنداوران
یکی باد برخاستی پر ز گرد   درفش مرا سر نگونسار کرد
برفتی ز هر سو یکی جوی[14] خون   سراپرده و خیمه[15] گشتی نگون
وزان لشکر من فزون از[16] هزار   بریده سران و تن افگنده خوار[17]
سپاهی ز ایران[18] چو باد دمان   چه نیزه بدست و چه تیر و کمان
همه نیزهاشان سر آورده بار   وزان هر سواری سری در کنار[19]
بر تخت من تاختندی سوار   سیه‌پوش و نیزه‌وران صد هزار
بر انگیختندی ز جای نشست   مرا تاختندی همی[20] بسته دست
نگه کردمی نیک هر سو بسی   ز پیوسته پیشم نبودی کسی
مرا پیش کاوس بردی دوان   یکی بادسر نامور پهلوان
یکی تخت بودی چو تابنده[21] ماه   نشسته برو پور[22] کاوس شاه[23]

---

[1] Л, VI — بیامد [2] VI — تنش [3] I и T — چو شاخ [4] I, VI — ازاین; IV — وزین [5] IV — بپاسخ چنین گفت [6] VI — کس این را [7] I, IV, VI — چنان [8] I, IV — گرد [9] T — زمین [10] VI — با [11] I, IV — доб. و [12] VI — بوده [13] VI — تا روان [14] I, IV — رود [15] VI — سراغ و سر خیمه [16] Так в VI; I, IV и T — چو سیصد [17] Л — б. оп.; Б — б. передан так: و رأیت ألفا أو أكثر من أصحابی قد ضربت رقابهم [18] VI — ازان پس [19] Б — то же; Л — объединяет первые мисра бб. 732 и 733 в один б. (оп. вторые мисра обоих бб.):

بر تخت من تاختندی سوار * همه نیزهاشان سر آورده بار

VI —

ازان نیزه‌های سر آورده بار * بهر سو سواری سر بیکنار

I — начало лакуны. [20] IV, VI — همه [21] IV — سرش نزد [22] IV, VI — برو گرد; T — بران گرد
[23] IV — доб. б.:

دو هفته نبودی ورا سال بیش   چو دیدی مرا بسته در پیش[1] خویش[2]
دمیدی[3] بکردار غرّنده میغ   میانم بدو نیم کردی[4] بتیغ
خروشیدمی من فراوان ز درد[5]   مرا ناله و درد بیدار کرد
بدو گفت گرسیوز این خواب شاه[6]   نباشد جز از[7] کامهٔ نیکخواه
همه کام دل باشد و تاج و تخت   نگون گشته بر بدسگال تو[8] بخت
گزارندهٔ خواب باید[9] کسی   که از دانش اندازه دارد بسی[10]
بخوانیم بیدار دل موبدان[11]   از اخترشناسان و از بخردان[12]

هر آنکس[13] کزین دانش آگه بوَد[14]   پراگنده گر[15] بر درِ شه بوَد[16]
شدند انجمن بر درِ شهریار   بدان تا چرا کردشان خواستار
بخواند و سزاوار بنشاند پیش   سخن راند با هر یك[17] از کم و بیش
چنین گفت با نامور موبدان   که ای پاك دل نیك پی[18] بخردان
گر این[19] خواب و[20] گفتار من در جهان   ز کس بشنوم[21] آشکار و نهان
یکی را نمانم سر و تن بهم   اگر زین سخن بر لب آرند دم[22]
ببخشیدشان بیکران[23] زرّ و سیم   بدان تا نباشد کسی زو ببیم[24]
ازان پس بگفت آنچ در خواب دید   چو موبد ز شاه آن سخنها شنید

جوانی دو رخساره مانند ماه * نشسته بدی نزد کاوس شاه
VI — доб. б.:
جوانی ستاده به پیشش درون * میان بسته بر چهره مانند خون

[1] VI — خون [2] Б — переводит б. 738, опуская второе мисра: و کان سنه غیر زائد عن أسبوعین [3] VI — دویدی [4] IV — بدو نیمه کرده [5] VI — بدرد [6] IV — ای پادشاه [7] IV и T — بجز [8] VI — بدسگالانت [9] VI — باشد [10] IV — کزین دانش اندیشه آرد بسی; VI — کزین دانش آگاه دارد بسی [11] IV — نخواهیم پند از دل بخردان [12] IV — موبدان [13] IV,T — کسانی [14] IV — بوند [15] IV — یا [16] IV — بوند; VI — бб. 745—748 оп. [17] IV — هر کس [18] T — یقین [19] IV, VI — کزین [20] Л — و оп. [21] IV — ز کس نشنوم; VI — باخترشناسان و هم نشنوم [22] IV — زنم; VI — اگر این سخن نشنوم بیش و کم [23] VI — هم بسی [24] VI — کسی بر نباشد ز بیم

بترسید وز شاه زنهار خواست   که این خواب را کی توان گفت راست
مگر شاه با بنده پیمان کند   زبان را[1] بپاسخ گروگان کند
کزین در سخن هرچ داریم یاد   گشاییم بر شاه و یابیم[2] داد
بزنهار دادن زبان داد شاه   کزان بد[3] از ایشان نبیند گناه
زبان‌آوری بود بسیار مغز   کجا[4] برگشادی سخنهای نغز
چنین گفت کز خواب شاه[5] جهان   به بیداری آمد سپاهی گران[6]
[یکی شاه زاده بپیش اندرون   جهاندیده با وی بسی رهنمون[7]]
[بران طالع اورا گسی کرد[8] شاه   که این بوم گردد[9] بما بر تباه[10]]
اگر با سیاوش کند شاه جنگ   چو دیبه[11] شود روی گیتی[12] برنگ
ز ترکان نماند کسی پارسا[13]   غمی گردد[14] از جنگ او پادشا[15]
وگر او شود کشته بر دست شاه   بتوران نماند سر و[16] تاج و گاه[17]
سراسر پر آشوب گردد زمین   ز بهر سیاوش بجنگ و بکین
بدانگاه یاد آیدت راستی   که ویران شود کشور از[18] کاستی
جهاندار گر مرغ گردد بپر   برین[19] چرخ گردان نیابد گذر
برین سان گذر کرد خواهد[20] سپهر   گهی پر ز خشم و گهی پر ز مهر
غمی شد چو بشنید افراسیاب   نکرد[21] ایچ بر جنگ جستن شتاب
بگرسیوز آن رازها[22] بر گشاد[23]   نهفته سخنها بسی[24] کرد یاد

---

[1] Л — روان را   [2] VI — گشایم باو شاه با مهر و   [3] VI — کزانسان   [4] IV, VI — کنند آشکارا برو بر نهان; VI — کنم آشکارا بتو بر نهان   [5] IV — کای پادشاه   [6] IV — که او; Б — бб. 758—761 переданы так: فقال إن خارب الملک سیاوخش اغبرت الآفاق و اختبط العالم; IV — доб. б.:

به بیداری اکنون سپاهی گران * از ایران بیاید دلاور سران

[7] VI — б. оп.   [8] IV и T — که بر طالعش بر کسی نیست   [9] IV и T — کند بوم و برّرا   [10] IV — سیاه; VI — б. оп.   [11] IV — دوده; VI — دیبا   [12] VI — کشور   [13] IV — نماند کسی پادشا; VI — پادشاه; T — پارسا   [14] VI — ماند   [15] VI — نماند کسی را بگاه; T — نماند یکی پادشا   [16] Л — و оп.   [17] IV — سر و تخت و گاه; VI — бб. 763—765 оп.   [18] IV — که پیدا شود کژّی و   [19] VI — ازین   [20] VI — بر ما   [21] IV — نجست   [22] IV — کارها   [23] VI — در گشاد   [24] IV, VI — همی

که گر من بجنگ سیاوش سپاه   نرانم[1] نیاید کسی کینه خواه
نه او کشته آید[2] بجنگ و نه من   بر آساید از گفت و گوی[3] انجمن
نه کاوس خواهد ز من نیز کین   نه آشوب گیرد سراسر[4] زمین
بجای جهان جستن و کارزار   مبادم بجز آشتی[5] هیچ کار
فرستم بنزدیك او سیم و زر   همان[6] تاج و تخت و فراوان گهر[7]
مگر کین بلاها ز من بگذرد   که ترسم روانم[8] فرو پژمرد
چو چشم زمانه بدوزم بگنج[9]   سزد گر سپهرم نخواهد[10] برنج
نخواهم زمانه جز آن کو نوشت   چنان زیست[11] باید که یزدان سرشت[12]
چو بگذشت نیمی ز گردان سپهر   درخشنده خورشید بنمود چهر[13]
بزرگان بدرگاه شاه آمدند   پرستنده و با کلاه آمدند
یکی انجمن ساخت با[14] بخردان   هشیوار و کارآزموده ردان[15]
بدیشان چنین گفت کز روزگار   نبینم همی بهره جز[16] کارزار
بسا نامداران که بر دست من   تبه شد بجنگ اندرین[17] انجمن
بسی شارستان گشت بیمارستان   بسی بوستان[18] نیز شد خارستان
بسا باغ[19] کان رزمگاه منست   بهر سو نشان سپاه منست[20]
ز بیدادی شهریار جهان   همه نیکوی باشد اندر[21] نهان
نزاید[22] بهنگام در دشت گور   شود[23] بچّهٔ باز را دیده[24] کور

---

1 VI — برانم 2 VI — گردد 3 T — از شرّ و شور 4 IV — نه آشوب گردد سراسر; T — نه گردد پر آشوب یکسر; VI — نه آشوب خیزد بروی 5 VI — مبادا جز از راستی 6 IV и T — هم از 7 IV — доб. бб.:

منوچهر گیتی ببخشید راست * همو بهرهٔ خویشتن کم بخواست
ازان نیز کوته کنم دست خویش * زمینی که بخشیده بودم ز پیش

VI, T — доб. те же бб. с незначительными разночтениями; Б — доб.: وأفرج له عن بعض البلاد 8 Л — که ترسم روان (метр нарушен); VI — ز آبی دو آتش 9 VI — ز گنج 10 IV, VI и T — ندارد 11 IV и T — رست 12 IV и T — بکشت; VI — б. оп. 13 VI — б. оп. 14 VI — انجمن کرد با 15 VI — سران 16 IV — نمی بینم همی روز این; VI — نه بینم همی من جز از 17 VI — بدان نامدار 18 T — گلستان 19 VI — بسی زاغ; T — بسی راغ 20 Б — перевод б. отсутствует. 21 IV, VI и T — نیکوییها شود در 22 IV — بر آید 23 VI — مشو 24 IV — بچهٔ باز با فرّ

نپرّد ز پستان نخچیر شیر / شود آب در چشمهٔ خویش[1] قیر
شود در جهان چشمهٔ آب خشك / نگیرد[2] بنافه درون بوی مشك
ز کژّی گریزان شود راستی / پدید آید از هر سوی کاستی[3]
کنون دانش و داد یاد[4] آوریم / بجای غم و رنج داد[5] آوریم
بر آساید از ما زمانی جهان / نباید که مرگ آید از[6] ناگهان
دو بهر از[7] جهان زیر پای منست / به[8] ایران و توران سرای منست
نگه کن که چندین ز کندآوران / بیارند هر سال باژ گران
گر ایدونك باشید همداستان / برستم فرستم یکی داستان
در آشتی با سیاوش نیز / بجویم[9] فرستم بی اندازه[10] چیز
سران یك بیك پاسخ آراستند / همی[11] خوبی و راستی[12] خواستند
که تو شهریاری و ما چون رهی / بران دل نهاده که فرمان دهی[13]
همه باز گشتند سر پر ز داد[14] / نیامد کسی را غم و رنج[15] یاد
بگرسیوز آنگه چنین گفت شاه / که بسیچ[16] کار و بپیمای راه
بزودی بساز و سخن را[17] مه ایست / ز لشکر گزین کن سواری دویست
بنزد سیاوش ببر خواسته / ز هر چیز گنجی بیاراسته[18]
از اسپان تازی بزرّین ستام / ز شمشیر هندی بزرّین نیام[19]
یکی تاج پر گوهر شاهوار / ز گستردنی صد شتروار بار
غلام و کنیزك ببر هم دویست / بگویش که با تو مرا جنگ نیست[20]
بپرسش فراوان و اورا[21] بگوی / که ما سوی ایران نکردیم روی

---

[1] VI — در چشمها همچو [2] IV — ندارد; VI — نباشد [3] IV, VI — доб. б.:
مرا سیر شد دل ز جنگ و بدی * همی جست خواهم ره ایزدی
[4] IV — بباز; VI — پیش [5] IV — نناز; VI — بباز [6] VI — آیدت [7] VI — دو بهره [8] VI — هم [9] VI — بگویم [10] IV, VI и T — ز هر گونه [11] IV, VI — همه [12] IV, VI — آشتی [13] Б — перевод бб. 797 и 798 отсутствует. [14] VI — بباد [15] VI — کسی را نیامد ز غم هیچ [16] VI — مکن هیچ [17] IV — برون رو بزودی و بره بر; VI — بزودی بساز و ایدر [18] VI — برو تا شود کار آراسته (ср. б. 819 текста). [19] VI — ببر و این نیام (ср. б. 888). [20] Л — доб. здесь повторно бб. 801—803 текста (сверху приписка переписчика: مکرر). [21] VI — و آنگه

زمین[1] تا لب رود جیحون مراست — بسغدیم[2] و این پادشاهی جداست[3]
همانست کز تور و سلم دلیر — زبر شد جهان آن کجا بود زیر[4]
از ایرج که بر بیگنه کشته شد — ز مغز بزرگان[5] خرد گشته شد
ز توران بایران[6] جدایی نبود — که با کین و جنگ آشنایی نبود
ز یزدان[7] بران گونه دارم امید — که آید درود و خرام و[8] نوید
بر انگیخت از شهر ایران ترا — که بر مهر دید از[9] دلیران ترا
ببخت[10] تو آرام گیرد جهان — شود جنگ و ناخوبی اندر[11] نهان
چو گرسیوز آید[12] بنزدیك تو — ببار آید آن رای تاریك[13] تو[14]
چنانچون بگاه فریدون گرد — که گیتی ببخشش بگردان سپرد[14]
ببخشیم و آن رای باز آوریم — ز جنگ و ز کین پای[15] باز آوریم
تو شاهی و با شاه ایران بگوی — مگر نرم گردد سر جنگجوی
سخنها همی گوی با پیلتن — بچربی[16] بسی داستانها بزن
برین هم نشان نزد رستم پیام[17] — پرستنده و اسپ و زرّین ستام[18]
بنزدیك او هم چنین خواسته — ببر تا شود کار پیراسته[19]
جز از تخت زرّین که او شاه نیست — تن پهلوان از در گاه نیست

٦

بیاورد گرسیوز آن خواسته — که روی زمین زو شد آراسته[20]
دمان[21] تا لب رود جیحون رسید — ز گردان[22] فرستادهٔ بر گزید

---

1 T — ز چین 2 VI — پسندیم 3 VI — مراست; Б — передает б. так: و انما صرنا الی السغد و هی من ممالکنا القديمة. 4 VI — مرا شد جهان آنچه بودم بزیر; Б — перевод бб. 807—812 отсутствует. 5 IV, VI — دلیران 6 IV, VI и T — از ایران و توران 7 IV — از ایران; VI — از یزد 8 IV — که آورد روز خرّم; VI — که آورد ازو روز خرام و 9 IV и T — کند مهربان بر 10 Л — دمخت; VI — بتخت 11 IV — ایدر 12 Л — آمد 13 IV — باریك 14 VI — б. оп. 15 VI — سران زیر سربند 16 IV — بخوبی 17 IV, VI — غلام 18 T — б. оп. 19 IV — کارت آراسته; VI — ز هر چیز گنجی بیاراسته (ср. б. 801 текста). 20 VI — б. оп. 21 VI — دوان 22 IV — ز لشکر

بدان تا رساند بشاه آگهی *** که گرسیوز آمد بدان فرّهی[1]
بکشتی بیکروز بگذاشت[2] آب *** بیامد سوی بلخ دل پر[3] شتاب
فرستاده آمد بدرگاه[4] شاه *** بگفتند[5] گرسیوز آمد براه[6]
سیاوش گو[7] پیلتن را بخواند *** و زین داستان چند گونه براند
چو گرسیوز آمد بدرگاه[8] شاه *** بفرمود تا برگشادند راه
سیاوش ورا دید بر[9] پای خاست *** بخندید و بسیار پوزش[10] بخواست
ببوسید گرسیوز از دور[11] خاك *** رخش پر ز شرم و دلش پر ز باك
سیاوش بنشاندش[12] زیر تخت[13] *** از افراسیابش بپرسید سخت
چو بنشست[14] گرسیوز از گاه[15] نو *** بدید آن سر و افسر شاه[16] نو
برستم چنین گفت کافراسیاب[17] *** چو از تو خبر[18] یافت اندر شتاب
یکی یادگاری بنزدیك شاه *** فرستاد با من کنون در براه[19]
بفرمود تا پرده[20] بر داشتند *** بچشم[21] سیاوش بگذاشتند[22]
ز دروازهٔ شهر تا بارگاه[23] *** درم بود و اسپ و غلام و کلاه[24]
کس اندازه نشناخت آنرا[25] که چند *** ز دینار وز تاج و تخت[26] بلند
غلامان همه با کلاه و کمر *** پرستنده با یاره و طوق زر[27]
پسند آمدش سخت[28] بگشاد روی *** نگه کرد و بشنید پیغام اوی[29]

---

[1] IV, VI — ابا فرّهی [2] VI — ز کشتی فرستاده بگذشت [3] IV — هم در [4] IV, VI — بنزدیك [5] VI — بگفتش که [6] IV — بدادش خبر زان گوِ نیکخواه [7] VI — مر [8] VI — بنزدیک [9] VI — چو دیدش ابر [10] VI — بخندید بسیار و عذرش [11] VI — آن روی [12] IV — سیاوش بنشاختش; VI — نشاندش سیاوش ابر [13] Б — عند تخته [14] VI — بشنید [15] IV и T — و گاه; VI — از شاه [16] IV — و ماه; VI — و گاه [17] VI — افراسیاب [18] VI — چنانچون ترا [19] IV — فرستاد با من هم اکنون براه; VI — فرستاده بودست با من براه [20] Так в VI — پرده; Л, IV и T — هدیه [21] IV и T — بپیش [22] IV — بگماشتند [23] VI — بپیشگاه [24] VI и T — سپاه [25] VI — اورا [26] IV — تخت تاج; VI — تخت و تاج [27] IV — доб. б.:
یکی یادگاری ز نزدیک شاه * ز بهر تو ای پهلوان سپاه
[28] IV, VI — доб. و [29] Л — за этим б. следует б. 841 текста.

تهمتن بدو گفت یك هفته شاد / همی باش[1] تا پاسخ آریم یاد[2]
[بدین خواهش اندیشه باید بسی / همان نیز پرسیدن از هر کسی[3]]
چو بشنید گرسیوز پیش بین / زمین را ببوسید و کرد آفرین[4]
یکی خانه اورا[5] بیاراستند / بدیبا و خوالیگران خواستند
نشستند بیدار هر دو[6] بهم / سگالش گرفتند بر بیش و کم
ازان کار شد[7] پیلتن بدگمان / کزانگونه گرسیوز آمد دمان
طلایه ز هر[8] سو برون تاختند / چنانچون ببایست بر ساختند
سیاوش ز رستم بپرسید و گفت / که این راز بیرون کنید[9] از نهفت
که این آشتی جستن از بهر چیست / نگه کن که تریاك این زهر چیست[10]
ز پیوستهٔ خون بنزدیك اوی / ببین تا کدامند صد[11] نامجوی[12]
گروگان فرستد بنزدیك ما / کند روشن این رای تاریك ما
نباید[13] که از ما غمی شد ز بیم / همی طبل سازد[14] بزیر گلیم
چو این کرده باشیم نزدیك شاه / فرستاده باید یکی[15] نیكخواه
برد زین سخن نزد[16] او آگهی / مگر مغز گرداند[17] از کین تهی
چنین گفت رستم که اینست[18] رای / جزین روی پیمان نیاید[19] بجای

بشبگیر گرسیوز آمد بدر / چنانچون بود با کلاه و کمر
بیامد بپیش سیاوش زمین / ببوسید و بر شاه کرد آفرین[20]
سیاوش بدو[21] گفت کز کار[22] تو / پر اندیشه بودم ز گفتار[23] تو

---

[1] IV, VI — بباشیم [2] VI — آرند یاد; Л — бб. 839 и 840 стоят после б. 841 текста. [3] VI — б. оп. [4] Л — б. 841 стоит после б. 838 текста; VI — б. оп., но доб. б.:

چو آگه شد از آن همه گفت و گوی * بمالید بر تخت او روی و موی

[5] VI — خانهٔ نو [6] VI — با او [7] VI — بد [8] IV — بهر [9] IV — کنیم; VI — کشیم [10] Б — б. отсутствует. [11] IV — چند [12] VI — бб. 848 и 849 оп.; Б — перевод этих бб. после б. 850. [13] IV — نبینی [14] IV — کوبد [15] VI — بر [16] VI — نیز نزدیک [17] IV — مغز او گردد; T — مغز او آید [18] VI — که این نیست [19] VI — جز آن نیز فرمان نیارد [20] IV и T — доб. б.:

سیاوش بدو گفت چون بود دوش * ز لشکرگه گشن و چندین خروش

[21] IV и T — و زان پس چنین [22] IV — رای [23] IV — ازان جای; VI — ز کردار

کنون رای یکسر[1] بران شد درست — که از کینه دل را[2] بخواهیم شست
تو پاسخ فرستی بافراسیاب — که از کین اگر شد سرت پر[3] شتاب[4]
کسی کو ببیند سرانجام بد — ز کردار بد باز گشتن سزد
دلی[5] کز خرد گردد آراسته — یکی گنج گردد پر از[6] خواسته
اگر زیر نوش[7] اندرون زهر نیست — دلت را ز رنج و زیان[8] بهر نیست
چو پیمان همی کرد خواهی درست[9] — که آزار و کینه نخواهیم جست[10]
ز گردان که رستم بداند همی — کجا[11] نامشان[12] بر تو خواند همی
بر من فرستی برسم نوا — که باشد بگفتار تو بر[13] گوا
و دیگر ز ایران[14] زمین هرچ هست — که آن شهرهارا تو[15] داری بدست
بپردازی و خود بتوران شوی — زمانی ز جنگ و ز کین[16] بغنوی[17]
نباشد جز از راستی در میان — بکینه نبندم[18] کمر بر میان[19]
فرستم یکی نامه نزدیک شاه — مگر بآشتی[20] باز خواند سپاه
بر افگند گرسیوز اندر زمان[21] — فرستادهٔ چون هژبر دمان[22]
بدو گفت خیره[23] منه سر بخواب — برو تازیان نزد افراسیاب
بگویش که من تیز بشتافتم[24] — همی هرچ[25] جستم[26] همه یافتم
گروگان همی خواهد از[27] شهریار — چو[28] خواهی که بر گردد از کارزار
فرستاده آمد بدادش پیام — ز شاه و ز گرسیوز[29] نیک نام[30]
چو گفت فرستاده بشنید شاه — فراوان بپیچید و گم کرد راه[30]

---

[1] IV, VI — هر دو [2] IV — از کینه دلها; T — از کین همی دل [3] IV — تهی کن سر ایدر [4] VI — б. оп. [5] VI — کسی [6] VI — زیکی گنج باشد پر از; T — چو گنجی بود پر زر و [7] IV — پوش [8] VI — ز رنج زمان [9] IV, VI — نخست [10] IV — کسانی که پیوستهٔ خون تست; VI — تنی صد که پیوستهٔ خون تست; IV и VI — б. стоит после б. 863 текста [11] IV — کنون [12] IV — نام او [13] VI — برین خوب گفتار باشد گوا [14] IV — کز ایران [15] VI — و زین شهریاری که [16] T — ز جنگ و ز کین‌آوران [17] Л, VI — دغنوی; IV — نغنوی [18] VI — ببندد [19] IV и T — نباید بدن چون پلنگ ژیان [20] IV — بداند مگر [21] Л — دمان (описка). [22] IV — فرستاد اورا چو شیر ژیان; VI и T — سواری بکردار باد دمان [23] VI — خیز و [24] VI — نیز بساختم [25] IV, VI и T — کنون هر چه [26] IV, VI — جستی [27] VI — خواهدت [28] VI — چه [29] IV — ز شاه و وزان رستم (так!). [30] VI — б. оп.

همی[1] گفت صد[2] تن ز خویشان من   گر ایدونك کم گردد از[3] انجمن
شکست اندر آید بدین بارگاه[4]   نماند[5] بر من کسی نیکخواه[6]
وگر گویم از من گروگان مجوی[7]   دروغ آیدش[8] سر بسر گفت و گوی[9]
فرستاد[10] باید بر او نوا   اگر بی گروگان ندارد روا[11]
بران[12] سان که رستم همی نام برد   ز خویشان نزدیك صد بر شمرد[13]
بر شاه ایران فرستاد شان[14]   بسی خلعت و نیکوی دادشان[15]
بفرمود تا کوس با کرّه‌نای   زدند و فروهشت پرده‌سرای
بخارا و سغد و سمرقند و چاچ   سپیجاب[16] و آن کشور و تخت عاج[17]
تهی کرد و شد با سپه سوی گنگ   بهانه نجست[18] و فریب و[19] درنگ
چو از رفتنش رستم آگاه شد   روانش ز اندیشه کوتاه شد
بنزد سیاوش بیامد[20] چو گرد   شنیده سخنها همه یاد کرد
بدو گفت چون کارها گشت راست   چو گرسیوز ار باز گردد رواست[21]
بفرمود تا خلعت آراستند   سلیح و کلاه و کمر خواستند
یکی اسپ تازی بزرّین[22] ستام   یکی تیغ هندی بزرّین[23] نیام
چو گرسیوز آن خلعت شاه دید   تو گفتی مگر بر زمین ماه دید[24]
بشد با زبانی پر از آفرین   تو گفتی مگر بر[25] نوردد زمین

---

[1] IV — بدو; VI — بدل [2] IV — چند [3] IV — بدان گزیده فرستم [4] IV, VI — بران رزمگاه
[5] IV — نباشد [6] IV, VI — کینه‌خواه [7] VI — مخواه [8] VI — آمدش [9] VI — گفت شاه
[10] IV, VI — فرستاده [11] IV — برآید روا и доб. б.:
مگر کین بلاها ز من بگذرد * خردمند باشم به از بی‌خرد
[12] IV — و زان [13] VI — б. оп. [14] VI — فرستاد و گفت [15] VI — بد که این راستی راست در نهفت и доб. б.:
فرستادم اینک به پیش نوا * بدانسان که در خواستی شه روا
[16] Л, IV — سپنجاب [17] VI — و آن کشور تخت و تاج [18] VI — بجست [19] Л — و оп. [20] VI — بنزد سیاوخش آمد [21] VI — б. оп. [22] VI — یکی اسپ زرّین بتازی [23] VI — بسیمین
[24] VI —
بدادش بگرسیوز آن خواسته * بشد سوی کرکنک (!) آراسته
[25] IV — همی در; VI — همه بر

سیاوش نشست از بر تخت عاج / بیاویخته بر سر عاج تاج[1]
همی رای زد با[2] یکی چرب‌گوی[3] / کسی کو سخن‌را دهد رنگ و بوی[4]
ز لشکر همی جست گردی[5] سوار / که با او بسازد دم شهریار
چنین گفت با او گو پیلتن / گزین در که یارد گشادن سخن[6]
همانست کاوس کز پیش بود / ز تندی[7] نکاهد نخواهد فزود
مگر من شوم نزد شاه جهان / کنم آشکارا برو بر نهان
ببرّم زمین گر تو فرمان دهی / ز رفتن نبینم همی جز بهی
سیاوش ز گفتار او شاد شد[8] / حدیث فرستادگان باد[9] شد
سپهدار بنشست و رستم بهم / سخن راند[10] هر گونه از[11] بیش و کم
بفرمود تا رفت پیشش دبیر / نوشتن[12] یکی نامهٔ بر حریر[13]
نخست آفرین کرد بر دادگر[14] / کزو دید نیروی و فرّ و هنر[15]
خداوند هوش و زمان و مکان[16] / خرد پروراند همی با روان[17]
گذر نیست کس را ز فرمان او / کسی کو بگردد[18] ز پیمان[19] او
ز[20] گیتی نبیند مگر[21] کاستی / بدو باشد[22] افزونی و راستی[23]
ازو باد بر شهریار آفرین / جهاندار وز[24] نامداران گزین
رسیده بهر نیک و بد رای او / ستون خرد گشته[25] بالای او

---

1 IV — بیاویخت از بر عاج ساج; VI — بر آویختند از بر عاج ساج 2 VI — تا 3 IV — خوب‌روی 4 VI — б. оп. 5 IV, VI — گردِ 6 IV, VI — دهن 7 IV, VI — تیزی 8 VI — گشت 9 VI — یاد 10 IV — گفت; VI — رفت 11 VI — بسیار بر 12 IV и T — نوشتنش 13 VI — ز اندیشه با می در آویخت سیر 14 VI — کردگار 15 VI — پیروزی و روزگار IV — доб. б.:

خداوند رای و خداوند داد * ز دانش خردمند پیروز و شاد

16 IV, VI — توان 17 VI — خرد بر روانش همی ناتوان 18 IV — خود نگردد 19 VI — کمان 20 VI — به 21 IV — جز از; VI — بجز 22 IV — شاد 23 VI — از راستی; IV, VI, T — доб. б.:

همان آفریننده هور و ماه * فرازندهٔ بخت [فزایندهٔ تاج — VI] و تخت و کلاه

24 IV — وز (так!); VI — و بر 25 VI — باد

رسیدم ببلخ و بخرّم[1] بهار   همه شادمان بودم از روزگار
ز من چون خبر یافت افراسیاب   سیه شد بچشم[2] اندرش آفتاب[3]
بدانست کش[4] کار دشوار گشت   جهان تیره شد بخت او خوار گشت
بیامد برادرش با خواسته   بسی خوبرویان آراسته
که زنهار خواهد ز شاه جهان   سپارد بدو تاج و تخت مهان[5]
بسنده کند زین جهان مرز خویش   بداند همی پایه و ارز[6] خویش
از ایران زمین بسپرد تیره خاك   بشوید دل از کینه و جنگ پاك
ز خویشان فرستاد صد نزد من   بدین خواهش آمد گو پیلتن
گر اورا ببخشد ز مهرش سزاست[7]   که بر[8] مهر او چهر او بر[9] گواست
چو بنوشت نامه یل جنگجوی   سوی شاه کاوس بنهاد روی[10]
و زان روی گرسیوز نیك‌خواه[11]   بیامد بر شاه توران سپاه[12]
همه داستان[13] سیاوش بگفت   که اورا ز شاهان کسی نیست جفت
ز خوبی دیدار و کردار[14] او   ز هوش و[15] دل و شرم و گفتار[16] او
دلیر و سخن‌گوی و گرد و سوار   تو گویی خرد دارد اندر[17] کنار
بخندید و با او چنین گفت شاه   که چاره به از جنگ ای نیك‌خواه[18]
و دیگر کزان خوابم آمد نهیب[19]   ز بالا بدیدم نشان نشیب

---

1 Л — بخورم 2 VI — بجوی; K, T — بجام; Б — فی انائه 3 VI, K и T — روشن آب; Б — صفو الزلال 4 VI — کان 5 IV — کیهان 6 Так в VI; Л — پایه‌ی ارز; IV — مایه و ارز 7 IV, VI — روانست 8 IV — از 9 IV — چهر او خود; VI и T — چهرهٔ او 10 IV, VI и T — تهمتن بیامد بنزدیک شاه * چنانچون بود با درفش و سپاه [VI и T — کلاه] 11 IV — اندر شتاب; VI — کینه‌خواه 12 IV — رسیدش بنزدیک افراسیاب; VI — второе мисра б. 917 заменено вторым мисра б. 921 текста. 13 T — رازهای 14 IV — ز خوبی و دیدار و گفتار; VI — ز خوبی و گفتار و دیدار 15 IV — و — оп. 16 IV, T — شرم و کردار; VI — رای هشیار 17 VI — دارد ایدر; T — داردش در 18 VI — و از نیکخواه 19 IV — دلم گشت ازان خواب بد; VI — دلم گشت ازان خواب اندر نهیب; پر نهیب

پر از درد گشتم سوی چاره باز   بدان تا نبینم نشیب و فراز[1]
بگنج و درم چاره آراستم   کنون شد برانسان که من[2] خواستم

و زان روی چون رستم شیر مرد   بیامد بر شاه ایران چو گرد
بپیش اندر آمد بکش کرده دست   بر آمد سپهبد ز جای[3] نشست[4]
بپرسید و بگرفتش اندر کنار   ز فرزند و از گردش روزگار
ز گردان و از رزم و کار[5] سپاه   وزان تا چرا باز گشت او ز راه[6]
نخست از سیاوش زبان بر گشاد   ستودش فراوان و نامه بداد[7]
چو نامه برو[8] خواند فرّخ دبیر   رخ شهریار جهان شد چو قیر[9]
برستم چنین گفت گیرم که اوی   جوانست و بد نارسیده بر وی
چو تو نیست اندر جهان سر بسر   بجنگ از تو جویند شیران[10] هنر
ندیدی بدیهای[11] افراسیاب   که گم شد ز ما خورد و آرام و خواب
مرا رفت بایست[12] کردم درنگ   مرا بود با او سری[13] پر ز جنگ
نرفتم که گفتند ز ایدر مرو   بمان تا بسیچد جهاندار نو[14]
چو بادافره ایزدی خواست بود   مکافات بدها بدی خواست بود
شمارا بدان مردری خواسته   بدان گونه بر شد دل آراسته[15]
کجا بستد از هر کسی[16] بی گناه   بدان تا بپیچیدتان دل ز راه[17]

---

[1] IV и T — نماند تن اندر گداز; VI — سیاوش نیاید فراز; Б — перевод б. отсутствует.
[2] IV — بر ایشان که من; VI — بدان سان که می; T — بدان سان که من
[3] IV — بر آمد سپهبد بجای; VI — بیامد سپه را بدانجا
[4] VI — б. 926 стоит после б. 928 текста.
[5] IV — و از رزمگاه و; VI — و ازرم و کار
[6] VI — براه
[7] VI — و زو گشت شاد
[8] IV — بدو; VI — فرو
[9] IV и T — رخ شاه کاوس شد همچو قیر
[10] VI — گردان
[11] IV — تو بدهای
[12] IV — доб. و
[13] VI — سِر
[14] VI — доб. б.:

شود او بدین کار بسته کمر * ابا پهلوانان بسیار مر

[15] IV — بران گونه بر دل شد آراسته; VI — بدین گونه‌تان شد دل آراسته; VI — бб. 937 и 938 стоят после б. 939 текста.
[16] IV и T — بمالی که او بستد از; VI — که او بستد از هر کسی
[17] IV — بدین در بپیچید سرتان ز راه; VI — بدین سان بپیچید سرتان ز راه

بصد ترك بیچاره و[1] بدنژاد — که نام پدرشان ندارید[2] یاد
کنون از[3] گروگان کی[4] اندیشد او[5] — همان پیش چشمش همان خاك کو[6]
شما گر[7] خرد را بسیچید[8] کار — نه من سیرم از جنگ و از کارزار[9]
بنزد سیاوش فرستم کنون — یکی مرد پر دانش[10] و پر فسون
بفرمایمش کآتشی کن بلند[11] — ببند گران پای ترکان ببند
بر آتش بنه خواسته هرچ هست — نگر تا نیازی بیك چیز[12] دست
پس آن بستگان را بر من فرست — که من سر بخواهم ز تن‌شان[13] گسست
تو با لشکر خویش سر پر ز جنگ[14] — برو تا بدرگاه او بی درنگ
همه دست[15] بگشای تا یکسره — چو گرگ اندر آید بپیش[16] بره
چو تو ساز گیری[17] بد آموختن — سپاهت کند غارت و سوختن
بیاید بجنگ تو افراسیاب — چو گردد برو ناخوش آرام و خواب
تهمتن بدو گفت کای شهریار — دلترا بدین کار غمگین مدار[18]
سخن بشنو از من تو ای شه[19] نخست — پس آنگه[20] جهان زیر فرمان تست
تو گفتی که بر[21] جنگ افراسیاب — مران تیز لشکر بران روی آب
بمانید[22] تا او بیاید بجنگ — که او خود شتاب آورد بی درنگ
ببودیم یك چند در جنگ سست[23] — در[24] آشتی او گشاد از نخست[25]
کسی کاشتی جوید و سور و بزم — نه نیکو بود پیش[26] رفتن برزم
و دیگر که پیمان شکستن ز شاه[27] — نباشد پسندیده[28] نیك خواه

1 IV, VI и T — بیچارهٔ 2 IV, VI — ندارند 3 IV — همان 4 IV — چه 5 VI — اوی
6 VI — آبروی 7 VI — چون 8 IV — نه بستپید; VI — به بستپید 9 VI — نه از من نه از گردش روزگار и доб. б.:
سیاوش ز دست گو افراسیاب * بگردد بر او ناخوش آرام و خواب
10 IV — با دانش 11 VI — کاشتی را به بند 12 VI — خیره 13 VI — که سرشان ز تنها بخواهم
14 IV — سر نه بجنگ; VI — б. 946 стоит после б. 947 текста. 15 IV — همه دشت; VI — در فتنه
16 VI — اندر آیند پیش 17 VI — ساز کاری 18 Б — бб. 950—964 переданы сокращенно.
19 VI — گشاده 20 IV — ازانپس 21 IV — از; VI — در 22 IV — بمانند; VI — نمانند 23 IV — نبودیم تا جنگ جوید نخست; VI — ببودیم تا جنگ جوید نه جست 24 IV — دری 25 VI — درست; VI — б. стоит после б. 956 текста. 26 T — تیز 27 IV, VI — که پیمان شکن پیشگاه
28 IV, VI — پسندیده و

سیاوش چو پیروز بودی[1] بجنگ / برفتی بسان دلاور پلنگ[2]
چه جستی[3] جز از تخت و تاج و نگین / تن‌آسانی و گنج ایران زمین[4]
همه[5] یافتی جنگ خیره مجوی[6] / دل روشنت[7] بآب تیره مشوی[8]
گر[9] افراسیاب این سخنها که گفت / به پیمان شکستن بخواهد[10] نهفت
هم از جنگ جستن نگشتیم سیر / بجایست شمشیر و چنگال شیر
ز فرزند پیمان شکستن مخواه / مکن آنچ نه اندر خورد با کلاه[11]
نهانی چرا گفت باید سخن / سیاوش ز پیمان[12] نگردد ز بن[13]
وزین[14] کار کاندیشه[15] کردست شاه / بر آشوبد این نامور پیشگاه[16]
چو کاوس بشنید شد پر ز خشم / برآشفت زان کار و بگشاد چشم
برستم چنین گفت شاه جهان / که ایدون[17] نماند سخن[18] در نهان
که این در سر او تو افگندهٔ / چنین بیخ کین از دلش کندهٔ[19]
تن‌آسانی خویش جستی برین[20] / نه افروزش تاج و تخت و نگین
تو ایدر بمان تا سپهدار طوس / ببندد برین کار بر پیل کوس
من اکنون هیونی فرستم ببلخ / یکی نامهٔ با سخنهای تلخ[21]
سیاوش اگر سر ز پیمان[22] من / بپیچد نیاید بفرمان من[23]
بطوس سپهبد سپارد سپاه / خود و ویژگان[24] باز گردد براه[25]
ببیند ز من هرچ اندر خورست / گر[26] اورا چنین داوری در سرست
غمی گشت رستم بآواز گفت / که گردون سر من بیارد نهفت[27]

[1] IV — دیدی; VI — گردد [2] IV, VI — نهنگ [3] IV, VI — جویی [4] VI — б. 958 стоит после б. 959. [5] VI — چو تو [6] IV — مکن [7] IV, VI — دلت روشنست [8] IV — آب تیره مکن; VI — آب تیره مجوی; T — آب تیره مشوی [9] IV, VI — که [10] IV — نخواهد; VI — دماید; VI — б. 960 стоит после б. 961. [11] IV — دروغ ایچ کم درخورد با سپاه; VI — دروغ آنچه نه درخورد با کلاه; T — مگو آنچه اندر خورد با گناه; VI — б. 962 стоит после б. 963. [12] Л — به پیمان [13] IV, VI — ز تن [14] VI — درین [15] VI — اندیشه [16] T — доб. б. [17] VI — چونی [18] IV, VI — همی [19] VI — بیخ کین را تو برکندهٔ [20] IV — ازین; VI — درین [21] IV — б. здесь оп.; Б — перевод б. отсутствует; ср. прим. 6 к б. 977 текста. [22] VI — فرمان [23] VI — به پیمان من [24] IV — خاصگان [25] IV, VI — ز راه [26] IV, VI — که [27] IV — سر من نیارد نهفت; VI — سرم را بخواهد نهفت

اگر طوس جنگی تر از رستم است[1]   چنان دان[2] که رستم ز گیتی[3] کم است
بگفت این و بیرون شد از پیش اوی   پر از خشم چشم[4] و پر آژنگ روی[5]
هم اندر زمان طوس را خواند شاه   بفرمود لشکر کشیدن براه[6]
چو بیرون شد از پیش کاوس طوس   بفرمود تا لشکر و بوق و کوس[7]
بسازند[8] و آرایش ره کنند[9]   و زان رزمگه راه[10] کوته کنند[9]

۷

هیونی بیاراست کاوس شاه   بفرمود تا باز گردد براه[11]
نویسندهٔ نامه را پیش خواند   بکرسی زرپیکرش برنشاند[12]
یکی نامه فرمود پر خشم و جنگ   زبان تیز و رخساره چون[13] بادرنگ
نخست آفرین کرد بر کردگار   خداوند آرامش و کارزار[14]
خداوند بهرام و کیوان و ماه   خداوند نیک و بد و فرّ و جاه[15]
بفرمان اویست گردان سپهر   ازو باز گسترده هر جای مهر
ترا ای جوان تن درستی و بخت   همیشه بماناد با تاج و تخت
اگر بر دلت رای من تیره گشت[16]   ز خواب[17] جوانی سرت خیره گشت
شنیدی که دشمن بایران چه کرد   چو پیروز شد روزگار نبرد

---

[1] IV, VI — اگر طوسِ جنگی ترا رستم است   [2] IV — کن   [3] IV — بگیتی; VI — که رستم بگیتی پر از   [4] Л — جنگ   [5] IV — پر از خشم جان; T — پر از خشم و جنگ که گیتی برستم رنگ روی; T — доб. б.   [6] IV, VI — доб. бб.:

بدو گفت کای سرفراز دلیر * برون رو از ایدر بکردار شیر
من اکنون هیونی فرستم بہلخ * یکی نامهٔ با سخنهای تلخ

Б — доб., поясняя: لقتال افراسیاب   [7] Б — перевод бб. 978 и 979 отсутствует.   [8] IV — بسازید   [9] IV — کنید   [10] IV — و زان بزمگه رای; VI — و ز آرامگه رای   [11] IV и T — ز راه; Б — перевод б. отсутствует; IV — доб. б.:

ابا نامه و با سخنهای تلخ * فرستاد نزد سیاوش ببلخ

(ср. б. 970 текста).   [12] IV, VI — بزیر تخت خویشش بکرسی نشاند; Б — اجلسه ببین یدیه   [13] VI — روان تیره و روی چون   [14] I — конец лакуны.   [15] VI — فرّ جاه   [16] Б — إن ثقل مرادی علی قلبک   [17] VI — تاب; ср. Б — و دارت سنة الصهباء فی رأسک

کنون خیره آزرم دشمن مجوی   بدین بارگه بر مبر آبروی[1]
منه با[2] جوانی سر اندر فریب[3]   گر[4] از چرخ گردان[5] نخواهی نهیب[6]
که من زان فریبنده گفتار او   بسی باز گشتم ز پیکار او
ترا گر فریبد[7] نباشد شگفت   مرا از خود اندازه باید گرفت
نرفت ایچ با من سخن ز آشتی   ز فرمان من روی برگاشتی[8]
همان رستم از گنج آراسته   نخواهد شدن سیر از[9] خواسته[10]
ازان مردری تاج شاهنشهی   ترا شد سر از جنگ جستن تهی
در[11] بی‌نیازی بشمشیر[12] جوی   بکشور[13] بود شاه را آبروی
چو طوس سپهبد رسد پیش تو   بسازد چو باید[14] کم و بیش تو
گروگان که داری ببند گران   هم اندر زمان بار کن بر خران[15]
پرستار وز خواسته هرچ هست   بزودی مر آنرا بدرگه فرست[16]
تو شو کین و آویختن‌را[17] بساز   ازین در سخنها[18] مگردان دراز
[چو تو ساز جنگ شبیخون[19] کنی   ز[20] خاک سیه رود جیحون کنی[21]]
[سپهبد سر اندر نیارد بخواب   بباید بجنگ تو افراسیاب]
وگر مهر داری بران اهرمن[22]   نخواهی که خواندت[23] پیمان‌شکن
سپه طوس رد را ده و[24] باز گرد   نهٔ مرد پرخاش روز نبرد[25]

---

1 IV, VI — مریز آب‌روی; T — مبرتاب روی; ср. Б — و لا ترق ماء وجهک بالتقصیر
2 T — از   3 I, IV — نشیب   4 I, VI — که   5 I — گردون   6 VI — نشیب; порядок бб.: I, IV — 990, 992, 991, 1005, 994, 995; VI — 990, 992, 991, 993, 1005, 994, 995; I и IV — доб. здесь вар. б. 998:

گروگان که داری بدرگه فرست * ندیدست کس جفت با پای بست

Б — перевод б. отсутствует.   7 IV — فریبت   8 I, IV — б. оп.   9 I, IV, VI — و از   10 Б — перевод бб. 994 и 995 отсутствует.   11 IV — دگر   12 I — ز شمشیر   13 IV — ز کشور; VI — ز لشکر   14 IV — ببند   15 I, IV, VI — обратный порядок мисра; I и IV — вариант этого б. повторяют после б. 990 текста.   16 I, IV, VI — заменяют б. двумя следующими:

ازین آشتی رای [IV — راز] چرخ بلند * چنانست کاید بجانت گزند
بایران رسد زین بدی آگهی * بر آشوبد این روزگار بهی

17 VI — کینه و تاختن‌را   18 VI — و زین در سخن‌را   19 IV — доб. و   20 I, IV — چو   21 VI и Б — бб. 1001 и 1002 оп.   22 I, IV, VI — انجمن   23 I, IV — خوانند   24 I, IV, VI — سپه طوس‌را ده تو خود   25 I, IV — و جنگ و نبرد; VI — و تنگ نبرد

تو با خوبرویان برآمیختی[1] ببزم اندر از رزم بگریختی[2]
نهادند بر نامه بر مهر شاه هیون پر برآورد و ببرید راه[3]

چو نامه بنزد[4] سیاوش رسید بران گونه گفتار ناخوب دید[5]
فرستاده‌را خواند و پرسید چست[6] ازو کرد یکسر سخنها درست[7]
بگفت آنك[8] با پیلتن رفته[9] بود ز طوس و ز کاوس کاشفته[10] بود
سیاوش چو بشنید گفتار اوی ز رستم غمی گشت و برتافت روی[11]
ز کار پدر دل پر اندیشه کرد ز ترکان و از روزگار نبرد
همی گفت صد مرد ترك و سوار[12] ز خویشان شاهی چنین نامدار
همه نیك‌خواه و همه بی‌گناه اگرشان فرستم بنزدیك شاه
نپرسد[13] نه اندیشد از کارشان همانگه کند زنده بر دارشان[14]
بنزدیك یزدان چه پوزش برم بد آید[15] ز کار پدر[16] بر سرم
ور ایدونك جنگ آورم بی گناه چنان خیره با شاه توران سپاه
جهاندار نپسندد این بد ز من گشایند بر من زبان انجمن
و گر باز گردم بنزدیك[17] شاه بطوس سپهبد سپارم سپاه
ازو[18] نیز هم بر تنم[19] بد رسد چپ و راست بد بینم و پیش بد
نیاید ز سودابه خود جز[20] بدی ندانم چه خواهد رسید ایزدی
دو تن را ز لشکر ز کندآوران چو بهرام و چون زنگهٔ شاوران
بران رازشان خواند نزدیك خویش بپرداخت ایوان و بنشاند پیش

1 I — با ماه‌رویان بیامیختی; IV — با خوبرویان بیامیختی 2 I, VI — ببازی و از جنگ بگریختی; IV — بشادی و از جنگ بگریختی; I, IV — б. стоит после б. 991; VI — б. стоит после б. 993. 3 I, IV, VI — б. оп. 4 VI — چو آن نامه نزد 5 I — ناخوش بدید 6 IV — نهفت; VI — پرسید و گفت 7 IV — که بر ما مکن آشکارا نهفت; VI — بسیار گفت 8 I — بگفت آنچ; VI — بگفتش آنچه (так!). 9 I, IV, VI — گفته 10 IV, VI — آشفته 11 I, IV — و از کار اوی; VI — و از گفت و گوی 12 I — صد گرد مرد سوار; IV — و صد مرد گرد و سوار; VI — صد مرگ ترک سوار (так!). 13 I, IV — نترسد 14 VI — б. оп.; Б — передает так: اذا وقعت عینه علیهم لم یبق منهم أحدا 15 Л, I — بد آمد 16 Л — جهان 17 I, IV — بدرگاه; VI — ز فرمان 18 VI — ازین 19 I. IV — سرم 20 I — جز هم; IV, VI — هم جز

که[1] رازش بهم بود با هر دو تن   ازان پس که رستم شد از انجمن[2]
بدیشان چنین گفت[3] کز بخت بد   فراوان همی بر تنم[4] بد رسد
بدان مهربانی دل[5] شهریار   بسان درختی پر از برگ[6] و بار
چو سودابه اورا فریبنده گشت   تو گفتی[7] که زهر گزاینده گشت
شبستان او گشت زندان من[8]   غمی شد دل و[9] بخت خندان من
چنین رفت بر سر مرا روزگار   که با مهر[10] او آتشی آورد بار
گزیدم بدان شور بختیم[11] جنگ   مگر دور مانم ز چنگ نهنگ
ببلخ اندرون بود چندان[12] سپاه   سپهبد چو گرسیوز کینه‌خواه
نشسته بسغد اندرون شهریار   پر از کینه با تیغ‌زن صد هزار
برفتیم بر سان باد دمان   نجستیم در[13] جنگ ایشان زمان[14]
چو کشور[15] سراسر بپرداختند   گروگان و آن هدیها ساختند
همه موبدان آن نمودند راه[16]   که ما باز گردیم زین رزمگاه[17]
پسندش نیامد[18] همی کار من   بکوشد برنج و بآزار من[19]
بخیره همی جنگ فرمایدم   بترسم که سوگند بگزایدم
ورا گر ز بهر فزونیست جنگ   چو گنج آمد و کشور آمد بچنگ[20]
چه باید همی خیره خون ریختن   چنین دل بکین اندر آویختن[21]
همی سر ز یزدان نباید کشید   فراوان نکوهش بباید[22] شنید[23]
دو گیتی همی برد خواهد ز من   بمانم بکام دل[24] اهرمن[25]

---

[1] I — چه [2] I и T — بشد ز انجمن; VI — доб. б.:

بدیشان چنین گفت کز انجمن * نخواهی همی جز تن پیلتن

[3] VI — چنین گفت با زنگه [4] I, IV — سرم [5] VI — تن [6] Л — رنگ [7] I, IV — گویی [8] VI — شد همه انجمن [9] I, IV — غمی گشت ازو; T — بپژمرد ازان [10] IV — آب [11] I — بدان سوز بی‌آب; IV — بران شور بی‌آب; VI — بران روی پیگار و [12] VI — جنگی [13] I — بر [14] IV — زیان [15] VI — چو کین‌را [16] I и T — برگزیدند راه; IV — بر گزیده براه [17] VI — б. оп. [18] VI — نباشد [19] I, IV, VI — бб. 1035 и 1036 стоят после б. 1038, см. прим. 21 к нему. [20] T — همش جنگ و هم کشور آید بچنگ; VI — б. оп. [21] I, IV, VI — доб. здесь бб. 1051, 1052 и 1035, 1036 текста. [22] VI — نباید [23] T — زراه نیاگان نباید رمید [24] VI — بکار دل [25] I, IV, VI — доб. б.:

و زان پس که داند کزین [IV — درین] کارزار * کرا برکشد گردش روزگار

نزادی مرا کاشکی مادرم　　و گر زاد مرگ آمدی بر سرم
که چندین بلاها بباید کشید　　ز گیتی همی[1] زهر باید چشید[2]
بدین[3] گونه پیمان که من کرده ام　　بیزدان و[4] سوگندها خورده ام
اگر[5] سر بگردانم از راستی　　فراز آید از هر سوی کاستی
پراگنده شد در جهان[6] این سخن　　که با شاه ترکان[7] فگندیم بن
زبان برگشایند هر کس ببد[8]　　بهر[9] جای بر من[10] چنان چون سزد
بکین باز گشتن بریدن ز دین　　کشیدن سر از آسمان و زمین[11]
چنین کی پسندد ز من کردگار　　کجا بر دهد گردش روزگار
شوم کشوری[12] جویم اندر جهان　　که نامم ز کاوس ماند[13] نهان
که[14] روشن زمانه بران سان بود　　که فرمان دادار گیهان[15] بود
سری کش نباشد ز مغز آگهی　　نه از بتّری باز داند بهی[16]
قباد آمد و رفت و گیتی سپرد　　ورا نیز هم[17] رفته باید شمرد
تو ای نامور زنگهٔ شاوران　　بیارای تن‌را[18] برنج گران
برو تا بدرگاه افراسیاب　　درنگی مباش[19] و منه سر بخواب[20]
گروگان و این خواسته هرچ هست　　ز دینار وز تاج و تخت[21] نشست
ببر همچنین جمله تا پیش اوی[22]　　بگویش که مارا چه آمد بروی
بفرمود بهرام گودرز را　　که این[23] نامور لشکر و مرز را

---

[1] I, IV — همه　[2] I, IV, VI — доб. б.:

درختیست این برکشیده بلند * که بارش همه [IV — همی] زهر و برگش گزند

[3] I, IV — و زین　[4] IV — چو; T — چه　[5] IV — که گر　[6] I, IV — گردد بدهر　[7] I, IV, VI — توران　[8] I — بر من ببد; IV — هر یک به بد; VI — هر کس ز بد　[9] VI — ز هر　[10] I — گوشهٔ　[11] I, IV и T — سر آسمان بر زمین; VI — سر از آسمان بر زمین　[12] T — جایگاهی　[13] I, IV — گردد　[14] I — ز; T — چو　[15] IV — فرمان دارای گیهان　[16] I, IV, VI — здесь бб. 1051 и 1052 оп., стоят после б. 1038 текста, см. прим. 21 к нему; IV — نه از تیزیش باز دارد رهی; VI — نه از نیکویی باز ماند تهی　[17] I, IV и T — و زان پس همه　[18] I, IV, VI — دل را; Б — дальнейшие слова его переданы сокращенно косвенной речью.　[19] VI — مساز　[20] I — обратный порядок мисра.　[21] IV — ز گنج و ز تاج و ز تخت; Л, IV, VI — доб. و　[22] I, IV — یکایک چنین هم همی باز بر پیش اوی; VI — همه باز بر پیش اوی　[23] T — ای; Б — هذه

سپردم ترا گنج و پیلان کوس[1]	بمان تا بیاید سپهدار طوس
بدو ده تو این لشکر و خواسته	همه کارها یکسر[2] آراسته
یکایک برو برشمر هرچ هست	ز گنج و ز تاج و ز تخت[3] نشست
چو بهرام بشنید گفتار اوی	دلش گشت پیچان بتیمار[4] اوی
ببارید خون[5] زنگهٔ شاوران	بنفرید بر بوم هاماوران
پر از غم نشستند هر دو بهم	روانشان ز گفتار او شد دژم
بدو باز گفتند[6] کین رای نیست	ترا بی پدر در جهان جای نیست
یکی نامه بنویس نزدیک شاه	دگر باره زو پیلتن‌را بخواه[7]
اگر جنگ فرمان دهد جنگ ساز	مکن خیره اندیشهٔ دل دراز[8]
مگردان بما بر دژم روزگار	چو آمد[9] درخت بزرگی ببار[10]

[1] I — سپردم ترا بدره و پیل و کوس; IV — سپردم تر[ا] پاک با پیل و کوس; VI — سپردم ترا بدره و پیل و کوس [2] I, IV — همه سر بسر کار; VI — سراسر همه گاه و [3] Л — доб. و; IV — وز تخت و ز تاج و; VI — б. оп. [4] I — ز کردار; IV, VI — ز تیمار [5] Л, VI — بنالید با; Б — و بکی [6] I, IV, VI — بدو گفت بهرام [7] T — گو پیلتن‌را ازو باز خواه [8] I, IV — سخن کوته است ار نگردد دراز; VI — سخن کوته است ارچه گردد دراز; Б — و لا تطول علیک کلاما هو فی نفسه قصیر; I — доб. бб.:

گر آرام گیری سخن تنگ نیست * ترا پوزش اندر پدر ننگ نیست
نوا گر فرستی بنزدیک اوی * بخندد دل و جان تاریک اوی
دلت گر چنین رنجه گشت از نوا * رها کن نوا و بها کن گوا
جز از جنگ از شاه فرمانش نیست * نرفتست کاری که درمانش نیست
بفرمان کاوس جنگ آوریم * جهان بر بداندیش تنگ آوریم
مکن خیره اندیشه در دل دراز * سر او بچربی بدام آر باز

(первое мисра последнего из этих бб. ср. со вторым мисра б. 1066 текста); IV, VI — доб. варианты тех же бб. [9] I — برآمد; VI — چو آید [10] I, IV, VI — доб. бб. (с незначительными разночтениями):

پر از خون مکن دیدهٔ تاج و تخت * مجوشان تن خسروانی درخت
نه نیکو بود بی تو تخت و کلاه * سپاه و در و پردهٔ بارگاه
سر و مغز کاوس آتشکده‌ست * همه نامه و جنگ او بیهده‌ست
اگر آسمانی جزینست راز * چه باید کشیدن سخنها دراز

نپذرفت زان دو خردمند پند / دگر گونه بد راز چرخ[1] بلند
چنین داد پاسخ که فرمان شاه / برانم که برتر ز خورشید و ماه
و لیکن بفرمان[2] یزدان دلیر / نباشد ز خاشاک تا پیل و شیر
کسی کو ز فرمان یزدان بتافت / سراسیمه شد خویشتن‌را نیافت
همی دست یازید باید بخون / بکین دو کشور بدن[3] رهنمون
و زان پس که داند کزین کارزار / کرا برکشد گردش روزگار[4]
ز بهر نوا هم[5] بیازارد او / سخنهای گم کرده باز آرد او[6]
همان خشم و پیگار بار آورد[7] / سرشک[8] غم اندر کنار[9] آورد[7]
اگر[10] تیره‌تان[11] شد دل از کار من / بپیچید سرتان ز گفتار من
فرستاده خود باشم و رهنمای / بمانم[12] برین دشت پرده‌سرای[13]
سیاوش چو پاسخ چنین[14] داد[15] باز / بپژمرد جان دو[16] گردن‌فراز
ز بیم جداییش گریان شدند / چو بر آتش تیز بریان شدند
همی دید چشم بد[17] روزگار / که اندر نهان[18] چیست با شهریار
نخواهد بدن[19] نیز دیدار[20] او / ازان چشم گریان شد از[21] کار او
چنین گفت زنگه که ما بنده ایم / بمهر سپهبد دل آگنده ایم[22]
فدای تو بادا تن[23] و جان ما / چنین باد تا[24] مرگ پیمان ما[25]
چو پاسخ چنین یافت از[26] نیکخواه / چنین گفت با زنگه بیدار شاه

---

[1] I, IV, VI — دگر بود راز سپهر [2] I, IV — بپیمان; VI — ز فرمان [3] VI — بکین دو لشکر [4] I, IV, VI — б. оп. [5] I — ز بهر نوا گر; IV — ز بهر تو هم گر [6] I, IV, VI — доб. б.: بدین
و گر باز گردم (گردیم — VI] ازین رزمگاه * شوم [شود — IV] کار ناکرده نزدیک شاه
[7] VI — آوریم [8] Л — доб. و [9] I, IV и T — بدین غم تن اندر گداز; I, IV — доб. б.:
بگوید ز هر گونه با ما [او — IV] سخن * ز کار نو و کارهای کهن
[10] I — مگر; IV — و گر [11] VI — خیره‌تان [12] IV — نمانم [13] I, IV, VI — доб. б.:
کسی کو نبیند همی گنج من * چرا برگمارم برو رنج من
[14] VI — خرد [15] Л — کرد [16] I — بپژمرد بر جادو [17] Л, IV, VI — چشم و دل [18] IV — جهان [19] VI — پدر [20] I — گفتار [21] VI — ازان چشم گریان و از [22] VI — ز بیم سپهبد سر افگنده ایم; Б — б. передан так: انجمن عبیدک المخلصون [23] IV — دل [24] IV — چنین باد با; VI — چنین است با [25] IV — فرمان ما [26] VI — داد آن

که رو شاه توران سپه را بگوی   که زین کار مارا چه آمد بروی
ازین آشتی جنگ بهتر منست   همه نوش تو دُرد و زهر منست[1]
ز پیمان تو سر نگردد[2] تهی   و گر دور مانم[3] ز تخت مهی[4]
جهاندار یزدان پناه منست   زمین تخت و گردون کلاه منست[5]
و دیگر که بر خیره ناکرده کار[6]   نشایست رفتن بر شهریار
یکی راه بگشای تا بگذرم   بجایی که کرد ایزد آبشخورم
[یکی کشوری جویم اندر جهان   که نامم ز کاوس ماند[7] نهان][8]
[ز خوی بد او سخن نشنوم   ز پیکار او یکزمان بغنوم]

بشد زنگه با نامور صد سوار[9]   گروگان ببرد از در شهریار
چو در شهر سالار ترکان[10] رسید   خروش آمد و دیده‌بانش بدید
پذیره شدش نامداری[11] بزرگ   کجا نام او بود جنگی طورگ[12]
چو زنگه بیامد بنزدیک شاه[13]   سپهدار بر خاست از پیشگاه
گرفتش ببر تنگ و بنواختش   گرامی بر خویش بنشاختش
چو بنشست با شاه پیغام داد[14]   سراسر سخنها بدو کرد یاد
چو بشنید پیچان شد[15] افراسیاب   دلش گشت پر درد و سر پر ز تاب[16]
بفرمود تا جایگه ساختند   ورا چون سزا بود بنواختند
چو پیران بیامد تهی کرد جای[17]   سخن رفت[18] با نامور کدخدای

[1] Л — همه نوش در دهر زهر منست; IV — همی نوش و درد تو زهر منست [2] I, IV, VI — نگردم [3] I, IV — و گرچه بمانم; VI — اگرچه بمانم [4] IV — بتخت مهی; VI — ز بخت مهی [5] Б — перевод б. отсутствует. [6] VI — تا خیر پروردگار; I — б. оп. [7] IV — گردد [8] VI — б. оп. [9] VI — هزار [10] VI — سالار توران; Б — بلاد توران [11] VI — پهلوان [12] IV — طوروگ; VI — ترک (так!); Б — имя оп. [13] I, IV, VI — شد زنگهٔ شاوران نزد شاه [14] I, IV — نامه بداد; VI — و نامه بداد [15] I, IV — بپیچید ازان نامه; VI — چو بشنید آن نامه [16] I, IV — شتاب; VI — دلش گشته پر درد و دیده پر آب [17] Б — поясняет, кто такой Пӣрāн, а затем говорит так:... و استحضر بیران قائد جیشه و بهلوان عسکره و المتولی لحله و عقده فخلا به [18] I, IV, VI — راند

ز کاوس وز خام گفتار او   ز خوی بد و رای و[1] پیگار[2] او
همی گفت و[3] رخساره کرده دژم   ز کار سیاوش دل[4] پر ز غم
فرستادن[5] زنگهٔ شاوران   همه یاد کرد از کران تا کران
بپرسید کاینرا چه درمان کنیم   وزین چاره[6] جستن چه[7] پیمان کنیم
بدو گفت پیران که ای شهریار   انوشه بدی[8] تا بود روزگار
تو از ما بهر کار داناتری   بباینستها بر[9] تواناتری
گمان و دل و دانش و رای من[10]   چنینست اندیشه بر جای من[11]
که هر کس که بر نیکوی در جهان   توانا بود آشکار و نهان[12]
ازین شاهزاده نگیرند[13] باز   ز گنج و ز رنج آنچ آید فراز
من ایدون شنیدم که اندر جهان   کسی نیست مانند او از مهان[14]
ببالا و دیدار و آهستگی   بفرهنگ و رای و بشایستگی[15]
هنر با خرد نیز بیش از نژاد   ز مادر چنو شاهزاده نزاد
بدیدن کنون[16] از شنیدن بهست   گرانمایه و شاهزاد و[17] مهست[18]
و گر خود جز اینش[19] نبودی هنر   که از خون[20] صد نامور با پدر
بر آشفت و بگذاشت تخت و کلاه   همی از تو جوید بدینگونه راه[21]
نه نیکو نماید[22] ز راه خرد   کزین کشور آن نامور[23] بگذرد
ترا سرزنش باشد از مهتران   سر او همان[24] از تو گردد گران[25]

---

1 I, VI — و оп. 2 IV — گفتار 3 VI — بود 4 I, IV, VI — دلش 5 IV, VI — فرستادهٔ 6 I, IV, VI — راه 7 VI — به 8 I, IV, VI — بزی 9 I, IV и T — بگنج و بمردی 10 I, IV и T — رای تو; VI — رای و تن 11 I, IV и T — نگیرد بدانش کسی جای تو; VI — چنین است ای سرور انجمن 12 VI — второе мисра б. 1109, б. 1110 и первое мисра б. 1111 оп. 13 IV — بگیرند 14 I — б. оп. 15 Л — بفرهنگی و رای و شایستگی 16 VI — همان 17 I, IV, VI — شاهزاده 18 VI — به است 19 I — جز آتش 20 IV — به از خون; VI — ازین خوب 21 I, VI — بکهتر سپارد خود آید براه; IV — доб. бб.:

بدان کشور آید بدی مهتری * که باشد خریدار کند آوری
ز بهر ترا تاج و تخت و کلاه * بکهتر سپارد خود آید براه

второй б. ср. с б. 1116 текста. 22 VI — نه نیکو بود خود 23 I, VI — مهتر او; IV — پر هنر 24 VI — مهتران 25 I — همان از تو گردد سرانشان گران; I, IV, VI — б. стоит после б. 1120 текста; Б — перевод бб. 1118—1120 отсутствует.

و دیگر که کاوس شد پیرسر | ز تخت آمدش روزگار گذر
سیاوش جوانست و[1] بافرّهی | بدو ماند آیین و[2] تخت مهی
اگر شاه بیند برای[3] بلند | نویسد یکی نامهٔ سودمند[4]
چنان چون نوازند فرزند را | نوازد جوان خردمند را
یکی جای سازد بدین کشورش | بدارد بسزاوار[5] اندر خورش
بر[6] آیین دهد دخترش[7] را بدوی | بداردش با ناز و با آبروی
مگر کو[8] بماند بنزدیک شاه | کند کشور و بومت[9] آرامگاه
و گر باز گردد سوی شهریار | ترا بهتری[10] باشد از روزگار
سپاسی بود نزد شاه زمین | بزرگان گیتی کنند آفرین
بر آساید از کین دو کشور مگر | اگر آردش نزد ما[11] دادگر
ز داد جهان آفرین این سزاست | که گردد زمانه بدین جنگ[12] راست
چو سالار گفتار پیران شنید | چنان هم[13] همه بودنیها بدید[14]
پس اندیشه کرد اندر آن یکزمان | همی داشت[15] بر نیک و بد بر گمان[16]
چنین داد پاسخ بپیران پیر | که هست اینك گفتی[17] همه دلپذیر[18]
و لیکن شنیدم یکی داستان | که باشد بدین رای همداستان[19]
که چون بچّهٔ شیرنر پروری | چو دندان کند تیز کیفر بری
چو با زور و با چنگ برخیزد او | بپروردگار اندر آویزد او[20]
بدو گفت پیران کاندر خرد | یکی شاه کندآوران بنگرد
کسی کز پدر کژّی و[21] خوی بد | نگیرد[22] ازو بدخویی کی سزد

---

[1] IV — و оп. [2] Л — و оп. [3] I, IV — ز رای; T — ز راه [4] I, IV, VI — پندمند [5] I — доб. و [6] I, IV, VI — به [7] Л — دختری [8] VI — او [9] VI — بومش [10] I, IV и T — برتری; VI — مهتری [11] I и T — بدین آوریدش مگر; VI — بدین آورید ایدرش [12] I, IV — برین جنگ; VI — بدین کینه; T — بدین کار [13] IV — چون [14] VI — جهان نیز هم بود پنهان بدید [15] IV — بود; VI — گشت [16] Так в Л; I — بر نیک و بر بد گمان; IV, VI — بر نیک و بد بدگمان [17] I, IV, VI — هست این سخنها [18] I, IV, VI — доб. б.:

ز کار آزموده گزیده سران [IV, VI — مهان] * همانند [VI — بمانند] تو نیست اندر جهان

[19] I и Б — б. оп. [20] VI — второе мисра б. 1135, б. 1136, первое мисра б. 1137 оп. [21] I, IV — ببیند او [22] IV — بگیرد

نه بینی که کاوس دیرینه گشت * چو دیرینه گشت او[1] بباید گذشت
سیاوش بگیرد جهان[2] فراخ * بسی گنج بی رنج و ایوان و کاخ[3]
دو کشور ترا باشد و تاج و تخت * چنین خود که یابد مگر نیک‌بخت

چو بشنید[4] افراسیاب این سخن * یکی رای با دانش[5] افگند بن
دبیر جهاندیده را پیش خواند * زبان برگشاد و سخن برفشاند
نخستین که بر خامه[6] بنهاد دست * بعنبر سر خامه‌را کرد مست[7]
جهان‌آفرین را ستایش گرفت * بزرگی و دانش[8] نمایش[9] گرفت
کجا[10] برترست از مکان و زمان * بدو کی رسد بندگانرا گمان
خداوند جانست و آنِ خرد[11] * خردمندرا داد او[12] پرورد
ازو باد بر شاهزاده درود * خداوند گوپال و شمشیر و خود[13]
خداوند شرم و خداوند پاك * ز بیداد و کژّی[14] دل و دست پاك
شنیدم پیام از کران تا کران * ز بیدار دل زندگهٔ شاوران
غمی شد دلم زانك شاه جهان * چنین تیز[15] شد با تو اندر نهان
و لیکن بگیتی بجز[16] تاج[17] و تخت * چه جوید[18] خردمند بیدار بخت
ترا این همه ایدر[19] آراستست * اگر شهریاری و گر[20] خواستست
همه شهر توران برندت نماز * مرا خود بمهر تو باشد[21] نیاز
تو فرزند باشی و من چون پدر * پدر پیش فرزند بسته‌کمر

[1] I и T — شد هم; IV, VI — گشتی [2] Л — جهانی [3] VI — доб. б.:
ورا باشد ایوان و گیتی همه * تو باشی شبان و جهان چون رمه
[4] I — چنین گفت [5] I, IV — با رامش [6] I, IV и T — نامه [7] I, IV — پست; VI — б. оп.; Б — перевод б. отсутствует. [8] IV и T — رایش [9] VI — نیایش [10] I, IV, VI — که او [11] T — خداوند هوش و روان و خرد [12] VI — و او [13] VI — б. 1147 стоит после б. 1148. [14] I, IV — ز بیداد کردن [15] I, IV, VI — تیره [16] I, VI — ز گیتی جز از; IV — بگیتی جز از [17] IV — نام [18] Л — چه جویند [19] I — ترا ایدر اینها بر; VI — ترا کارها اید[ر] [20] I — اگر تاج و تختست اگر [21] I — آمد

[چنان دان که کاوس بر تو بمهر / بران گونه یکروز نگشاد چهر[1]]
کجا من گشایم در گنج بست[2] / سپارم بتو تاج و تخت[3] نشست
بدارمت بی رنج فرزندوار / بگیتی تو مانی ز من یادگار
چو از[4] کشورم بگذری در جهان[5] / نکوهش کنندم کهان و مهان[6]
وزین روی دشوار یابی گذر / مگر ایزدی باشد آیین و فرّ
بدین راه پیدا نبینی زمین / گذر کرد باید بدریای[7] چین
ازین[8] کرد یزدان ترا بی‌نیاز / هم ایدر بباش[9] و بخوبی بناز[10]
سپاه و در گنج[11] و شهر آنِ تست / برفتن بهانه نبایدت جست[12]
چو رای[13] آیدت آشتی با پدر / سپارم[14] ترا تاج و زرّین کمر[15]
که ز ایدر بایران شوی با سپاه / ببندم[16] بدلسوزگی با[17] تو راه[18]
نماند ترا با پدر جنگ دیر / کهن شد سرش[19] گردد از جنگ سیر
گر آتش ببیند[20] پی شصت و پنج / رسد آتش از بادِ پیری برنج[21]
ترا باشد ایران و گنج و سپاه / ز کشور بکشور رساند کلاه[22]
پذیرفتم از پاك یزدان که من / بکوشم بخوبی بجان[23] و به تن
نفرمایم[24] و خود نسازم ببد / به اندیشه[25] دل را نیازم ببد[26]
چو نامه بمهر اندر آورد شاه / بفرمود تا زنگهٔ نیك‌خواه
بزودی برفتن ببندد کمر / یکی[27] خلعت آراست با[28] سیم و زر

[1] IV — بگشاد یکروز چهر; I, VI — б. оп.; Б — перевод бб. 1155—1157 отсутствует. [2] I — سپارم دل و گنج و دست; IV — گشایم در گنج و دست; VI — گشایم دل و گنج و دست [3] I, VI и T — جایگاه; IV — доб. و [4] IV — تو بر; VI — چو بر [5] VI — مردمان [6] I — б. оп. [7] VI — ز دریای [8] I, IV, VI — اگر [9] T — بپای [10] I, IV — بساز; VI — б. оп. [11] I — سپاه در و گنج; IV — سپا[ه] و زر و گنج [12] VI — б. оп. [13] Л — چو را (описка). [14] I, IV — بسازم [15] I, IV — تخت و تاج و کمر; VI — گنج و زرّین کمر [16] Л — نمندم; I, IV — نه بندم [17] I, IV — بر [18] Б — перевод бб. 1164—1167 отсутствует. [19] I, IV, VI — مگر [20] I — نبندد کزانپس; IV — نبیند کزانپس [21] I и T — شود آتش از آب پیری برنج; IV — شود تابش از آب تیزی برنج; VI — б. оп. [22] I — ز کشور بشاهی بسر بر کلاه; IV и T — ز کشور بکشور بجویی کلاه; VI — ز کشور بکشور بشاهی کلاه [23] IV — برنج [24] VI — بفرمایم [25] IV — پر اندیشه [26] VI — باندیشهٔ بد نیارم سزد [27] I — تنش; IV, VI — آراسته [28] VI — بسی

یکی[1] اسپ بر سر ستام گران[2]   بیامد دمان زنگهٔ شاوران

چو نزدیک تخت سیاوش[3] رسید   بگفت آنچ پرسید و بشنید و دید[4]
سیاوش بپیک روی زان[5] شاد شد[6]   بدیگر پر از[7] درد و فریاد شد[8]
که دشمن[9] همی دوست بایست کرد   ز آتش[10] کجا بر دمد باد سرد[11]
یکی نامه بنوشت نزد پدر   همه یاد کرد آنچ بد[12] در بدر
که من با جوانی خرد یافتم   بهر نیک و بد نیز بشتافتم[13]
ازان زن یکی[14] مغز شاه جهان   دل من بر افروخت اندر نهان
شبستان او[15] درد من شد نخست   ز[16] خون دلم رخ ببایست شست
ببایست بر کوه آتش گذشت   مرا زار بگریست آهو بدشت[17]
ازان ننگ و خواری بجنگ آمدم   خرامان بچنگ نهنگ آمدم
دو کشور بدین آشتی شاد گشت   دل شاه چون تیغ پولاد گشت
نیاید همی هیچ[18] کارش پسند   گشادن[19] همان و همان بود بند[20]
چو چشمش ز دیدار[21] من گشت سیر   بر سیر دیده نباشند دیر[22]
ز شادی مبادا دل او رها[23]   شدم من ز غم در دم[24] اژدها

---

[1] VI — ابا [2] I, IV — و بر سر ستامی گران; T — زرّین ستام گران; VI — وزرّین سنان می گران [3] VI — چو نزدیکی تختِ ایران [4] I — بشنید و گفت و شنید; IV — پرسیذ و گفت و شنید; T — پرسید و دید و شنید; VI — گفتند و دید و شنید [5] VI — ازو [6] VI — گشت [7] IV — بیکروی پر [8] I — б. оп.; VI — оп. второе мисра б. 1173, бб. 1174—1181 и первое мисра б. 1182 текста. [9] I, IV — ز دشمن [10] I, IV — ازان پس [11] I, IV — доб. б.:
ز دشمن نیاید مگر دشمنی * بفرجام هرچند نیکی کنی
[12] I, IV — اندرو [13] T — ز کردار بد روی برتافتم [14] I, IV и T — ازان آتش; так в Л. [15] IV — تو [16] I — به [17] I — б. оп. [18] Л — نیاید همی هیچ; I, IV — نیامد همی هیچ; VI — نیاید همی روز; T — نیامد ز من هیچ [19] I, IV — گشاده [20] I — و همان سر به بند; T — و همان نیز بند [21] IV — گفتار; VI — پیکار [22] I, VI — زِبر سیرگشته نباشیم دیر; IV — بر سیرگشته نیایم دلیر [23] VI — دل او نباشد رها [24] IV — دل

ندانم کزین کار بر من[1] سپهر   چه دارد براز اندر از کین[2] و مهر
ازان پس بفرمود بهرام را   که اندر جهان تازه کن کام[3] را
سپردم ترا تاج[4] و پرده‌سرای[5]   همان گنج آگنده و تخت و جای[6]
درفش و سواران و پیلان[7] کوس   چو ایدر بباید[8] سپهدار[9] طوس
چنین هم پذیرفته اورا سپار   تو بیدار دل باش و به روزگار
[ز دیده بباریـد خوناب زرد   لب رادمردان پر از باد سرد[10]]
ز لشکر گزین کرد سیصد سوار   همه گرد و[11] شایستهٔ کارزار[12]
صد اسپ گزیده[13] بزرّین ستام   پرستار و[14] زرّین کمر صد[15] غلام
بفرمود تا پیش او آورند[16]   سلیح و ستام و کمر بشمرند[17]
درم نیز چندانکه بودش بکار   ز دینار وز گوهر شاهوار[18]
ازان پس گرانمایگانرا بخواند   سخنهای بایسته چندی براند
چنین گفت کز نزد افراسیاب   گذشتست پیران بدین[19] روی آب[20]
یکی راز[21] پیغام دارد بمن[22]   که ایمن بدویست از انجمن[23]
همی سازم اکنون پذیره شدن   شمارا هم ایدر بباید بدن
همه سوی بهرام دارید روی   مپیچید دلرا ز گفتار اوی[24]
همی[25] بوسه دادند گردان[26] زمین   بران خوب سالار[27] با آفرین[28]

---

[1] I, IV, VI — گردان [2] I, IV — براز اندران جنگ; VI — بدل اندرین کین [3] I, IV, VI و T — نام [4] I, VI — تخت; T — رخت [5] VI — پردهسرا [6] I — گنج آراسته تخت و جای; VI — گنج آگنده و تاج را; IV — گنج آگنده و تخت جای [7] I, IV, VI — доб. و [8] I — آید بایدر; IV, VI — آید بدینجا [9] I — سرافراز [10] I, IV, VI и T — б. оп. [11] I — و оп. [12] I, IV и VI — доб. здесь б. 1195 текста. [13] VI — و کنیزک [14] Л — و оп.; ср. Б — و مائة و ضیف و وصیفة [15] VI — با [16] IV — آورد [17] IV — بشمرد; VI — آورند [18] См. прим. 12 к б. 1192; IV — доб. б.:
شتربان ز هر چیز بر کرده بار * شترهای بر بار چندین قطار
[19] IV — برین; VI — ازین [20] I — б. оп. [21] I — رای و; VI — доб. و [22] VI — ز من; I — обратный порядок мисра. [23] I — که پیران بیامد ازان انجمن; IV, VI — که ایمن بدویست آن انجمن [24] I, IV — متابید دلها ز گفتار اوی; VI — مپیچید دلها ز دیدار اوی [25] I, IV, VI — همه [26] VI — یکسر [27] I, IV, VI — بفرمود سالار; T — بپیش سیاوخش [28] Б — б. передан так: فسجدوا له و رجعوا مذعنین لأمره و خاضعین لحکمه, после чего следует раздел: ذکر مسیر سیاوخش الی بلاد ترکستان

۸

چو خورشید تابنده بنمود پشت   هوا شد سیاه و زمین شد درشت
سیاوش لشکر بجیحون[1] کشید   بمژگان همی از جگر خون کشید[2]
چو آمد بترمذ درون[3] بام و کوی[4]   بسان بهاران پر از رنگ و بوی
چنان بد همه[5] شهرها تا بچاچ[6]   تو گفتی عروسیست با طوق و تاج
بهر منزلی ساخته خوردنی   خورشهای زیبا و[7] گستردنی
چنین تا بقچقار باشی[8] براند   فرود آمد آنجا و چندی بماند
چو آگاهی آمد پذیره شدند   همه سرکشان[9] با تبیره شدند
ز خویشان گزین کرد پیران هزار   پذیره شدن‌را بر آراست کار[10]
بیاراسته[11] چار پیل سپید   سپه را همه[12] داد یکسر نوید
یکی بر نهاده ز پیروزه تخت   درفشنده مهدی[13] بسان درخت
سرش ماه زرّین و بومش[14] بنفش   بزر بافته پرنیانی درفش
ابا تخت زرّین سه پیل دگر[15]   صد از ماهرویان زرّین کمر[16]
سپاهی بران سان که گفتی سپهر   بیاراست روی زمین‌را بمهر[17]
صد اسپ گرانمایه با زین زر[18]   بدیبا بیاراسته سر بسر[19]

---

[1] Л — ز سیحون; VI — ز ایوان بهامون [2] I, IV, VI — از آب دو دیده رخش ناپدید; Б — فرکب سیاوخش و عبر جیحون حزین القلب غزیر الدمع [3] I, IV — در و [4] VI — ذامجوی [5] I, IV — چنان هم همه; VI — بران سان همه [6] T — چنان هم نشان تا در شهر چاچ [7] I — خورشها ز گسترده; IV, VI и T — خورشها و گسترده [8] Л — بعحفارداسی; I — بقفجارداشی; IV — بقفجاق تاشی; VI — بقجقارباشی; T — بقاچارباشی; Б — بقفچاق; ср. у Бируни قاجغارباشی (см. «Biruni's Picture of the world», ed. by Z. V. Togan, MASI, № 52). [9] VI — لشکران [10] I, IV, VI — همه با نثار [11] I, VI — با بیاراست; IV — بیاراستش [12] Л, IV — همی [13] I, IV и T — پس او درفشی; VI — درفش درفشان [14] I, IV — سرش ماه زرّین غلافش [15] I — کرسی زر; T — کرسی بزر [16] I, IV, VI и T — بدیبا بیاراسته سر بسر; ср. второе мисра б. 1215. [17] I, IV — б. оп. [18] VI — با سیم و زر [19] VI — ابا وی غلامان زرّین کمر; T — بزر اندرون چند گونه گهر; I, IV — б. оп.

سیاوش[1] بشنید کامد سپاه   پذیره شدن را بیاراست شاه[2]

درفش سپهدار پیران[3] بدید   خروشیدن پیل و[4] اسپان شنید

بشد تیز و بگرفتش اندر کنار   بپرسیدش از نامور شهریار[5]

بدو گفت کای پهلوان سپاه   چرا رنجه کردی روانرا[6] براه

همه بر[7] دل اندیشه این بد نخست   که بینند[8] دو چشمم ترا تندرست

ببوسید پیران سر و پای او[9]   همان خوب چهر دلارای او

چنین گفت کای شهریار جوان   مرا گر بخواب این نمودی روان[10]

ستایش[11] کنم پیش یزدان نخست   چو دیدم ترا روشن و تندرست[12]

ترا چون پدر باشد افراسیاب   همه[13] بنده باشیم[14] زین روی آب

ز پیوستگان هست[15] بیش از هزار   پرستندگانند[16] با گوشوار[17]

تو بی کام دل هیچ دم بر مزن   ترا بنده باشد همی مرد و زن[18]

مرا گر پذیری[19] تو با پیرسر   ز بهر پرستش ببندم کمر[20]

برفتند هر دو بشادی بهم   سخن یاد کردند بر بیش و کم

---

[1] I, IV, VI — سیاوش چو   [2] T — راه   [3] I, IV, VI — توران   [4] VI — و بانگ   [5] I, IV — از شهر و از شهریار; VI — از گردش روزگار   [6] I, IV — تو خودرا   [7] VI — در   [8] VI — بینم   [9] I, IV — سراپای او; VI — بر و پای او   [10] Остальные рук. разбивают б. на два: I —

همی گفت با کردگار جهان * همانا سر پیر گشتی جوان
مرا گر بخواب این نمودی روان * تو آگاهی از آشکار و نهان

IV, VI —

همی گفت با کردگار جهان * تو آگاهی از [که ای داور — VI] آشکار و نهان
مرا گر بخواب این نمودی روان * همانا سر [ز سر — VI] پیر گشتی جوان

[11] I, IV — نیایش   [12] I, IV — обратный порядок мисра.; VI — б. оп.   [13] I — همان; IV — مهان   [14] I — باشند; IV, VI — باشید   [15] I, IV, VI и T — مرا هست پیوسته   [16] VI — همه پاک با طوق و   [17] I, IV — б. стоит после б. 1226 текста.   [18] I, IV и T — چه مرد و چه زن; VI — б. оп.   [19] IV — بدیدی   [20] VI —

همه بنده باشند پیش تو بر * ز فرمان تو سر نیارد بدر

همه ره ز آوای[1] چنگ و رباب — همی[2] خفته را سر برآمد[3] ز خواب
همی[4] خاك مشکین شد از مشك و زر[5] — همی[4] اسپ تازی بر آورد پر[6]
سیاوش چو آن دید آب از دو چشم — ببارید و ز اندیشه[7] آمد بخشم[8]
که یاد آمدش بوم[9] زابلستان — بیاراسته تا بکابلستان[10]
همان شهر ایرانش آمد بیاد — همی بر کشید از جگر سرد باد[11]
ز ایران دلش یاد کرد و بسوخت — بکردار آتش رخش[12] بر فروخت
ز پیران بپیچید و پوشید[13] روی — سپهبد بدید آن غم و درد اوی
بدانست کورا چه آمد بیاد — غمی گشت و دندان بلب بر نهاد
بقچقار باشی[14] فرود آمدند — نشستند و یکبار[15] دم بر زدند
نگه کرد پیران بدیدار او — نشست و بر و یال و گفتار او
بدو در[16] دو چشمش همی خیره ماند — همی هر زمان[17] نام یزدان بخواند
بدو[18] گفت کای نامور شهریار — ز شاهان گیتی توی یادگار
سه چیزست بر تو که اندر جهان — کسی را نباشد ز تخم مهان
یکی آنك از تخمهٔ کیقباد — همی از تو گیرند گویی[19] نژاد

---

[1] I, VI — همه شهر از آواز; IV — همه شهر از آوای [2] VI — همه [3] IV — برآید [4] IV — همه خاک مشکین شد از مشک تر; T — همه کوی رنگین ز سیم و ز زر [5] VI — همه [6] IV — همه اسپ تازی برآورده پر; VI — همی تازی اسپان برآورده پر [7] I и Б — б. оп. [7] I, IV — [8] Б — бб. 1231—1234 переданы так: فبینا هو کذلک إذ تذکر أرض زابلستان و از دشمن ایام مقامه بها ضیافت رستم بن دستان و ذکر ریاضها الممّسکة و جناتها المزخرفة فنثر عقد الدموع [9] I, IV и T — که یاد آمدش بزم; VI — همی یادش آمد ز [10] I, IV — доб. бб.:

بسی گوهر و زر همی ریختند * زبر مشک و عنبر همی بیختند
که آمد بمهمانی پیلتن * شده نامداران شهر انجمن

VI — доб. варианты тех же бб., а Б дает их перевод (см.). [11] VI — б. оп. [12] I, IV — دلش [13] I и T — بپرسید و بپیچید; IV — بپوشید و بپیچید [14] Л — بدقچقارداشی; I — بقفچارداشی; IV — بقفجار تاشی; VI — بقچغار باشی; T — بقاچارباشی [15] I, IV — و یکبار; VI — یکباره [16] VI — برو بر [17] VI — برو در نهان [18] I, IV, VI — چنین [19] VI — شاهان

و دیگر زبانی[1] بدین راستی / بگفتار نیکو بیاراستی
سه دیگر که گویی که از چهر تو / ببارد همی بر زمین مهر تو
چنین داد پاسخ سیاوش بدوی / که ای پیر پاکیزه و[2] راست گوی[3]
خنیده بگیتی بمهر و وفا / ز آهرمنی دور و[4] دور از جفا
گر ایدونک با من تو پیمان کنی / شناسم[5] که پیمان من مشکنی[6]
گر از بودن ایدر مرا نیکویست / برین کردهٔ خود نباید[7] گریست
و گر نیست فرمای تا[8] بگذرم / نمایی ره کشوری دیگرم[9]
بدو گفت پیران که مندیش زین / چو اندر[10] گذشتی ز ایران زمین
مگردان دل از مهر افراسیاب / مکن هیچ گونه برفتن شتاب
پراگنده نامش بگیتی[11] بدیست[12] / و لیکن جز اینست مرد[13] ایزدیست[14]
خرد دارد و رای و هوش بلند / بخیره نیاید[15] براه گزند
مرا نیز خویشیست با او[16] بخون / همش پهلوانم همش رهنمون[17]
همانا برین بوم و بر صد هزار / بفرمان من بیش باشد سوار[18]
همم بوم و بر هست و هم[19] گوسفند / هم[20] اسپ و سلیح[21] و کمان و کمند
مرا بی نیازیست از هر کسی / نهفته جزین نیز هستم بسی

---

[1] VI — دویم این زبان [2] Л — پیر و پاکیزه; I, IV — پیر پاکیزهٔ; VI — و оп. [3] VI — خوبروی [4] VI — و оп. [5] IV — بدانم [6] I, IV — доб. б.:

بسازم برین بوم آرامگاه * بمهر و وفای تو ای نیکخواه

VI — б. оп. [7] IV — بباید [8] IV — فرجام تا; VI — فرمای تو [9] VI — نمایی برفتن ره دیگرم [10] VI — ایدر; [11] IV — به نیکی; VI — بگفتی [12] VI — بدوی [13] IV — و مرد; VI — مردی [14] VI — از وی; Б — второе мисра передано так: و هو فی الباطن علی خلاف ذلک [15] I — نیازد; IV — نیارد [16] VI — مرا نیز با اوست خویشی [17] I, IV — доб. б.:

مرا نزد او آب رویست و جاه * فراوان مرا گنج و رنج [IV — تخت] و سپاه

[18] I, IV, VI — доб. б.:

ده و دو هزار انک خویش منند * چو خواهم شب و روز پیش منند

ср. Б, который доб.: و لی اثنا عشر ألفا من اقاربی مهما دعت الحاجة الیهم اجتمعوا إلیّ و اختفوا بی [19] I — همان بوم و بر هست پر; VI — هم از شهر بوم و سر [20] VI — ز [21] IV — همم اسپ و گنج

فدای تو بادا همه هرچ هست / گر ایدونک سازی بشادی[1] نشست
پذیرفتم از پاک یزدان[2] ترا / برای و دل[3] هوشمندان ترا[4]
که بر تو نیاید[5] ز بدها گزند / نداند کسی راز چرخ بلند
مگر کز تو آشوب خیزد بشهر / بیامیزی از دور تریاك و زهر[6]
سیاوش بدان گفتها رام شد[7] / بر افروخت و اندر خور جام شد[8]
بخوردن نشستند یك با دگر[9] / سیاوش پسر گشت و پیران پدر[10]
برفتند با خنده و شادمان / بره بر نجستند جایی زمان[11]
چنین تا رسیدند در شهر گنگ[12] / کزان[13] بود خرّم سرای درنگ[14]
پیاده بکوی آمد[15] افراسیاب / از ایوان میان بسته و پر[16] شتاب
سیاوش چو او را پیاده بدید / فرود آمد از اسپ و پیشش دوید
گرفتند مر یکدگر را ببر / بسی[17] بوس دادند بر چشم و سر[18]

---

[1] I, IV и T — گر ایدونکه ایدر بسازی; VI — گر ایدر کنی تو بشادی [2] I, IV — اکنون ز یزدان [3] IV — برای دل و [4] T — پرستش کنم از دل و جان ترا; I, IV — доб. б.:

پذیرفتم از پاک یزدان که من * پرستنده باشم بجان و بتن

[5] I, IV и T — نمانم که یابی [6] Л и VI — از دود تریاک زهر [7] I, IV, VI — شاد گشت [8] I — برافروخت از اندیشه آزاد گشت; IV — بیفروخت ز اندیشه آزاد گشت; VI — برافروخت و اندر خور دار گشت [9] I, IV — با یکدگر [10] VI — доб. бб.:

چو خورشید بر زد سر از کوهسار * برون آمد از برج دریای قار
زمین گشت بر سان اردی بهشت * هوا اندرو سنبل و لاله کشت

[11] T — доб. б.; Б — бб. 1264 и 1265 переданы так: و ارتحل و سارا حتی الی مستقر أفراسیاب من مدینة کنک [12] I, IV — رسیدند بدژ موخب کنکب; VI, T — رسیدند نزدیک گنگ; موخب گنگ в рук. I, IV читай هوخت گنگ (то же, что گنگ دژ هوخت), что позволяет восстановить мисра по I и IV: چنین تا رسیدند در هوخت گنگ; к значению слова خوهت см. Borhan-e qate' (изд. Моина), стр. 2388 (ср. Altir. Wb. 1819—авест. hūxta-). [13] I, IV, VI — که آن
[14] VI — доб. бб.:

جهان بود سر تا سر آراسته * چو بتخانهٔ چین پر آراسته
بپای اندرون زر همی ریختند * زبر مشک و عنبر همی بیختند

[15] VI — بیامد پیاده رو [16] VI — میان بسته با صد [17] I — همی [18] VI — доб. бб.:

بپرسید از راه آن شهریار * که چون گردد این گردش روزگار
دردستند (؟) گفتند تخت تو شاد * انوشه کسی کش کند شاه یاد

ازانپس چنین گفت افراسیاب　　که گردان جهان[1] اندر آمد بخواب[2]
ازین پس نه آشوب خیزد نه جنگ　　بآبشخور آیند میش[3] و پلنگ
پر آشفت[4] گیتی ز تور دلیر　　کنون روی گیتی[5] شد از جنگ سیر
دو کشور سراسر پر از شور[6] بود　　جهانرا دل از[7] آشتی کور بود
بتو رام گردد زمانه کنون　　بر آساید از جنگ وز جوش خون
کنون شهر توران ترا بنده اند　　همه دل بمهر تو آگنده اند
مرا چیز با جان همی[8] پیش تست　　سپهبد بجان و بتن خویش تست[9]
سیاوش برو آفرین کرد سخت　　که از گوهر تو مگر داد بخت[10]
سپاس از خدای جهان آفرین[11]　　کزویست آرام و پرخاش[12] و کین
سپهدار دست سیاوش بدست　　بیامد بتخت مهی بر نشست
بروی سیاوش نگه کرد و گفت　　که اینرا بگیتی کسی نیست[13] جفت
نه زین[14] گونه مردم بود در جهان　　چنین روی و[15] بالا و فرّ مهان
ازانپس بپیران چنین گفت رد[16]　　که کاوس تندست[17] و اندك خرد
که بشکیبد از[18] روی چونین پسر　　چنین برز[19] بالا و چندین هنر[20]
مرا دیده از خوب[21] دیدار او　　بماندست دل خیره از کار او[22]

---

1 I — که گرد از جهان; IV — که بد از جهان; T — که بد در جهان　2 Б — перевод бб. 1269—1277 отсутствует.　3 I, IV и T — آید گوزن　4 VI — پر آشوب　5 I, IV, VI — کشور　6 I и T — همیشه پر از شور; IV, VI — همه ساله پر شور　7 I, VI — از оп.　8 I — مرا خود همیشه　9 I — مرا نیز هم جان و دل; VI — مرا با تن و جان همه; IV, T — تن و جان همه سپهدار پیران بتن; T — تو خود شاد دل باشی و تندرست; VI — جوان بادی و تن درست خویش تست; I — доб. бб.:

پدروار پیش تو مهر آورم * همیشه پر از خنده چهر آورم
در گنج بی رنج در پیش تست * همه شادمانی بکم بیش تست

IV — доб. первый из этих бб. после б. 1276 текста и второй б. с вариантом второго мисра: همیشه جوان بادی و تن درست، ср. пред. б.　10 VI — б. оп.　11 I и T — خداوند جان آفرین　12 VI — آرام و هم مهر و　13 I, IV — نیابند; VI — ندانیم　14 I, IV — بزین; VI — ازین　15 VI — بدین روی　16 I, IV — چنین گفت پیران رد　17 I, IV, VI — پیرست　18 VI — شکیبد ازو　19 Л, VI — доб. و　20 I — چونین هنر　21 I и T — دیده چون دید; IV — دیده خوب از; VI — دیده در خواب　22 I, IV и T — بماندست دلم خیره در کار اوی; VI — دلم مانده بد خیره در کار اوی

که فرزند باشد کسی را چنین   دو دیده بگرداند اندر[1] زمین
از ایوانها پس[2] یکی برگزید   همه[3] کاخ زربفتها[4] گستريد
یکی تخت زرّین نهادند پیش   همه پایها چون سر گاومیش
بدیبای چینی بیاراستند   فراوان پرستندگان[5] خواستند
بفرمود پس تا رود سوی کاخ   بباشد بکام و نشیند فراخ[6]
سیاوش چو در پیش ایوان رسید   سر طاق ایوان بکیوان رسید
بیامد بران تخت زر بر نشست[7]   هشیوار جان اندر اندیشه[8] بست
چو خوان سپهبد بیاراستند[9]   کس آمد سیاوش را خواستند[10]
ز هرگونهٔ رفت بر خوان[11] سخن   همه شادمانی فگندند بن[12]
چو از خوان سالار بر خاستند[13]   نشستنگه می بیاراستند[14]
برفتند با رود و[15] رامشگران   بباده نشستند یکسر سران
بدو داد جان و دل افراسیاب   همی بی[16] سیاوش نیامدش خواب[17]
همی خورد[18] می تا جهان تیره شد[19]   سر میگساران ز می خیره شد[19]
سیاوش به ایوان خرامید شاد[20]   بمستی ز[21] ایران نیامدش یاد[22]
بدان شب هم اندر[23] بفرمود شاه   بدان کس که بودند بر[24] بزمگاه[25]
چنین گفت با شیده[26] افراسیاب   که چون سر بر آرد سیاوش[27] ز خواب
تو با پهلوانان و خویشان من   کسی کو بود مهتر انجمن

---

[1] IV — او بر [2] IV, VI — از ایوانهایش [3] IV — همی [4] I и T — زربفت را [5] I и T — بران; VI — کس آمد سیاوخش را, ср. б. 1291. [6] VI — б. оп. [7] I, IV — ز هر گونهٔ سازها; جان در; IV — و جان اندر اندیشه [8] I — بر تخت زرّین نشست; VI — تخت زرّین نشست; فراوان (так); VI — جان را در اندیشه [9] VI — سیاوخش پرداختند [10] I, IV — پرستندگان خواستند; I — доб. б.:

کس آمد سیاووش را خواندند * بران تخت زرینش بنشاندند

[11] I, IV — با او [12] IV — обратный порядок мисра. [13] VI — از خوان و خوردن بپرداختند [14] I, IV — نشستنگه مجلس آراستند; VI — نشستنگه رود و می ساختند [15] VI — و оп. [16] I, T — با [17] VI — б. оп. [18] VI — کشیدند; T — خوردند [19] I, VI и T — گشت [20] I, IV — و زان پس همان [21] VI — تو گفتی کز [22] I, IV — از ایوان مهتر برفت [23] I, IV — تفت [24] I, IV — در [25] VI — б. оп. [26] I — بشیده چنین گفت [27] VI — سر برآمد شمارا شب

بشبگیر با هدیه و با غلام   گرانمایه اسپان زرّین ستام[1]
ز لشکر همی[2] هر کسی با نثار   ز دینار وز گوهر شاهوار
ازین[3] گونه پیش[4] سیاوش روند[5]   هشیوار و بیدار و خامش روند[5]
فراوان سپهبد فرستاد چیز   بدین[6] گونه یکهفته بگذشت نیز

شبی با سیاوش چنین گفت شاه   که فردا بسازیم هر دو پگاه
که با[7] گوی و چوگان بمیدان شویم   زمانی بتازیم[8] و خندان شویم
ز هر کس شنیدم که چوگان تو   نبینند گردان بمیدان تو
تو فرزند مایی و زیبای گاه   تو تاج کیانی و پشت سپاه[9]
بدو گفت شاها انوشه بدی[10]   روانرا بدیدار توشه بدی[11]
همی از تو جویند[12] شاهان هنر   که یابد بهر کار[13] بر تو گذر
مرا روز روشن بدیدار تست[14]   همی[15] از تو خواهم بد و نیك جست[16]
بشبگیر گردان بمیدان شدند   گرازان و تازان و خندان[17] شدند
چنین گفت پس شاه توران[18] بدوی   که یاران گزینیم در زخم گوی[19]

---

[1] I, IV—بزرّین ستام [2] I—ز لشکر همه؛ VI—ز کشور همه [3] I, VI—برین [4] VI—سوی [5] I, IV—برند؛ VI—روید [6] I—و زین؛ IV—ازین؛ VI—برین [7] I, IV, VI—ابا [8] I, IV—بهازیم [9] I, IV, VI—б. оп., см. прим. 16 к б. 1311; Б—перевод б. отсутствует. [10] VI—بزی [11] VI—روانرا بگفتار توشه بزی؛ T—همیشه ز تو دور دست بدی [12] VI—گیرند [13] VI—ز هر کار [14] VI—مرا رای روشن بفرمان تست [15] VI—همه [16] I—доб. бб.:

تو فرّ همایی و زیبای گاه * تو تاج کیانی و پشت سپاه
بشبگیر کز خواب برخاستند * همه روی میدان بیاراستند

IV — доб. б.:

بپاسخ چنین گفت افراسیاب * که از شادمانی رخت برمتاب

далее следуют два бб., доб. в рук. I с вар. в первом мисра تو فرزند مایی; T — доб. вар. б. по IV и первый б. по I. [17] I, IV—همه پاك با روی خندان؛ VI—گرازان و با روی خندان [18] Л—بگفت پس شاه ترکان؛ VI—گفت با شاه توران [19] VI—второе мисра б. 1313, бб. 1314 и 1315 и первое мисра б. 1316 оп.; Б—отрывок (бб. 1313—1401) передан сокращенно (см. издание, стр. 173—174 от слов فاظهر فی یومه до слов المرسوم به), кроме бб. 1316, 1345, 1377 и 1378, перевод которых дается; эпизод охоты (бб. 1384—1400) весь оп.

تو باشی بدان روی و زین روی[1] من   بدو نیم[2] هم زین نشان[3] انجمن
سیاوش بدو گفت کای شهریار[4]   کجا[5] باشدم دست و چوگان بکار
برابر نیارم زدن با تو گوی   بمیدان هم‌آورد دیگر بجوی
چو هستم سزاوار یار تو ام[6]   برین پهن میدان سوار تو ام[7]
سپهبد ز گفتار او شاد شد   سخن گفتن هر کسی باد شد
بجان و[8] سر شاه کاوس گفت   که با من تو باشی هم‌آورد و[9] جفت
هنر کن بپیش سواران پدید   بدان تا نگویند کو بد گزید
کنند آفرین بر تو مردان من   شگفته شود روی خندان من
سیاوش بدو گفت فرمان تراست   سواران و میدان و چوگان تراست[10]
سپهبد گزین کرد کلباد را   چو گرسیوز و جهن و[11] پولادرا
چو پیران و[12] نستیهن جنگجوی   چو هومان که بر دارد از آب[13] گوی
بنزد سیاوش فرستاد یار   چو روئین و چون شیدهٔ[14] نامدار[15]
دگر اندریمان سوار دلیر   چو ارجاسپ[16] اسپ‌افگن[17] نرّه‌شیر
سیاوش چنین گفت کای نامجوی   ازیشان که یارد شدن پیش گوی[18]
همه یار شاهند[19] و تنها منم   نگهبان چوگان یك تا[20] منم
گر ایدونك فرمان دهد شهریار   بیارم بمیدان ز ایران[21] سوار
[مرا یار باشند بر[22] زخم گوی   بران سان که آیین بود بر دو روی[23]]
[سپهبد چو بشنید زو داستان   بران داستان گشت هم داستان]

---

[1] I, IV — ازان روی و زین روی; T — ازین روی و آنروی [2] I, IV и T — بدو نیمه [3] IV — گردانم این [4] I, IV — چنین گفت با شهریار [5] I, IV — که کی [6] I — از ایرا که همواره یار تو ایم; IV — گر استم سزاوار یار تو ام; VI — که گوید سزاوار یار تو ام [7] I — تو ایم [8] IV — و оп. [9] IV — که من با تو باشم هم‌آورد; VI — که باشیم اینجا با درد [10] VI — б. оп. [11] Л, IV — و оп. [12] IV, VI — و оп. [13] I, IV и T — که برداشتی ز آب [14] VI — و خور شیده [15] VI — б. оп. [16] Вольф фиксирует написания: اوخواست (Z. 84), اخوست (Z. 51) и خواست — имя собственное брата Андарӣмāна. [17] Так в T; Л — چو اوخواست مردافگن; I — چو آخواست اسپ‌افگن; IV — چو اخراشت اسب‌افگن; VI — چو اوخواست شیراوژن [18] I, IV — نزد گوی; VI — پیش اوی [19] VI — گاهند [20] I, VI — و تنها; IV — و اینها [21] VI — از ایدر [22] I, IV — در [23] VI — бб. 1330—1332 оп.

[سیاوش از ایرانیان هفت مرد / گزین کرد شایستهٔ کار کرد[1]]
خروش تبیره ز میدان بخاست / همی خاك با آسمان گشت راست
از آوای صنج و دم کرّه‌نای / تو گفتی بجنبید میدان ز جای[2]
سیاوش بر انگیخت اسپ نبرد / چو گوی[3] اندر آمد بپیشش[4] بگرد
بزد هم چنان چون بمیدان رسید / بران سان که از چشم شد ناپدید
بفرمود پس شهریار بلند / که گویی بنزد سیاوش برند
سیاوش بران گوی بر داد بوس / بر آمد خروشیدن نای و کوس[5]
سیاوش باسپی[6] دگر بر نشست / بیانداخت[7] آن گوی خسرو بدست[8]
ازان پس بچوگان[9] برو کار کرد / چنان شد که با ماه دیدار کرد
[ز چوگان او گوی شد ناپدید / تو گفتی سپهرش همی بر کشید[10]]
ازان گوی خندان شد افراسیاب / سر نامداران بر آمد ز خواب
بآواز گفتند هرگز سوار / ندیدیم بر زین چنین نامدار[11]
ز میدان بیکسو نهادند گاه / بیامد نشست از[12] بر گاه شاه

---

1 I, IV и T— شایسته اندر نبرد   2 I, IV, VI и T— доб. б.:

سپهدار گویی ز بالا بزد * بابر اندر آمد چنان چون سزد

3 Л— چو گو; IV— چو اسپ   4 I, IV и T— نهشتش; VI— بهشتش   5 VI — доб. б.:

یکی گوی ترکان بر انداختند * بکردار آتش همی تاختند

6 I, IV и T— باسپِ; VI— بر اسپِ   7 VI— برانداخت   8 I— بدست; لختی IV и T— لختی   9 I, IV и T— پس آنگه بچوگان; VI— و زان پس که چوگان ز دست   10 VI — б. оп.; I, IV — доб. б.:

بمیدان یکی [IV— تک] اسپ میدان نبود * کسی را چنان روی خندان نبود

VI — доб. вариант того же б.:

بمیدان یکی اسپ خوبان نبود * یکی را چنان روی خندان نبود

T — доб. вар. того же б.   11 I, IV, T (вар.) — доб. бб.:

کی نامور گفت زین سان بود * هر آنکس که با فرّ یزدان بود
ز خوبی و دیدار و فرّ و هنر * بدانم که دیدنش بیش از خبر

VI — доб. первый из этих б. с вариантом первого мисра: کجا نامبردار زین سان بود   12 VI — باندیشه بنشست

سیاوش[1] بنشست با او بتخت بدیدار او شاد شد شاه سخت[2]
بلشکر چنین گفت پس نامجوی که میدان شمارا و چوگان و گوی[3]
همی ساختند آن دو لشکر نبرد بر آمد همی تا بخورشید گرد[4]
چو ترکان بتندی بیاراستند همی بردن گوی را خواستند[5]
ربودند ایرانیان گوی پیش بماندند ترکان ز کردار خویش[6]
سیاوش غمی گشت ز ایرانیان سخن گفت بر پهلوانی زبان[7]
که میدان بازیست گر[8] کارزار برین گردش و بخشش روزگار[9]
چو میدان سر آید[10] بتابید روی بدیشان[11] سپارید یکبار گوی
سواران عنانها کشیدند[12] نرم نکردند زان پس کسی اسپ گرم[13]
یکی گوی ترکان بینداختند[14] بکردار آتش همی تاختند[15]
سپهبد چو آواز ترکان شنود بدانست کان پهلوانی چه بود
چنین گفت پس شاه توران سپاه[16] که گفتست با من یکی نیکخواه
که اورا ز گیتی[17] کسی نیست جفت[18] بتیر و کمان چون گشاید دو سفت[19]
سیاوش چو گفتار مهتر[20] شنید ز قربان کمان کیی بر کشید[21]
سپهبد کمان خواست تا بنگرد یکی بر گراید که فرمان برد
کمان را نگه کرد و خیره بماند بسی آفرین کیانی[22] بخواند

[1] VI — سیاوش چو [2] VI — доб. б.:
نشستند بر تخت شاهان بهم * سواران بمیدان درون بیش و کم
[3] VI — که اکنون شما را و چوگان و گوی; T — رسید آن شما را ست میدان وگوی [4] I, IV — доб. б.:
ازین سوی و زان سوی با گفتگوی * همی این ازان آن ازین برد گوی
T — доб. вариант того же б. [5] VI — б. оп. [6] I, IV, VI — б. оп. [7] VI — با پهلوان زمان
[8] I, VI и T — یا; IV — با [9] VI — برین گردش و کوشش و کار و بار [10] I, IV и T — سر آمد
[11] I, IV и T — بترکان; VI — بایشان [12] T — کردند [13] VI — ازان پس نکردند یک اسپ گرم
[14] VI — برانداختند [15] I, IV и T — کز انداختن سر برافراختند; VI — چنان از پس گوی میتاختند
[16] VI — ترکان [17] IV, VI — بگیتی [18] I, IV — نیست یار [19] I, IV — ببزم و شکار; VI — و گشاد و گرفت [20] VI — آواز ترکان [21] I — ز ترکش کمان کیانی کشید; IV, VI — ز ترکش کمان کیان برکشید [22] I — آفرین بزرگان; IV — آفرین بر بزرگان; VI — آفرین بر سیاوش

بگرسیوز تیغزن داد مه ‏ ‏ ‏ که خانه بمال و درآور[1] بزه
بکوشید تا بر زه آرد کمان ‏ ‏ ‏ نیامد برو[2] خیره[3] شد بدگمان
ازو شاه بستد بزانو نشست ‏ ‏ ‏ بمالید خانه کمان را بدست
بزه کرد و خندان چنین گفت شاه ‏ ‏ ‏ که اینت کمانی چو باید براه[4]
مرا نیز گاه جوانی[5] کمان ‏ ‏ ‏ چنین بود و اکنون دگر شد زمان[6]
بتوران و ایران کس این را بچنگ[7] ‏ ‏ ‏ نیارد[8] گرفتن بهنگام جنگ
بر و یال و کتف[9] سیاوش جزین ‏ ‏ ‏ نخواهد کمان[10] نیز بر دشت کین[11]
نشانی[12] نهادند بر اسپریس[13] ‏ ‏ ‏ سیاوش نکرد ایچ با کس مکیس
نشست از بر بادپایی چو دیو ‏ ‏ ‏ بر افشارد[14] ران و برآمد غریو
یکی تیر زد بر میان نشان ‏ ‏ ‏ نهاده بدو[15] چشم گردنکشان
خدنگی دگر باره با[16] چار پر ‏ ‏ ‏ بینداخت از باد و[17] بگشاد پر
نشانه دو باره[18] بیک[19] تاختن ‏ ‏ ‏ مغربل بکرد[20] اندر انداختن
عنان را بپیچید بر دست راست ‏ ‏ ‏ بزد بار دیگر بران سو[21] که خواست
کمان را بزه بر ببازو فگند ‏ ‏ ‏ بیامد بر شهریار بلند
فرود آمد و شاه بر پای خاست ‏ ‏ ‏ برو آفرین ز آفریننده خواست[22]
و زانجایگه سوی کاخ بلند ‏ ‏ ‏ برفتند شادان دل و ارجمند
نشستند خوان[23] و می آراستند ‏ ‏ ‏ کسی کو سزا بود بنشاستند[24]

---

[1] VI — بر آور [2] I, VI — نیامد بزه; IV — نیارد بزه [3] I, IV — طیره [4] I, IV — توان زد ازین تیر بر چرخ ماه; VI — که اینت کمان جوانان براه [5] IV — تیر گاه جوانی; T — نیز روز جوانی; VI — نیز گاهی جوانی [6] I, IV, VI — کمان [7] I, IV — بایران و توران کسی این بچنگ; VI — بایران و توران کسی را بچنگ [8] VI — ندانند [9] IV — یال کتف; VI — یال فرخ [10] I, IV — همی [11] I, IV, VI — پشت زین [12] I, IV и T — نشانه; VI — نشانها [13] VI — نهادست بر پشت دس [14] I, IV, VI — بیفشرد [15] VI — برو [16] I — بچرخ اندرون راند و [17] I, IV и T — دگر بر گرفت; VI — دگر باز هم; IV — دگر بار هم [18] IV — دو پاره [19] I — بدان [20] I — مغربل ببود; IV, VI — مغربل نبود [21] VI — برانسان [22] I, IV — هنر گفت بر گوهرت بر گواست; VI — б. оп. [23] I — доб. و [24] I, IV и T — سزاوار رامشگران خواستند; VI — б. оп.

مئ[1] چند خوردند و گشتند شاد   بنام سیاوش کردند[2] یاد
بخوان بر یکی خلعت آراست شاه   از اسپ و ستام و ز تخت و کلاه
همان دست زر جامهٔ نابرید[3]   که اندر جهان پیش ازان[4] کس ندید
ز دینار وز[5] بدرهای درم   ز یاقوت و پیروزه و[6] بیش و کم
پرستار بسیار و چندی[7] غلام   یکی پر ز یاقوت رخشنده جام
بفرمود تا خواسته بشمرند   همه سوی کاخ سیاوش برند
ز هر کش بتوران زمین خویش بود   ورا مهربانی برو بیش بود
[بخویشان چنین گفت کو را همه   شما خیل باشید هم چون رمه[8]]
بدان شاهزاده چنین گفت شاه   که یکروز با من بنخچیر گاه
گر آیی که[9] دل شاد و خرّم کنیم[10]   روانرا بنخچیر[11] بی غم کنیم[10]
بدو گفت هرگه که رای آیدت   بران سو که دل رهنمای آیدت
برفتند روزی بنخچیرگاه   همی رفت با یوز و با باز شاه[12]
سپاهی ز هر گونه با او برفت   از ایران و توران[13] بنخچیر تفت
سیاوش بدشت اندرون گور دید   چو باد از میان سپه بر دمید
سبک شد عنان و گران شد رکیب   همی تاخت اندر فراز و نشیب
یکی را بشمشیر زد بدو نیم   دو دستش ترازو بد[14] و گور سیم

[1] IV — همی [2] I, IV, VI и T — گرفتند بنام سیاوش [3] I — همان پوشش از جامهٔ نابرید; IV — همان پوشش از جامهٔ ناپدید; VI — همان بخت جامه بس نابرید [4] VI — مثل او; T — آنچنان [5] IV — ز دیبا و وز (так!). [6] I и T — از; IV — بر [7] I, IV — پرستار چندی و چندی; VI — پرستار پنجاه و چندی [8] I, VI — б. оп.; IV —
سپهدار روزی سیاوش را * همان مایهٔ دانش و هوش را
T —
چنین گفت آنگه بلشکر همه * که باشید اورا بجمله رمه
[9] I, IV и T — بیا تا که; VI — گر آیی و [10] VI — کنی [11] VI — ز نخچیر [12] VI — با یوز و شیران شاه [13] IV — بتوران [14] I, IV, VI и T — شد

بیک جو ز دیگر[1] گرانتر نبود — نظاره شد آن[2] لشکر شاه زود[3]
بگفتند یکسر همه انجمن — که اینت سرافراز[4] و[5] شمشیرزن
بآواز گفتند یک با دگر[6] — که مارا بد آمد ز ایران بسر[7]
سر سروران[8] اندر آمد بننگ — سزد گر بسازیم با شاه جنگ[9]
سیاوش همیدون بنخچیر بور[10] — همی تاخت و افگند در دشت گور
بغار و بکوه و بهامون بتاخت — بشمشیر و تیر و بنیزه بیاخت[11]
بهر جایگه بر یکی توده کرد — سپه را ز نخچیر[12] آسوده کرد
و زانجایگه سوی ایوان شاه — همه شاد دل برگرفتند راه
سپهبد چه شادان بودی[13] دژم — بجز با سیاوش نبودی بهم
ز جهن و ز گرسیوز و هرک بود[14] — بکس راز نگشاد و شادان نبود
مگر با سیاوش بدی روز و شب — ازو بر گشادی بخنده دو لب
برین گونه یک سال بگذاشتند — غم و شادمانی بهم داشتند[15]

سیاوش یکی روز و[16] پیران بهم — نشستند و گفتند هر بیش و کم[17]
بدو گفت پیران کزین بوم و بر — چنانی که باشد کسی[18] بر گذر
بدین[19] مهربانی که بر تست شاه — بنام تو خسپد بآرامگاه[20]
چنان دان که خرّم بهارش توی — نگارش توی غمگسارش توی
بزرگی و فرزند کاوس شاه — سر از بس هنرها رسیده بماه[21]

---

[1] VI — کیسو (так!); T — ز یکسو [2] VI — برو [3] I, IV — б. оп.; VI — بود [4] I, IV — سزاوار [5] I, IV, VI — و оп. [6] I, IV, VI — با یکدگر [7] VI — ز ایران بر آمد بسر [8] I, IV — که نام سران; T — نبرده سران [9] VI — б. оп. [10] Л — تصحیح قیاسی (رداکتور); I, IV, VI и T — б. оп., также Б. کور [11] I, VI и T — بساخت; IV — بشاخت [12] I, IV и T — بنخچیر [13] I, IV, VI и T — چه شادان بُدی چه [14] VI — بجهن و بگرسیوز هر که که بود [15] VI — б. оп. [16] VI — و оп. [17] T — زبر بیش و کم; Б — اطراف الاحادیث [18] VI — یکی [19] I, IV и T — ازین; VI — برین [20] VI — второе мисра б. 1408 заменено таковым же б. 1410, а последнее — вторым мисра б. 1408; Б — бб. 1408 и 1409 переданы так: و إن أفراسیاب من فرط حنوه علیک و محبته لک کأنه لا یری الدنیا إلا بعینک و لا یحبّ الحیاة إلا لأجلک [21] Б — перевод б. отсутствует.

پدر پیرسر شد تو[1] برنادلی[2] — نگر سر ز تاج کیی[3] نگسلی[4]
بایران و توران توی شهریار — ز شاهان یکی پرهنر[5] یادگار
[بنه دل برین بوم و جایی بساز — چنان چون بود درخور کام و ناز[6]]
نه بینمت پیوستهٔ خون کسی — کجا داردی مهر بر تو[7] بسی[8]
برادر نداری نه خواهر نه زن — چو شاخ گلی بر کنار چمن
یکی زن نگه[9] کن سزاوار خویش — از ایران[10] منه درد و تیمار پیش[11]
پس از مرگ کاوس ایران تراست — همان تاج[12] و تخت دلیران تراست
پس پردهٔ شهریار جهان — سه ماهست با زیور اندر نهان[13]
اگر[14] ماه را دیده بودی سیاه[15] — از ایشان نه برداشتی چشم[16] ماه
سه اندر شبستان گرسیوز اند — که از مام وز باب با پروز اند[17]
نبیره فریدون و فرزند[18] شاه — که هم جاه دارند و هم تاج و گاه[19]
و لیکن ترا آن سزاوارتر — که از دامن شاه جویی گهر[20]
پس پردهٔ من[21] چهارند خرد — چو باید ترا بنده باید شمرد[22]
ازیشان جریرست مهتر بسال — که از خوبرویان ندارد همال[23]
یکی دختری هست آراسته — چو ماه درخشنده باخواسته[24]

---

[1] I, IV — پیر گشت و تو; VI — پیر گشتست و [2] VI — برنا تویی [3] I, IV — نگر تا ز تاج کیی; VI — نگر تا ز سر تاج کی [4] Б—перевод б. отсутствует. [5] VI — ز شاهان گیتی توی [6] I, IV, VI и Т—б. оп. [7] VI — مهر دارد ابر تو [8] IV—б. оп.; I, IV—доб. б.:

ز [به — IV] توران سزاوار و انباز [همراز — IV] تو * نیابم کسی نیز دمساز تو

[9] VI — گزین [10] IV — ازینسان [11] I, IV, VI и T — بنه [منه — VI] درد وتیمار خویش; VI—б. стоит после б. 1417. [12] VI — گنج [13] VI — سه ماهیست بارست اندر زمان (!) [14] I, IV и T — که گر [15] I, IV и T — بدراه; VI — اگر ماه دیدار بودی چو ماه [16] I, IV, VI и T — دیده [17] VI — که از مال و اسباب خود برترند и б. стоит после б. 1421. [18] T — پیوند [19] I, IV и T — هم تاج دارند و هم جایگاه; VI — هم جاه دارند و هم تخت و گاه; Б—перевод б. отсутствует. [20] I, IV, VI и T—б. оп., см. прим. 13 к б. 1450; Б—дает его перевод после б. 1449. [21] Б — ستری [22] I—доб. б.:

جریره یکی خوب پیراسته * ازین هر سه اویست نوخاسته

[23] Б—весь эпизод с Джарӣре отсутствует (бб. 1424—1450 текста). [24] I, IV, VI и T—бб. 1425—1427 оп., ср. прим. 13 к б. 1450.

نخواهد[1] کسی را که آن رای نیست — بجز چهر شاهش دلارای نیست
ز خوبان جریرست انباز تو — بود روز رخشنده[2] دمساز تو
اگر رای باشد ترا بنده ایست — بپیش تو اندر پرستنده ایست
سیاوش بدو گفت دارم[3] سپاس — مرا خود ز فرزند برتر شناس[4]
گر او باشدم[5] نازش جان و تن — نخواهم جزو کس ازین انجمن
سپاسی نهی زین همی[6] بر سرم — که تا زنده ام حق آن نسپرم
[پس آنگاه پیران ز نزدیک اوی — سوی خانهٔ خویش بنهاد روی[7]]
چو پیران ز پیش[8] سیاوش برفت — بنزدیک گلشهر تازید تفت[9]
بدو گفت کار جریره بساز — بفرّ سیاوش خسرو بناز[10]
چگونه نباشیم امروز شاد — که داماد باشد نبیره[11] قباد
بیاورد گلشهر دخترش را — نهاد از بر تارك افسرش را
بدیبا و دینار و درّ[12] و درم — ببوی و برنگ و بهر بیش و کم[13]
بیاراست اورا چو خرّم بهار[14] — فرستاد در شب بِرِ[15] شهریار
مر اورا بپیوست با شاه نو — نشاند از بر گاه چون ماه نو[16]
ندانست کس گنج اورا شمار — ز یاقوت وز تاج[17] گوهرنگار[18]
سیاوش چو روی جریره بدید — خوش آمدش خندید[19] و شادی گزید

---

1 Л—دخواهد 2 Л—خشنده, описка вместо должного رخشنده 3 IV—دادم 4 I, IV, VI и T—مرا همچو فرزند خود می شناس; I, IV—доб. б.:

ز خوبان جریره مرا درخورست * که پیوندم از جان و دل بهترست

VI—доб. тот же б. с вариантом второго мисра: که پیوند او جان تو بهترست 5 I, IV, VI и T—مرا او بود 6 I, IV, VI и T—نهادی ازین 7 I, IV, VI и T—б. оп. 8 I, IV, VI и T—ز نزد 9 Л—تازید و تفت 10 I—خسرو نواز; IV и T—گردن فراز 11 Л—که داماد باشد چو پور; I, IV и T—که داماد ما شد نبیره 12 I, IV и VI—زرّ 13 I, IV—برنگ و ببوی و ز هر بیش و کم; VI—و ببوی و ببیش و بکم 14 IV—بخرّم بهار 15 I, IV—نزدیکِ; VI—اورا بِر 16 I, IV—فرستاد اورا سوی گاه نو; VI—فرستاد اورا بِر گاه نو 17 I, IV и T—همان تخت زرّین 18 VI—б. оп. 19 I—خوش آمدش و خندید; VI—خوش آمد بخندید

همی بود با او شب و روز شاد   نیامد ز کاوس و دستانش[1] یاد
برین نیز چندی بگردید چرخ   سیاوش را بد ز نیکیش برخ[2]
ورا هر زمان پیش افراسیاب   فزونتر بدی حشمت و جاه و آب

یکی روز پیران به به روزگار[3]   سیاوش را گفت کای نامدار[4]
تو دانی که سالار توران سپاه   ز اوج فلك بر فرازد کلاه[5]
شب و روز روشن[6] روانش توی   دل و[7] هوش و توش و توانش[8] توی
چو با[9] او تو پیوستهٔ خون شوی   ازین پایه هر دم بافزون[10] شوی
بباشد امیدش بتو استوار[11]   که خواهی بدن[12] پیش او پایدار
اگر چند فرزند من خویش تست   مرا غم ز بهر کم و بیش تست[13]
فرنگیس مهتر[14] ز خوبان اوی[15]   نبینی بگیتی چنان موی و روی[16]
ببالا ز سرو سهی برترست   ز مشك سیه بر سرش افسرست

---

[1] I, IV, VI и T—بر دلش [2] I, IV—بود ازان کار برخ; VI—بد ز هر کار برخ [3] I, IV, VI, T--پرهیزگار [4] I, IV и T—شهریار; VI—فرستاد بر شب بِر شهریار, ср. б. 1438 текста. [5] VI — бб. 1446—1449 стоят после б. 1469 текста (см. прим. 19 к нему). [6] I, IV — اذس و; VI—اذس و [7] VI — همان [8] VI — روانش [9] IV — چو ما [10] I—بر افزون; IV—بافسون; VI—تو افزون [11] I—شود جان او بر بتو استوار; IV, VI—شود اعتمادش بتو استوار [12] VI — بدت [13] I, IV—доб. бб.:

جریره یکی خوب پیراسته * ترا خواست از بهر آن خواسته
نخواهم همی گفتن این رای نیست * که چهر تو اورا دلارای نیست
مرا گفت کین تا جهان بلند * کند مر ترا نزد او ارجمند
و لیکن ترا آن سزاوارتر * که در دامن شاه جویی گهر

VI—доб. бб.:

که این دختر خوب پیراسته * ترا خواست از بهر آن خواسته
که باشد بنزدیک تو بنده وار * شب و روز باشد پرستنده وار
و لیکن ترا آن سزاوارتر * که از دامن شاه جویی گهر

T—доб. здесь первый и четвертый бб. настоящего разночтения по I и IV; ср. бб. 1422, 1425—1427.
[14] VI — بهتر; Б — أكبر أولاده [15] I, IV — شاه [16] I, IV — روی ماه

هنرها و دانش ز اندازه بیش   خرد را پرستار دارد بپیش
از افراسیاب ار بخواهی رواست   چنو بت[1] بکشمیر و کابل کجاست
شود شاه[2] پرمایه[3] پیوند تو   درفشان شود فرّ و[4] اورند[5] تو
چو فرمان دهی من بگویم بدوی   بجویم بدین نزد او آبروی
سیاوش بپیران نگه کرد[6] و گفت   که فرمان یزدان نشاید نهفت
اگر آسمانی چنین است رای   مرا با سپهر روان نیست پای[7]
اگر من بایران نخواهم رسید   نخواهم همی روی کاوس دید
چو دستان که پروردگار منست   تهمتن که روشن[8] بهار منست
چو بهرام و چون زنگهٔ شاوران   جزین نامداران[9] کنداوران
چو از روی ایشان بباید برید   بتوران همی جای[10] باید گزید
پدر باش و این کدخدایی بساز   مگو این سخن با زمین جز براز
[اگر بخت باشد مرا نیکخواه   همانا دهد ره به پیوند شاه[11]]
همی گفت و مژگان پر از آب کرد   همی[12] برزد اندر میان باد سرد
بدو[13] گفت پیران که با روزگار   نسازد[14] خردیافته کارزار[15]
نیابی گذر تو ز گردان سپهر   کزویست آرام و پرخاش[16] و مهر
بایران اگر دوستان[17] داشتی   بیزدان[18] سپردی و بگذاشتی
نشست و نشانت کنون ایدرست   سر تخت ایران بدست اندرست[19]

---

[1] I, IV—که چون او. [2] I—چو شد ماه; IV—چو شد شاه; VI—شود ماه [3] VI—برگاه [4] Л—و оп. [5] VI—اورنگ [6] VI—فرستاد [7] I, IV—مرا با سپهر از بنه نیست پای; VI—مرا بر سپهر برین نیست رای; Б—перевод б. отсутствует. [8] I, IV и T—خرّم [9] I—چنان نامداران و; IV—چنین نامداران و; VI—доб. و; T—перечисляются имена: چو گیو و چو شاپور و کنداوران; Б — имен их здесь не упоминает. [10] I, IV, VI—خانه [11] I, IV, VI и T—б. оп. [12] VI—همه [13] I, IV—چنین [14] I, IV—بسازد [15] I, IV—مرد کار; VI—کارساز (так!). [16] IV—آرام پرخاش; T—پرخاش و پاداش [17] VI—دوستی [18] Л—بتوران [19] I, IV—ترا درخورست; VI—доб. здесь бб. 1446—1449 текста.

بگفت این و بر خاست از پیش او | چو آگاه گشت از کم و بیش او[1]
بشادی[2] بشد تا بدرگاه شاه | فرود آمد و برگشادند[3] راه
همی بود بر[4] پیش او یک زمان | بدو گفت سالار نیکو گمان[5]
که چندین چه باشی بپیشم بپای | چه خواهی بگیتی[6] چه آیدت[7] رای
سپاه و در گنج من[8] پیش تست | مرا سودمندی کم و بیش تست[9]
کسی کو بزندان و بند منست | گشادنش درد و[10] گزند منست
ز خشم و ز بند من آزاد گشت | ز بهر تو پیگار من باد[11] گشت
ز بسیار و اندک چه باید[12] بخواه | ز تیغ و ز مهر و ز تخت و کلاه
خردمند پاسخ چنین داد باز | که از تو مبادا جهان بی‌نیاز
مرا خواسته هست و گنج و سپاه | ببخت تو[13] هم تیغ و هم تاج و گاه[14]
ز بهر سیاوش پیامی[15] دراز | رسانم بگوش سپهبد براز[16]
مرا گفت با شاه ترکان[17] بگوی | که من شاد دل گشتم و نامجوی
بپروردیم[18] چون پدر[19] در کنار | همه[20] شادی آورد بخت تو بار[21]
کنون همچنین کدخدایی بساز | بنیک و بد از تو نیم بی‌نیاز
پس پردهٔ تو یکی دخترست | که ایوان[22] و تخت[23] مرا درخورست
فرنگیس خواند همی مادرش | شوم شاد اگر باشم اندر خورش
پر اندیشه شد جان افراسیاب | چنین گفت با دیده کرده پر آب[24]

---

[1] I, IV, VI—б. оп. [2] VI—و زانجا [3] IV—فرود آمدند برگشادند; VI—فرود آمدند و
گشادند [4] I, IV, VI—در [5] Л—نیکی‌گمان; VI—گیتی توان [6] I, IV, VI—ز گیتی
[7] I, IV и T—آمدت [8] I, IV—سپاه من و گنج در; VI—سپاه و زر و گنج من [9] I, IV, VI—
بکم بیش‌تست; Б—перевод бб. 1474—1477 отсутствует. [10] Л—و оп.; I, IV—گشایش و گر
خود [11] Л—پیگار او باد; VI—پیگار من یاد [12] I, IV, VI—خواهی [13] IV—بتخت تو; VI—
رسانم [14] I—کلاه و تیر و تیغ هم; IV—هم تیغ زن هم کلاه [15] VI—پیام [16] I—ببخت و
بگوش سپهدار باز [17] I, VI и T—شاه توران; IV—شاه ایران [18] IV—به پرورده ام
[19] I—پسر [20] I, IV и T—همی [21] I, IV—هنگام بار; T—بختم ببار [22] VI—ایران [23] I—
خان [24] VI—دیدگان پر ز آب

که من گفته[1] ام پیش ازین داستان   نبودی بران گفته[2] هم داستان
چنین گفت با من یکی هوشمند   که رایش[3] خرد بود و دانش[4] بلند
که ای دایهٔ[5] بچّهٔ شیرنر   چه رنجی که جان هم نیاری ببر[6]
و دیگر که از پیش کندآوران   ز کار[7] ستاره شمر بخردان
شمار ستاره بپیش پدر[8]   همی راندندی همه در بدر[9]
کزین[10] دو نژاده[11] یکی شهریار   بیاید بگیرد جهان در کنار[12]
بتوران نماند برو بوم و رُست   کلاه من اندازد از کین[13] نخست
[کنون باورم شد که او این بگفت   که گردون گردان چه دارد نهفت[14]]
چرا کشت باید درختی بدست   که بارش بود زهر و برگش[15] کبست
ز کاوس وز تخم[16] افراسیاب   چو آتش بود تیز یا[17] موج آب[18]

---

[1] I, IV, VI— رانده [2] I, IV— بدین گفته; VI— نبوده برین گونه [3] I, IV, VI— جانش [4] I, IV— رایش; VI— رازش [5] IV— ای уп.; VI— گر ای دایهٔ [6] I, IV— که هم جان نیاری بسر; VI— که جانرا نیاری بسر; I, IV, VI—доб. бб.:

بکوشی که ویران [و اورا — VI] کنی پرهنر * تو بی بر شوی چون وی آید ببر
نخستین که آیدش نیروی [آیدبه تیری — VI] جنگ * سر پروراننده گیرد بچنگ

[7] VI— ردان و [8] VI— شمر سر بسر [9] I, IV— ازین بود رانده [IV— انده] همه سر بسر; VI— همی رانده بودند چون در بدر; I, IV, VI—доб. бб.:

مرا با [بر — IV] نبیره شگفتی بسی * نماند همی کاردیده کسی
سر و تاج و [سر و تخت — IV, VI] گنج و سپاه [کلاه — VI] مرا * همان [بدان — IV] کشور و بوم و گاه مرا

I, IV—доб. еще б.:

کنون باورم شد که او این بگفت * که گردون گردان چه [نه — IV] دارد نهفت

VI—после доб. еще б.:

بگیرد همه سر بسر کشورم * ز کارش بداند همه بر سرم

[10] I, IV— ازین [11] IV— بزاید; Б— شجر [12] VI—б. оп. [13] I— ز گاه من اندازه گیرد; IV, VI— ز تخت من اندازه گیرد; T— کلاه من اندازه گیرد [14] I, IV—б. стоит после б. 1491; см. разночтения к нему; VI—б. оп.; так же Б. [15] Л, VI— بیخش, но Б— أوراقها [16] VI— چو کاوس از تخم [17] I— چو آتش برد نیزه تا; IV— چو آتش بود تیره با [18] Б—перевод бб. 1496—1498 отсутствует.

ندانم بتوران گراید[1] بمهر   و گر[2] سوی ایران[3] کند پاک چهر
چرا بر گمان زهر باید چشید   دم مار خیره نباید گزید[4]
بدو گفت پیران که ای شهریار   دلت را[5] بدین کار غمگین مدار
کسی کز نژاد سیاوش بود   خردمند و بیدار و خامش بود
بگفت ستاره‌شمر مگرو ایچ   خرد گیر و کار سیاوش بسیچ
کزین دو نژاده[6] یکی نامور[7]   برآرد بخورشید تابنده سر[8]
بایران و توران بود شهریار   دو کشور بر آساید از کارزار[9]
وگر زین نشان راز دارد[10] سپهر   بیفزایدش هم باندیشه[11] مهر
بخواهد[12] بدن بی‌گمان بودنی   نه کاهد بپرهیز[13] افزودنی[14]
نگه کن که این کار فرّخ بود   ز بخت[15] آنچ پرسند[16] پاسخ بود[17]
ز تخم فریدون وز[18] کیقباد   فروزنده‌تر زین نباشد نژاد[19]
بپیران چنین گفت پس شهریار   که رای تو بر بد نیاید بکار[20]
بفرمان و[21] رای تو کردم سخن   برو هرچ باید[22] بخوبی بکن
دو تا گشت پیران و بردش نماز   بسی آفرین کرد و برگشت باز

---

1 VI—ندانم بایران گر آید; T—ندانم که توران که آید 2 VI—و یا 3 Л—یزدان; T—توران 4 I, IV, VI—چه باید گزید; I, VI—доб. б.:

بدارمش چندان که ایدر بود * مرا او بجای برادر بود

IV—доб. тот же б. с незначительными расхождениями:

بداریش چندان که اندر بود * مر اورا بجای برادر بود

а затем обе рук. доб. б.:

که ایدر کند سوی ایران سفر * بخوبی بیاریم اورا سفر

5 VI—تو دلرا 6 VI—ازین دو برادر 7 T—تاجور 8 I, IV—بیاید برآرد بخورشید سر; VI—بیاید برآید بخورشید سر 9 VI—که رای تو بر بد نیاید بکار; I, IV, VI—доб. здесь б. 1507 текста. 10 VI—زین نشان رای دارد; T—خود جزین راز دارد 11 VI—بر اندیشه 12 Л, IV, VI—نخواهد 13 I, IV—نگردد بپرهیز; VI—доб. و 14 I, IV—доб. б.:

بباشد [IV—نباشد] همه بودنی بی‌گمان * نتابیم با گردش آسمان

15 VI—ز کار 16 I—پرسیت; IV—پرسسد; VI—پرسیش; T—پرسی تو 17 I—دهد(!); Б—перевод бб. 1506 и 1507 отсутствует. 18 I, VI—و از 19 I, IV, VI—б. стоит после б. 1503 текста. 20 Б—перевод б. отсутствует. 21 I—و оп. 22 I, IV—تو رو هرچ خواهی; Б—ما ترید

بنزد سیاوش خرامید زود — برو برشمرد آن کجا رفته بود
نشستند شادان‌دل آن[1] شب بهم — بباده بشستند جان را ز غم[2]

چو خورشید از چرخ گردنده سر[3] — برآورد بر سان زرّین سپر[4]
سپهدار پیران میانرا ببست — یکی بارهٔ تیزرو[5] بر نشست
بکاخ سیاوش بنهاد[6] روی — بسی آفرین خواند[7] بر فرّ اوی[8]
[بدو[9] گفت کامروز[10] برساز کار — بمهمانی دختر شهریار[11]]
[چو فرمان دهی من سزاوار او — میانرا ببندم پی کار او[12]]
سیاوش را دل پر آزرم بود[13] — ز پیران رخانش[14] پر از شرم بود[15]
بدو گفت رو هرچ باید[16] بساز — تو دانی که از تو مرا[17] نیست راز
چو بشنید پیران سوی خانه رفت — دل و جان ببست اندر آن کار تفت[18]
در خانهٔ[19] جامهٔ نابرید — بگلشهر[20] بسپرد پیران کلید
کجا[21] بود کدبانوی پهلوان — ستوده زنی بود روشن روان[22]
بگنج اندرون آنچ بد نامدار — گزیده ز زربفت[23] چینی هزار[24]
زبرجد طبقها و پیروزه جام — پر از نافهٔ مشک و پر عود خام[25]

---

[1] I, IV—همه [2] Б—доб.: و رجع بیران الی منزله [3] I, IV—چو خورشید را چرخ گردان بپر [4] I—б. 1511 стоит после б. 1514; VI—б. оп. [5] T—تیزتک [6] I—نهاندند [7] I, IV и T—کرد [8] VI—چنانچون بود مردم چاره جوی [9] I, IV—چنین [10] IV—امروز رخ او [11] VI—бб. 1516 и 1517 оп. [12] I, IV и T—بتیمار اوی [13] I, IV—شد [14] I, IV—رخ او [15] I, IV—شد; Б—перевод б. отсутствует; I, IV—доб. б.:

کجا بود داماد بر دخترش * همی بود چون جان و دل درخورش

(IV—рифма во втором мисра: در برش). [16] I, IV, VI и T—خواهی [17] I, IV—از من ترا; VI—بی تو مرا [18] Л—اندر آن کار و تفت; VI—اندر آن چاره تفت [19] I—دو خانه پر از [20] VI—بگلچهر [21] I, IV, VI—که او [22] Б—ذات رأی و عقل [23] I, IV и T—گزیدند زربفت [24] VI—доб. б.:

بنزد فرنگیس بردند چیز * زبانشان پر از آفرین بود نیز

[25] I, IV—و از عود خام

دو افسر[1] پر از گوهر شاهوار — دو یاره[2] یکی طوق و دو گوشوار[3]
ز گستردنیها[4] شتروار شست — ز زربفت[5] پوشیدنیها سه دست
همه پیکرش سرخ کرده بزر — برو بافته چند گونه گهر[6]
ز سیمین و[7] زرّین شتربار سی — طبقها و از[8] جامهٔ[9] پارسی
یکی تخت زرّین و کرسی چهار[10] — سه نعلین زرّین[11] زبرجد نگار
پرستنده سیصد بزرّین کلاه[12] — ز خویشان نزدیك صد نیك خواه[13]
پرستار[14] با جام زرّین دو شست[15] — گرفته ازان جام هر یك بدست[16]
همان صد[17] طبق مشك و صد[18] زعفران — سپردند یکسر بفرمان بران[19]
بزرّین عماری و دیبا جلیل — برفتند با خواسته خیل خیل
بیاورد بانو ز بهر نثار — ز دینار با خویشتن سی هزار[20]
بنزد فرنگیس بردند چیز — روانشان[21] پر از آفرین بود نیز
و زان روی پیران و افراسیاب — ز بهر سیاوش همه پر شتاب[22]
ببیك هفته بر مرغ[23] و ماهی نخفت — نیامد سر یك تن اندر[24] نهفت
زمین باغ گشت از کران تا کران — ز شادی و آوای رامشگران
بپیوستگی بر گوا[25] ساختند — چو زین عهد و پیمان بپرداختند
پیامی فرستاد پیران چو دود — بگلشهر گفتا فرنگیس زود
هم امشب بکاخ سیاوش رود — خردمند و بیدار و خامش رود

---

1 Б—إكليل 2 Б—سوارين 3 I, IV—زرّين نگار; Б—قرطين; VI—б. оп. 4 Б—المفارش 5 Л, IV, VI—доб. و 6 VI—б. оп.; Б—бб. 1527—1529 сокращены так: الی غیر ذلک من النفائس و الغرائب 7 I, IV—ز شمشیر 8 VI—طبقهای زر 9 I, IV—جام ده 10 VI—زبرجد هزار 11 VI—سه نعلین پایِ 12 Б—بقلانس الذهب 13 I; IV—پیش گاه 14 Б—وصیفة 15 I, IV—دو دست; Б—مائتی 16 I, IV—تو گفتی بایوان چنان جای نیست; VI—б. оп. 17 I, IV—همان ده; VI—بسیصد 18 IV—ده 19 I, IV, VI—همی رفت گلشهر با خواهران; ср. Б—ثم جاءت مع أخواتها فی مائة نفس من قرابتها 20 I, IV—ده هزار; T—صد هزار; VI—ز دینار و از گوهر شاهوار 21 I, IV, VI—زبانها 22 I, IV, VI—порядок бб.: 1535, 1543, 1544, 1545, 1537, 1538, 1546 и т. д.; бб. 1536, 1539—1542 оп.; VI—оп. также б. 1535; Б—перевод бб. 1536—1542 отсутствует. 23 I, IV—ببیک هفته در مرغ; VI и T—ببیک هفته مرغان 24 VI—سرِ هیچکس در 25 Л—برگ را

چو بانوی بشنید پیغام اوی   بسوی فرنگیس بنهاد روی
زمینرا ببوسید[1] گلشهر و گفت   که خورشیدرا گشت[2] ناهید جفت
هم امشب بباید شدن نزد شاه   بیاراستن[3] گاه اورا بماه[4]
بیامد فرنگیس چون ماه نو   بنزدیك آن تاجور شاه نو[5]
بدین[6] کار بگذشت یك هفته نیز   سپهبد بیاراست بسیار چیز
از اسپان تازی و از گوسفند   همان[7] جوشن و خود و تیغ و کمند[8]
ز دینار و از[9] بدرهای درم   ز پوشیدنیها و از[10] بیش و کم
و زین[11] مرز تا پیش دریای چین   همی[12] نام بردند شهر و زمین[13]
[بفرسنگ صد بود بالای او   نشایست پیمود پهنای او]
نوشتند منشور بر پرنیان   همه پادشاهی برسم کیان
بخان[14] سیاوش فرستاد شاه   یکی[15] تخت زرین و زرّین کلاه[16]
ازان پس بیاراست میدان سور   هر آنکس که رفتی ز نزدیك و دور
می و[17] خوان و خوالیگران یافتی   بخوردی و[18] هر چند بر تافتی[19]
ببردی و رفتی سوی خان خویش   بدی شاد یك هفته[20] مهمان خویش
در بسته زندانها بر گشاد   ازو شادمان بخت[21] و او نیز شاد[22]
بهشتم سیاوش بیامد پگاه   ابا گرد پیران بنزدیك شاه[23]

---

1 VI— بپرسید 2 VI— گفت 3 IV— بیاراستند 4 I, IV, T (вар.) —доб. б.:

همی هفت روزش بیاراستند * سر مشک بر گل بپیراستند

5 VI— بنزدیکشان نامور شاه نو; IV — доб. бб.:

بیکهفته در مرغ و ماهی نخفت * نیامد سر یک تن اندر نهفت
زمین باغ گشت از کران تا کران * ز شادی و آواز رامشگران

T—доб. б. и два бб. по IV; К—бб. 1542—1545 оп. 6 I, IV— بدرین; VI— ازین 7 I, IV, VI— هم از 8 I, IV и T— گرز و کمند; VI—б. оп. 9 Л— ز دیبا وز 10 I— هم از 11 IV— ازان 12 I, IV и T— همه; VI— که می 13 K —

وزین دژ تا مرز دریای چین * همه نام او بود شهر و زمین

и оп. б. 1550; Б—бб. 1549—1551 переданы фразой: و کتب له منشورا من ذلک الحد الی الصین
14 I, IV— بپیش; T— بکاخ 15 I, IV и T— ابا 16 Б— перевод бб. 1552—1560 отсутствует. 17 Л— بمی 18 Л — و оп. 19 VI—б. оп. 20 I, IV, VI — روز 21 I — روز; VI — تخت 22 I — б. 1556 стоит после б. 1557; IV—б. оп. 23 VI—доб. б.:

بدستوری باز رفتن ز کاخ * برفتند یکسر بکاخ فراخ

گرفتند هر دو برو آفرین — که ای مهتر و[1] شهریار زمین[2]
همیشه ترا جاودان باد روز — بشادی و بدخواه را پشت کوز[3]
و زان جایگه باز گشتند شاد — بسی از جهاندار کردند یاد
چنین نیز یك سال گردان سپهر — همی گشت بیدار بر داد و مهر[4]
فرستاده آمد ز نزدیك شاه[5] — بنزد سیاوش یکی نیك خواه[6]
که پرسد همی شاهرا[7] شهریار — همی گوید ای مهتر نامدار
بود کت ز من[8] دل بگیرد[9] همی — و زین بر نشستن[10] گزیرد همی
از ایدر[11] ترا داده‌ام تا بچین — یکی گرد بر گرد و بنگر زمین
بشهری که آرام و رای آیدت — همان آرزوها بجای[12] آیدت
بشادی بباش و بنیکی بمان — ز خوبی[13] مپرداز دل یکزمان
سیاوش ز گفتار او[14] گشت شاد — بزد نای و کوس و بنه بر نهاد
[سلیح و سپاه و نگین و[15] کلاه — ببردند زین گونه[16] با او براه[17]]
[فراوان عماری بیاراستند — پس پرده خوبان بپیراستند]
فرنگیس‌را در عماری نشاند — بنه بر نهاد و سپه را[18] براند
ازو باز نگسست پیران گرد — بنه برنهاد و سپه‌را ببرد[19]
بشادی برفتند سوی ختن — همه نامداران شدند انجمن
که سالار پیران ازان شهر بود — که از بد گمانیش بی بهر بود
همی بود یکماه[20] مهمان او — بران[21] سر چنین بود پیمان او[22]

---

1 VI и T — مهربان 2 I, IV—бб. 1558—1561 здесь оп.; K—бб. 1558 и 1559 оп. 3 VI— بسا رنج کز من تو برداشتی * به نیک و ببد روز بگذاشتی
4 VI и K—б. оп. 5 IV— اوی 6 IV— نیک خوی; VI— کس آمد ز نزدیک افراسیاب * یکی مرد دانای حاضرجواب
7 T— ترا نامور 8 VI— کز منت 9 I, VI— نگیرد 10 I, IV, VI— برنشستت 11 I, IV— کز ایدر; VI— از ایران 12 I— بجان آرزوهای رای; IV, VI— همه ارزوها بجای 13 I, IV— ز خوشی; VI— ز نیکی 14 I, IV— چو بشنید ازو 15 I, IV— سلیح فراوان و زرّین
16 I, IV и T— با گنج 17 VI—бб. 1569 и 1570 оп. 18 I, IV— عماری 19 I, IV, VI и T—б. оп.; но ср. Б: و صحبه بیران ارتحل معه 20 VI — نه ماه 21 IV — بدان 22 Б — перевод этого б. и бб. 1576—1703 отсутствует (см. б. 1704 текста и перевод его у Б).

ز خوردن نیاسود یکروز شاه	گهی رود و می گاه نخچیرگاه
سرِ ماه برخاست آوای کوس	برانگه[1] که خیزد خروش خروس
بیامد سوی پادشاهی خویش	سپاه از پسِ پشت و پیران ز پیش[2]
بران مرز و بوم اندر[3] آگه شدند	بزرگان براه[4] شهنشه شدند
بشادی دل[5] از جای بر خاستند	جهانی بآیین[6] بیاراستند
ازان پادشاهی خروشی بخاست	تو[7] گفتی زمین گشت با چرخ راست
ز بس رامش[8] و نالهٔ[9] کرّنای[10]	تو گفتی بجنبد همی دل[11] ز جای
بجایی رسیدند کاباد بود	یکی خوب فرخنده بنیاد بود
بیک روی[12] دریا و یک روی کوه[13]	برو بر ز نخچیر گشته گروه[14]
درختان بسیار و آب روان	همی شد دل سالخورده جوان
سیاوش بپیران سخن برگشاد	که اینت بر و بوم فرّخ نهاد
بسازم من ایدر یکی خوب جای	که باشد بشادی مرا رهنمای[15]
بر آرم یکی شارستان فراخ[16]	فراوان کنم اندرو باغ وکاخ[17]
نشستنگهی بر فرازم بماه	چنان چون بود درخور تاج و گاه
بدو گفت پیران که ای خوب رای[18]	بران رو که اندیشه آرد بجای[19]
چو فرمان دهد من بران سان که خواست	بر آرم یکی جای تا ماه[20] راست
نخواهم[21] که باشد مرا بوم و گنج	زمان و زمین از تو دارم سپنج[22]

---

[1] I, IV, VI— بدانگه [2] I— پیران به پیش ; IV— پیرانش پیش; VI— ز پیلان و پیش [3] I, IV— بدان مرز چون مردم [4] I— پذیره براه; IV— پذیره برای; T— بزرگان پیش [5] T— بکام دل [6] VI— بآیین جهانرا [7] I, IV, VI— که [8] VI— گنبد; T— غلغل بنزد [9] VI— ناله و [10] I, IV, VI— چنگ و نای [11] I— همی دل بپیچد; IV— همی دل بجنبد; T— بپیچد همی دل [12] T— بیکسوش [13] IV, T— بیک روی کوه; VI— ازین دل بجنبد VI— بیک روی بر کوه; VI— بیک روی نخچیر [و IV— доб.] دور از گروه [14] I, IV— بیک روی راه و نخچیر گاه [15] T— دلگشای; VI— мисра уп. [16] VI— мисра уп. [17] I, IV— فراوان بدو اندرون باغ و ایوان و کاخ; T— فراوان بدو اندرون بام و کاخ; VI— اندرون باغ و کاخ VI— последующие бб. 1589—1593 оп. [18] I, IV— کزین خوب جای [19] T— بدان رو کت اندیشه آید بجای [20] I, IV— یکی دژ برین جای [21] Л, IV— دخواهم; I— بخواهم [22] I, IV— برنج

یکی شارستان سازم ایدر[1] فراخ   فراوان بدو اندر ایوان و کاخ[2]
سیاوش بدو گفت کای بختیار   درخت[3] بزرگی تو آری ببار
مرا گنج و خوبی همه زانِ[4] تست   بهر جای رنج تو بینم نخست
یکی شهر سازم بدین جای من   که خیره بماند دل[5] انجمن[6]
ازان بوم خرّم چو گشتند باز   سیاوش همی بود با دل براز
از اخترشناسان بپرسید شاه   که گر سازم ایدر یکی جایگاه[7]
ازو فرّ و بختم بسامان بود   وگر کار با جنگ سازان بود[8]
بگفتند یکسر بشاه گزین[9]   که بس نیست فرخنده بنیاد این[10]
از اخترشناسان بر آورد خشم[11]   دلش گشت پر درد و پر آب چشم[12]
[کجا گفته بودند با او ز پیش   که چون بگذرد چرخ برکار خویش[13]]
[سرانجام چون گرددت روزگار   بزشتی شود بخت آموزگار]
عنان تگاور همیداشت نرم   همی ریخت از دیدگان آب گرم[14]
بدو گفت پیران که ای شهریار   چه بودت که گشتی چنین سوگوار
چنین داد پاسخ که چرخ بلند   دلم کرد پر درد و جانم نژند[15]

---

[1] I—اکنون [2] I—بدو اندرون باغ و کاخ; IV—б. оп. (ср. б. 1588 текста). [3] VI—درختی [4] I, VI—همه آنِ [5] I, IV—خیره شود دیدهٔ; VI—خیره بماند بران [6] I, IV—доб. б. (ср. с б. 1622):

ز گنگ سیاوش بگویم سخن * وزان شهر و آن داستان کهن

В дальнейшем (бб. 1597—1721) сохранена редакция текста Л (то же К). В скобках бб., которые согласно VI и Б представляются интерполяцией (другая редакция?); I, IV—порядок бб.: 1596, 1654 (вар.) —1657, 1613, 1610, 1609, 1611, 1612, 1614, 1615, 1618, 1616, 1617, 1620, 1619, 1621, 1622, 1624—1648, 1651—1653, 1658, 1659, 1597, 1601—1606, 1663 и т. д. (редакцию текста по I, IV, T см. прил. II). [7] I, IV—б. оп. [8] I, IV—б. оп.; T—و یا دل ز کرده پشیمان شود [9] I, IV, VI—زمین [10] VI—فرجام این; I, IV—б. оп. [11] IV—چشم [12] IV—دلش پر ز درد و پر از آب چشم [13] IV, VI и T—бб. 1602 и 1603 оп. [14] VI—نرم [15] I, VI—و جان پر گزند; IV—و جان پر نژند; IV—доб. бб.:

کنون شارستان آن دلارای نیست * که چون من همی در جهان جای نیست
مرا فرّ نیکی دهش یار بود * خردمندی و بخت بیدار بود

که هرچند گرد آورم خواسته[1] هم از گنج و هم تاج[2] آراسته
بفرجام یکسر بدشمن رسد بدی بد بود مرگ بر تن رسد[3]
[کجا آن حکیمان و دانندگان همان رنج بردار خوانندگان[4]
[کجا آن سر[5] تاج شاهنشهان کجا آن دلاور گرامی مهان]
[کجا آن بتان[6] پر از ناز[7] و شرم سخن گفتن خوب و آوای نرم]
[کجا آنک بر[8] کوه بودش کنام رمیده[9] ز آرام وز کام و نام]
[چو گیتی تهی ماند[10] از راستان تو ایدر ببودن مزن داستان[11]]
[ز خاکیم[12] و باید شدن زیر خاك[13] همه جای ترسست و تیمار و باك]
[تو رفتی و گیتی بماند دراز کسی آشکارا نداند ز راز]
[جهان سر بسر عبرت و حکمتست[14] چرا زو همه بهر[15] من غفلتست]
[چو شد سال بر شست و شش چاره جوی ز بیشیّ و از رنج بر تاب روی]
[تو چنگ فزونی زدی بر[16] جهان گذشتند بر[17] تو بسی همرهان]
[چو زان نامداران جهان شد تهی تو تاج فزونی چرا برنهی]
[نباشی بدین گفته[18] همداستان یکی شو بخوان نامهٔ باستان[19]]
[کزیشان جهان یکسر آباد بود بدانگه که اندر جهان داد بود]
[ز من[20] بشنو از گنگ دژ داستان بدین داستان باش همداستان[21]]
که چون گنگ دژ در جهان جای[22] نیست بدانسان زمینی دلارای نیست[23]

بران سان یکی شارستان ساختم * سرش را ز پروین برافراختم
کنون ایدر این هم بجای آورم * ببِرو آفرین خدای آورم
первый из этих бб. ср. с б. 1623 текста, а три последних соответствуют бб. 1658, 1659, 1660 текста.

[1] I—б. оп. [2] IV—همان گنج و هم تاج; VI—همان کاخ و آن گنج [3] VI—مرگ بدتر ززید; I—б. оп. [4] VI—бб. 1609—1622 оп. [5] I, IV и T—доб. و [6] Л—بتانی [7] I, IV—طرم [8] I, IV—در [9] IV и T—بریده [10] I, IV—که گیتی نماند هم [11] I, IV—б. стоит после б. 1657 текста. [12] I, IV—ز خاکی [13] I, IV и T—سوی خاک [14] I—حکمت و غیرتست [15] I—بهره ازو همه; IV—بهر من زو همه [16] I, IV и T—در [17] IV и T—از [18] I, IV—برین نیز [19] I, IV—بدین داستان باش همداستان [20] I, IV—کنون [21] IV—второе мисра оп. с оставлением пробела. [22] VI—که چون گنگ اندر جهان جای [23] VI—جز این شارستان زان میان راه نیست; I, IV—б. здесь оп. (ср. прим. 15 к б. 1606).

[که آنرا سیاوش[1] بر آورده بود بسی اندرو رنجها برده بود[2]]
[بیک ماه[3] زان روی دریای چین که بی نام بود آن زمان و زمین[4]]
[بیابان بیاید چو دریا گذشت ببینی[5] یکی پهن بی آب دشت]
[کزین بگذری بینی آباد شهر کزان شهرها بر توان داشت بهر]
[ازانپس یکی کوه بینی بلند که بالای او برتر از چون و چند]
[مرین کوه را گنگ دژ در میان بدان کت ز دانش نیاید زیان]
[چو فرسنگ صد گرد بر گرد کوه[6] ز بالای او چشم گردد ستوه]
[ز هر سو که پویی[7] بدو[8] راه نیست همه گرد بر گرد او در[9] یکیست]
[بدین کوه بینی دو[10] فرسنگ تنگ ازین روی و زان روی[11] دیوار سنگ]
[بدین چند[12] فرسنگ اگر پنج مرد بباشد[13] براه از پی کار کرد]
[نیابد بریشان گذر صد هزار[14] زره دار و برگستوان ور سوار]
[چو زین[15] بگذری شهر بینی فراخ همه گلشن و باغ و ایوان و کاخ]
[همه شهر گرمابه و رود و جوی بهر برزنی آتش[16] و رنگ و بوی]
[همه کوه نخچیر و آهو بدشت چو این شهر[17] بینی نشاید[18] گذشت]
[تذروان و طاوس و کبک دری بیابی چو از[19] کوهها بگذری]
[نه گرماش گرم و نه سرماش سرد همه جای شادی و آرام و خورد]
[نبینی بدان[20] شهر بیمار کس یکی بوستانِ[21] بهشتست و[22] بس]
[همه آبها روشن و خوشگوار همیشه بر و بوم او چون[23] بهار]
[درازی و پهناش سی بار سی بود گر بپیمایدش پارسی]
[یک و نیم فرسنگ بالای کوه که از رفتنش مرد گردد ستوه]

[1] K — افریدون [2] VI — бб. 1624—1657 оп. [3] I, IV — ماهه [4] I, IV — کیان نام گشت آن زمان را زمین [IV — کنان بام] [5] I — بتنگی [6] Л — کرده بد گرد کوه; IV — کوه بر گرد کوه [7] I — ببینی [8] I, IV и T — برو [9] I, IV — بر [10] I, IV — برین گونه سی و دو [11] I — ازین روی آن روی [12] I, IV — برین پنج [13] IV — نباشد [14] I, IV — یک سوار [15] I, IV — کزین [16] I, IV — رامش [17] I, IV — سوو [18] I — نباید; IV — بباید [19] I, IV — که از; T — چو بر [20] I, IV — دران [21] I — بوستانی; T — بوستان از [22] Л — و оп. [23] I — پر

[و زان روی هامونی آید پدید — کزان خوبتر جایها[1] کس ندید[2]]
[همه گلشن و باغ و ایوان بود — کش ایوانها سر بکیوان بود]
[بشد پور کاوس و آنجای دید[3] — مر آنرا ز ایران همی برگزید[4]]
[تن خویش را نام بردار کرد — فزونی یکی[5] نیز دیوار کرد]
[ز سنگ و ز گچ بود و چندی رخام[6] — و زان جوهری[7] کش ندانیم نام]
[دو صد[8] رش فزونست بالای اوی — همان سی و پنج ست[9] پهنای اوی[10]]
[که آنرا کسی تا نبیند بچشم — تو گویی ز گوینده گیرند خشم[11]]
[نباید برو[12] منجنیق و نه تیر — بباید ترا دیدن[13] آن ناگزیر]
[ز تیغش دو فرسنگ تا بوم خاک — همه[14] گرد بر گرد خاکش مغاک]
[نه بیند ز بن[15] دیده بر تیغ کوه — هم از بر شدن مرد[16] گردد ستوه[17]]
[بدان آفرین کان چنان[18] آفرید — ابا آشکارا نهان آفرید[19]]
[نبایست یار و نه آموزگار — برو بر همه کار دشوار خوار]
[جز اورا مخوان کردگار جهان — جز اورا مدان آشکار و نهان[20]]
[بپیغمبرش بر کنیم آفرین — بیارانش بر هر یکی[21] هم چنین]

[1] T — جایگاه [2] I, IV —

بران آفرین کو چنان آفرید * زمین و بلند آسمان آفرید

ср. б. 1654, а также разночтения по I и IV к б. 1653. [3] I, IV — برفتش سیاووش و آنرا بدید [4] I, IV — مر اورا ز توران همی برگزید [5] I, IV — برو [6] IV — ز خام [7] I, IV и T — گوهری [8] T — ز صد [9] T — هشتست [10] I, IV — б. оп. [11] T — آید بخشم; I, IV — б. оп. [12] IV — نباید بدو [13] IV — نباید ترا دید [14] I, IV — همی [15] T — زمین [16] T — مرغ [17] I, IV — доб. здесь бб.:

و زان روی هامونی آید پدید * کزان خوبتر جایها کس ندید
بران آفرین کن که آن آفرید * زمینها ابا آسمان آفرید
جز اورا مخوان کردگار جهان * جز اورا مدان آشکار و نهان

[18] I, IV — کو جهان [19] Ср. прим. 2 по I и IV к б. 1644 и по тем же рукописям прим. 17 к б. 1653, в которых этот б. повторяется. [20] I, IV — бб. 1655 и 1656 заменяют одним:

خداوند دارندهٔ هست و یکست * همه چیز جفتست و ایزد یکیست

IV и T — то же, но с вариантом первого мисра: خداوند دارندهٔ هست و نیست; б. 1656 в I и IV стоит после б. 1653, см. прим. 17 к нему. [21] I — ابر شاه مردان علی

مرا فرّ نیکی‌دهش یار بود   خردمندی و بخت بیدار بود
بدین سان یکی شارستان ساختند[1]   سرش‌را بپروین پرداختند[2]
کنون اندرین هم بکار آوریم   بدو در فراوان نگار آوریم[3]
چه بندی دل اندر سرای سپنج   چه یازی برنج[4] و چه نازی بگنج[5]
که از رنج[6] دیگر کسی بر خورد   جهانجوی دشمن چرا پرورد
چو خرّم شود[7] جای آراسته   پدید آید از هر سوی خواسته[8]
نباشد مرا بودن ایدر[9] بسی   نشیند برین جای دیگر[10] کسی
نه من شاد باشم نه فرزند من   نه پرمایه گردی ز پیوند من
نباشد[11] مرا زندگانی دراز   ز کاخ و ز ایوان شوم بی نیاز[12]
شود تخت من گاه[13] افراسیاب   کند بی گنه مرگ[14] بر من شتاب[15]
چنین است رای[16] سپهر بلند   گهی شاد دارد گهی مستمند
بدو گفت پیران کای سرفراز[17]   مکن خیره اندیشهٔ دل دراز[18]
که افراسیاب از بلا[19] پشت تست   بشاهی نگین اندر انگشت تست
مرا نیز تا جان بود در تنم   بکوشم که پیمان تو نشکنم
نمانم که بادی بتو بگذرد   و گر موی بر تو هوا بشمرد
سیاوش بدو گفت کای نیکنام   نبینم جز از[20] نیکنامیت کام[21]
تو پیمان چنین[22] داری و رای راست[23]   و لیکن فلک را جز اینست[24] خواست[25]

---

[1] Л, I, IV — ساختم [2] Л — ببیرون بر افراختم; I, IV — ببابر اندر افراختم; VI — здесь вторичное повторение, см. сноску 15 к б. 1606. [3] I, IV — б. оп.; Л —

کنون ای خردمند بیداردل * من این گنگ دژ را بر آرم ز گل

[4] I, IV и T — تازی بگنج [5] I — نازی برنج; IV — نالی ز رنج; I, IV, VI — бб. 1661 и 1662 стоят после б. 1692. [6] I, IV — کزان رنج; T — کزان گنج [7] Л — بود [8] IV — همان گنج و هم کاخ و هم خواسته; T — کاسته; VI — доб. здесь б. 1666 текста. [9] I, IV, VI — شاد بودن [10] IV — کمتر [11] IV — نباید [12] VI — б. стоит после б. 1663 текста. [13] VI — شود تختگاه شه [14] IV — بخت [15] I — б. 1667 стоит после б. 1668 текста. [16] I, IV — راز [17] VI — شهریار [18] I, IV — مکن خیره اندیشهٔ دل براز; VI — خیره اندیشه در [بر — I] دل‌دراز [19] I — جهان [20] I, IV — بجز [21] VI — نه بینی جز از جنگ با منت کام [22] I, IV, VI — همی [23] I, IV — راه راست [24] VI — جز این نیست [25] I, IV, VI — б. стоит после б. 1681.

همه راز من آشکارا به[1] تست   که بیدار دل بادی[2] و تندرست
من آگاهی از فرّ یزدان دهم   هم[3] از راز چرخ بلند آگهم
بگویم ترا[4] بودنیها درست   ز ایوان و کاخ اندر آیم نخست
بدان تا نگویی[5] چو بینی جهان[6]   که این بر سیاوش چرا شد نهان
تو ای گرد پیران بسیار هوش   بدین گفتها پهن بگشای گوش
فراوان بدین نگذرد روزگار   که بر دست[7] بیدار دل[8] شهریار
شوم زار من کشته بر[9] بی گناه   کسی دیگر آراید این تاج و گاه[10]
ز گفتار بدخواه[11] وز بخت[12] بد   چنین بی‌گنه بر سرم[13] بد رسد
ز کشته[14] شود زندگانی[15] دژم   بر آشوبد ایران و توران بهم[16]
پر از رنج گردد سراسر زمین   دو کشور[17] شود پر ز شمشیر و[18] کین
بسی[19] سرخ و زرد و سیاه و بنفش   از ایران و توران[20] ببینی درفش
بسی غارت و بردن[21] خواسته   پراگندن گنج آراسته
بسا کشورا کان بپای ستور   بکوبند و گردد بجوی[22] آب شور
از ایران و توران بر آید خروش   جهانی ز خون من آید بجوش[23]
جهاندار بر چرخ چونین[24] نوشت[25]   بفرمان او بر دهد هرچ کشت
سپهدار ترکان[26] ز کردار خویش   پشیمان شود هم ز گفتار[27] خویش
پشیمانی آنگه ندارْدش[28] سود   که بر خیزد از بوم[29] آباد دود
بیا تا بشادی خوریم و دهیم   چو گاه گذشتن بود بگذریم[30]

---

[1] I, IV и T — آشکارای [2] VI — باشی [3] VI — که [4] VI — بتو [5] IV — بگویی [6] VI — چو بینم جهان; T — چو بینی چنان [7] I, VI, K — بی کام; IV — بیکار [8] VI — گردد دل [9] I, IV — کنند زار کشته مرا [10] I, IV — آید بدین تاج و گاه; T — آید برین تاج و گاه; см. прим. 25 к б. 1674. [11] I, IV, K и T — بدگوی [12] VI — گفت [13] I, IV — بمن بر چنان بی‌گنه [14] I, IV и T — کینه [15] VI — روی گیتی [16] VI — پر آتش شود تور و ایران بهم; I, IV, VI — обратный порядок мисра. [17] I, IV — زمانه; VI — که گیتی [18] Л — و оп. [19] I, IV — زبس [20] I, VI и T — کز ایران بتوران; IV — گریزان ز توران [21] I — غارت و بردهٔ; IV — خوردن و بردن; I, VI — доб. و [22] VI — و کردن بجای (читай: و گردد). [23] I, IV, VI и T — бб. 1688 и 1689 стоят после б. 1691 текста. [24] VI — چوبین; T — خونین [25] VI — نشست [26] I, IV, VI и T — توران [27] I, IV — ز پیکار; VI — ز کردار [28] VI — ندارَدت [29] VI — доб. و [30] I, IV, VI и T — здесь доб. бб. 1661 и 1662.

چو بشنید پیران و[1] اندیشه کرد   ز گفتار او شد دلش پر ز درد
چنین[2] گفت کز من بد آمد بمن[3]   گر[4] او راست گوید همی این سخن
ورا من کشیده[5] بتوران زمین   پراگندم[6] اندر جهان تخم کین[7]
شمردم همه باد گفتار شاه[8]   چنین هم همی گفت با من پگاه[9]
و زان پس چنین گفت با دل[10] بمهر   که از جنبش و راز[11] گردان سپهر
چه داند بدو رازها کی گشاد[12]   همانا ز[13] ایرانش آمد بیاد
ز کاوس وز تخت شاهنشهی   بیاد[14] آمدش روزگار بهی[15]
دل[16] خویش زان گفته[17] خرسند کرد   نه آهنگ[18] رای خردمند کرد
همه راه[19] زین گونه بد گفت و گوی   دل از بودنیها[20] پر از جست و جوی
چو از پشت اسپان فرود آمدند   ز گفتار یکباره[21] دم بر زدند
یکی خوان زرّین بیاراستند   می و رود و[22] رامشگران خواستند

ببودند یك هفته زین گونه شاد   ز شاهان گیتی گرفتند یاد[23]
بهشتم یکی نامه آمد ز شاه   بنزدیك سالار توران سپاه
کزانجا برو تا بدریای چین[24]   ازان پس گذر کن بمکران زمین[25]
همی رو چنین تا سر مرز هند   وزانجا گذر کن بدریای سند

---

[1] I — یک [2] I, IV — همی; VI — کنون [3] VI — گر بدندان بماند بمن [4] IV, VI — که
[5] I, IV — بلا من کشیدم; VI — زمانه کشیدش [6] VI — پراگند [7] I, IV — доб. б.:
که اورا بتوران کشیدم برنج * سپردم بدو کشور و تاج و گنج
VI — доб. вариант того же б. [8] I — شنودم همه پاک; IV — شنودم همی پاک گفتار شاه; VI — شمردم بدو باد گفتار شاه [9] I, IV, VI — براه [10] I — با او; IV, VI — با من [11] I, VI — رسم; IV — رسم و [12] I, IV — فلک رازها را برو [IV — بدو] کی گشاد; VI — چه داند برو روزها کی گشاد; T — که این رازها بر دل وی گشاد [13] I, IV и T — که; VI — کز [14] VI — فراز [15] Л — مهی [16] VI — доб. از [17] I, IV — ازین گفته; VI — ازان گونه [18] Л, VI — доб. و [19] VI — رای [20] VI — неразобранное слово: خستنیها? [21] Л, VI — یکبار [22] VI — و оп. [23] Б — واقاموا هنالک ایاما; ср. б. 1575 текста. [24] VI — هند; это мисра в VI составляет один б. со вторым мисра б. 1707, с которым и рифмует; второе мисра б. 1706 и первое мисра б. 1707 оп. [25] I, IV и T — سپاهی ز کنداوران بر گزین

همه باژ کشور سراسر بخواه		بگستر بمرز خزر در[1] سپاه
بر آمد خروش از در پهلوان		ز بانگ[2] تبیره زمین شد نوان[3]
ز هر سو سپاه انجمن شد بروی		یکی لشکری گشت[4] پرخاشجوی[5]
بنزد سیاوش بسی خواسته		ز دینار و اسپان آراسته[6]
بهنگام پدرود کردن بماند		بفرمان برفت و سپه را براند

هیونی ز نزدیک افراسیاب		چو آتش بیامد بهنگام خواب[7]
یکی نامه سوی[8] سیاوش بمهر		نوشته بکردار گردان[9] سپهر
که تا تو برفتی نیم شادمان		از اندیشه بیغم نیم یک زمان
و لیکن من اندرخور[10] رای تو		بتوران بجستم[11] همی[12] جای تو
گر[13] آنجا که[14] هستی[15] خوش و خرّم است		چنان چون بباید دلت بیغم است
[بشادی بباش و بنیکی بمان		تو شادان بداندیش تو باغمان[16]]
بدان پادشاهی همی[17] باز گرد		سر بدسگال اندر آور بگرد
سیاوش سپه برگرفت[18] و برفت		بدان سو[19] که فرمود سالار تفت
صد اشتر ز گنج و[20] درم بار کرد		چهل را همه بار دینار کرد[21]
هزار اشتر بختی[22] سرخ موی		بنه برنهادند با[23] رنگ و بوی

[1] I — بمرز خزر بر; VI — بترک و خزر در [2] IV и VI — ز کوس و [3] I — ز کوس و تبیره برآمد فغان [4] Л, Т — لشکری گشن; I, IV — لشکر گشن [5] I, IV — доб. б.:
چو آمد بدرگاه توران سپاه * همی رفت ازان سو که فرمود شاه
VI — доб. тот же б. с разночтениями: پیران вместо توران и ازان سان вместо ازان سو [6] VI — б. оп. [7] VI — ز نزدیک آب; Б — бб. 1705—1727 переданы так: ثم قدم رسول افراسیاب علی بیران یستنهضه الی بعض الممالک و یأمره بجرّ العساکر الیه فامتثل ذلک بیران و فارقه و انتقل سیاوخش الی موضع آخر أشار علیه به افراسیاب [8] I, IV и T — نزد [9] I, VI и T — روشن [10] Л — доб. و [11] I, IV — نجستم [12] VI — همه [13] IV — که [14] VI — آنجات [15] I, IV — رفتی; VI — بودن [16] I, IV, VI и T — б. оп. [17] I, IV, VI и T — کنون [18] I, IV и T — سپهبد بنه برنهاد [19] I, IV — برانسان; VI — بدان سان [20] Л, I — و оп. [21] VI — درم را و زر را گهر بار کرد; I, IV — б. 1721 стоит после б. 1722 текста; Б — перевод бб. 1721—1727 отсутствует. [22] I, IV, VI и T — مادهٔ [23] VI — بنه برنهاده پر از

از ایران و توران گزیده سوار[1]   برفتند شمشیرزن ده[2] هزار
بپیش سپاه اندرون خواسته[3]   عماری و خوبان آراسته[4]
ز یاقوت وز گوهر[5] شاهوار   چه از طوق وز تاج وز گوشوار[6]
چه مشك و چه کافور و عود[7] و عبیر   چه دیبا و چه[8] تختهای حریر
ز مصری و چینی و از[9] پارسی   همی رفت با او شتربار سی[10]
چو آمد بران شارستان[11] دست آخت[12]   دو فرسنگ بالا و پهناش ساخت[13]
از ایوان و میدان و کاخ بلند   ز پالیز وز گلشن ارجمند
بیاراست شهری بسان بهشت   بهامون گل و سنبل و لاله کشت
بر[14] ایوان نگارید چندی نگار   ز شاهان وز بزم وز کارزار
نگار سر و تاج[15] کاوس شاه   نگارید[16] با یاره و گرز و گاه[17]
بر تخت او رستم پیلتن   همان زال و گودرز و آن انجمن
ز دیگر سو[18] افراسیاب و سپاه   چو پیران و گرسیوز کینه‌خواه[19]
بهر گوشهٔ[20] گنبدی ساخته   سرش را[21] بابر اندر افراخته

---

1 IV—هزار 2 VI—صد 3 VI—تاختند 4 VI—بیاراستند 5 I, IV и T—و پیروزهٔ
6 I, IV и T—و از تاج گوهرنگار 7 I, IV и T—چه عنبر چه عود و چه مشک; VI—چه از
8 I, IV и T—چه از مشک و عنبر چه عود 9 IV, VI—وز چینی و 10 I, IV, VI—доб. б.:

نهادند سر سوی خرّم بهار * سپهدار و آن لشکر نامدار

11 I и T—بدان جایگه; IV—بر شارستان 12 IV—باخت 13 I, IV и T—بساخت; VI—پهنا

چو آید پدیدار آن شارستان * دو فرسنگ بالای و پهنای آن

Б—فبنی مدینة جعل عرضها و طولها فرسخین 14 I, IV, VI—به 15 I, IV—شاه 16 I, IV—نبشتند; VI—بفرمود 17 Л—б. оп. 18 IV—و دیگر سوی; VI—دگر سوی 19 Л—б. на полях; I, IV, T—доб. б.:

بایران و توران بر راستان * شد آن شهر خرّم یکی داستان

VI—доб. вариант того же б.:

بایران و توران شد آن شارستان * میان بزرگان یکی داستان

20 VI—بیشهٔ; Б—فی جوانب 21 I—سرش تا; VI—سراسر

نشسته سراینده رامشگران   سر اندر ستاره سرانِ سران[1]
سیاوش گردش نهادند نام   همه شهر زان شارستان[2] شادکام
چو پیران بیامد ز هند و ز چین   سخن رفت زان شهر با آفرین[3]
خنیده بتوران سیاوش‌گرد   کز اختر بنش[4] کرده شد روز ارد[5]
از ایوان و کاخ وز پالیز[6] و باغ   ز کوه و در و رود وز دشت و راغ[7]
شتاب آمدش تا ببیند که شاه   چه کرد اندران نامور[8] جایگاه
هر آنکس که او از درِ کار بود   بدان مرز[9] با او سزاوار بود
هزار از هنرمند کردان[10] گرد   چو هنگامهٔ رفتن[11] آمد ببرد[12]
چو آمد بنزدیك آن جایگاه   سیاوش پذیره شدش با سپاه
چو پیران بنزد سیاوش رسید   پیاده شد از دور کو را بدید
سیاوش فرود آمد از نیل رنگ[13]   مر اورا گرفت اندر آغوش[14] تنگ
بگشتند هر دو بدان شارستان   ز هر در زدند از هنر داستان[15]
سراسر همه باغ و میدان و کاخ[16]   همی دید هر سو بنای فراخ[17]
سپهدار پیران[18] ز هر[19] سو براند[20]   بسی آفرین بر سیاوش بخواند[21]

---

1 I, IV и T — سران را سران; VI — ببهر [T — همه] جا ستاده گوان و سران; Б — перевод б. отсутствует. 2 I, IV — همه مردمان زان بدل; VI — همه اندر آن شارستان 3 VI — با شهر ازان آفرین 4 Л — بنش; I, IV — چنین; VI — تنش 5 VI — روز گرد; I, IV — доб. б.:

چو پیران رد را ازان شارستان * خبر شد ازان نامور کارستان

6 I, IV — گنبد ز پالیز; VI — کاخ وز البرز; T — از کاخ و پالیز 7 I, IV и T — ز رود و ز کوه و ز رود و ز راغ; VI — ز دشت و ز کوه و ز راغ [IV — ز باغ] 8 I, IV и T — مایه‌ور 9 I, IV — بدان بزم; VI — دران بزم 10 I, IV, VI — هزاران خردمند 11 I, IV — هنگام رفتنش 12 VI — نبرد 13 I, IV, VI — پیل زنگ; Л — без точек. 14 I, IV, VI и T — پیاده گرفتش باغوش 15 I, IV — б. разбит на два:

بگشتند هردو بران شهر باز * سیاوش و پیران گردن فراز
بگشتند بر گرد آن شارستان * خوش آمد ورا آن چنان کارستان

VI — б. оп.; ср. Б — و رکبا و طافا بتلک المدینة 16 I, IV — کاخ و ایوان و باغ; VI — کاخ و میدان و باغ 17 I, IV, VI — هر سو چو روشن چراغ [VI — دید] همی تافت 18 VI — توران 19 I, IV, VI — ببهر 20 VI — که راند 21 VI — سیاوخش خواند

بدو گفت گر[1] فرّ و برز کیان — نبودیت[2] با دانش اندر جهان[3]
کی[4] آغاز کردی بدین گونه جای — کجا آمدی جای زین سان بپای
بماناد تا رستخیز این نشان — میان دلیران و گردنکشان
پسر بر پسر هم چنین شاد باد[5] — جهاندار و پیروز و فرّخ نژاد[6]
چو یك بهره از[7] شهر خرّم بدید — بایوان و باغ[8] سیاوش رسید
بکاخ فرنگیس بنهاد روی — چنان شاد و پیروز[9] و دیهیم جوی
پذیره شدش دختر شهریار — بپرسید و دینار کردش نثار[10]
چو بر تخت بنشست و آن جای دید — بران سان بهشتی دلارای[11] دید[12]
بدان نیز چندی[13] ستایش گرفت — جهان‌آفرین را نیایش گرفت
ازان پس بخوردن گرفتند کار[14] — می و خوان و رامشگر[15] و میگسار
ببودند یکهفته با می بدست — گهی خرّم و شاد دل[16] گاه مست
بهشتم ره‌آورد پیش آورید — همان[17] هدیهٔ شارستان[18] چون سزید
ز یاقوت وز گوهر شاهوار — ز دینار وز تاج گوهرنگار
ز دیبا و اسپان بزین پلنگ[19] — بزرّین ستام و جناغ خدنگ[20]
فرنگیس را افسر و گوشوار — همان یاره و طوق گوهرنگار[21]
بداد و بیامد بسوی ختن — همی رای زد شاد با انجمن[22]
چو آمد بشادی بایوان خویش — همانگاه[23] شد در شبستان خویش
بگلشهر گفت آنك خرّم بهشت — ندید و نداند که رضوان چه کشت[24]

---

1 I, IV — کز 2 I — نبودند; IV — ببودند; VI — نبود آنچه 3 I, IV, VI и T — میان
4 VI и T — چو 5 I — و شاد; IV — همچنین شاه و شاد 6 I, IV — فرّخ نهاد
7 I, IV — یک بهر ازان; VI — یک بهره این 8 IV — доб. و 9 I, IV и T — خرّم و شاد
10 I — второе мисра б. 1756, бб. 1757 и 1758 и первое мисра б. 1759 оп. 11 IV, VI и T — پرستنده بسیار بر پای 12 Б — перевод бб. 1757 — 1758 отсутствует. 13 IV — بران نیز چندی; VI и T — بدان نیز چندین 14 IV — یار 15 Л, VI — خوالیگر 16 I, IV — گهی شاد و خرّم دل و 17 VI — همه 18 I, IV — هدیهٔ شهرها; T — هدیها سربسر 19 T — خدنگ
20 Л — حنای خدنگ; I — جناح خدنک; IV и T — جناغ پلنک; VI — б. оп. 21 VI — б. оп.
22 I, IV — شاه با انجمن; T — پیش شاه آمدن; VI — б. оп.; Б — перевод бб. 1765—1770 отсутствует. 23 I, IV, VI — بدیدار 24 T — доб. б.; VI — (без рифмы):
بگلشهر شد در شبستان خویش * بگلشهر گفت آنچه خرّم بهشت

چو خورشید بر گاه[1] فرّخ سروش   نشسته بآیین و[2] با فرّ و هوش
برامش بپیمای لختی زمین[3]   برو شارستان سیاوش ببین
خداوند ازان[4] شهر نیکوترست   تو گویی فروزندهٔ خاورست[5]
و زان جایگه نزد افراسیاب   همی رفت بر سان کشتی بر آب[6]
بیامد[7] بگفت آن کجا کرده بود   همان باژ کشور که[8] آورده بود[9]
بیاورد پیشش همه سر بسر   بدادش ز کشور سراسر خبر[10]
که از داد شه گشت آباد بوم   ز دریای چین تا بدریای روم
و زانجا بکار[11] سیاوش رسید   سراسر همه یاد کرد آنچ دید
ز کار سیاوش بپرسید شاه   و زان شهر و آن کشور و جایگاه[12]
بدو گفت پیران که خرّم بهشت   کسی کو نه بیند بارد یبهشت[13]
سروش آوریدش همانا خبر   که چونان نگاریدش آن بوم و بر[14]
همانا نداندند[15] ازان شهر باز   نه خورشید ازان مهتر سرفراز
یکی شهر دیدم که اندر زمین   نبینند دگر[16] کس بتوران و چین[17]

---

[1] I, IV, VI — بر کاخ   [2] Л — و оп.; Т — سیاوخش   [3] VI — روی زمین; I, IV — درو [برو — IV] شاد بر تخت شاه گزین; I, IV — обратный порядок мисра.   [4] Л, I, IV, T — آن   [5] I — فروزندهٔ انورست; VI — فزایندهٔ خاورست   [6] I, IV — доб. б.:

چو پیران از آنجای برگشت شاد * بیامد بر شاه توران چو باد

[7] I, IV — سپهبد   [8] I — نیز کز کوشش; IV — نیز کز کوشن; T — باژ کز کشور   [9] VI — б. оп.

[10] I, VI — бб. 1773 и 1774 оп.; IV — б. 1773 оп.; T — заменяют бб. 1773 и 1774 одним:

که در کشور هند چون رزم کرد * بدانرا سر اندر کشیده بگرد

[11] VI — که سوی   [12] I, IV — б. 1776 разбивают на два бб.:

بپرسید ازو شهریار بلند * زحال سیاوش زچون و ز [وزچون و — IV] چند
و زان شهر وز کشور و جایگاه * یکایک همه باز پرسید شاه

Б — سأله عن حاله و حال المدينة التى انشأها و قصورها التى بناها   [13] I, IV — б. 1777 заменен тремя другими:

بدو گفت پیران که ای شاه دهر * ز فرّت همه خلق را هست بهر
سیاوش یکی جایگه ساخت نغز * پسندیدهٔ مردم پاک مغز
کسانی که هنگام اردیبهشت * بدیده نبینند[ندیده ببینند — IV]خرّم بهشت

[14] I, IV, VI — б. оп.   [15] VI — نداند   [16] I, IV — چنان   [17] T — زمین

ز بس باغ و[1] ایوان[2] و آب روان
برآمیخت گفتی خرد با روان

چو کاخ فرنگیس دیدم ز دور
چو گنج گهر بد بمیدان[3] سور[4]

بدان زیب و آیین[5] که داماد تست[6]
ز خوبی[7] بکام[8] دل شاد تست[6]

گله کرد باید بگیتی[9] یله
ترا چون نباشد ز گیتی[10] گله

گر ایدونک آید ز مینو سروش
نباشد بدان فرّ و[11] اورنگ و[11] هوش

و دیگر دو کشور ز جنگ و ز[12] جوش
بر آسود[13] چون مهتر[14] آمد[15] بهوش[16]

بماناد بر ما چنین جاودان
دل هوشمندان و رای[17] ردان

ز گفتار او شاد شد[18] شهریار
که دخت[19] برومندش آمد ببار

بگرسیوز این داستان بر گشاد
سخنهای پیران همه کرد یاد[20]

پس آنگه بگرسیوز آهسته گفت
نهفته همه برگشاد از نهفت

بدو گفت رو[21] تا[22] سیاوش گرد
ببین تا چه جایست[23] بر گرد گرد

سیاوش بتوران زمین دل نهاد
از[24] ایران نگیرد دگر[25] هیچ یاد

مگر[26] کرد پدرود تخت و کلاه
چو گودرز و بهرام و کاوس شاه

بران خرّمی بر یکی خارستان[27]
همی بوم و بر سازد و شارستان[28]

---

1 I, IV — ز باغ و ز 2 VI — میدان 3 I — بود میدان; VI — بود درمان 4 I, IV — порядок бб.: 1781, 1784, 1782, 1785, 1783, 1786, 1787. 5 VI — خوبی 6 VI — اوست 7 I, IV — بخوبی; VI — نه خوبی 8 IV — доб. و 9 Л — ز گیتی 10 I, IV — بچیزی; VI — بگیتی 11 VI — و оп. 12 I, IV, VI и T — و دیگر که دو کشور از جنگ و 13 I, VI — доб. و; IV — برآسوده 14 I, IV, VI и T — بیهش 15 VI — آید 16 Л — بجوش 17 VI — راه 18 VI — شد همه 19 I, IV и T — که شاخ; VI — چو شاخ 20 I, IV, T — бб. 1789 и 1790 заменены б.:

بگرسیوز آن داستانها بگفت * نهفته برون آورید از نهفت

VI — вариантом того же б.:

بگرسیوز او این سخنها بگفت * نهفته همی برگشاد از نهفت

21 I, IV, VI, T — برو شادمان 22 IV — با 23 I, IV — کردست 24 I, IV — وز 25 I, IV, VI — همی 26 I, IV, VI — چو او 27 I, IV — کارستان 28 I, IV — обратный порядок мисра; I и IV — доб. б.:

بجایی که بد بوم آن خارسار * بسازید شهری چو خرّم بهار

فرنگیس را کاخهای بلند — برآورد و[1] دارد همی ارجمند[2]
چو بینی بخوبی[3] فراوان بگوی[4] — بچشم بزرگی نگه کن بروی[5]
چو نخچیر و می باشد[6] و دشت و کوه — نشینند پیشت ز ایران[7] گروه
بدانگه که یاد[8] من آید بدست[9] — چو خوردی بشادی بباید نشست[10]
یکی هدیه آرای[11] بسیار مر — ز دینار وز اسب و زرّین کمر[12]
همان گوهر و تخت و[13] دیبای چین — همان یاره و گرز و تیغ[14] و نگین[15]
ز گستردنی‌ها و از بوی و رنگ — ببین تا ز گنجت چه آید بچنگ[16]
فرنگیس را هدیه بر همچنین[17] — برو با زبانی پر از آفرین
اگر آب دارد ترا[18] میزبان — بران شهر خرّم دو هفته بمان[19]

۹

نگه کرد گرسیوز نامدار[20] — سواران ترکان[21] گزیده هزار
خنیده سپاه[22] اندر آورد گرد — بشد شادمان تا[23] سیاوش گرد

---

[1] VI — برآورده [2] T — و داردش ارجمند и доб. б.; I, IV —

بشادی دران کاخهای بلند * نشانده فرنگیس را ارجمند

[3] I, IV, T — چو بر تخت بینی; VI — چو بینیش خوبی [4] T — مگوی [5] I — بدوی; VI — мисра искажено. [6] VI — باید [7] I, IV — نشینند پیشت فراوان; VI — نشینند نجوید ز ایران [8] Л — داد; IV — باد [9] I, IV — بدشت [10] I, IV — گذشت [11] I, IV — یکی هدیهٔ ساز; VI — یکی هدیه آورد [12] I, IV — و اسپ و سلیح و کمر; VI — و از اسپ و تاج و گهر [13] I — همان تاج با فرش; IV — یکی تاج با فرش [14] I, IV — افسر و تیغ و گرز [15] VI —

همان گوهر و تیغ و تخت نگین * همان یاره و طوق و دیبای چین

I, IV — доб. б.:

ز دینار باید نثار گران * شمردند هر گونهٔ گوهران

VI — доб. тот же б. с вариантом второго мисра شمرده ز هر گونهٔ گوهران после б. 1801 текста.
[16] VI — текст б. искажен; рифмы нет. [17] IV — این چنین [18] I, IV — آب دندان بود; VI — آب دارد بود [19] I, IV — بمان شادمان; VI — دو هفته یلان; I, IV — доб. б.:

دو هفته بباش و بیاسای روز * بنیک اختر و فال گیتی‌فروز

[20] VI — شیرخوار [21] I, IV — توران; VI — ترکی [22] I, IV, VI — سوار [23] I, IV — بشد تا بنزد

سیاوش چو بشنید بسپرد راه[1] پذیره شدش[2] تازیان با سپاه
گرفتند مر یکدگر را[3] کنار سیاوش بپرسید از[4] شهریار[5]
بایوان کشیدند زان جایگاه سیاوش بیاراست جای سپاه[6]
دگر روز گرسیوز آمد پگاه[7] بیاورد خلعت ز نزدیك شاه[8]
سیاوش بدان خلعت شهریار نگه کرد و شد چون گل اندر بهار
نشست از بر بارهٔ گامزن سواران ایران شدند انجمن[9]
همه شهر و برزن یکایك[10] بدوی[11] نمود و سوی کاخ بنهاد روی

هم آنگه بنزد[12] سیاوش[13] چو باد سواری بیامد ورا[14] مژده داد[15]
که از دختر پهلوان سپاه[16] یکی کودك آمد بمانند شاه[17]
ورا نام کردند فرّخ فرود بتیره شب آمد[18] چو پیران شنود
بزودی[19] مرا با سواری دگر بگفت اینك شو[20] شاه را مژده بر
همان مادر کودک ارجمند جریره سر بانوان بلند
بفرمود یکسر[21] بفرمان بران زدن دست آن خرد بر زعفران
نهادند بر پشت این نامه بر که پیش[22] سیاوش خود کامه بر
بگویش که هرچند من سالخورد بدم پاك یزدان مرا شاد کرد
سیاوش بدو گفت گاه مهی ازین تخمه[23] هرگز مبادا تهی

[1] I, IV — سیاوش چو بشنید آمد براه; VI — سیاوخش بشنید و بسپرد راه [2] I, IV — شدن; VI — شده [3] I, IV — یکدیگر در [4] VI — ازو [5] Б — перевод б. отсутствует. [6] T — آرامگاه; VI—бб. 1808—1810 оп. [7] I — براه; IV — ز راه [8] I, IV — بیاورد با هدیه پیغام شاه [9] Л — б. оп. [10] I — ببرزن; IV — همانگه; VI — سراسر [11] Л — بروی [12] IV — چو نزد [13] I — سواری [14] I — بیامد سیاووش را; IV — بیامد سواری ورا [15] VI — бб. 1812—1822 оп.; Б—перевод бб. 1812—1822 отсутствует. [16] Л — مهر و ماه [17] I и T — چو تابنده ماه; IV — همانند ماه [18] I, IV и T — اندر [19] I, IV и T — هم آنگه [20] I, IV и T — بگفتا که رو [21] I, IV и T — خفته [22] I, IV — نزد [23] I, IV и T — بچّه

فرستاده را داد چندان[1] درم   که آرنده گشت از کشیدن دژم
بکاخ فرنگیس رفتند شاد   بدیدند آن بزرگی فرّخ نژاد[2]
پرستار چندی[3] بزرّین کلاه   فرنگیس با تاج در پیشگاه[4]
فرود آمد از تخت و بردش نثار[5]   بپرسیدش از[6] شهر وز شهریار[7]
دل و مغز گرسیوز آمد بجوش   دگر گونه تر شد بآیین و هوش
بدل گفت سالی چنین[8] بگذرد   سیاوش کسی را[9] بکس نشمرد
همش پادشاهیست و هم تاج و گاه[10]   همش گنج و هم دانش و هم سپاه[11]
نهان[12] دل خویش پیدا نکرد   همی بود پیچان و رخساره زرد
بدو گفت برخوردی از رنج[13] خویش   همه سال شادان دل از گنج[14] خویش[15]
نهادند در کاخ[16] زرّین دو تخت   نشستند شاداندل و نیکبخت
نوازندهٔ رود با میگسار   بیامد بر تخت گوهرنگار
ز نالیدن چنگ[17] و رود و سرود   بشادی[18] همی داد دل را درود
چو خورشید تابنده بگشاد راز   بهر[19] جای بنمود چهر از فراز
سیاوش ز ایوان بمیدان گذشت   ببازی همی گرد میدان بگشت
چو گرسیوز آمد بینداخت گوی   سپهبد پس[20] گوی[21] بنهاد روی[22]

---

[1] IV — چندی [2] VI — فرّخ نهاد; I, IV — ورا نیز ازین داستان مژده داد; I — доб. бб.:
چو بشنید گرسیوز آن مژده گفت * که پیران شد امروز با شاه جفت
فرنگیس بنشست بر تخت عاج * نهاده بسر بر ز پیروزه تاج
IV — доб. первый из этих бб. после б. 1822 текста, а второй здесь, с вариантом мисра: فرنگیس را دید بر تخت عاج [3] VI и T — چندین [4] I, IV — ستاده همه ماهرخ پیش ماه [IV — شاه] [5] I — کردش نثار; IV и T — بردش نماز [6] VI — ازو [7] IV — بپرسید ازو بپرسیدش از شاه و شد پیش باز; T — بپرسیدش از رنج راه دراز [8] I, IV — دگر [9] I — سیاووش کسرا; VI — سیاوخش کسرا [10] Так в Л, ср. Б — همش صاحب تاج و تخت; VI — و تخت و کلاه; I, IV — همش پادشاهی و هم تخت و گاه [11] I, IV — هم بوم و هم بر سپاه; VI — هم بوم و بر هم سپاه [12] I, IV — نهانی [13] I, IV, VI — گنج [14] I, IV, VI — رنج [15] Б — перевод б. 1830 отсутствует. [16] VI — بر گاه [17] I, IV, VI — نای [18] I, IV, VI — ز شادی [19] VI — ز هر [20] I, IV, VI — سوی [21] VI — کاخ [22] Б — весь эпизод (бб. 1835—1908) передан в пересказе, а бб. 1836—1879: ثم عدلا الی المطاعنة و المناضلة و کانت غلبة سیاوخش ظاهرة فی الکل

چو او[1] گوی در زخم[2] چوگان گرفت — هم‌آورد او[3] خاک میدان گرفت
ز چوگان او گوی شد ناپدید — تو گفتی[4] سپهرش همی برکشید
بفرمود تا تخت زرّین نهند[5] — بمیدان پرخاش ژوپین نهند[6]
دو مهتر نشستند بر[7] تخت زر — بدان تا کرا بر فروزد هنر[8]
بدو گفت گرسیوز ای شهریار — هنرمند وز خسروان یادگار
هنر بر گهر[9] نیز کرده گذر — سزد گر نمایی بترکان[10] هنر
بنوک سنان و[11] بتیر و کمان — زمین آورد تیرگی[12] یک زمان
ببر زد سیاوش بدان[13] کار دست — بزین اندر آمد ز تخت[14] نشست
زره را بهم بر ببستند پنج — که از یک زره تن رسیدی برنج
نهادند بر خطّ[15] آوردگاه — نظاره برو[16] بر ز هر سو سپاه
سیاوش یکی نیزهٔ شاهوار — کجا داشتی از پدر یادگار
که در جنگ مازندران داشتی[17] — بنخچیر بر شیر بگذاشتی[18]
بآوردگه رفت نیزه بدست — عنانرا بپیچید چون پیل مست
بزد نیزه و بر گرفت آن زره — زره را نماند ایچ بند و گره[19]
[از آورد نیزه بر آورد راست — زره را بینداخت زان سو[20] که خواست[21]]
[سواران[22] گرسیوز دام‌ساز[23] — برفتند با نیزهای دراز]
[فراوان بگشتند گرد زره — ز میدان نه بر شد زره[24] یک[25] گره]
سیاوش سپر خواست گیلی چهار — دو چوبین و دو ز[26] آهن آبدار

1 Л — او оп. 2 I, IV и T — در خمّ 3 IV — هم‌آورد را 4 VI — تو گویی 5 VI — نهد
6 VI — نهد; I, IV, VI — доб. б.:
سواران بمیدان بکردار گرد * بژوپین گرفتند ننگ و نبرد
7 I, IV — نشسته بران 8 I, IV — برفرازد هنر; T — برفرازد گهر 9 Так в VI; Л — خرد; I, IV — هنر 10 VI — بگردان 11 VI — تا 12 I, IV — عنان تاب و آورد کن; VI — زمین هنرها پدیدار کن; T — گیر و آورد کن 13 I, IV — بدین; VI — ازان 14 IV — بتخت
15 I, IV, VI и T — طرف 16 VI — بره 17 I, IV — داشت اوی 18 I, IV — بگذاشت اوی
19 VI — ز میدان نه برشد زمین یک گره 20 I, IV — هر سو 21 VI — бб. 1851 — 1853 оп.
22 I, IV — доб. و 23 I, IV и T — رزم ساز 24 I, IV и T — زره برنشد 25 IV — آن 26 I, IV — دو چوبین دو از; VI — دو جوشن دگر ز

کمان خواست با تیرهای خدنگ　　شش اندر میان زد[1] سه چوبه بتنگ[2]
یکی در کمان راند و بفشارد ران　　نظاره بگردش سپاهی گران
بران چار چوبین و ز آهن سپر[3]　　گذر کرد پیکان آن[4] نامور
بزد هم بر آنگونه[5] دو[6] چوبه تیر　　برو آفرین کرد[7] برنا و پیر
ازان ده یکی بی[8] گذاره نماند　　برو[9] هر کسی نام یزدان بخواند
بدو گفت گرسیوز ای شهریار　　بایران و توران ترا نیست یار
بیا تا من و تو بآوردگاه　　بتازیم[10] هر دو به پیش سپاه[11]
بگیریم هر دو دوال کمر　　بکردار جنگی دو پرخاشخر
ز ترکان مرا نیست همتا کسی　　چو اسپم نبینی ز اسپان بسی[12]
بمیدان کسی[13] نیست همتای تو　　هم آورد تو گر[14] ببالای تو
گر ایدونك بر دارم از پشت[15] زین　　ترا ناگهان بر زنم[16] بر زمین
چنان دان که از تو دلاورترم　　باسپ و بمردی[17] ز تو برترم
و گر تو مرا برنهی[18] بر زمین　　نگردم بجایی که جویند کین[19]
سیاوش بدو گفت کین خود مگوی　　که تو مهتری شیر و[20] پرخاشجوی
[همان اسپ تو شاه اسپ منست　　کلاه تو آذرگشسپ منست[21]]
جز از خود ز ترکان یکی[22] برگزین[23]　　که با من بگردد نه بر راه کین[24]
بدو گفت گرسیوز ای نامجوی　　ز بازی نشانی[25] نیاید بروی[26]

اسپر — I, IV [3]　به پیش سپاه اندر آمد بچنگ — VI ;بچنگ — I, IV и T [2]　و — IV [1]
همچنین نیز — VI [5]　تیر شه — I, IV [4]　چوبین و آهن سپر — VI ;دو جوشن دگر
از آنها یکی بی — I, IV и T ;ازان ده یکی را — Л [8]　خواند — I, IV [7]　ده — I, IV, VI и T [6]
فهلم نتماسک بمناطقنا لننظر :Б — бб. 1861 — 1867 [11]　بسازیم — VI [10]　همی — I, IV, VI [9]
همان — I, IV [13]　گر آیند ازیشان بپیشم بسی — I, IV [12]　أینا یقتلع صاحبه من مقعده
برنهم — VI [16]　بردارمت من ز — I, IV и T [15]　یا — T ;نه — VI ;уп. گر — IV ;من — I [14]
که با من نکردی نه بر — IV [19]　برزنی — IV [18]　بمردی و نیرو — T ;بآب و بمردی — IV [17]
;جز از تو ز توران کسی — I, IV и T [22]　VI — б. оп. [21]　و — IV, VI и T оп. [20]　راه کین
نگردم بجایی که — IV ;ابر رای کین — VI [24]　بر زمین — IV [23]　جز از تو کسی را دگر — VI
;نماند بروی — I [26]　ز بازی زیانی — T ;ز یاری نشانی — IV [25]　cp. б. 1867. ;جویند کین
;که ما چون بروی اندر آریم روی — VI ;نماند اندر اوی — IV　I, IV, T — доб. б.:

سیاوش بدو گفت کین رای نیست[1] ، نبرد برادر کنی جای نیست[2]
نبرد[3] دو تن جنگ و[4] میدان بود ، پر از خشم دل[5] چهره خندان بود
ز گیتی برادر توی شاه را ، همی[6] زیر نعل آوری ماه را
کنم هرچ گویی بفرمان تو ، برین نشکنم رای و پیمان تو
ز یاران یکی شیر جنگی بخوان ، برین تیزتگ[7] بارگی برنشان
گر ایدونك رایت نبرد[8] منست ، سر سرکشان زیر گرد منست[9]
بخندید[10] گرسیوز نامجوی ، همانا خوش آمدش[11] گفتار اوی
بیاران[12] چنین گفت کای سرکشان ، که خواهد که گردد[13] بگیتی نشان
یکی با سیاوش نبرد آورد[14] ، سر سرکشان زیر گرد آورد[14]
نیوشنده بودند[15] لب با گره[16] ، بپاسخ بیامد[17] گروی زره
منم گفت شایستهٔ کار کرد ، اگر نیست اورا کسی همنبرد
سیاوش ز گفت گروی[18] زره ، برو کرد پر چین رخان پر گره[19]
بدو گفت گرسیوز ای نامدار[20] ، ز ترکان[21] لشکر ورا[22] نیست یار
سیاوش بدو گفت کز تو گذشت ، نبرد دلیران[23] مرا خوار[24] گشت[25]
ازیشان دو یل[26] باید آراسته ، بمیدان نبرد مرا[27] خواسته

که آورد گیرند با یکدیگر * بگیرند هر دو دوال کمر

VI — доб. б.:

ببازی زمانی نبرد آوریم * نه بر کینه بر روی گرد آوریم

[1] VI — نیست راست [2] I, IV и T — مرا با نبرد تو خود پای نیست; VI — بنزد سواران ز میدان سراست [3] VI — بنزد [4] I, IV и T — و оп. [5] I, IV, VI и T — اگر [6] IV — همه [7] I — تیزرو [8] IV, VI — بنزد [9] VI — سر شیر بر زیر گرد منست; I, IV — доб. б.:

بکوشم که نیکی بکردم [I — نکردم] بکار * بنزدیک آن نامور شهریار

[10] VI — بگردید [11] VI — همه ناخوش آوردش [12] Л, I, IV — بترکان [13] VI — گیرد [14] VI — آورید [15] I — سراینده بودند; IV — سراینده بودید [16] VI — سراینده را بود بر لب گره [17] VI — بیامد براه [18] IV — سیاوشرا گفت گروی; VI — ز گفتار پور [19] I, IV — برو پر ز چین کرد و رخ پر گره; VI — برو پر ز چین کرد و لب پر گره [20] I, IV, VI и T — شهریار [21] I, IV, VI и T — گردان [22] VI — ترا [23] I, IV и T — بزرگان [24] I — باد [25] VI — б. оп. [26] I, IV — تن; VI — یک [27] VI — ترا

یکی نامور[1] بود نامش دمور   که همتا نبودش بترکان[2] بزور[3]
بیامد بران کار بستهمیان   بنزد جهانجوی شاه کیان[4]
سیاوش بیاورد بنهاد روی   برفتند پیچان دمور و گروی[5]
ببند[6] میان گروی زره[7]   فرو برد چنگال و برزد گره
ز زین برگرفتش بمیدان فگند   نیازش نیامد بگرز[8] و کمند
و زان پس به پیچید سوی دمور   گرفت آن[9] بر و گردن او بزور[10]
چنان خوارش از پشت زین برگرفت   که لشکر بدو ماند اندر شگفت[11]
چنان پیش[12] گرسیوز آورد خوش   که گفتی ندارد کسی زیر کش[13]
فرود آمد از باره بگشاد[14] دست   پر از خنده بر تخت زرّین نشست
برآشفت گرسیوز از کار اوی   پر از غم شدش دل پر از رنگ روی[15]
و زان تخت زرّین بایوان شدند   تو گفتی که بر اوج کیوان شدند[16]
نشستند یك هفته با نای و رود[17]   می و ناز و رامشگران و سرود[18]
بهشتم برفتن گرفتند[19] ساز   بزرگان و گرسیوز سرفراز[20]
یکی نامه بنوشت نزدیك شاه   پر از لابه و پرسش و نیکخواه[21]
ازان پس مر اورا بسی[22] هدیه داد   برفتند زان شهر آباد شاد[23]
برهشان سخن رفت یك با دگر[24]   ازان پرهنر شاه و آن بوم و بر

---

1 I, IV, T — دگر سرکشی 2 T — بتوران 3 VI — б. оп.; T — доб. б. 4 I, IV, VI — б. оп.
5 I, IV, VI — обратный порядок мисра. 6 Л — تندی 7 VI — ببند میان کرد هم یک گره
8 VI — بکرد 9 I, IV и T — گرفتش 10 VI — بر و گردن او گرفتش بزور 11 I — که ماندند گردنکشان زو شگفت; IV — که ماندند گردن‌کشان در شگفت; VI — کـه گردان همه ماندند زو شگفت 12 VI — نزد 13 I, IV — б. оп.; T — تو گفتی یکی مرغ دارد بکش 14 I, IV и T — فرود آمد از اسپ و بفشارد; VI — فرود آمد از اسپ و بگشاد 15 I, IV и T — غمی شد دلش زرد رخسار اوی; VI — پر از غم دل و سر پر از آرزوی 16 Л — ببد گفتن شاه ایران شدند; VI — ز شادی تو گویی بکیوان شدند 17 I, IV и T — با رود و می 18 I, IV и T — همه نامداران فرخنده‌پی; VI — می و رود رامشگران [و] سرود 19 I, IV — برفتند و کردند 20 I, IV, T — سیاوش همه هرچه بودش براز; VI — بزرگان گرسیوز دیوساز 21 IV — پرسش آن نیکخواه; VI — خدمت عذرخواه; T — و оп. 22 IV — و زان پس مر اورا یکی 23 Б — бб. 1901 — 1907 переданы в сокращенном пересказе. 24 VI — با یکدگر; I, IV, T — فراوان بگفتند با یکدگر

چنین گفت گرسیوز کینه‌جوی که مارا ز ایران دد آمد بروی[1]
یکی مرد را شاه ز ایران بخواند که از ننگ مارا بخوی[2] در نشاند
دو شیر ژیان چون دمور و گروی که بودند گردان پرخاشجوی
چنین زار و بیکار[3] گشتند و خوار به[4] چنگال ناپاک‌تن[5] یک سوار
سرانجام ازین بگذراند[6] سخن نه سر بینم این کار اورا نه بن[7]
چنین تا بدرگاه افراسیاب نرفت اندران جوی جز تیره آب[8]
چو نزدیک سالار توران[9] سپاه[10] رسیدند و هر گونه پرسید شاه[11]
فراوان سخن گفت و نامه بداد بخواند و بخندید و زو گشت شاد[12]
نگه کرد گرسیوز کینه‌دار[13] بدان تازه رخسارهٔ شهریار
همی رفت[14] یکدل پر از کین و درد بدانگه که خورشید شد لاژورد[15]
همه شب به پیچید تا[16] روز پاک چو شب جامهٔ قیرگون کرد چاک
سر مرد کین اندر آمد[17] ز خواب بیامد بنزدیک افراسیاب
ز بیگانه پردخته[18] کردند جای نشستند و جستند هر گونه رای
بدو گفت گرسیوز ای شهریار سیاوش جزان[19] دارد آیین و کار[20]
فرستاده آمد ز کاوس شاه نهانی بنزدیک او چند گاه[21]
ز روم و ز چین نیزش آمد[22] پیام همی[23] یاد کاوس گیرد بجام

---

[1] VI — б. оп. [2] IV — بخون [3] VI — بیچاده; T — بیچاره [4] VI и T — ز [5] I, IV, VI — ناپاک‌دل [6] I, IV — بگذرانم [7] I — نه سر راست پیدا مرین را نه بن; IV — نه سر راست این کار و نه نیز بن; VI — نه بس شهر توران مر اورا ز بن [8] I, IV — برفت و نکرد ایچ آرام و خواب Начиная с б. 1908 до конца тома сплошная выписка разночтений рук. I, IV и VI к тексту делалась О. Ф. Акимушкиным. Пользуюсь случаем принести ему свою благодарность за оказанную помощь в работе над т. III. [9] VI — ترکان [10] IV, VI — رسید [11] IV — ошибочно شاد; VI — بپرسید و با او بگفت آنچه دید [12] I — بخندید برگشت شاد; IV — بخندید و برگشت شاد [13] I, IV — نامدار [14] Л — доб. و [15] VI —
همی رفت پر درد و اندوه کین * چو شب سایه بفگند اندر زمین
[16] I, IV — چون [17] VI — سر مرد کینه برآمد [18] IV, VI — پردخت [19] VI — جزین [20] I — سیاووش ازان شد که دیدی تو بار; IV — سیاوش ازان شد که دیدی تو یار [21] I, IV — چند راه [22] I — نیز آمد; VI — نزدش آمد [23] I — همه

برو انجمن شد فراوان سپاه　　به پیچید[1] ازو یک زمان جان شاه
اگر تور را دل نگشتی دژم[2]　　ز گیتی بایرج[3] نکردی ستم
دو کشور[4] یکی آتش و دیگر آب[5]　　بدل یک ز دیگر گرفته[6] شتاب
تو خواهی کشان[7] خیره جفت آوری　　همی باد را[8] در نهفت آوری
اگر کردمی بر تو این بد نهان　　مرا زشت نامی بدی در جهان
دل شاه زان کار شد دردمند　　پر از غم شد از روزگار گزند[9]
بدو گفت بر من ترا[10] مهر خون　　بجنبید و شد مر ترا رهنمون
سه روز اندرین کار رای آوریم　　سخنهای بهتر بجای آوریم
چو این رای[11] گردد خردرا درست　　بگوییم که درمان چه[12] بایدت جست
چهارم چو گرسیوز آمد بدر　　کله بر سر و تنگ بسته کمر
سپهدار ترکان[13] ورا پیش خواند　　ز کار سیاوش فراوان[14] براند
بدو گفت کای[15] یادگار پشنگ　　چه دارم بگیتی جز از تو[16] بچنگ
همه رازها بر تو باید[17] گشاد　　بژرفی ببین تا چه آیدت یاد
ازان خواب بد چون دلم شد غمی[18]　　بمغز اندر آورد لختی[19] کمی
نبستم بجنگ سیاوش میان　　ازو نیز مارا نیامد زیان
چو او[20] تخت پرمایه[21] پدرود کرد　　خرد تار کرد و مرا[22] پود کرد
ز فرمان من یک زمان سر نتافت　　چو از من چنان نیکویها بیافت
سپردم بدو کشور و گنج خویش　　نکردیم یاد از غم و رنج خویش
بخون نیز پیوستگی ساختم[23]　　دل از کین ایران بپرداختم[24]

---

[1] IV — نه پیچد [2] VI — мисра искажено: اگر تو در اون بگشتی دژم [3] I, IV — بگیتی بر ایرج; VI — ز گیتی بر ایرج [4] T — دو گوهر; Б — اقلیمین [5] VI — دو کشور که چون آتش تیز و آب [6] I — نیز با هم نگیرد [7] I, IV и T — که بر [8] I — مگر باد را; IV — اگر باد را; VI — همه باد را [9] I, IV и T — از روزگار نژند; Б — перевод бб. 1925 — 1985 отсутствует. [10] I, IV, VI — مرا [11] I, IV — کار [12] I, IV — سر راه آنگاه; VI — بگوید که درمان چه [13] I, IV, VI — توران [14] VI — سخنها [15] I, IV — ای [16] VI — جز از تو بگیتی [17] I — همه رازها را بتو بر; IV — همان رازها بر تو باید [18] I, IV — شد دلِ من غمی [19] I — یک ره [20] I, VI — چنان; IV — چنا[ن] [21] IV — سرمایه [22] VI — کرد و هنر; T — و مهر مرا [23] IV — ساختیم; VI — بجان نیز پیوستگی خواستیم [24] VI — به پرداختیم

به پیچیدم از جنگ و فرزند روی[1]   گرامی دو دیده سپردم بدوی
پس از[2] نیکویها و هر[3] گونه رنج   فدی کردن کشور و تاج و گنج
گر ایدونك من بدسگالم بدوی   ز گیتی[4] بر آید یکی[5] گفت و گوی
بدو بر[6] بهانه ندارم ببد   گر از من بدو اندکی بد رسد
زبان برگشایند بر من مهان[7]   درفشی شوم در میان جهان
نباشد[8] پسند جهان‌آفرین   نه نیز از بزرگان[9] روی زمین
ز دد تیزدندان تر از شیر نیست   که اندر دلش بیم[10] شمشیر نیست
اگر بچّهٔ از پدر[11] دردمند   کند مرغزارش[12] پناه[13] از گزند
سزد گر بد آید بدو از پناه؟[14]   پسندد[15] چنین[16] داور هور و ماه؟
ندانم جز آنکش بخوانم بدر[17]   و ز ایدر فرستمش نزد[18] پدر
اگر گاه جوید گر انگشتری   ازین بوم و بر بگسلد داوری[19]
بدو گفت گرسیوز ای شهریار   مگیر[20] این چنین کار پرمایه خوار
از ایدر گر او سوی ایران شود   بر و بوم ما پاك ویران شود
هر آنگه که بیگانه شد خویش تو   بدانست راز[21] کم و بیش تو
چو جویی دگر زو تو بیگانگی   کند رهنمونی بدیوانگی[22]
یکی دشمنی باشد اندوخته   نمك‌را پراگنده بر سوخته

[1] I — نه پیچیدم از رای او نیز روی; IV — مپیچیدم از جنگ او نیز روی; T — نه پیچیدم از گنج و فرزند روی [2] VI — پس آن [3] I, IV — صد [4] I, IV — بگیتی [5] I, IV — بسی [6] I, IV, VI — برو بر [7] IV — текст искажен. [8] I, IV — نباید [9] I — آن بزرگان; IV — پیش بزرگان [10] IV — نیز [11] Так в IV; Л — اگر بچهٔ از پدر (сверху написано او شود); I — اگر بچه ببیند پدر; VI — چو از بهر بچه شود [12] Так в рук. К (указано редактором); наши рукописи — مرغزاری [13] Так в I и T; Л, IV и VI — تباه [14] Так в I; IV — سزد گر بد آید ازو بر پناه; VI — سزد گر بد آید ازو از تباه; вариант по Л — و گر ما بشوریم بر بی‌گناه принадлежит другой редакции. Предлагаемый вариант бб. 1944—1945 дает отчетливый текст, хорошо увязывающийся с остальным: обиженный отцом сын (بچهٔ دردمند) — это Сийāвуш, пришедший искать убежища у свирепого льва — Афрāсийāба. Два мисра б. 1946 представляют два самостоятельных вопросительных предложения. [15] Л — نپسندد [16] VI — همی [17] I — بخوانم پسر; IV — نخوانم پسر [18] I, IV, VI — سوی [19] IV — бб. 1948, 1949 и 1950 оп. [20] I — مکن [21] VI — رای
[22] I, IV, VI, T — бб. 1952 и 1953 оп.

بدین داستان زد یکی رهنمون　　که بادی که از خانه آید برون[1]
ندانی تو بستن برو رهگذار　　و گر بگذری نگذرد روزگار[2]
سیاوش داند همه کار تو　　هم از کار تو هم ز گفتار تو
نه بینی تو زو[3] جز همه درد و رنج　　پراگندن دوده و نام[4] و گنج
ندانی[5] که پروردگار پلنگ　　نه بیند ز پرورده جز درد و چنگ[6]
چو افراسیاب این[7] سخن باز جست　　همه[8] گفت گرسیوز آمد درست
پشیمان شد از[9] رای و کردار[10] خویش　　همی کژّ[11] دانست بازار خویش
چنین داد پاسخ که من زین سخن　　نه سر نیک بینم[12] بلارا[13] نه بن
بباشیم تا رای[14] گردان سپهر　　چگونه[15] گشاید بدین کار چهر
بهر کار بهتر درنگ از شتاب　　بمان تا برآید بلند[16] آفتاب
به بینم که رای جهاندار چیست　　رخ شمع چرخ روان سوی کیست
وگر سوی درگاه خوانمش باز　　بجویم[17] سخن تا چه دارد براز
نگهبان او من بسم[18] بی‌گمان　　همی بنگرم[19] تا چه گردد زمان
چو زو کژّیی[20] آشکارا شود　　که با چاره[21] دل بی مدارا شود
ازان پس نکوهش نباید بکس[22]　　مکافات بد[23] جز بدی نیست بس[24]
چنین گفت گرسیوز کینه‌جوی　　که ای شاه بینادل و[25] راست‌گوی
سیاوش بران[26] آلت و فرّ و برز　　بدان ایزدی شاخ[27] و آن تیغ[28] و گرز

---

1 VI — доб. б.:

ابر تو بناکام یابد گذر * نباشدت سودابه بند تو بر

2 I, IV, T — бб. 1955—1956 оп.; VI — бб. 1955—1958 оп. 3 I, IV — نه بینی ازو 4 IV — پراگندن نام و هم دوده 5 I, IV — تو دانی 6 I — درد جنگ 7 VI — آن 8 VI — همی 9 I — پشیمانی از 10 VI — راز و گفتار 11 I, IV, VI — تیره 12 VI — بینم ایدر 13 I, IV — پدید و 14 I, IV — به بینیم تا کار; VI — بباشیم با رای 15 VI — که تا چون 16 I — بتابد برین; IV — بتابد بدین; VI — بتابد برو 17 Л, VI — بگویم 18 VI — نگه‌دار او من نیم 19 VI — بنگرد 20 I — چو این روز کژ; IV, VI — چو زو این کژی 21 چاره здесь в смысле فریب; I, IV, VI — بناچار 22 Л — نکوهش بپاید بکس; I, IV — نکوهش نیاید ز کس; VI — نگویم نکوهش ز کس 23 IV — بدی; VI — او 24 IV — و بس 25 I, IV, VI — و оп. 26 Так в Л; I, IV, VI — بدان 27 I, IV — دست 28 VI — دست

بیاید بدرگاه تو با[1] سپاه   شود بر تو بر تیره[2] خورشید و ماه
سیاوش نه آنست کش دید شاه   همی ز آسمان برگذارد[3] کلاه
فرنگیس را هم ندانی تو باز   تو گویی شدست از[4] جهان بی‌نیاز
سپاهست بدو باز گردد همه   تو باشی رمه گر نیاری دمه[5]
سپاهی که شاهی به بیند چنوی[6]   بدان بخشش و رای و آن ماه روی[7]
تو خوانی[8] که ایدر مرا بنده باش   بخواری بمهر من[9] آگنده[10] باش
ندیدست[11] کس جفت با پیل[12] شیر   نه آتش دمان از بر و[13] آب زیر[14]
اگر بچّهٔ شیر ناخورده شیر   بپوشد کسی در میان حریر
بگوهر شود باز[15] چون شد سترگ[16]   نترسد ز[17] آهنگ پیل بزرگ[18]
پس افراسیاب[19] اندر آن بسته شد   همی گشت و اندیشه پیوسته شد[20]
همی[21] از شتابش به آمد[22] درنگ   که پیروز باشد خداوند سنگ
ستوده نباشد سر بادسار   بدین داستان زد یکی هوشیار[23]
که گر باد خیره بجستی[24] ز جای   نماندی بر و بیشه و پر و پای[25]
سبکسار[26] مردم نه والا[27] بود   و گرچه بتن[28] سروبالا بود

---

[1] VI, T — نیاید بدرگاه تو بی [2] VI — زو ترا خیره [3] I — باسمان برفرازد; IV — ز اسمان برفرازد [4] VI — که هست از [5] I — رمه گر نباشی رمه; IV — رمه گر نباشی دمه; VI — شبان کز پی آن رمه; T — نباشد شبان چو نباشد رمه [6] I — چو اوی; VI — سپاهت چو شاهی بیامد چو اوی [7] I — بدان نیکویی روی و آن رای اوی; IV — بدان بخشش و آن رای و آن ماه روی; VI — بدان بخشش و رای و آن روی و موی; I, IV, VI, T — доб. бб.:

نخواهند ازان پس بشاهی ترا * سر گاه اورا و ماهی ترا
و دیگر که از شهر آباد اوی * چنان بوم و فرخنده بنیاد اوی

с разночтениями в первом мисра первого б.: I — بخوانند; VI — بخواهند, во втором мисра того же б.: IV,T — بر گاه اورا; VI — بزرگان مر او را [8] VI — خواهی; T — خوانش [9] I — دلت را برای من; IV — بخواری و رای من; VI — بخواری به بینم سر [10] VI — افگنده [11] I — نبودست [12] IV — доб. و [13] VI — و оп. [14] T — доб. б. [15] Л — ناز [16] I, IV, VI — بزرگ [17] VI — از [18] I, IV, VI — سترگ [19] T — دل نامدار [20] VI — б. оп. [21] VI — ولی [22] I, IV — به آید [23] VI — شهریار [24] I, IV — نجستی [25] I, IV — مگر یافتی چهره و دست و پای; VI — то же, но بر و پای [26] IV — سبکساز [27] VI — بالا [28] I, IV — و گرچه گوی; VI — اگرچه گو

برفتند پیچان و لب پر[1] سخن ‌ ‌ ‌ پر از کین دل از روزگار کهن
بر شاه رفتی زمان تا زمان ‌ ‌ ‌ بداندیشه[2] گرسیوز بدگمان[3]
ز هر گونه رنگ[4] اندر آمیختی ‌ ‌ ‌ دل شاه ترکان[5] بر انگیختی
چنین تا برآمد برین روزگار ‌ ‌ ‌ پر از درد و کین شد دل شهریار[6]
سپهبد چنین دید یك روز رای ‌ ‌ ‌ که پردخت[7] ماند ز بیگانه جای
بگرسیوز این داستان بر گشاد ‌ ‌ ‌ ز کار سیاوش بسی[8] کرد یاد
ترا[9] گفت ز ایدر بباید[10] شدن ‌ ‌ ‌ بر او فراوان نباید[11] بدن
بپرسی و گویی کزان[12] جشنگاه[13] ‌ ‌ ‌ نخواهی همی کرد کس را نگاه[14]
بمهرت همی دل بجنبد ز جای[15] ‌ ‌ ‌ یکی با فرنگیس خیز ایدر آی[16]
نیازست مارا بدیدار تو ‌ ‌ ‌ بدان پرهنر جان بیدار تو[17]
برین کوه ما نیز نخچیر هست ‌ ‌ ‌ ز جام[18] زبرجد می و شیر هست
گذاریم یك چند و باشیم شاد ‌ ‌ ‌ چو آیدت از شهر آباد[19] یاد
برامش بباش و بشادی خرام ‌ ‌ ‌ می و جام با[20] من چرا شد حرام[21]

برآراست[22] گرسیوز دامساز ‌ ‌ ‌ دلی پر ز کین و[23] سری پر ز راز[24]
چو نزدیك شهر سیاوش رسید ‌ ‌ ‌ ز لشکر زبان‌آوری برگزید[25]

---

[1] I, IV — پیچان لبان پر; VI — پیچان لب پر [2] I, IV, VI — بداندیشی [3] I — بدنهان; Б — бб. 1986 и 1987 передает так: و لم یزل کرسیوز یتردّد الیه بالأکاذیب المموّهة و الأباطیل المزخرفة فی تقبیح صورت سیاوخش عنده متمحلا علیه بما لا أصل له, передавая таким образом в этих предложениях также содержание предшествующих бб. 1969—1983. [4] VI — ز هر رنگ و بوی [5] I, IV, VI — توران [6] Б — мисра оп. [7] I, IV — پردخته [8] I, IV, VI — همی [9] Так в VI; Л — بدو; I, IV — ورا [10] Л — نباید [11] IV и T — بباید; VI — نیاید [12] I, IV — ازین; VI — که از [13] VI — جنگگاه [14] Л — بگاه [15] I, IV — سزد گر بجنبی همانا ز جای; VI — همانا بس است ار بجنبی بجای [16] IV — اندر آی [17] Б — бб. 1994—1997 отсутствуют. [18] I, IV, VI — بجام [19] VI — چو آید ازان شهر آباد [20] I, IV — بر [21] I, IV, VI, T — доб. б.: تهی کن دل از جایگاه کیان [VI — گران] * برفتن کمر سخت کن بر میان [22] VI — بیاراست [23] I, IV — ز کینه [24] VI — سری پر ز کینه دلی پر گداز; Б — перевод б. оп. [25] VI — б. оп.

بدو گفت رو با سیاوش بگوی که ای پاکزاده کی[1] نامجوی
بجان و سر شاه توران سپاه بفرّ و بدیهیم[2] کاوس شاه[3]
که از بهر من برنخیزی ز گاه نه پیش من آیی[4] پذیره[5] براه
که تو زان فزونی بفرهنگ و بخت[6] بفرّ و نژاد و بتاج و بتخت
که هر باد را بست باید میان تهی کردن آن جایگاه کیان[7]
فرستاده نزد سیاوش رسید زمین را ببوسید کو را بدید
چو پیغام گرسیوز اورا بگفت سیاوش غمی گشت و[8] اندر نهفت[9]
پر اندیشه بنشست بیدار دیر همی گفت[10] رازیست این را بزیر
[ندانم که گرسیوز نیکخواه چه گفتست از من بدان بارگاه[11]]
چو گرسیوز آمد بران شهر نو[12] پذیره بیامد ز ایوان بکو[13]
بپرسیدش از راه وز کار[14] شاه ز رسم[15] سپاه و ز تخت و کلاه[16]
پیام سپهدار توران بداد سیاوش ز پیغام او[17] گشت شاد[18]
چنین داد پاسخ که با یاد اوی نگردانم از تیغ پولاد[19] روی[20]
من اینک برفتن کمر بسته ام عنان با عنان تو پیوسته ام
سه روز اندرین گلشن زرنگار[21] بباشیم وز باده سازیم کار[22]
که[23] گیتی سپنج است پر درد و رنج بد آنرا که با غم بود[24] در سپنج[25]

1 I, IV — نامورزادهٔ; VI — شاهزاده کی 2 I — بجان و سر و تاج; IV — بجان و سر تاج; VI — بجان و سر شاه 3 VI — обратный порядок мисра. 4 I, IV — نیایی بپیشم; VI — به پیش من آیی 5 VI — پذیری 6 I — بفرهنگ، بخت 7 VI — جهان 8 VI — و оп. 9 I и T — بدل گشت با درد جفت; IV — б. оп. 10 I, IV, VI — بدل گفت 11 I, IV, VI — б. оп. 12 I, IV — بدرگاه اوی; VI — به نزدیک اوی 13 I, IV, VI — پیاده بیامد از ایوان بکوی; Б — و خرج من الایوان حتی التقاه 14 IV — راه و از گاه; VI — از رای و از کار 15 I — حال; IV — جمله 16 Б — перевод б. отсутствует. 17 VI — گفتار او 18 Б — доб.: و قابل الأمر بالامتثال و الانقیاد 19 I, IV — فولاد 20 VI — اوی 21 VI — گلشن نوبهار; Б — الایوان الذهبی 22 I — против рифмы: وز باده گیریم یاد; IV — وز باده گیریم یار; VI — بنوشیم و از باده گیریم یار 23 VI — ز 24 I — بر انکس که با غم زید; IV, VI — بدانکس که با غم زید 25 Б — перевод б. отсутствует.

چو بشنید گفت خردمند شاه[1] — به پیچید[2] گرسیوز کینه‌خواه
بدل گفت[3] ار ایدونك با من براه — سیاوش بیاید[4] بنزدیك شاه
بدین شیرمردی و چندین خرد — کمان مرا زیر پی بسپرد
سخن گفتن من شود بی فروغ — شود پیش او[5] چارهٔ من دروغ
یکی چاره باید کنون ساختن — دلش را براه بد انداختن[6]
زمانی همی بود و خامش بماند — دو چشمش بروی سیاوش بماند
فرو ریخت از دیدگان آب زرد[7] — بآب دو دیده همی چاره کرد
سیاوش ورا دید پرآب چهر[8] — بسان کسی کو به پیچد بمهر[9]
بدو گفت نرم ای برادر چه بود — غمی هست کانرا بشاید شنود[10]
گر از شاه ترکان[11] شدستی دژم — بدیده در آوردی از درد نم
من اینك همی با تو آیم براه — کنم جنگ با شاه توران سپاه
بدان تا ز بهر چه آزاردت[12] — چرا کهتر[13] از خویشتن داردت[14]
و گر دشمنی آمدستت[15] پدید — که تیمار و رنجش بباید کشید
من اینك بهر کار یار تو ام — چو جنك آوری مایه‌دار تو ام
ور ایدونك نزدیك افراسیاب — ترا تیره گشتست بر خیره آب
بگفتار مرد دروغ‌آزمای — کسی برتر[16] از تو گرفتست جای[17]

---

1 Б — سیاوخش 2 VI — به ترسید; Б — ضاق صدره 3 Л — بدو گفت 4 I, VI — بیامد
5 I, IV — پیش شه; VI — نزد او 6 IV — براه اندر انداختن 7 IV — سرد 8 I, IV, VI — چشم
9 I, IV — به پیچد ز خشم; VI — بجوشد بخشم 10 I — کانرا نشاید ستود; IV — کانرا نشاید شنود; VI — کورا نشاید شنود 11 I, IV, VI — توران 12 I, IV — بهرزه نیازاردت 13 VI — کمتر
14 I, IV — доб. бб.:

همان [بدان—IV] تا چرا جوید آزار تو * چرا خواری آرد بدیدار [بدین کار—IV] تو
چرا آورد بر تو رنج و محن * شمارد ترا کمتر [کهتر—IV] از خویشتن

15 VI — اگر آمدستی 16 VI и T — بر تو 17 I, IV и T — доб. б.:

همه راز این کار با من بگوی * که من باشمت زین غمان چاره‌جوی

T — доб. еще б.:

بیایم همه کار نیکو کنم * همان شاره را زان بی آهو کنم

بدو گفت گرسیوز نامدار[1] — مرا این سخن نیست با[2] شهریار
نه از دشمنی آمدستم برنج — نه[3] از چاره دورم بمردی و گنج
ز گوهر مرا با[4] دل اندیشه خاست — که یاد آمدم زان[5] سخنهای راست
نخستین ز تور ایدر[6] آمد بدی — که بر خاست زو[7] فرهٔ ایزدی
شنیدی که با ایرج کم‌سخن — بآغاز کینه چه افگند بن
و زان جایگه تا بافراسیاب — شدست آتش ایران و توران چو آب[8]
بیک جای هرگز نیامیختند[9] — ز پند و خرد هر دو[10] بگریختند[11]
سپهدار ترکان[12] ازان بتّرست[13] — کنون گاو پیسه[14] بچرم اندرست[15]
ندانی تو خوی بدش بی‌گمان — بمان تا بیاید بدی را زمان[16]
نخستین ز اغریرث اندازه گیر — که بر دست او کشته شد خیره خیر
برادر بد از کالبد هم ز[17] پشت — چنان پر خرد بی‌گنه را[18] بکشت
ازان پس بسی نامور بی‌گناه — شدستند[19] بر دست او بر تباه
مرا زین سخن ویژه اندوه تست — که بیدار دل بادی[20] و تن‌درست
تو تا آمدستی بدین بوم و بر — کسی را نیامد بد از تو[21] بسر
همه[22] مردمی جستی و راستی — جهانی بدانش بیاراستی
کنون خیره آهرمن دل‌گسل — ورا از تو کردست آزرده‌دل[23]
دلی دارد از تو پر از درد[24] و کین — ندانم چه خواهد جهان‌آفرین

---

1 I, IV — ای نامدار; VI — ای شهریار 2 VI — بر 3 I, IV, VI и T — که 4 I, IV и T — در; VI — بر 5 I, IV, VI — آن 6 I и T — ز تور اندر; IV — ز تو ایدر; VI — ز تو اندر 7 VI — از 8 I, IV — شدست آب ایران و توران خراب; VI — شد این بوم ایران و توران خراب 9 VI — گوهر برانگیختم 10 I, IV, VI — ز بند خرد دور 11 VI — بگریختم и б. стоит после б. 2039. 12 I, IV, VI, T — توران 13 VI — ازو بدترست 14 VI — و زو گاو ویسه; T — کنون گاو بیشه 15 VI — доб. здесь вариант б. 2038 текста (см.). 16 I, IV — بمان تا برآید برین بر زمان; VI — بجان تا بیابد بدی را زمان 17 I, IV, VI, T — زیک کالبد بود و 18 I — بی‌گنه پر خرد را; IV — بی خرد بی‌گنه را; VI — بی‌گنه مر خرد را 19 VI — که گشتند 20 I, IV — باشی 21 I — نیامد ز تو بد; IV, VI — نیاید ز تو بد 22 I, IV — همی 23 I, IV, VI — پر داغ دل 24 VI — پر از داغ

تو دانی که من دوستدار تو ام   بهر نیک و بد ویژه یار تو ام[1]
نباید که فردا گمانی بری[2]   که من بودم آگاه زین داوری
سیاوش بدو گفت مندیش زین   که یارست با من جهان‌آفرین[3]
سپهبد چنین کرد مارا امید   که بر من شب آرد بروز سپید[4]
گر آزار بودیش در دل[5] ز من   سرم بر نیفراختی ز انجمن
ندادی بمن کشور و تاج و گاه   بر و بوم و فرزند و گنج و سپاه
کنون با تو آیم[6] بدرگاه او   درخشان[7] کنم تیره‌گون ماه او
هرانجا که روشن بود[8] راستی   فروغ دروغ آورد کاستی
نمایم دلمرا بر افراسیاب[9]   درخشان‌تر[10] از بر سپهر آفتاب[11]
تو دل را[12] بجز شادمانه مدار[13]   روانرا ببد[14] در گمانه[15] مدار
کسی کو دم اژدها بسپرد[16]   ز رای جهان‌آفرین نگذرد
بدو گفت گرسیوز ای مهربان[17]   تو اورا بدان سان که دیدی مدان[18]
و دیگر بجایی[19] که گردان سپهر   شود تند و چین[20] اندر آرد بچهر
خردمند دانا نداند[21] فسون   که از چنبر او سر آرد برون
بدین دانش و این دل هوشمند   بدین سرو بالا و[22] رای بلند
ندانی همی[23] چاره از مهر باز[24]   بباید[25] که بخت بد آید فراز

---

[1] Б — б. 2049 переведен почти дословно: «و أنت تعلم محبتي و نصحي لك», тогда как дальнейший текст, до б. 2087 включительно, отсутствует, а бб. 2088—2091 переданы так: و لذلك لم استجز إخفاء ذلك عنك و لست أرى من الصواب أن تمضي اليه فتعرّض نفسك للهلاك [2] VI — گمان آوری [3] I, IV — доб. б.:

پس آنگه چنین داد پاسخ بدوی * که ای نیکدل مهتر راست‌گوی

[4] IV — бб. 2052—2058 оп. [5] VI — آزار بودی مر او را [6] I — تا توانم [7] VI — درفشان [8] I, IV — شود [9] I, IV — بافراسیاب [10] VI — درافشان‌تر [11] I — ماه و از آفتاب [12] I — در دل [13] I — بجز شادمانی مدار; VI — بجز شادمانه بدار [14] VI — زبانرا ز بد [15] I — گمانی [16] Л — نسپرد [17] IV — پهلوان [18] IV — بدان [19] VI — که جایی [20] VI — کین [21] Л — بداند [22] I, IV — ببرز ببالا و; VI — ببرز و بالای و [23] VI — همه [24] Л — زمهرناز; VI — مهربان (описка). [25] Так в Л; I, IV — نباید; VI — ندانی

همی[1] مر ترا بند و[2] تنبل فروخت   باروند[3] چشم خرد را بدوخت
نخست آنك[4] داماد کردت[5] بدام[6]   بخیره شدی زان سخن[7] شادکام
و دیگر کت[8] از خویشتن دور کرد   بروی بزرگان یکی سور کرد
بدان تا تو گستاخ باشی[9] بدوی   فرو ماند اندر جهان گفت‌وگوی
ترا هم ز[10] اغریرث ارجمند   فزون نیست[11] خویشی و پیوند و بند
میانش بخنجر بدو نیم کرد   سپه را بکردار او[12] بیم کرد
نهانش ببین[13] آشکارا کنون   چنین دان و ایمن مشو زو بخون
مرا هرچ اندر دل اندیشه بود[14]   خرد بود وز هر دری[15] پیشه بود[16]
همان آزمایش بد از[17] روزگار   ازین کینه‌ور تیزدل[18] شهریار
همه پیش تو یك بیك راندم[19]   چو خورشید تابنده بر خواندم[20]
بایران پدر را بینداختی   بتوران همی[21] شارستان[22] ساختی
چنین بن دل بدادی بگفتار او   بگشتی همی گرد تیمار او
درختی بد این[23] بر[24] نشانده بدست   کجا[25] بار او زهر و بیخش کبست[26]
همی گفت و مژگان پر از آب زرد[27]   پر افسون دل و لب پر از باد سرد[28]
سیاوش نگه کرد خیره بدوی   ز دیده نهاده برخ بر دو[29] جوی
چو یاد[30] آمدش روزگار گزند   کزو بگسلد مهر چرخ بلند
نماند برو بر بسی[31] روزگار   بروز جوانی سر آیدش[32] کار[33]

[1] VI — همه [2] IV — مرد [3] I, IV, VI — بچاره دو [4] IV — یکی آنکه [5] IV — کردش [6] I, IV — بنام [7] IV — دل [8] VI — دویم آنکه [9] VI — گشتی [10] I, IV — ترا همچو; VI — برادر چو [11] VI — فزونست [12] I, IV — بکردار بد; VI — ز کردار بد [13] IV — نهانش به پیش; VI — نمانی بدان [14] I, IV, VI — مرا هرچه در دل از اندیشه بود [15] VI — بدی [16] IV — بُد [17] VI — آن [18] I — ز کین ار ببرّی دل از; IV — ز کین ار نبردی دل; VI — ازان کینه وز تیره‌دل [19] VI — همه یک بیک پیش تو رانده ام [20] VI — برخوانده ام [21] VI — همه [22] IV, VI — شارسان [23] VI — بدین [24] I, IV, VI — خود [25] I, IV — همه; VI — همی [26] I, IV — برگش کبست; VI — برگش که است [27] I, IV, VI — کرد [28] IV — پر از تاب کرد; VI — پر از کینه و دل پر از باد کرد [29] VI — بر ده [30] I, IV, VI — بیاد [31] IV — بسی برنیاید برو [32] VI — بر آمدش [33] I —
سر آیدش روز جوانی بزار * بسی برنیاید برو روزگار
IV — обратный порядок мисра.

دلش گشت پر درد و رخساره زرد — پر از غم دل و[1] لب پر از باد سرد
بدو گفت هر چونک می[2] بنگرم — بپادافره بد نه اندر خورم[3]
ز گفتار[4] و کردار بر[5] پیش و پس — ز من هیچ[6] ناخوب نشنید کس
چو گستاخ شد دست با گنج[7] او — بپیچد همانا تن[8] از رنج او
اگر چه بد آید[9] همی بر سرم — هم از[10] رای و فرمان او نگذرم
بیایم برش هم کنون[11] بی سپاه[12] — به بینم که از[13] چیست آزار شاه
بدو گفت گرسیوز ای[14] نامجوی — ترا آمدن پیش او[15] نیست روی
بپا[16] اندر آتش نشاید[17] شدن — نه بر موج دریا[18] بر ایمن بدن[19]
همی خیره بر بد شتاب آوری — سر بخت خندان بخواب آوری
ترا من همانا بسم پای‌مرد — بر آتش یکی[20] برزنم آب[21] سرد
یکی پاسخ‌نامه باید نوشت — پدیدار کردن همه خوب و زشت
ز کین گر ببینم سر او تهی — درخشان[22] شود روزگار بهی
سواری فرستم بنزدیک تو — درفشان کنم رای[23] تاریک تو
امیدستم از کردگار جهان — شناسندهٔ آشکار و نهان
که او[24] باز گردد سوی راستی — شود دور ازو[25] کژّی و کاستی
و گر بینم اندر سرش هیچ تاب[26] — هیونی فرستم هم اندر شتاب
تو زان سان[27] که باید بزودی[28] بساز — مکن کار بر خویشتن بر دراز[29]
برون ران[30] از ایدر بهر کشوری — بهر نامداری و هر مهتری
[صد و بیست فرسنگ ز ایدر[31] بچین — همان سیصد و سی[32] بایران زمین[33]]

---

[1] I, IV — روان ‎ [2] IV — من ‎ [3] VI — б. оп. ‎ [4] I, IV — بگفتار; VI — که از گفت ‎ [5] I — واز; IV — وز; VI — من ‎ [6] I — هرچ ‎ [7] IV — گنج با دست ‎ [8] IV — همانانش; VI — همانا ‎ [9] VI — بد آمد دل ‎ [10] I, IV — من از ‎ [11] I, IV — کنون با تو من ‎ [12] VI — بیایم کنون با ‎ [13] I, VI — تا ‎ [14] Л — ای оп. ‎ [15] VI — آیدت نزد او ‎ تو من نزد شاه ‎ [16] I, IV — بپای ‎ [17] I, IV — نبایـد ‎ [18] IV — در بر ‎ [19] IV — شدن; VI — далее бб. 2089 — 2092 оп. ‎ [20] I, IV — ازین ‎ [21] I, IV — باد ‎ [22] I, IV — درفشان ‎ [23] VI — روی ‎ [24] I, IV — این ‎ [25] VI — مگز ‎ [26] VI — پیچ و تاب ‎ [27] VI — زان سو ‎ [28] VI — بخوبی ‎ [29] VI — بر خویش دور و دراز ‎ [30] I, IV, VI и T — نه دورست ‎ [31] VI — دارند از ایدر ‎ [32] VI — چل ‎ [33] I — бб. 2100 — 2103 оп.; IV — б. оп.

ازین سو همه دوستدار تو اند / پرستنده و غمگسار[1] تو اند
و زان سو پدر آرزومند تست / جهان بندهٔ خویش و[2] پیوند تست
بهر کس[3] یکی نامهٔ کن دراز[4] / بسیچیده باش و درنگی مساز
سیاوش بگفتار او بگروید[5] / چنان جان[6] بیدار او بغنوید[7]
بدو گفت ازان در که رانی[8] سخن / ز پیمان[9] و رایت نگردم ز بن
تو خواهشگری کن مرا زو بخواه / همی[10] راستی جوی و بنمای راه

١٠

دبیر پژوهنده را پیش خواند / سخنهای آگنده را برفشاند[11]
نخست آفریننده را یاد کرد / ز وام خرد جانش[12] آزاد کرد[13]
ازان پس خردرا ستایش[14] گرفت / ابر شاه ترکان[15] نیایش[16] گرفت
که ای[17] شاه پیروز و بهروزگار[18] / زمانه مبادا ز تو یادگار
مرا خواستی شاد گشتم بدان[19] / که بادا نشست تو با موبدان
و دیگر فرنگیس‌را خواستی / بمهر و وفا دل بیاراستی
فرنگیس نالنده بود[20] این زمان / بلب ناچران[21] و بتن ناچمان[22]
بخفت و[23] مرا پیش بالین[24] ببست / میان دو گیتیش بینم[25] نشبست[26]

[1] IV — وگر بنده گر شهریار; VI — وگر بندهٔ شهریار [2] IV, VI — جهان بندهٔ شهر و; T — سپه بنده و شهر [3] IV, VI — بهر سو [4] IV — براز [5] I, IV — بنگرید [6] I, IV — چون; VI — بخت [7] I — بگفتار او بگروید; IV — به بیدار او بغنوید [8] I, IV — راندی [9] I, IV — ز گفتار; VI — بگفتار [10] I — همان; IV, VI — همه [11] I, IV — доб. б.:

بفرمود از وی بافراسیاب * یکی نامه روشن چو درّ خوشاب

[12] I, IV — که او بنده‌را از غم [13] Б — содержание письма Сийа̄вуша (бб. 2108—2117) передано так: و کتب الیه کتابا یدعو له فیه، و یثنی علیه، و یعتذر الیه فی تأخره عنه، و یذکر أنه عرض لصاحبته فریکیس عارض منعه عن المبادرة الی حضرته و لعل ذلك العارض یزول عن قریب فیسارع للامتثال لأمره و المثول فی خدمته [14] VI — نیایش [15] I, IV, VI — توران [16] VI — ستایش [17] VI — یا [18] VI — پیروزهٔ روزگار; I — که ای شاه فرخندهٔ روزگار; IV — که ای شاه فرخنده به‌روزگار [19] IV — ازان [20] VI — است [21] IV — باخزان [22] VI — ناتوان [23] I, IV — بخفته [24] I, IV — بستر [25] IV — گیتی نه بینم; VI — کفتش نه بینم [26] Л — б. оп.

مرا دل پر از رای و[1] دیدار تست   دو[2] کشور پر از رنج و آزار[3] تست
ز نالندگی[4] چون سبکتر شود   فدای تن شاه کشور[5] شود
بهانه مرا نیز آزار اوست   نهانم پر از[6] درد و تیمار اوست
چو نامه بمهر اندر آمد بداد   بزودی بگرسیوز بدنژاد
دلاور سه اسپ تگاور بخواست   همی[7] تاخت[8] یکسر شب و روز راست[9]
چهارم بیامد بدرگاه[10] شاه   پر از بد روان و زبان[11] پر گناه
فراوان بپرسیدش افراسیاب   چو دیدش پر از رنج و سر[12] پر شتاب[13]
چرا باشتاب آمدی گفت شاه   چگونه سپردی چنین تند راه[14]
بدو[15] گفت چون تیره شد روی کار[16]   نشاید شمردن بد روزگار[17]
سیاوش نکرد ایچ بر کس[18] نگاه   پذیره نیامد مرا خود براه[19]
سخن نیز نشنید[20] و نامه نخواند[21]   مرا پیش تختش[22] بزانو[23] نشاند[24]
ز ایران بدو نامه پیوسته شد[25]   بمادر همی مهر او[26] بسته شد[27]
سپاهی ز روم و سپاهی ز چین   همی هر زمان بر خروشد زمین[28]
تو در کار او گر[29] درنگ آوری   مگر باد زان[30] پس بچنگ آوری
و گر دیر گیری تو[31] جنگ آورد   دو کشور بمردی بچنگ آورد
و گر سوی ایران براند[32] سپاه   که یارد شدن پیش او[33] کینه‌خواه

---

[1] I — و оп.; VI — مر اورا همی رای [2] VI — که [3] I, IV, VI — کردار [4] VI — ازین ماندگی [5] VI — مهتر [6] I, IV, VI — نهانی مرا [7] VI — همه [8] I — راند [9] T — доб. б.:

به سه روزه پیمود راه دراز * چنان سخت راهی نشیب و فراز

Согласно Б Герсӣваз приезжает к Афрāсийāбу на третий день: فرکب ... حتی وصل الی أخیه افراسیاب فی ثلاثة ایام (ср. бб. 2119—2120 текста). [10] I, IV — بنزدیک [11] I, IV, VI — پر از بد زبان و روان [12] VI — سرش دید پر رنج و دل [13] I, IV — پر ز تاب [14] VI — روان پر ز اندوه و لب پر ز آه [15] I, IV — ورا; VI — مرا [16] I, IV, VI — روزگار [17] I, IV — نباید شمردن بد روزگار; VI — شدن ساکن آنگه نیاید بکار [18] I, IV — در من [19] VI — б. оп. [20] VI — نشنود [21] Л — بخواند; VI — خواند(!) [22] Б — دون تخته; то же Т — زیر تختش [23] I, IV, VI — بپایان [24] Б — обратный порядок мисра. [25] VI — گشت [26] I, IV — بما بر در شهر [27] VI — گشت [28] VI — б. оп. [29] VI — چو بر کار او بر; VI — باوری در شهر او [30] IV — باز ازان [31] I, IV — تو گر دیر گیریش [32] VI — برآمد [33] VI — سوی او

ترا کردم آگه ز دیدار[1] خویش[2]   ازین پس بپیچی ز کردار[3] خویش[4]
چو بشنید افراسیاب این سخن   برو تازه شد روزگار کهن
بگرسیوز از خشم پاسخ نداد   دلش گشت پر آتش[5] و سر چو باد[6]
بفرمود تا بر کشیدند[7] نای   همان صنج و شیپور[8] و هندی درای
بسوی سیاوش بنهاد روی   ابا نامداران پرخاشجوی[9]
بدانگه که گرسیوز بدفریب[10]   گران کرد بر زین دوال[11] رکیب
سیاوش بپرده در آمد بدرد   بتن[12] لرز لرزان و رخساره زرد
فرنگیس گفت ای گو شیرچنگ[13]   چه بودت که دیگر شدستی[14] برنگ
چنین داد پاسخ که ای خوبروی   بتوران زمین شد مرا آبروی[15]
بدین سان که[16] گفتار گرسیوزست   ز پرگار[17] بهره مرا مرکزست[18]
فرنگیس بگرفت گیسو بدست   گل ارغوانرا بفندق بخست[19]
پر از خون شد آن بسّد[20] مشك بوی   پر از آب چشم و پر از گرد روی[21]
همی اشك بارید[22] بر کوه سیم   دو لاله ز خوشاب شد بدو نیم[23]
همی کند موی و همی ریخت آب   ز گفتار و کردار افراسیاب[24]

---

1 VI — گفتار 2 I, IV — تو آگه نداری ز کردار خویش 3 I, IV — و زان پس به پیچی ز بازار 4 Л—дальнейший текст не выделен и здесь в особую главу, как то имеет место в других рукописях, у Бундари и принято в существующих изданиях. 5 I — شد پر از آتش; VI — گشت چون آتش 6 I — سر ز باد; IV — سرد باد; VI — پند باد; I, IV — обратный порядок мисра; VI — далее бб. 2134—2137 оп. 7 I, IV — در دمیدند 8 IV — شبّور 9 I, IV — برون رفت از گنگ خندان بهشت * درختی ز کینه بنوّی بکشت то же Б: و خرج من ملکه بمدینة کنک 10 I, IV — پرفریب 11 VI — доб. و 12 I, IV, VI и Т — تنش 13 I, IV — گو تیزچنگ 14 VI — شدی تو 15 VI — بدوزخ بر از دیده; мисра искажено; его допустимо читать بدو رخ بر از دیده بگشاد جوی или بدوزخ بُز از دیده بگشاد جوی; вариант мисра по Л, I, IV поддерживает Б; I, IV и Т—доб. б.: ندانم که پاسخ چه رانم همی * درین کار خیره بمانم همی 16 I, IV — اگر راست 17 Л — ز پیگار 18 VI — б. оп.; Б — فلا مکان لی من هذه الدائرة سوی المرکز 19 VI — б. оп.; I — доб. здесь б. 2143. 20 I — سنبل; IV — مسند 21 I, IV — دلش شد پر آتش پر از آب روی; VI — б. оп. 22 I, IV — مشک پاشید; VI — مشک بارید 23 I, IV — شد بر دو نیم; VI — کرده دو نیم 24 VI — б. оп.

بدو گفت کای شاه گردن‌فراز * چه سازی کنون زود بگشای راز
پدر خود دلی دارد از تو بدرد * از ایران نیاری سخن[1] یاد کرد
سوی[2] روم ره با درنگ آیدت * نپوینی[3] سوی چین که تنگ آیدت[4]
ز گیتی کرا گیری اکنون پناه[5] * پناهت خداوند خورشید و ماه
ستم باد بر جان او[6] ماه و سال * کجا بر تن تو شود[7] بدسگال
همی گفت گرسیوز اکنون ز راه[8] * بیاید همانا ز نزدیک شاه[9]

چهارم شب اندر بر ماه‌روی * بخواب اندرون بود با رنگ و بوی
بلرزید وز خواب خیره[10] بجست * خروشی برآورد چون پیل مست
همی داشت اندر برش خوب‌چهر * بدو گفت شاها چه بودت ز مهر[11]
خروشید و شمعی بر افروختند * برش عود و عنبر همی سوختند
بپرسید زو دخت افراسیاب * که فرزانه شاها چه دیدی بخواب
سیاوش بدو گفت کز خواب من * لبت هیچ مگشای بر انجمن
چنین دیدم ای سرو سیمین بخواب * که بودی یکی بی‌کران رود آب
یکی کوه آتش بدیگر کران * گرفته لب آب نیزه‌وران[12]
ز یک[13] سو شدی آتش[14] تیزگرد[15] * برافروختی از[16] سیاوش‌گرد[17]
ز یک[18] دست آتش ز یک[18] دست آب * به پیش اندرون پیل و[19] افراسیاب[20]

---

[1] VI — همی [2] Л — سوم (описка). [3] VI — مپویی [4] IV — نپویی سخن نیز تنگ آیدت; I — б. оп. [5] VI — کجا خواهی کنون گرفتن پناه [6] IV — این [7] I — آن بر تو بد کرد; IV — بر تو او بد شود [8] I, IV — براه; T — вариант мисра. [9] T — вариант мисра и доб. бб.:
کجا او بپخشود و دل نرم کرد * سر کینهٔ خود پر آزرم کرد
بگفت این و زی دادگر کرد پشت * دلش تیره از روزگار درشت
سه روز اندرین کار بگریست زار * ازان بی‌وفا گردش روزگار
ср. Б — فبقی سیاوخش معها ثلاث لیال حلیفی رنین و بکاء [10] I, IV, VI — خواب نوشین
[11] I, IV, VI и T — بمهر [12] VI — تیره‌وزان [13] VI — یکی [14] IV — آتشی [15] Л — تیز و گرد
[16] I, VI и T — زو [17] IV — برآمد همی تا بخورشید گرد [18] VI, T — بیک
[19] VI — و оп.; ср. Б — قدّامهما افراسیاب [20] I, IV — обратный порядок мисра.

بدیدی مرا روی کرده دژم[1] ‏ دمیدی بران آتش تیز دم
[چو گرسیوز آن آتش افروختی ‏ از افروختن مر مرا سوختی][2]
فرنگیس گفت این بجز[3] نیکوی ‏ نباشد نگر یك زمان بغنوی[4]
بگرسیوز[5] آید همی[6] بخت شوم ‏ شود کشته بر دست سالار[7] روم
سیاوش سپه را سراسر[8] بخواند ‏ بدرگاه ایوان زمانی بماند[9]
بسیچید و[10] بنشست خنجر بچنگ[11] ‏ طلایه فرستاد بر سوی گنگ[12]
دو بهره چو از تیره شب[13] در گذشت ‏ طلایه هم آنگه[14] بیامد ز دشت
که افراسیاب و فراوان سپاه ‏ پدید آمد از دور تازان براه[15]
ز نزدیك گرسیوز آمد نوند[16] ‏ که بر چارهٔ جان میانرا ببند
نیامد ز گفتار من[17] هیچ سود ‏ از آتش ندیدم جز از تیره دود[18]
نگر تا چه باید کنون ساختن ‏ سپهرا کجا باید انداختن
سیاوش ندانست زان کار او[19] ‏ همی راست آمدش گفتار او[20]
فرنگیس گفت ای خردمند[21] شاه ‏ مکن هیچ گونه بما در نگاه[22]
یکی بارهٔ گام‌زن[23] بر نشین ‏ مباش ایچ ایمن بتوران زمین
ترا[24] زنده خواهم[25] که مانی بجای ‏ سر خویش گیر و کسیرا مپای[26]
سیاوش بدو گفت کان[27] خواب من ‏ بجا[28] آمد و تیره شد آب من

---

[1] I, IV, VI — کردی دژم [2] I, IV, VI — б. оп. [3] I, IV — گفت جز از; VI — گفتا بجز
[4] I, IV, VI и T — نباشد یک امشب مگر نغنوی; I, IV — доб. б.:
کنون شادمان باش و انده مخور * بجز نیکویی خود نباشد دگر
[5] IV — ز گرسیوز [6] I, IV, VI — همه [7] I — شاهان; IV, VI — خاقان [8] I, IV — یکایک
[9] T — نماند; VI — بدرگاه و ایرانیانرا بخواند; Б — так же. [10] IV — بسیچیده; VI — بسنجیده
[11] VI — بدست [12] VI — و خود بر نشست; Б — حوالی المدینة [13] Б — ثلثی اللیل
[14] I, IV, VI — سوار طلایه [15] VI — ز راه; Б — من جانب مدینة کنک [16] VI — پرند
[17] VI — ز گفت و ز من [18] I, IV — نبینم مگر تیره دود; VI — ندیدم مگر سود دود
[19] I, IV, VI — بازار اوی [20] I, IV, VI и T — راست پنداشت گفتار اوی [21] VI — سپهدار
[22] VI — بمن بر نگاه [23] Б — عدّاء [24] IV — تو ام [25] I, IV — باید [26] I, IV, VI и T — سر خویشتن گیر و کس‌را مپای [27] VI — کز [28] I, IV, VI — بجای

مرا زندگانی سر آید[1] همی　　غم و درد و انده در آید همی[2]
چنین است کار سپهر[3] بلند　　گهی شاد دارد گهی مستمند
گر ایوان من[4] سر بکیوان کشید　　همان زهر گیتی[5] بباید چشید[6]
اگر سال گردد[7] هزار و دویست　　بجز خاك تیره مرا جای نیست[8]
ز شب روشنایی نجوید[9] کسی　　کجا بهره دارد ز دانش بسی[10]
ترا پنج ماهست ز آبستنی　　ازین نامور گر بود[11] رستنی
درخت تو گر نر ببار[12] آورد　　یکی نامور شهریار آورد
سرافراز کیخسروش نام کن　　بغم خوردن او[13] دل آرام کن[14]
چنین گردد این گنبد تیزرو　　سرای کهن را نخوانند نو[15]
ازین پس بفرمان افراسیاب　　مرا تیره بخت[16] اندر آید[17] بخواب
ببرّند بر بی‌گنه بر[18] سرم　　ز خون جگر بر نهند افسرم
نه تابوت یابم نه گور و کفن　　نه بر من بگرید کسی ز[19] انجمن
نهالی[20] مرا خاك توران بود　　سرای کهن کام شیران بود[21]
برین گونه خواهد گذشتن سپهر　　نخواهد شدن رام با من بمهر[22]

---

1 IV — سر آمد　2 I, VI — غم و روز تلخ اندر آید همی; IV — غم روز تلخ اندر آمد همی　3 I, IV — کردار چرخ; VI — رسم سرای; Б — الدهر　4 VI — تو　5 I, IV — مرگم　6 Б — перевод б. отсутствует.　7 I, IV — عمر باشد　8 I, IV, VI — доб. б.:

یکی سینهٔ شیر باشدش جای * یکی کرگس و دیگری را همای

VI—текст второго мисра искажен.　9 IV — نیابد　10 Б — перевод б. отсутствует.　11 I, IV, VI — بچهٔ　12 I, IV, T — درخت گزین تو بار; VI — درختی گزین تو بار　13 I, IV — اورا　14 VI—б. оп.; I, IV, T — доб. б.:

ز پرّ پشه تا پی [IV — با پی] ژنده پیل * همان چشمهٔ آب و دریای نیل

I, IV, T — порядок бб.: 2184, 2191, 2189, 2185—2188, 2190, 2192—2194; VI — порядок бб.: 2189, 2185 и далее как в I и IV.　15 IV — بخوانند نو; Б—перевод бб. 2185 и 2186 отсутствует.　16 I — بخت خندان; IV — بخت تیر; T — بخت خرّم　17 I и T — در آید　18 I, VI — ز بی‌گناهی; IV — ز بی‌گنه این; Б — بغیر جرم　19 VI — بگرید زار　20 IV и T — نهانی　21 I, IV — که گوید که خاکم بایران بود; VI—б. оп.; Б — перевод следующих двух бб. 2190 и 2191 отсутствует.
22 I, IV, VI —

بمانم بسان [VI — میان] غریبان بخاك * سرم گردد [VI — کرده] از تن بشمشیر چاك

ز خورشید تابنده تا تیره خاک * گذر نیست از داد یزدان پاک[1]
بخواری ترا روزبانان شاه * سر و تن برهنه برندت براه
بیاید سپهدار پیران بدر * بخواهش بخواهد[2] ترا از پدر
بجان بی‌گنه خواهدت زینهار[3] * بایوان خویشش برد زار و خوار[4]
و ز ایران بیاید یکی چاره‌گر[5] * بفرمان دادار بسته کمر[6]
از ایدر ترا با پسر ناگهان[7] * سوی رود جیحون[8] برد در نهان[9]
نشانند بر تخت شاهی ورا * بفرمان بود[10] مرغ و ماهی ورا[11]
ز گیتی برآرد[12] سراسر خروش * زمانه ز کیخسرو آید بجوش[13]
ز ایران یکی لشکر آرد[14] بکین * پر آشوب گردد سراسر زمین[15]
پی رخش فرّخ[16] زمین بسپرد * بتوران[17] کسی را بکس نشمرد[18]
بکین من امروز[19] تا رستخیز * نه بینی جز از گرز و شمشیر تیز[20]

---

1 IV, VI — б. оп. 2 I — بیاید 3 VI — بایوان فرستت برد زاروار 4 I, IV —
نکرده گناهی بجان زینهار * بخواهد بکاخت برد زار و خوار
ср. Б — فیشفعه فیک و یؤمنک علی نفسک و یسلمک الیه. فیحملک الی قصره, затем доб.: فتتلدین مؤنس قلبک; T — доб. еще б.:
در ایوان آن پیره سر پرهنر * بزایی یکی خسرو نامور
поддержанный переводом Б: و یثمر غصن أملک 5 Б — یکی چاره‌گر передает رجال یحتال فی أمر 6 IV — б. 2196 стоит перед б. 2195. 7 I — در نهان; IV — بر نهان 8 VI — همی سوی جیحون; Б — الی ایران 9 I, IV — ناگهان; VI — در زمان. 10 VI — شود 11 VI — مرا; I, IV, VI — порядок бб.: 2197, 2199, 2198, 2001 и т. д. 12 I, IV — زگیتی برآید; VI — به گیتی برآید 13 VI — б. здесь оп.; I, IV — доб. б.:
بسا سرخ و زرد و سیاه و بنفش * کز ایران بتور اندر آید درفش
14 I, VI — از ایران بسی لشکر آید; IV — از ایران یکی لشکر آید 15 Б — б. передает так: و یأتی بعساکر ایران الی هذه الدیار للانتقام لی و الطلب بثأری; ср. I, IV, VI, которые доб. бб.:
بدین [VI — بربن] گونه خواهد گذشتن سپهر * نخواهد شدن رام با من بمهر
بسا لشکرا کز پئ کین من * به پوشند جوشن باین [VI — بر آیین] من
за которыми в IV и VI стоит б. 2198. 16 I, IV — رخش رستم 17 I, IV — ز توران 18 VI — б. оп.; Б — мисра не переведено. 19 I, IV — بکینم از امروز 20 I, IV — доб. бб.:

برین گفتها بر تو دل سخت کن   تن از ناز و آرام پردخت کن[1]
سیاوش چو با جفت غمها بگفت   خروشان بدو اندر آویخت جفت
رخش پر ز خون دل و دیده گشت   سوی آخر تازی اسپان گذشت[2]
بیاورد شبرنگ بهزاد را   که دریافتی روز کین باد را
خروشان سرش را ببر درگرفت   لگام[3] و فسارش ز سر برگرفت[4]
بگوش اندرش گفت رازی دراز[5]   که بیدار دل باش و با کس مساز
چو کیخسرو آید بکین خواستن   عنانش ترا باید آراستن
ورا بارگی باش و گیتی بکوب   چنان چون سر مار افعی بچوب[6]
از آخر ببر دل بیکبارگی   که اورا تو باشی بکین بارگی
دگر مرکبانرا همه[7] کرد پی   برافروخت بر سان آتش ز نی[8]
خود و سرکشان سوی ایران[9] کشید   رخ از خون دیده شده ناپدید

چو یك[10] نیم فرسنگ ببرید راه   رسید اندرو شاه توران سپاه
سپه دید با خود و تیغ و زره[11]   سیاوش زده بر زره بر گره[12]
بدل گفت گرسیوز این راست گفت   سخن زین نشانی که بود در نهفت[13]

جهانا ندانم چرا پروری * چو پروردیش می چرا بشکری
و زان پس سیاوش آزادمرد * رخانرا بسوی فرنگیس کرد
ورا کرد پدرود و با او بگفت * که من رفتنی گشتم ای نیک جفت
(в рук. IV первое мисра после б.: فرنگیس را کرد پدرود و گفت); VI — доб. третий б. по рук. IV.

[1] I, IV — از تخت پردخت کن; VI — б. оп.; I, IV — доб. бб.:
خروش مغانی و دل پر ز درد * برون رفت از ایوان دو رخساره زرد
فرنگیس رخ را همی کند و موی * روان کرد بر رخ ز دیده دو جوی
[2] Б — و مضی نحو روابط خیوله العراب [3] I, IV, VI — عنان [4] Б — второе мисра не переведено, первое: فضم رأسه الیه [5] IV — براز [6] T — زدشمن بنعلت زمین را بروب; I, IV, VI — б. оп. [7] I, IV — همی [8] I — برافروخت آتش ز آخر چو نی; T — بشمشیر ببرید بر سان نی и доб. 4 бб. [9] I, IV — سوی توران; Б — فی طریق ایران [10] I — بر; VI — از; Б — مقدار [11] I — با تیغ و گرز گران; IV — با تیغ و گرز و زره; VI — با تیغ و خود و زره [12] I — زره برزده بر میان; Б — لابسا درعة [13] I, IV, VI — چنین راستی را نباید نهفت

سیاوش بترسید از بیم جان | مگر گفت بدخواه گردد نهان[1]
همی[2] بنگرید این بدان آن بدین[3] | که کینه نبدشان بدل پیش ازین[4]
ز بیم سیاوش سواران جنگ | گرفتند آرام و هوش و درنگ[5]
چه گفت آن خردمند بسیار هوش[6] | که با اختر بد بمردی مکوش[7]
چنین گفت زان[8] پس بافراسیاب | که ای پرهنر[9] شاه با جاه و آب
چرا جنگجوی آمدی با سپاه | چرا کشت خواهی مرا بیگناه[10]
سپاه دو کشور[11] پر از کین کنی | زمان و زمین پر ز نفرین کنی
چنین گفت گرسیوز کم خرد[12] | کزین در سخن خود کی اندرخورد[13]
گر ایدر[14] چنین بیگناه آمدی | چرا با زره نزد شاه آمدی
پذیره شدن زین نشان راه[15] نیست | سنان و سپر[16] هدیهٔ شاه نیست
[سیاوش بدانست کان کار اوست | بر آشفتن شه ز بازار اوست[17]]
چو گفتار گرسیوز افراسیاب | شنید و برآمد بلند آفتاب
بترکان بفرمود کاندر دهید | درین دشت کشتی بخون برنهید[18]

---

[1] I, IV — و لیکن نمی خواست گشتن نهان; T — заменяет б. двумя:

سیاوش بترسید از جان خویش * چو سالار توران رسیدش به پیش
سپاهش بترسید از بیم شاه * گرفتند ترکان همه کوه و راه

I, IV — доб. б.:

باستاد تا نزدش آمد سپاه * ستادند پیش سیاووش شاه

[2] VI — همه [3] I, IV — آن بدین این بدان [4] I, IV — که در دل نبد پیش ازین کینه شان; VI — که کینه بدیشان نبد پیش ازین [5] VI — ندیدند جای فسون و درنگ; I, IV, T—доб. здесь бб. 2230—2236, а VI — бб. 2232—2236 текста; Б — дает соответствующий их перевод здесь же, как и в других местах, придерживаясь редакции I, IV и VI. Но возможно и обратное: рук. I, IV и VI придерживаются перевода Б (см. б. 2230, прим. 2). [6] I, IV — بارای و هوش [7] T — مجوش [8] I, IV, VI — ازان [9] VI — پرخرد; Б — العاقل [10] I, IV—доб. здесь б. 2247:

چرا کشت خواهی کسی را که تاج * بگرید بدو زار و هم تخت عاج

[11] VI — دو لشکر [12] VI — بی خرد [13] I, IV — ز تو این سخنها کی اندر خورد; VI— ز تو این سخنها کجا درخورد [14] IV, VI— کز ایدر [15] I, IV— رای [16] I, IV— کمان و زره; VI— کمان و سپر [17] Так в Л; I, IV, VI — б. оп.; Т—б. оп., но доб. еще 9 бб.; Б—перевод б. отсутствует. [18] I, IV, VI — б. передан двумя:

از ایران سپه بود مردی هزار * همه نامدار از در کارزار[1]
رده برکشیدند ایرانیان * ببستند خون ریختن را میان[2]
همه با سیاوش گرفتند جنگ * ندیدند جای فسون[3] و درنگ[4]
کنون خیره گفتند ما را کشند * بباید که تنها بخون در کشند[5]
بمان تا[6] ز ایرانیان دست برد * به بینند و مشمر[7] چنین کار خرد
سیاوش چنین گفت کین رای نیست[8] * همان جنگ را مایه و پای نیست[9]
مرا چرخ گردان اگر[10] بی گناه * بدست بدان کرد خواهد تباه
بمردی کنون زور و[11] آهنگ نیست * که با کردگار جهان جنگ نیست[12]
سر آمد بریشان بر آن[13] روزگار * همه کشته گشتند و برگشته[14] کار[15]

بلشکر بفرمود تا تیغ تیز * کشید وخروشید [خروشان — VI] چون رستخیز
همی [بسی — VI] گفت یکسر بخنجر [بنخچیر — IV] دهید * در و دشت [یکسون — VI] کشتی [گیتی — IV] بخون درنهید

Т — то же, но интерполирует между ними еще 3 бб.; Б — дает перевод соответствующий, как и далее, редакции I, IV, VI: فأمر افراسیاب عسکره بوضع السیف فیهم، یعنی أصحاب سیاوخش فاشتعلت بینهم نار الحرب فی ذلک الفضاء، و تواردوا حیاض الموت توارد الإبل الهیم مشارع الماء.

[1] VI — б. оп. [2] I, IV — бб. 2230—2236, VI—бб. 2232—2236 (бб. 2230 и 2231 оп.) здесь оп. и интерполированы между бб. 2218 и 2219 текста; Б — помещает передачу этих бб. там же: فاصطف الایرانیان، و تأهبوا للقتال، و قالوا: قد أیسنا من أرواحنا فلا بدّ أن نبلی عذرا و نثبت فی مستنقع القتال حتی نقتل. فمنعهم سیاوخش و قال: إن کان قد قدّر قتلی علی أیدی هؤلاء الأشرار فلن ینفع الحذر من القدر و ما هذا بیوم قتال و انما هو یوم تفویض [3] IV — سکون [4] I — گرفتند آرام و هوش و درنگ (ср. б. 2218). [5] I, IV, VI — نباید که بر خاک تنها کشند [6] VI — نه بینی [7] I, IV — به بینند مشمر; VI — نباید شمردن [8] I, IV, VI — جای نیست
[9] IV, VI — доб. б.:
بگوهر بدان روز ننگ آورم * که در پیش شه هدیه جنگ آورم
[10] VI — چرخ گردنده گر [11] I, VI — مرا زور; IV — مرا زور و [12] I, IV — доб. б.:
یکایک گرفتندشان در میان * همه کشتند ایرانیان
[13] I — بدیشان چنان; IV — بریشان چنان; VI — بدیشان بد [14] I, IV, VI — برگشت [15] I, IV, VI — обратный порядок мисра; Т —
همه کشته گشتند بر دشت کین * ز خون شان همه لاله گون شد زمین

ز تیر و ز ژوپین ببد[1] خسته شاه
نگون[2] اندر آمد ز پشت سیاه

همی گشت بر خاك و نیزه بدست[3]
گروی زره[4] دست اورا ببست

نهادند بر گردنش پالهنگ
دو دست از پس پشت بسته چو سنگ

دوان[5] خون بران[6] چهرهٔ ارغوان
چنان روزنادیده چشم جوان[7]

برفتند سوی سیاوش‌گرد
پس پشت و پیش سپه بود گرد[8]

چنین گفت سالار توران سپاه
که ایدر کشیدش بیکسو ز راه[9]

[کنیدش بخنجر سر از تن جدا
بشخّی[10] که هرگز نروید گیا[11]]

[بریزید خونش بران گرم خاك
ممانید دیر و مدارید باك[12]]

چنین گفت با شاه یکسر سپاه
کزو شهریارا چه دیدی گناه[13]

چرا کشت خواهی کسی‌را که تاج
بگرید برو زار با تخت عاج[14]

سری‌را کجا تاج باشد کلاه
نشاید برید ای خردمند شاه[15]

بهنگام شادی[16] درختی مکار
که زهر آورد بار او روزگار

همی بود گرسیوز بدنشان[17]
ز بیهوده‌گی یار[18] مردم‌کشان

که خون سیاوش بریزد بدرد[19]
کزو داشت درد دل اندر نبرد[20]

IV, T — доб. б.:

چو رزم یلان سخت پیوسته شد * سیاوش بجنگ اندرون خسته شد

[1] I — به تیر و به نیزه نبد; IV — به تیر و بنیزه ببد; VI — به تیر و بنیزه شده [2] I — به بگرز [3] IV — بر خاک نیره بدست; VI — بر خاک تیری بدست; T — بر خاک تیره چو مست [4] Б — کرو زِرِه [5] I, IV — روان [6] VI — خونش بر [7] I, IV — доб. б. (IV—обратный порядок мисра):

چو آمد بران جایگاه نشان * همی تاختندش پیاده کشان

T—доб. тот же б. с вариантом второго мисра: چنان روزبانان مردمکشان [8] I, IV — پس و پیش هر سو سپه بود و گرد [9] VI — ز یکسوی راه; I — کز ایدر بیک سو کشیدش ز راه; IV — کزو شهریارا چه دیدی گناه; Б—как I. [10] I — بجایی [11] VI—б. оп. [12] IV — б. оп. [13] IV — б. оп.; I, IV, VI — доб. б.:

چه کردست با تو نگویی همی * که بر خون او دست شویی [VI—شوید] همی

[14] Ср. разночтение к б. 2221 по I и IV. [15] I, IV, VI — здесь б. оп., доб. после б. 2261; Б — перевод бб. 2248 и 2249 отсутствует. [16] VI — شاهی [17] I, IV — بدگمان [18] I — میان بسته بر سان; IV — ز بیهوده‌گی باز; VI — به بیهودگی یار [19] I, IV — ز درد [20] I, IV, VI — ز روز نبرد

ز پیران یکی بود کهتر بسال — برادر بد اورا و[1] فرّخ همال
کجا پیلسم بود نام جوان — یکی[2] پرهنر بود و روشن‌روان
چنین گفت مر شاه را[3] پیلسم — که این شاخ‌را بار دردست و غم[4]
ز دانا شنیدم یکی داستان — خرد شد بران نیز[5] همداستان
که آهسته‌دل کم[6] پشیمان شود[7] — هم آشفته‌را هوش درمان شود[8]
شتاب و[9] بدی کار آهرمنست — پشیمانیِ جان و رنج تنست[10]
سری‌را که باشی[11] بدو[12] پادشا — بتیزی بریدن نه بینم[13] روا
ببندش همی دار تا روزگار — برین بد ترا[14] باشد آموزگار
چو باد خرد بر دلت بر وزد — ازان‌پس ورا سر بریدن سزد
بفرمای بند و تو تندی[15] مکن — که تندی[16] پشیمانی آرد ببن[17]
چه بری سری‌را همی[18] بی گناه — که کاوس و رستم بود کینه‌خواه
پدر شاه و رستمش پروردگار[19] — به پیچی بفرجام زین روزگار[20]

---

[1] VI — برادر ورا بود [2] I, IV — گوی [3] I — پس نامور; IV, VI — با نامور; Б — لأفراسیاب [4] I — بار آورد درد و غم; IV — بارور دست غم; VI — برگ و بارست غم; Б — мисра и следующий б. нашего текста: ایّها الملک; перевод б. 2256 дается после б. 2257. [5] I — خرد بد بران نیز; VI — خریدند برین کار; IV — خرد بد بدین کار [6] I — گر; IV — کی [7] I — بود [8] I, IV — بود; VI — б. оп. [9] VI — و оп. [10] Так в Л; I, IV, VI — پشیمانی رنج و جان و تنست; T — پشیمانی و رنج جان و تنست [11] I, IV — باشد [12] IV, VI — برو [13] I, IV — نباشد; VI — ندانم [14] I, VI и T — مر ترا [15] I, VI — مفرمای اکنون و تیزی; IV — بفرمای اکنون و تیزی [16] I, IV, VI — تیزی [17] IV — سخن; VI — ز بن; I, IV, VI и T — доб. здесь б. 2248 текста:

سری را [از — I] کجا [یکی — VI] تاج باشد کلاه * نشاید برید ای خردمند شاه

Б—перевод б. отсутствует. [18] I, IV — همی تو سری [19] I, IV — پرورده است; VI — آموزگار; Б — یکون رستم قد رباه [20] VI — از این کارزار; I — به نیکویی اورا برآورده است; IV — به نیکی مر اورا بر آورده است; I, IV — доб. б., разбивая таким образом предыдущий б. на два:

به بینی تو [به بینیم — IV] پاداش این زشت کار * به پیچی بفرجام ازین روزگار

T — то же и доб. еще два бб.:

بیاد آور آن تیغ الماس‌گون * کزان تیغ گردد جهان پر ز خون
و زان نامداران ایران گروه * که از خشم‌شان گشت گیتی ستوه

چو گودرز و چون گیو و برزین و طوس[1] | ببندند بر کوههٔ پیل کوس
دمنده سپهبد[2] گو پیلتن | که خوارند[3] بر چشم او انجمن[4]
فریبرز[5] کاوس درّنده شیر | که هرگز ندیدش کس از جنگ سیر
برین کینه بندند[6] یکسر کمر[7] | در و دشت گردد[8] پر از کینه‌ور[9]
نه من پای دارم نه پیوند[10] من | نه گردی ز گردان این انجمن
همانا که پیران بیاید پگاه | ازو بشنود[11] داستان نیز شاه
مگر خود نیازت نیاید بدین | مگستر[12] یکی تا جهاندست کین[13]
بدو گفت گرسیوز ای هوشمند | بگفت جوانان[14] هوا را مبند
از ایرانیان دشت پر کرگس است | گر از کین بترسی ترا این بس است[15]
همین بد که کردی ترا خود نه بس | که خیره همی بشنوی[16] پند کس[17]
سیاوش چو بخروشد[18] از روم و چین | پر از گرز و شمشیر بینی زمین
بریدی[19] دم مار و خستی سرش | بدیبا بپوشید خواهی برش[20]
گر ایدونک اورا بجان زینهار | دهی من نباشم[21] بر شهریار
به بیغولهٔ خیزم از بیم جان[22] | مگر خود بزودی سر آید زمان[23]
برفتند پیچان دمور و گروی | بر شاه ترکان[24] پر از رنگ و بوی[25]

---

[1] I, IV, VI — گرگین و فرهاد وطوس; Б — مثل جوذرز و جرجین و طوس و فرهاد; второе мисра отсутствует, то же в переводе бб. 2265 и 2266. [2] I, IV — چو پیل دمنده; VI — دمنده تهمتن; Б — رستم بن داستان [3] I, IV — خوارست; VI — خارست [4] I, IV — б. 2265 стоит после б. 2266 текста. [5] VI — پدر همچو; Б — فری برز بن کیکاؤس [6] I — برین کین به بندد; IV — برین کین به بندند [7] VI — بدین کین به بندد کمر بر میان [8] IV — کرده [9] I — پر از نیزه‌ور; IV — پر از زهر بر; VI — ز نیزه‌وران [10] I, IV, VI — ماندند [11] IV — زو بشنو — далее мисра не дописано. [12] VI — بگستر [13] I, IV — مگستار بگیتی چنین فرش کین [14] IV — جوان تو [15] Л — بترسی ترا این بدست; I — بترسی همانا بسست; IV — نترسی همانت بسست; Б — перевод б. отсутствует. [16] IV, VI — نشنوی [17] I, IV — رای کس; VI — گفت کس; I, IV, VI — б. стоит после б. 2274. [18] IV — بخروشید [19] I — ستردی; IV, VI — سپردی [20] I, IV, VI — به پوشید خواهی بدیبا برش [21] VI — بباشم [22] VI — از بهر جان; I, IV — روم گوشهٔ گیرم اندر جهان [23] I — سر آید بزودی زمان; IV — سر آید بزودی روان; VI — سر آید بزودی نهان [24] I, IV — توران [25] I, IV — نهادند روی; VI — پر از گفت و گوی

که چندین بخون سیاوش مپیچ — که آرام خوار آید اندر[1] بسیچ
بگفتار گرسیوز رهنمای — برآرای[2] و بردار دشمن ز جای
زدی دام و دشمن گرفتی بدوی[3] — ز ایران بر آید یکی های و هوی[4]
سزا نیست این را گرفتن[5] بدست — دل بدسگالان بباید[6] شکست
سپاهی بدین گونه کردی تباه — نگر تا چگونه بود رای[7] شاه
اگر خود نیازردتی[8] از نخست — بآب این گنه را[9] توانست شست
کنون آن به آید[10] که اندر جهان — نباشد پدید[11] آشکار و نهان
بدیشان چنین پاسخ آورد شاه — کزو من ندیدم بدیده[12] گناه
و لیکن ز گفت[13] ستاره شمر — بفرجام زو سختی آید بسر[14]
گر ایدونک خونش بریزم بکین — یکی گرد خیزد ز ایران زمین[15]
رها کردنش بتّر از کشتنست — همان کشتنش رنج و درد منست[16]
بتوران گزند مرا آمدست — غم و درد و بند[17] مرا آمدست
خردمند گر[18] مردم بدگمان — نداند کسی چارهٔ آسمان[19]
فرنگیس بشنید رخ را بخست — میانرا بزنّار خونین ببست
پیاده بیامد بنزدیک شاه — بخون رنگ داده دو رخساره ماه[20]
بپیش پدر شد پر از درد[21] و باک — خروشان بسر بر همی ریخت[22] خاک
بدو گفت کای[23] پر هنر شهریار — چرا کرد خواهی مرا خاکسار
دلت را چرا بستی اندر فریب — همی از بلندی نه بینی نشیب

---

[1] I — اندر خواب آرد; IV — ایدر خوار آرد; VI — اندر خار آید [2] I, IV, VI — بیارای [3] I, VI — بروی [4] I, IV, VI — آب روی مبر خیره و تیز بکش [5] I, IV — سزا نیست از بر تو; VI — با تو [6] I — نباید [7] I, IV — سزا نیست این را که داری; VI — ایران که داری [8] Так в IV; Л — نیازردی; I — نیازرده بود; VI — نیازردنی; T — نیازردمی [9] VI — بآب [10] IV — نه آید خرد کین [11] VI — دتیر (?) [12] I, IV — ندیدم بدیده; VI — ندانم بدیده [13] I, IV, VI — بگفت [14] Л — ببر [15] I, IV — توران زمین; T — доб. б. [16] I, IV — نیز رنج و رنج; VI — نیز رنج منست; I, IV, VI — б. 2289 стоит после б. 2290. [17] I, IV — بند و رنج; VI — تنست; VI — درد و رنج; T — доб. б. [18] I, VI — با; IV — گر упущено; T — و هم [19] VI — همی آشکار و نهان [20] VI — б. оп. [21] I, IV — پر از ترس [22] VI — بر افگندند [23] VI — ای

سر تاج داران[1] مهبر بی گناه   که نپسندد این[2] داور هور و ماه[3]
سیاوش که[4] بگذاشت ایران زمین   همی از جهان بر تو کرد آفرین
بیازرد از بهر تو شاه را   چنان افسر و تخت و آن گاه را[5]
بیامد ترا کرد پشت و پناه   کنون زو چه دیدی[6] که بردت ز راه
نبرّد سر تاجداران کسی   که با تاج بر تخت[7] ماند بسی
مکن بی گنه بر تن من ستم   که گیتی سپنج است با[8] باد و دم
یکی را بچاه افگند بی گناه   یکی با کله[9] بر نشاند[10] بگاه
سرانجام هر دو بخاك اندرند   ز اختر بچنگ[11] مغاك اندرند[12]
شنیدی که از[13] آفریدون گرد   ستمگاره ضحّاک تازی چه برد
همان از منوچهر شاه بزرگ   چه آمد بسلم و بتور سترگ
کنون زنده بر گاه[14] کاوس شاه   چو دستان و چون رستم کینه‌خواه[15]
جهان از تهمتن بلرزد همی   که توران[16] بجنگش نیرزد همی[17]
چو بهرام و چون زنگهٔ شاوران   که نندیشد از گرز کنداوران[18]
همان گیو کز بیم او[19] روز جنگ   همی چرم روباه پوشد پلنگ[20]
درختی نشانی همی بر[21] زمین   کجا برگ خون آورد بار کین[22]
بکین سیاوش سیه پوشد آب[23]   کند زار[24] نفرین بافراسیاب[25]
ستمگارهٔ بر تن خویشتن[26]   بسی یادت آید ز گفتار[27] من

1 I, IV, VI, T— سر تاجداری 2 VI— نپسند[د]ت 3 Ср. второе мисра б. 1946. 4 VI— چو 5 I— تخت با گاه را 6 VI— خواهی 7 I— زبر تاج و بر تخت; IV— زبر تخت و بر تاج; VI— بر تاج و با تخت 8 I, IV— ببر; VI— و بر 9 I, IV, VI— با گنه 10 IV— زنو نشاند; VI— بر نشیند 11 I, IV— بتاریک دام 12 I, IV, VI— доб. б.:

بگفتار گرسیوز بدنهان * درفشی مکن خویشتن در جهان

13 I— کجا ز; VI— کجا از 14 Л— درگاه 15 VI— б. оп. 16 VI— گیتی 17 I, IV, VI и T (б. оп.)— доб. б.:

چو گودرز کشواد کو [گرز آورد—VI] روز جنگ * بدرّد دل شیر و چرم پلنگ [چنگ نهنگ—IV]

18 VI— چنگ جنگ آوران 19 I, IV— گودرز کو; VI— کز چنگ او 20 I, IV— چرم شیران بدرّد بچنگ; T — вар. б.; порядок бб.: I — 2310, 2312, 2313, 2311, 2314; VI — 2311, 2309, 2310, 2312. 21 I— در 22 I, IV— روز کین 23 T— بسوگ سیاوش همی جوشد آب 24 I, IV, VI— روز; T— چرخ 25 I, IV, VI, T— بر افراسیاب 26 T— ستمگر شدی; ср. Б— تضلم نفسک 27 VI— آیدت یاد گفتار

نه اندر شکاری که گور افگنی — دگر[1] آهوانرا بشور افگنی[2]
همی[3] شهریاری ربایی ز گاه — درین کار به زین نگه کن پگاه[4]
مده شهر[5] توران بخیره بباد — بباید[6] که روز بد[7] آیدت یاد
بگفت این و روی سیاوش بدید — دو رخ را بکند و فغان بر کشید[8]
دل شاه توران برو بر بسوخت — همی خیره چشم خرد را بدوخت
بدو گفت برگرد و ایدر[9] مپای — چه دانی کزین بد مرا چیست رای
بکاخ بلندش یکی خانه بود — فرنگیس زان خانه بیگانه بود
مر اورا دران خانه[10] انداختند — در خانه را بند بر ساختند
بفرمود پس تا سیاوش را — مر آن شاه بی کین و خاموش را[11]
که این را بجایی بریدش که کس — نباشد ورا یار و فریادرس[12]
سرش را ببرّید یکسر ز تن — تنش کرگسانرا بپوشد کفن
بباید که خون سیاوش زمین — نبوید نروید گیا روز کین
همی تاختندش پیاده کشان — چنان روزبانان مردم کشان
سیاوش بنالید با[13] کردگار — که ای برتر از گردش[14] روزگار[15]
یکی شاخ پیدا کن از تخم من — چو خورشید تابنده بر انجمن

[1] I, IV — و گر [2] VI — б. оп. [3] VI — همه [4] I, IV, VI и T — که نفرین کند بر تو تخت و کلاه [5] I, IV — خاک [6] VI — مبادا [7] I, IV — پند من [8] I, IV и T (вар.) — доб. б.:

چو گفتار فرزند بشنید شاه * جهان گشت در پیش چشمش سیاه

T — доб. перед ним еще 12 бб. [9] VI — خیره [10] I, IV, VI — اندر بدان تیرگیش [11] I, IV и T (вар.) —

بفرمود تا [IV — با] روزبانان کشان * مرو اورا ببردند چون بیهشان

[12] I, IV, VI и T — бб. 2323—2326 заменяют следующими:

نگه کرد گرسیوز اندر گروی * گروی ستمگر بپوشید [I, IV — بپیچید] روی
بیامد چو پیش سیاوش رسید * جوانمردی و شرم شد ناپدید
بزد دست و آن گوش [I, IV — موی] شه را گرفت * بخواری کشیدش بکوی [I, IV — بروی] ای شگفت

Б — поддерживает рук. I, IV, VI: و التفت کرسیوز الی صاحبه کرو فعمد الی سیاوخش و جعل یسوقه بالإهانة و الإذلال [13] I, VI — بر [14] I, VI — از جای و از; IV — از جای وز
[15] Б — перевод бб. 2327—2329 отсутствует.

که خواهد ازین دشمنان کین خویش[1]   کند تازه در کشور آیین خویش[2]
همی شد پس پشت او پیلسم[3]   دو دیده پر از خون و دل پر ز غم
سیاوش بدو گفت پدرود باش   زمین تار و تو جاودان[4] پود باش
درودی ز من سوی پیران رسان   بگویش که گیتی دگر شد بسان
به پیران نه زین گونه بودم امید   همی[5] پند او باد بُد[6] من چو بید[7]
مرا گفته بود او که با صد هزار[8]   زره‌دار و برگستوان‌ور[9] سوار
چو برگرددت روز یار تو ام   بگاهِ چرا مرغزار تو ام
کنون پیش گرسیوز اندر دوان[10]   پیاده چنین خوار و تیره روان[11]
نه بینم همی[12] یار با خود[13] کسی   که بخروشدی زار بر من بسی
چو از شهر وز لشکر اندر گذشت   کشانش ببردند بر سوی دشت[14]
ز گرسیوز آن خنجر آبگون   گروی زره بستد از بهر خون[15]
بیفگند پیل ژیان را بخاک   نه شرم آمدش زان سپهبد نه باک[16]
یکی تشت بنهاد[17] زرّین برش[18]   جدا کرد زان سرو سیمین سرش[19]
بجایی که فرموده بد تشت خون   گروی زره برد و کردش نگون[20]

---

1 I, IV — من   2 I, IV — من и доб. б.:

جهان سر بسر زیر پای آورد * هنرهای مردی بجای آورد

3 Б — أخو بیران   4 I, IV — در میان   5 I, IV, VI — همه   6 I, IV — بباد شد; VI — یاد شد

7 Б — первое мисра передано: اقر بیران عنی السلام, далее же слова Сийāвуша переданы так:

مرا گفتا بودی که او شهریار — و قل له ما ما کان ظنی بک أن تخفر الذمام   8 VI —   9 IV — وز برگستوان; VI — برگستوان‌بر   10 VI — زمان   11 VI — خسته‌روان   12 IV — نمی بینم (против метра, вероятно, следует نمی بینمی).   13 I, IV — من   14 I, IV — بر پهن دشت; VI — هر دو بدشت; T — بسته بدشت   15 I, IV, VI — доб. б.:

پیاده همی برد مویش کشان * چو آمد بدان جایگاه نشان

T — доб. этот же б. и еще 2 бб.   16 VI — سپهدار خاک (!)   17 VI — доб. و   18 I — گروی

19 VI — برش; I и T — به بپیچید چون گوسفندانش روی; I, IV и T — доб. б.:

جدا کرد ازان سرو سیمین سرش * همی رفت در طشت خون از برش

20 VI — б. 2342 стоит после б. 2344; T — порядок бб.: 2342, 2345, 2346, 2343, 2344, 2347; I, IV — доб. бб.:

فرو ریخت خون سر پر بها * به شخّی که هرگز نروید گیا

یکی باد با تیره گردی سیاه * برآمد بپوشید[1] خورشید و ماه
همی[2] یکدگررا ندیدند روی * گرفتند نفرین همه[3] بر گروی

۱۱

چو از سرو بن دور گشت آفتاب * سر شهریار اندر آمد بخواب
چه خوابی[4] که چندین زمان برگذشت[5] * نه جنبید و بیدار هرگز نگشت
چو از شاه شد گاه و میدان تهی[6] * مه خورشید بادا مه[7] سرو سهی[8]
چپ و راست هر سو[9] بتابم[10] همی * سر و پای[11] گیتی نیابم همی[12]
یکی بد کند نیک پیش آیدش * جهان بنده و بخت خویش آیدش
یکی جز بنیکی جهان[13] نسپرد * همی از نژندی[14] فرو پژمرد
مدار ایچ تیمار با او[15] بهم * بگیتی مکن[16] جان و دلرا[17] دژم[18]
ز خان[19] سیاوش بر آمد خروش * جهانی ز گرسیوز آمد بجوش
ز سر ماه‌رویان گسسته کمند * خراشیده روی و بمانده نژند[20]
همه بندگان موی کردند باز * فرنگیس مشکین کمند دراز[21]

بساعت گیاهی برآمد ز خون * بدانجا که آن طشت کردش نگون
گیارا دهم من کنونت نشان * که خوانی همی فرّ [خون — IV] سیاوشان
بسی فایده خلق را هست ازوی * که هست اصلش از خون آن ماه‌روی

Т — доб. вар. 2 и 3 бб.; Б — перевод этих бб., добавляя к нему пояснения, дает: قال صاحب الکتاب و إنهم لما سکبوا دمه نبت منه النبت المعروف الذی یسمیه العجم بخون سیاوشان و هو الذی یسمی فی بلاد العرب دم الأخوین و هو الی الآن یجلب الی اطراف البلاد من ذلک المکان

[1] I, IV — سیه کرد; VI — که پوشید [2] I, IV, VI — کسی [3] VI — نفرین بد [4] IV — خواهی [5] IV — درگذشت [6] I, IV — تخت شاهی تهی; VI — تخت و میدان تهی [7] VI — نه خورشید با او نه [8] I, IV — порядок бб.: 2346, 2343, 2346 (дважды). [9] VI — دو [10] IV — بیابم [11] I — سراپای; IV — سر از پا (описка). [12] IV — نتابم همی [13] VI — زمین [14] VI — هم از ژندی [15] I, IV — ایچ تیمار با جان; VI — آنچه تیمار با جان [16] I, IV — بگیتی مده; VI — بغمها مکن [17] VI — جاودان دل [18] I, IV — بغم; I, IV и Т — доб. б.:

یکی دان ازو هرچه زاید همی * که جاوید با تو نپاید همی

[19] I, IV — خون; VI — خوان; Т — کاخ [20] IV — نمانده پرند; I, IV, VI — б. 2353 стоит после б. 2356. [21] I, IV — доб. б. (IV — вариант второго мисра: ببرّید آن ماه وز بن بکند):

بريد و ميانرا بگيسو[1] ببست   بفندق گل ارغوانرا[2] بخست
بآواز بر جان افراسياب   همی کرد نفرين و می[3] ريخت آب
خروشش بگوش سپهبد رسيد   چو آن ناله و زار[4] نفرين شنيد
بگرسيوز بدنشان شاه گفت   که اورا بکوی آوريد[5] از نهفت
ز پرده بدرگه بريدش کشان[6]   بر[7] روزبانان[8] مردم‌کشان[9]
بدان تا بگيرند موی سرش   بدرّند بر بر[10] همه چادرش
زنندش همی[11] چوب تا تخم کين   بريزد برين[12] بوم توران زمين
نخواهم ز بيخ[13] سياوش درخت   نه شاخ و نه برگ و نه تاج و نه تخت[14]
همه نامداران آن[15] انجمن   گرفتند نفرين برو[16] تن بتن
که از شاه و دستور وز لشکری   ازين گونه نشنيد کس داوری
بيامد پر از خون دو رخ پيلسم   روان[17] پر ز داغ و رخان[18] پر ز نم[19]
بنزديك لهاك[20] و فرشيد ورد   سراسر[21] سخنها همه ياد کرد[22]
که دوزخ به از بوم[23] افراسياب   نبايد بدين[24] کشور آرام و خواب
بتازيم و نزديك پيران شويم   بتيمار و درد اسيران شويم
سه اسپ گرانمايه کردند زين   همی بر نوشتند گيتی[25] زمين
بپيران رسيدند هر سه سوار   رخان پر ز خون همچو ابر بهار[26]
برو بر شمردند يکسر سخن   که بخت[27] از بديها چه افگند بن[28]

دو زلفين مشکين چو دو کمند * ببرّيد از ماه و سرو بلند

[1] I, IV — ميان را هر دو گيسو; VI — بکند و بيکسو ميانرا [2] Л — بفندق گل و ارغوانرا; VI — بناخن گل ارغوانرا; IV — بناخن گل و ارغوانرا; I — به نرگس گل ارغوانرا [3] IV, VI — همی [4] I, IV, VI — نالهٔ زار و [5] I — بکوی آورند; IV, VI — اين را بکوی آوريد [6] I, IV — برندش کشان; VI — به برديدشان [7] VI — بدو [8] I, IV, VI — доб. و [9] IV — گردنکشان [10] I, IV — سر; VI — تن [11] VI — همه; T — بسی [12] VI — برو [13] VI — ز تخم [14] I, IV — نه برگ و نه بار و نه تاج و نه تخت [15] I, IV — شدند [16] VI — همه [17] VI — رخان [18] VI — روان [19] I, VI — غم [20] IV — کهال; VI — کهاک [21] I, IV, VI — بيامد [22] Б — فمشی بيلسم الی اخويه لهاک و فرشيذ و قال [23] I, IV — تخت [24] I, IV — برين; VI — نشايد که يابد درين [25] VI — تو گفتی همه بر نوشتند [26] I, IV, VI — ز خون و روان پر ز خار [27] I, IV — شاه [28] Б — бб. 2371—2378: واخبروه بما جری علی سياوخش; T — бб. 2372—2378 оп.

یکی زاریی خاست[1] کاندر جهان ❊ نه بیند کسی از کهان و مهان[2]
سیاوش را دست بسته چو سنگ ❊ فگندند در گردنش[3] پالهنگ
بدشتش کشیدند[4] پر[5] آب روی ❊ پیاده دوان در بپیشش[6] گروی
تن پیلوارش بران گرم خاک[7] ❊ فگندند و از کس نکردند باک[8]
یکی تشت بنهاد پیشش[9] گروی ❊ به پیچید چون گوسفندانش روی[10]
برید آن سر شاهوارش[11] ز تن ❊ فگندش[12] چو سرو سهی بر[13] چمن
همه شهر پر[14] زاری و ناله گشت ❊ بچشم اندرون آب چون ژاله گشت[15]
چو پیران بگفتار بنهاد گوش ❊ ز تخت اندر افتاد و زو رفت هوش
همی جامه‌را بر[16] برش کرد چاک ❊ همی کند موی[17] و همی ریخت خاک[18]
بدو پیلسم گفت[19] بشتاب زود ❊ که دردی بدین درد و سختی فزود[20]
فرنگیس را نیز خواهند کشت ❊ مکن هیچ گونه برین کار پشت[21]

---

[1] I, IV, VI — رفت [2] VI — در میان مهان; T — бб. 2372—2378 оп. [3] I, IV, VI — فگنده بگردن درش [4] VI — به پیشش فگندند [5] I — بی; IV — با [6] I, IV — همی شد پیاده به پیش; VI — همی شد به پیش پیاده [7] I, IV — بدان خاک گرم [8] I, IV — شستند رخ را ز شرم; VI — شسته رخ از آب پاک [9] I, IV — زرّین [10] VI — б. оп. [11] I, IV — سر تاج دارش [12] VI — فگنده [13] VI — در [14] I — بوم پر; IV — بوم و بر [15] I, IV, VI — доб. б.:

ستمگاره چوپان بزیر قلو [بمثل گرو—VI] * همانا نبرّد بدانسان گلو

[16] I — همه جامها بر; IV, VI — همه جامها در [17] IV — خست روی [18] VI — ببیخت خاک; T — доб. б. [19] I, IV, VI — بدو گفت روئین که; T — بدو گفت لهّاک; Б — فقال له بیلسم [20] IV и T — برین درد خواهد فزود [21] Ср. варианты бб. 2382—2383 в остальных рук.: I—

ببردند کیس فری‌را ز تخت * تنش بود لرزان بسان درخت
فرنگیس را نیز مردم کشان * ببردندش از تخت بر مو کشان

IV—

فرنگیس را نیز مردم‌کشان * ببردندش از تخت بر مو کشان
ببردند فرنگیس‌را هم ز تخت * تنش بود لرزان بسان درخت

VI и T (вар.) —

فرنگیس‌را گوید از پیش تخت * ببردند لرزان به پیش درخت
بدرگاه بردند گوید کشان * برروزبانان و مردم کشان

Б — و ذلک أنه أمر باخراج فریگیس من خدرها و ضربها حتی تسقط ما فی بطنه

بدرگاه بردند مویش کشان — بر روزبانان مردم کشان
جهانی بدو کرده دیده پر آب — ز کردار بدگوهر افراسیاب[1]
که این هول کاریست با درد و بیم — که اکنون فرنگیس را بر دو نیم
زنند و شود پادشاهی تباه — مر اورا نخوانند کسی نیز شاه
ز آخر بیاورد[2] پس پهلوان — ده اسپ سوار آزموده جوان[3]
خود و گرد رویین و فرشیدورد — بر آورد زان راه[4] ناگاه گرد
بدو روز و دو شب بدرگه رسید — در نامور پر جفا پیشه دید
فرنگیس را دید چون بیهشان — گرفته ورا روزبانان کشان[5]
بچنگال هر یك یکی تیغ تیز — ز درگاه برخواسته رستخیز[6]
همانگاه پیران بیامد چو باد — کسی کش خرد بود گشتند[7] شاد
چو چشم گرامی بپیران رسید — شد از خون[8] دیده رخش ناپدید
بدو گفت با من چه بد ساختی — چرا خیره بر آتش[9] انداختی
ز اسپ اندر افتاد پیران بخاك — همه[10] جامهٔ پهلوی کرده[11] چاك
بفرمود تا روزبانان در — زمانی ز فرمان بتابند سر
بیامد دمان پیش افرسیاب — دل از درد[12] خسته دو دیده پر آب
بدو گفت شاها انوشه بدی[13] — روانرا بدیدار[14] توشه بدی[15]

---

[1] I, IV, VI—бб. 2385—2386 интерполированы между бб. 2391 и 2392. [2] I—به بردند; IV—نیاورد [3] I—ز اسپان تازی دو ده را روان; IV—ز اسپان چو ده آزموده گوان; VI—б. оп. [4] VI—درد [5] VI—سخت مردم‌کشان [6] I, IV, VI и T—здесь интерполированы варианты бб. 2385—2386 (см.):

همه دل پر از درد و دیده پر آب * ز کردار بدگوهر افراسیاب
که این [با—VI] هول کاریست باترس و بیم * فرنگیس را ابرزدن[بریدن فرنگیس را—VI]بر دو نیم
ز تندی شود پادشاهی تباه * مر اورا نخوانند کسی نیز شاه

IV — доб. ещё б.:

بگفتند هر کس همی با دگر * زن و مرد و کودک بدرگاه بر

[7] I, VI—بد دلش گشت; IV—بود دلش گشت [8] I, IV—آب [9] I, VI—چرا زنده‌ام باتش; IV—که زندم در این آتش [10] I, IV—بتن [11] I, IV, VI—کرد [12] VI—доб. و [13] IV—جهانت بکام; VI—انوشه بزی [14] I—جهانرا تو جاوید [15] VI—بزی; IV—ترا جاودان عمر بادا تمام; T—همیشه ز تو دور دست بدی

چه آمد ز بد بر تو[1] ای نیکخوی   که آوردت[2] این روز بد[3] آرزوی
چرا بر دلت چیره[4] شد رای[5] دیو   ببرد از رخت شرم[6] گیهان خدیو
بکشتی سیاوش را بی‌گناه   بخاك اندر انداختی نام و جاه
بایران رسد زین بدی آگهی   که شد خشك پالیز سرو سهی[7]
بسا تاجداران ایران زمین[8]   که با لشکر آیند پر درد و کین[9]
جهان آرمیده ز دست بدی   شده آشکارا ره ایزدی
فریبنده[10] دیوی ز دوزخ بجست   بیامد دل شاه ترکان بخست[11]
بران[12] اهرمن نیز نفرین سزد[13]   که پیچد روانت[14] سوی راه بد[13]
پشیمان شوی زین بروز دراز[15]   بپیچی زمانی[16] بگُرم و گداز[17]
ندانم[18] که این گفتن بد[19] ز کیست   و زین آفریننده را[20] رای چیست
چو دیوانه از جای برخاستی   چنین خیره بد را بیاراستی[21]
کنون زو گذشتی بفرزند خویش   رسیدی به بیچاره[22] پیوند خویش[23]
نجوید همانا[24] فرنگیس بخت[25]   نه اورنگ شاهی نه تاج و نه تخت
بفرزند[26] با کودکی در نهان   درفشی مکن خویشتن در جهان[27]
که تا زندهٔ بر تو نفرین بود   پس از[28] زندگی دوزخ آیین بود
اگر شاه روشن کند جان من   فرستد ورا سوی ایوان من[29]

[1] VI — بروی تو [2] VI — چه آورد [3] I — از اختر این; IV — اختر این; VI — این کار و این [4] Л, IV — خیره [5] I, IV, VI — خیره [6] I, IV — دلت ترس; VI — دلت راه [7] I, IV, VI — بگریند بر تخت شاهنشهی [8] VI — کز ایران زمین [9] I, IV — آیند ایدر بکین; VI — آمد پر از درد و کین [10] VI — فروزنده [11] I, IV — دل شاه ازین سان بخست; VI — دل شاه توران بخست [12] Л — بدان [13] I, IV — بود [14] I, VI — پیچید رایت; IV — پیچید راهت [15] VI — خود براه دراز [16] I, IV, VI — نشینی نهانی [17] IV — بروز دراز [18] I, IV — بدانی [19] VI — ممن (неразобранное слово). [20] Л — را оп. [21] VI — б. оп. [22] I, IV — به تیمار و; VI — به پیمان و [23] I, IV — б. стоит после б. 2408; Б — сокращает бб. 2402—2409 так: و طفق يعنفه و يوبخه حتى انتهى الى الحديث فریکیس; дальнейшие слова Пӣрāна (бб. 2410—2416): و قال إن كان غرض الملك فى قتلها ألا يظهر منها ولد ينسب الى سياوخش فانى أحملها الى منزلى فاذا وضعت حملت اليك ما وضعت فترى فيه رأيك [24] VI — همانا نخواهد [25] I, IV — نجوید فرنگیس برگشته بخت [26] VI — مفرمای [27] IV — نهان [28] VI — پس [29] VI — مر اورا سوی خان من

گر ایدونک اندیشه زین کودک است / همانا که این درد و رنج[1] اندک است
بمان تا جدا گردد از کالبد / بپیش تو آرم بدو ساز بد
بدو گفت زینسان که گفتی[2] بساز / مرا کردی از خون او بی نیاز[3]
سپهدار پیران بدان شاد شد[4] / از اندیشه و درد آزاد شد[5]
بیامد بدرگاه و اورا ببرد / بسی نیز بر[6] روزبانان شمرد[7]
بی آزار بردش بسوی ختن / خروشان همه[8] درگه و انجمن
چو آمد بایوان بگلشهر[9] گفت / که این خوب رخ را بباید نهفت
تو بر[10] پیش این نامور زینهار / بباش و بدارش[11] پرستاروار
برین نیز بگذشت یک چند روز / گران شد فرنگیس گیتی فروز[12]

۱۲

شبی قیرگون ماه پنهان شده / بخواب اندرون مرغ و دام و[13] دده
چنان دید سالار پیران[14] بخواب / که شمعی بر افروختی ز[15] آفتاب
سیاوش بر شمع[16] تیغی بدست / بآواز گفتی نشاید[17] نشست
[کزین[18] خواب نوشین سر آزاد کن[19] / ز فرجام گیتی یکی یاد کن[20]]
که روز نوآیین و جشنی[21] نوست / شب سور آزاده[22] کیخسروست
سپهبد بلرزید در[23] خواب خوش / بجنبید گلشهر خورشیدفش
بدو گفت پیران که برخیز و رو / خرامنده[24] پیش[25] فرنگیس شو

[1] I—رنج و درد; VI—رنج و آن [2] I—ازانسان که دانی; IV—ازینسان که سازی [3] Б—فوهبها أفراسیاب [4] I, IV—ازان شاد گشت; VI—ازو شاد شد [5] I, IV—روانش از اندیشه آزاد گشت; Б — перевод б. отсутствует. [6] VI—با [7] I, IV—بپران [I—بر] روزبانان بسی بر شمرد [8] I—خروشا همی [9] VI—بایوان گلشهر [10] VI—در [11] I, IV—بپای ایستاده [12] I—فرنگیس را دل بسوز [13] IV—جمله; VI—پیل و [14] IV, VI—توران [15] IV—ز оп.; VI—از برافروخت [16] Б—عندها [17] I—نباید [18] I, IV—ازین [19] I—یکی یاد کن [20] I—سر آزاد کن и обратный порядок мисра; VI—б. оп. [21] I, IV, VI—جشن [22] I, IV, VI—شب زادن شاه; ср. Б—فهذا العید المبارک قد حضر و اللیلة لیلة ضیافة کیخسرو [23] Л, I—بر [24] Так в VI; Л, I, IV и T—خردمند; ср. Б: قومی و ادخلی علی فری کیس و انظری [25] I, IV—نزد

سیاوش را دیدم اکنون[1] بخواب ... درخشان تر از بر[2] سپهر آفتاب
که گفتی مرا چند خسپی مپای[3] ... بجشن جهانجوی[4] کیخسرو آی
همی رفت گلشهر تا پیش ماه[5] ... جدا گشته[6] بود از بر ماه شاه
بدید و بشادی سبک باز گشت ... همانگاه گیتی پر آواز گشت
بیامد بشادی بپیران[7] بگفت ... که اینت[8] بآیین[9] خور و ماه[10] جفت
یکی اندر آی و[11] شگفتی ببین ... بزرگی و رای جهان آفرین
تو[12] گویی نشاید مگر تاج را ... و گر[13] جوشن و ترگ[14] و تاراج را
سپهبد بیامد بر شهریار[15] ... بسی آفرین کرد و بردش نثار
بران برز و بالا و آن شاخ و یال ... تو گویی برو بر[16] گذشتست سال
ز بهر سیاوش دو دیده پر آب ... همی کرد نفرین بر[17] افراسیاب
چنین گفت با نامدار[18] انجمن ... که گر بگسلد زین سخن جان من[19]
نمانم که یازد بدین[20] شاه چنگ ... مرا گر سپارد بچنگ نهنگ
بدانگه که بنمود خورشید چهر[21] ... بخواب اندر آمد سر تیره مهر[22]
چو بیدار شد پهلوان سپاه ... دمان[23] اندر آمد بنزدیك شاه[24]
همی[25] ماند[26] تا جای پردخت شد ... بنزدیك آن نامور تخت شد
بدو گفت خورشیدفش مهترا ... جهاندار و[27] بیدار و[27] افسونگرا
بدر بر[28] یکی بنده بفزود دوش[29] ... تو[30] گفتی ورا مایه دادست هوش[31]
نماند ز خوبی جز از تو[32] بکس ... تو گویی که بر گاه شاهست و بس[33]

---

[1] I, IV, VI— امشب; T— این دم [2] I— چون; IV— درفشان ازو چون بر; درفشان و چون بر [3] IV— بپای; VI— بجای [4] I, IV, VI— جهاندار [5] I, IV— نزدیک ماه; بشد گلشهر نزدیک ماه [6] VI— کرده [7] VI— و پیران [8] VI— اینک [9] I— نوآیین [10] Л— و оп. [11] I, VI— اندر; T— گرز [12] VI— که [13] VI— و یا [14] I, IV— خود; T— گرز; IV— آی این; ایدر آی این [15] I, IV, VI— بر کردگار [16] I— بدو بر; IV, VI— تو گفتی برو بر [17] Л— به; [18] I, IV, VI— نامور [19] VI— که گر زین سپس بگسلد جان ز من [20] IV, VI— علی; Б— دوان [21] I, IV, VI— تیغ [22] I— تیغ میغ; IV— تیغ و میغ; VI— تیره میغ [23] I, IV— دوان; برین [24] VI— بیامد دمان تا به نزدیک شاه [25] I— همو [26] Л, I, IV и T— بود [27] VI— و оп. [28] VI— بد [29] VI— پیش [30] IV— که [31] VI— مایه دارست هوش [32] I, IV, VI— بخوبی بجز; T— ز خوبی بگیتی; تو [33] T— بگهواره ماهست و بس

اگر تور را روز باز آمدی　　بدیدار[1] چهرش نیاز آمدی
فریدون گردست[2] گویی بجای　　بفرّ[3] و بچهر و بدست[4] و بپای[5]
بر ایوان[6] چنو کس نبیند نگار[7]　　بدو[8] تازه شد فرّهٔ[9] شهریار
از اندیشهٔ بد[10] بپرداز دل　　برافراز[11] تاج و بر افراز دل
چنان کرد روشن جهان‌آفرین　　کزو دور شد جنگ و بیداد و کین
روانش ز خون سیاوش بدرد　　بر آورد بر لب یکی باد سرد
پشیمان بشد زان کجا[12] کرده بود　　بگفتار بیهوده آزرده بود[13]
بدو گفت من زین نوآمد بسی　　سخنها شنیدستم از هر کسی
پر آشوب جنگست زو[14] روزگار　　همه یاد دارم ز آموزگار
که از تخمهٔ تور وز کیقباد　　یکی شاه سر بر زند[15] با نژاد[16]
جهانرا بمهر وی آید[17] نیاز　　همه شهر توران[18] برندش نماز
کنون بودنی هرچ بایست بود　　ندارد غم و رنج[19] و اندیشه سود[20]
مداریدش اندر[21] میان گروه　　بنزد شبانان فرستش بکوه
بدان تا نداند که من خود کیم　　بدیشان[22] سپرده ز بهر چیم
نیاموزد از کس خرد گر[23] نژاد　　ز کار گذشته نیایدش[24] یاد
بگفت آنچ یاد آمدش زین سخن　　همه[25] نو شمرد این سرای کهن[26]
چه سازی که[27] چاره بدست[28] تو نیست　　درازست در کام و شست تو[29] نیست

---

[1] IV—доб. و [2] VI— اگر دست [3] VI— بدست [4] VI— بفرّ [5] I, IV—б. стоит после б. 2451. [6] I, IV, VI— بایوان [7] IV— بکار [8] VI— برو [9] VI— چهره [10] VI— دل [11] I, IV, VI и T— بپیروز [12] I, IV— پشیمان شد از بد که خود; VI— پشیمان ازان بد که خورد [13] I, IV, VI— دم از شهر توران برآورده بود [14] I, IV— ازو پر آشوب گردد; VI— پر آشوب و جنگ است از [15] I, IV, VI— برکشد [16] I, IV—доб. здесь б. 2464 текста:
بگفت این و یاد آمدش آن سخن * همی نو شمرد این سرای کهن
[17] I, IV, VI — آمد [18] I, IV — همه شهر ایران; T— بایران و توران [19] VI — درد [20] IV — б. оп. [21] VI — مدار ایدرش در [22] I, IV — بدین سان [23] I, IV — نیاموزدش کس خرد با; VI — نیاموزدش خود خرد با [24] I, IV, VI — نیایدش ازان کار و کردار [25] VI — همی [26] I, IV — б. оп., интерполирован между бб. 2458 и 2459 текста. [27] I, IV— چو [28] IV— بنزد [29] I, IV — و ماه اور مزد تو; VI — و اورا ز مرد تو; T — و در دام و شست تو

گر ایدونك بد بینی از روزگار   بنیکی همو باشد آموزگار[1]

بیامد بدر[2] پهلوان شادمان   بدل بر همه نیك بودش گمان[3]
جهان‌آفرین را نیایش گرفت   بشاه جهان[4] بر ستایش گرفت
پر اندیشه بد تا بایوان[5] رسید   کزان رنج و مهرش چه[6] آید پدید
شبانان کوه قلارا[7] بخواند   و زان خرد چندی سخنها براند[8]
که این را بدارید چون جان پاك   نباید که بیند ورا باد[9] و خاك
نباید که تنگ آیدش[10] روزگار   اگر دیده و دل کند خواستار
شبانرا ببخشید بسیار چیز   یکی دایه با او فرستاد نیز
بریشان سپرد آن دل و دیده را   جهانجوی گرد پسندیده را[11]
بدین[12] نیز بگذشت گردان[13] سپهر   بخسرو بر از مهر بخشود چهر[14]
چو شد هفت‌ساله گو سرفراز   هنر با نژادش همی گفت راز
ز چوبی کمان کرد وز روده[15] زه   ز هر سو بر افگند زه را گره
ابی پرّ[16] و پیکان یکی تیر کرد   بدشت اندر[17] آهنگ نخچیر کرد
چو ده‌ساله شد گشت گردی سترگ[18]   بزخم گراز آمد و خرس و گرگ[19]
و زانجایگه شد بشیر[20] و پلنگ   هم آن[21] چوب خمّیده بد ساز جنگ

---

[1] IV — б. оп. [2] VI — برآمد بزین; Б — فخرج [3] I — همه نیک بودش زمان را گمان; IV — همه نیک بودش گمان و دمان; VI — همه نیک بودش زمان توان; هـمـه [4] I, IV — زمین [5] I, IV, VI — تا بدرگه [6] I — کت ابر ز رنجش چه (так!); IV — که با برز رنجش چه; VI — که تا برز رنجش کی [7] Л, VI — قلانرا; I — کلان را; T — قلورا [8] T — доб. здесь б. 2474 текста:
بدیشان سپرد آن دل و دیده را * چنان نیک پور پسندیده را
ср. Б — ثمّ استدعی رعاة کانوا یرعون النعم فی جبل هناک و سلم الصبی الیهم [9] I, IV, VI — آب [10] VI — تنگش بود [11] I, IV, VI — б. оп.; T — б. стоит после б. 2471, здесь вариант б.:
نهادند انگشت بر چشم و سر * به بردند بر کوه آن تاجور
Б — فتسلموه [12] I, IV, VI — برین [13] I, IV, VI — چندی [14] I, IV, VI — باواز ازین راز [I — کار; IV — مهر] بگشاد چهر [15] Л — رود [16] I — ابی تر (!). [17] I, IV — آمد [18] IV — آن جوان سترگ; VI — گشت گرد دلیر [19] I, IV — بخمش [IV — بجنگ] گراز آمد و زخم گرگ; VI — بخرس و گراز آمد و زخم شیر [20] VI — بگرگ [21] I, IV, VI — هم از

چنین تا برآمد برین[1] روزگار * بیامد[2] بفرمان آموزگار[3]
شبان[4] اندر آمد ز کوه و ز دشت * بنالید و نزدیک پیران گذشت
که من زین سرافراز شیر یله * سوی پهلوان آمدم با گله
همی کرد نخچیر[5] آهو نخست[6] * بر[7] شیر و جنگ پلنگان نجست[8]
کنون نزد او جنگ شیر دمان * همانست و[9] نخچیر آهو همان
نباید که آید برو بر گزند * بیاویزدم پهلوان بلند[10]
چو بشنید پیران بخندید و گفت * نماند نژاد و هنر در نهفت
نشست از بر بارهٔ دستکش[11] * بیامد بر خسرو شیرفش[12]
بفرمود تا پیش او شد بمهر[13] * نگه کرد پیران بران فرّ و چهر[14]
ببر درگرفتش زمانی[15] دراز * همی گفت با داور پاک راز
بدو گفت کیخسرو پاکدین[16] * بتو باد رخشنده توران[17] زمین
ازیرا کسی کت نداند[18] همی[19] * جز از[20] مهربانت نخواند[21] همی[22]

---

[1] VI — خم [2] VI — برآمد [3] I, IV, VI — پروردگار [4] I — شباه, другой рукой вписан ن
[5] IV — доб. و [6] VI — درست [7] I, IV — ره [8] IV — بجست [9] VI — و здесь оп., стоит после نخچیر [10] I, IV — بتو ناگه مرا آوری زیر بند; VI — من آویزم ای پهلوان بلند [11] VI — شیرفش [12] I, IV — شاه خورشیدفش; VI — شیر خورشیدوش [13] I, IV, VI — جوان [14] I, IV — پیران بدان پهلوان; VI — بالای او پهلوان; Б — فنظر بیران فی وجهه فرقّ له; I, IV, VI — доб. бб.:

برافگنده سالار بر شیر [VI — در پیش] باد * بیامد جوان دست او بوسه داد
نگه کرد پیران بدان فرّ و چهر * رخش گشت پر آب و دل پر ز مهر

T — б. заменен тремя:

هم انگه برآمد بر او جوان * نگه کرد بالای او پهلوان
روان گشت شهزاده مانند باد * بیامد دوان دست او بوسه داد
چو پیران بدید آنچنان فرّ و چهر * رخش گشت پر آب و دل پر ز مهر

ср. Б — فأتوه به فلما وقعت عینه علی پیران بادر و قبل یده [15] VI — زمان [16] I — خسرو که ای سرافراز; IV — خسرو که ای پاک دین; VI — ای مهتر پاک دین [17] I, IV — روی [18] IV — بخواند [19] VI — از ایران کسی کت برآمد همی [20] I, IV, VI — بجز [21] VI — نداند
[22] IV — доб. б.:

بدو گفت خسرو که ای سرفراز * بندیدار من چون کت آمد نیاز

شبان‌زادهٔ را چنین در کنار[1] — بگیری و از کس[2] نیایدت عار
خردمندرا دل برو بر بسوخت — بکردار آتش رخش بر فروخت
بدو گفت کای یادگار مهان — پسندیده و ناسپرده‌جهان
[که تاج سر شهریاران توی — که گوید که پور شبانان توی[3]]
شبان نیست از گوهر تو کسی[4] — و زین داستان هست با من بسی
ز بهر جوان اسپ و[5] بالای خواست[6] — همان جامهٔ[7] خسروآرای خواست[8]
بایوان[9] خرامید با او بهم — روانش ز بهر[10] سیاوش دژم
همی پروراندش اندر کنار — بدو[11] شادمان گردش روزگار[12]
بدین[13] نیز بگذشت چندی سپهر — بمغز اندرون داشت با[14] شاه مهر

شب[15] تیره هنگام آرام و خواب[16] — کس آمد ز نزدیک افراسیاب[17]
بران تیره‌گی[18] پهلوان‌را بخواند — گذشته سخنها فراوان[19] براند
کز اندیشهٔ بد همه شب دلم — بپیچید وز غم همی بگسلم[20]
ازین کودکی کز سیاوش رسید — تو گفتی[21] مرا روز شد ناپدید
نبیره فریدون شبان پرورد — ز رای و خرد[22] این کی اندر خورد
ازو[23] گر نوشته بمن بر[24] بدیست[25] — نشاید گذشتن که آن ایزدیست[26]
چو کار گذشته نیارد بیاد — زید[27] شاد و ما نیز باشیم شاد

---

[1] IV — بر کنار [2] I — نداری همی و; IV — نوازی همی خود; VI — نوازی و از من
[3] I, IV, VI и T — б. оп. [4] IV — بسی (без рифмы). [5] I, VI и T — و оп. [6] VI — اسپ ره‌دار
الی ایوانه; Б — بخانه [9] VI — همه جامهٔ خسروی کرد راست [8] IV — مایه [7] VI — خاست
[10] I, IV — مهر [11] VI — ازو [12] I — شادمان بود و به‌روزگار; I, IV, VI и T — доб. б.:
ازو دور بد [VI — شد] خورد و آرام و خواب * بدان خردی [VI — کودک] از بیم افراسیاب
[13] IV — بدو; VI — برین [14] I, IV — از [15] I — شبی [16] VI — خفته بهنگام خواب [17] I, IV — обратный порядок мисра. [18] I, IV — شه نامور; VI — بدان تیره‌گی [19] I, IV — سخنها برو بر; VI — فراوان سخنها [20] IV — به پیچد همی دل ز غم بگسلم; Б — слова Афрāсийāба передает сокращенно, перевод бб.2504, 2505 и 2507 отсутствует. [21] I, IV, VI — گویی [22] VI — راه خرد; I, IV — رای بلند [23] IV — ازین [24] VI — گر [25] I, VI — بدست [26] I — نگردد به پرهیز که از ایزدست; IV — نه پیچد بپرهیز و کار ایزدست; VI — نگردد به پرهیز کان ایزدیست [27] Л — زدد; I — زبد; T — بود

و گر هیچ[1] خوی بد آرد پدید[2] * بسان پدر سر بباید برید[3]
بدو گفت پیران که ای شهریار * ترا خود نباید کس آموزگار
یکی کودکی خرد[4] چون بیهشان[5] * ز کار گذشته چه دارد نشان[6]
تو خود این[7] میندیش و بد را[8] مکوش * چه گفت آن خردمند بسیار هوش
که پروردگار از پدر برترست[9] * اگر زاده را مهر با[10] مادرست[11]
نخستین به پیمان مرا شاد کن * ز سوگند شاهان یکی یاد کن
فریدون بداد و بتخت[12] و کلاه * همی داشتی راستی را نگاه[13]
ز پیران چو بشنید افراسیاب * سر مرد جنگی[14] درآمد[15] ز خواب
یکی سخت سوگند شاهانه خورد[16] * بروز سپید و شب لاژورد
بدادار کو این[17] جهان آفرید * سپهر و دد و دام و جان[18] آفرید

---

[1] I — و گر زانک; IV — و گر زانکه [2] IV — ندارد پدید; VI — وگر زو بد آید همانا پدید
[3] Ср. перевод Б — ومهما صدر منه ما نکره قتلناه و استرحنا منه [4] IV, VI — کودک خرد
[5] VI — بی نشان [6] Б — доб.: وکأنه شبه المجنون; ср. T — доб. бб.:

کسی را که در کُه شبان پرورد * چو دام و ددست او چه داند خرد
شنیدم ز دارنده این نیز دوش * که شد آن پریچهره بی رای و هوش
بچهر و ببالاست با برز و فرّ * خرد نیستش در سر تاجور

Б — далее слова Пӣрāна и ответ Афрāсийāба (бб. 2512—2521) оп., содержание их передано так:

فأمر باحضاره فامتنع بیران ثم استحلفه علی ألا یصیبه بمکروه فحلف له علی ذلک

[7] IV — تو خود زین; VI — تو این خود [8] I, IV — زین سان [9] IV — بدترست [10] I — که آزاده را مهربان; IV — که آزاده را مهر با; VI — اگر زاده را مهر بر; T — اگر زاده را مهر با
[11] T — доб. б.:

اگر شاه فرمان دهد در زمان * بیارم برش آن ستوده جوان

[12] I, IV — با فرّ و تخت; VI — با تاج و تخت [13] I, IV — تخت و اورند نگاه; I, T — доб. бб.:

همان تور کش تخت و اورنگ بود * بدادار گیهانش سوگند بود
نیا زادشم هم بدیهیم و زور * بدادار بهرام و کیوان و هور

IV, VI—доб. те же бб. с вариантами первого мисра второго б.: نیا زرد اورا بدیهیم و زور (IV) и همان شاه جم را بدیهیم و زور (VI). [14] I — سنگی [15] IV, VI — برآمد [16] I, IV — شاهان بخورد [17] VI — بدان دادگر کو [18] I, IV — زمین و زمان و مکان; VI — سپهر و مه و مهر وجان

که ناید بدین کودک از من ستم | نه هرگز برو بر زنم تیز[1] دم
زمین را ببوسید پیران و گفت | که ای دادگر شاه بی یار و جفت[2]
برین بند و سوگند تو ایمنم | کنون یافت آرام جان و تنم[3]
و زانجا بر خسرو آمد دمان[4] | رخی ارغوان و دلی[5] شادمان
بدو گفت کز دل خرد دور کن | چو رزم[6] آورد پاسخش سور کن
مرو پیش او جز به دیوانگی[7] | مگردان زبان جز به بیگانگی[8]
مگرد ایچ گونه بگرد خرد | یکی امروز بر تو مگر بگذرد
بسر بر نهادش کلاه کیان | ببستش کیانی کمر بر میان[9]
یکی بارهٔ گام‌زن خواست نغز | برو[10] بر نشست آن گو پاک‌مغز
بیامد بدرگاه افراسیاب | جهانی برو دیده کرده پر آب
روارو[11] برآمد که بگشای راه[12] | که آمد نوآیین یکی پیشگاه[13]
همی رفت پیش اندرون[14] شاه گرد | سپهدار پیران ورا پیش برد
بیامد بنزدیک افراسیاب | نیا را رخ از شرم او شد پر آب[15]
بران خسروی[16] یال و آن چنگ او[17] | بدان شاخ و آن فرّ[18] و اورنگ او
زمانی[19] نگه کرد و نیکو بدید[20] | همی گشت رنگ رخش ناپدید
تن پهلوان گشت لرزان چو بید | ز جان جوان پاک بگسست امید[21]

---

1 IV — باد و 2 I, IV — доб. бб.:

بروی زمین بر چو تو شاه نیست * بخوبی رخت بر فلک ماه نیست
به نیکی خرد رهنمای تو باد * زمین و زمان خاک پای تو باد

T — доб. второй б. 3 I, IV, VI, T — б. оп. 4 I, IV — به نزدیک کیخسرو آمد دمان; VI — به نزدیک کیخسرو آمد دوان 5 I, IV, VI — برخ ارغوان و بدل 6 VI — جنگ 7 IV, VI и T — بیگانگی 8 I, IV, VI и T — دیوانگی 9 Б — бб. 2526—2531 переданы одной фразой: ثم خرج به حتی قدم علی أفراسیاب 10 VI — بران 11 VI — زواره 12 VI — ز درگاه شاه 13 I — گو تاج‌خواه; IV — کی تاج‌خواه; VI — شه نیکوخواه 14 VI — بیامد به پیش اندرون
15 IV — б. оп.; I, IV, VI — доб. б.:

ازان پس نگه کرد و خیره بماند * وفارا بخواند و جفارا براند

ср. Б — فلما رآه تعجب منه 16 VI — خسرو 17 VI — جنگجوی 18 I — بدان رفتن راه 19 VI — ز بالا 20 I, IV, VI — اورا بدید 21 I, IV, VI — ز کیخسرو بدان رفتن و جاه; IV — آمد دلش ناامید

زمانی چنان بود[1] بگشاد چهر — زمانه بدلش اندر آورد[2] مهر
بپرسید کای[3] نورسیده جوان[4] — چه آگاه داری ز کار جهان[5]
بر[6] گوسفندان چه گردی همی — زمین را چگونه سپردی همی[7]
چنین داد پاسخ که نخچیر نیست — مرا خود کمان و پر تیر[8] نیست
بپرسید بازش ز آموزگار — ز نیک و بد و[9] گردش روزگار
بدو[10] گفت جایی که باشد پلنگ — بدرّد دل مردم تیزچنگ[11]
سه دیگر بپرسیدش از مام و باب — ز ایوان[12] و از شهر وز خورد[13] و خواب[14]
چنین داد پاسخ که درّنده شیر — نیارد سگ کارزاری بزیر[15]
بخندید خسرو ز گفتار اوی — سوی پهلوان سپه کرد روی
بدو[16] گفت کین[17] دل ندارد بجای — ز سر پرسمش پاسخ آرد ز پای[18]
نیاید همانا بد و نیک ازوی — نه زینسان بود مردم کینه‌جوی[19]
رو این را[20] بخوبی بمادر سپار — بدست یکی مرد پرهیزگار
گسی کن[21] بسوی سیاوشگرد — مگردان بدآموزرا هیچ گرد

---

[1] I, IV, VI — доб. و [2] VI — اندر افگند [3] I, IV, VI — بدو گفت ای [4] I, IV, VI — شبان; ср. Б — الراعی الجدید [5] I, IV — چه داری خبرها ز روز [IV — بروز] و شبان; VI — چه آگاهی استت بروز و شبان; IV — обратный порядок мисра; ср. Б — کیف ینقضی علیک اللیل و نهار [6] Так в VI и T; Л — بُز و; I, IV — تو با [7] T — بز و میش را چون شمردی همی; Б — б. передан так: ولماذا تدور خلف الغنم؟ [8] I — کمانرا زه و تیر; IV — کمان و زه و تیر; T — کمان دل تیر; VI — دل تیر; ср. Б — перевод мисра: لا نشاب و لا قوس [9] I, IV, VI — بد و نیک و از [10] VI — چنین [11] VI — سگ کارزاری نیاید بجنگ; Б — کان النمر مزق قلب الرجل الجرئ [12] I, IV, VI — از ایران; так в Б, см. прим. 14. [13] VI — و آرام [14] Б — мисра передано так: و عن ایران و توران [15] VI — سگ کارزاری نیاید بزیر; Б — الکلب لا یغلب الأسد; VI — доб. бб.:

بخندید شاه و چو گل برشگفت * بنرمی بکیخسرو آنگاه گفت
دبیری بخواهی تو آموختن * ز دشمن بخواهی تو کین سوختن
بدو گفت در شیر روغن نماند * شبانرا بخواهم من از دشت راند

T — доб. 2 бб. и бб. по VI. [16] I, IV — چنین [17] VI — این [18] VI — آورد پای [19] VI — کینهٔ جنگ‌جوی [20] I, IV — شو اورا; VI — شو این را [21] I, IV — فرستش; Б — سرحهما

ز اسپ و پرستنده[1] و بیش و کم — بده هرچ باید ز گنج[2] و درم[3]
سپهبد برو کرد[4] لختی شتاب — برون بردش[5] از پیش افراسیاب
بایوان خویش آمد افروخته — خرامان و چشم بدی[6] دوخته
همی گفت کز دادگر کردگار[7] — درخت[8] نو آمد جهان‌را ببار
در گنجهای کهن کرد باز[9] — ز هر گونهٔ شاه‌را کرد ساز[10]
ز دینار و دیبا و تیغ[11] و گهر — ز اسب و سلیح و کلاه[12] و کمر
هم از تخت وز[13] بدرهای درم — ز گستردنی‌ها و از[14] بیش و کم[15]
گسی کردشان سوی آن شارستان[16] — کجا جملگی گشته بد[17] خارستان[18]
فرنگیس و کیخسرو آنجا رسید — بسی مردم آمد ز هر سو پدید[19]
بدیده[20] سپردند یک یک[21] زمین — زبان دد و دام پر[22] آفرین
همی گفت هر کس که بودش هنر — سپاس از جهان داور دادگر[23]
کزان[24] بیخ برکنده فرّخ درخت — ازین گونه شاخی بر[25] آورد سخت[26]
ز شاه کیان[27] چشم بد دور باد — روان سیاوش پر از نور باد

---

[1] VI — پرستند [2] Л — و оп.; VI — ز [3] I, IV, VI — обратный порядок мисра; Б — перевод б. отсутствует. [4] I — بدو کرد; VI — بدو گفت [5] I, IV, VI — برون آمد [6] I, IV — خرد [7] I, IV — کای داور کردگار; VI — کای دادگر کردگار [8] I, IV — درختی [9] I, IV, VI — باز کرد [10] I, IV, VI — ساز کرد [11] I, VI — ز دینار و دیبا و درّ; IV — ز دینار وز دیبا و زرّ [12] I, IV — و ز تاج [13] I, VI — و هم [14] Л — وز [15] I, IV, VI — доб. б.:

همه پیش کیخسرو آورد زود * بداد و دهش آفرین بر فزود

[16] I, IV — سوی آنجایگاه; Б — الی مدینة سیاوخش گرد [17] VI — کجا گشته بد پیش آن [18] I, IV — که سازیده بد خسرو نیکخواه; VI — доб. б.:

برفتند هر دو بدانجایگاه * سیاوخش کرده بدان نیکخواه

[19] I, IV — ز هر سو بسی مردم آمد پدید; Б — فاجتمع علیهما الناس и далее (бб. 2557—2560) передает: یبکون علی سیاوخش و یشکرون اللّه تعالی إذ أخرج من تلک الجرثومة الکریمة غصنا نضیرا و جعل خلف ذلک القمر هلالا منیرا [20] T — پذیره [21] I, IV — روی [22] I — زبان همه شهر پر; IV — زبان همه شهر پر ز [23] I, IV — б. оп.; VI —

همی گفت هر یک ابا یکدیگر * که شکر از خداوند پیروزگر

[24] I, IV — که از [25] VI — کزین گونه شاخ نو [26] T — بخت [27] I, IV, VI — جهان

همه خاک آن شارستان شاد[1] شد[2] — گیا بر[3] چمن سرو آزاد شد[2]
ز خاکی که خون سیاوش بخورد — بابر اندر آمد درختی ز گرد[4]
نگاریده بر برگها چهر او[5] — همی بوی مشک آمد از مهر او[6]
بدی مه نشان[7] بهاران بدی — پرستش‌گه[8] سوگواران بدی
چنین است کردار این گنده[9] پیر — ستاند ز[10] فرزند پستان شیر
چو پیوسته شد مهر دل بر جهان — بخاک اندر آرد سرش ناگهان[11]
تو از وی[12] بجز شادمانی مجوی — بباغ جهان برگ انده مبوی
اگر تاج داری و گر دست تنگ[13] — نبینی[14] همی روزگار درنگ
مرنجان روان کین سرای تو نیست — بجز تنگ تابوت جای تو نیست
نهادن چه باید بخوردن نشین — بر امید گنج جهان‌آفرین[15]

چو آمد[16] بنزدیک سر تیغ شست — مده می که از سال شد مرد مست[17]
بجای عنانم عصا داد سال — پراگنده شد مال[18] و برگشت حال

---

¹ I — همی خاک آن بوم و بر شاد; IV — همی خاک آن بوم بر شاد; T — همه خار آن شهر شمشاد ² I, IV, VI и T — گشت; Б — перевод бб. 2561—2570 оп. ³ VI — و; T — در ⁴ I, IV — یکی شیرمرد; VI — یکی سبز گرد; I, IV, VI — доб.:

برآمد درختی از آنجایگاه * ز خون سیاوش فرخنده شاه

⁵ VI — رنگ و بوی ⁶ VI — همی بوی مهر آمد از بوی اوی ⁷ I, IV, VI — بسان ⁸ VI — پرستش گهی ⁹ I, IV, T — چرخ ¹⁰ VI — که پرورد ¹¹ I, IV, VI — اندر آید همی ناگهان; T — доб. б. ¹² I, IV, VI — ازو تو ¹³ I, IV, T — کفش تنگ; VI — عیش تنگ ¹⁴ I, IV, VI — نه بینم ¹⁵ VI — که خواهد تهمتن بتوران زمین; I, IV, T — доб. бб.:

ز گیتی ترا شادمانیست بس * که او هیچ مهری ندارد بکس
یکی را سرش برکشد تا بماه * فراز آورد ناگهش [IV — راستش] زیر چاه
چنین است کردار چرخ برین * گهی این بر آن و گهی آن بر این
ز خون سیاوش گذشتم بکین * به آوردن شه ز توران زمین

Б — доб. (ср. последний б. разночтения по I, IV): هذا منتهی الخبر عن مقتل سیاوخش و ما اتصل به و الآن نشرع فی ذکر نهوض الایرانیة لطلب الثأر و تخلیصهم لکیخسرو عن تلک الدیار و ما یتعلق بذلک إن شاء اللّه تعالی ¹⁶ VI — آید ¹⁷ Б — бб. 2571—2585, содержащие жалобы Фирдоуси на свою старость, отсутствуют. ¹⁸ VI — سال

همان دیده‌بان بر سر کوهسار   نبیند همی لشکر[1] شهریار[2]
کشیدن ز دشمن نداند عنان   مگر[3] پیش مژگانش آید سنان
گرازندهٔ[4] تیزپای نوند   همان شست بدخواه کردش ببند
همان گوش از آوای او گشت[5] سیر   همش لحن بلبل هم آوای شیر
چو برداشتم[6] جام[7] پنجاه و هشت   نگیرم بجز[8] یاد تابوت و تشت[9]
دریغ آن گل و مشک و[10] خوشاب سی   همان تیغ برّندهٔ پارسی
نگردد همی گرد نسرین تذرو   گل نارون[11] خواهد و شاخ سرو
همی خواهم از روشن کردگار   که چندان زمان یابم از روزگار
کزین نامور نامهٔ باستان   بمانم بگیتی یکی داستان
که هر کس که اندر سخن داد داد   ز من جز بنیکی نگیرند یاد
بدان گیتیم نیز[12] خواهشگرست   که با تیغ تیزست[13] و با افسرست[14]
[منم بندهٔ اهل[15] بیت نبی   سرایندهٔ[16] خاک پای وصی]
[برین زادم و هم برین بگذرم   چنان دان که خاک پی حیدرم][17]
[ابا دیگران مر مرا کار نیست   بدین اندرون هیچ گفتار نیست]
بگفتار دهقان کنون باز گرد   نگر تا چه گوید[18] سراینده مرد[19]

۱۳

چو آگاهی آمد بکاوس شاه   که شد روزگار سیاوش تباه[20]
بکردار مرغان سرش را ز تن   جدا کرد سالار آن انجمن
ابر بی‌گناهش بخنجر بزار   بریدند سر زان تن شاهوار[21]

---

1 IV—لشکری   2 I, IV—بی‌شمار   3 I, IV—وگر   4 Так в Л, VI; I—گرازنده آن; IV—گرازندهٔ   5 I, IV—سراینده ز آواز برگشت; VI—سراینده برگشت از آواز   6 IV—برداشتیم   7 VI—نام   8 VI—مگر   9 I, IV, VI и T—دشت   10 VI—و оп.   11 VI—پارسی   12 T—امان   13 T—ذو الفقار   14 Так в VI; Л, I, IV и T—با منبرست   15 VI—доб. و   16 I, IV и T—سر افگنده بر; VI—ستایندهٔ   17 I, IV, VI — бб. 2585 и 2586 оп.; повтор (интерполяция) бб. 100 и 112 раздела گفتار اندر ستایش پیغمبر и добавочного б. по рук. VI к б. 118 того же раздела (см. том I настоящего издания, стр. ۱۹–۲۰).   18 Л—گویند   19 VI—ز مردان مرد   20 IV—سیاه   21 I, IV, VI, T (ср. прим. 4 к б. 2593) —

ازاین بی‌گناهیش نخچیروار[IV,VI—نخچیرزار] * گرفتند شیون بهر کوهسار

بنالد همی بلبل از شاخ سرو — چو درّاج زیر گلان با تذرو
همه شهر[1] توران پر از داغ و درد — به بیشه درون[2] برگ گلنار زرد[3]
گرفتند شیون بهر کوهسار[4] — نه فریادرس بود و نه خواستار
چو این گفته بشنید کاوس شاه — سر نامدارش[5] نگون شد ز گاه
بر و[6] جامه بدرید و رخ را بکند — بخاک اندر آمد ز تخت بلند
برفتند با مویه[7] ایرانیان — بدان سوگ بسته بزاری میان
همه دیده پر خون و رخساره زرد — زبان از سیاوش پر از یاد کرد
چو طوس و چو گودرز و گیو دلیر — چو شاپور و فرهاد و رهّام[8] شیر
همه جامه کرده کبود و سیاه — همه خاک بر سر بجای کلاه

پس آگاهی آمد سوی نیمروز — بنزدیک سالار گیتی فروز
که از شهر ایران برآمد خروش — همی خاک تیره برآمد بجوش
پراگند[9] کاوس بر یال[10] خاک — همه جامهٔ خسروی کرد چاک
تهمتن چو بشنید زو رفت هوش — ز زابل[11] بزاری برآمد خروش[12]
بچنگال رخساره بشخود[13] زال — همی ریخت[14] خاک از بر شاخ[15] و یال
چو یک[16] هفته با سوگ بود و دژم — بهشتم برآمد ز شیپور دم
سپاهی فراوان بر[17] پیلتن — ز کشمیر و کابل شدند انجمن
بدرگاه کاوس بنهاد روی — دو دیده پر از آب[18] و دل کینه جوی
چو نزدیکئ شهر ایران[19] رسید — همه[20] جامهٔ پهلوی بردرید

---

[1] I, IV—بوم [2] VI—به بستان درون; T—به باغ اندرون [3] I, IV, VI, T—повт. здесь б. 2376:
یکی طشت بنهاد زرّین گروی * بپیچید چون گوسفندانش روی
и соответственно меняют первое мисра след. б. [4] I, IV, VI, T—بریدند از آن تن سر شاهوار [I—شهریار]; ср. разночтение 21 к б. 2590 по рук. VI и б. 2377 текста. [5] Л—نامداران; I—تاجداران; IV—تاجدارش [6] I, IV—سبک; T—همه [7] Л—نوحه [8] I, IV и T—بهرام; VI—خرّاد [9] VI—پراگنده [10] I, IV, VI и T—تاج [11] IV—بزابل [12] VI—б. стоит после б. 2605. [13] I, IV, VI, T—بانگشت رخساره برکند [14] I, IV, VI, T—پراگند [15] I, IV, VI—تاج [16] I, IV, VI—بییک [17] I, IV, VI—سپه سر بسر بر در [18] I, IV, VI—خون [19] VI—توران [20] I, IV—دگر

بدادار دارنده سوگند خورد　　　　که هرگز تنم بی‌سلیح نبرد[1]
نباشد بشویم سرم را[2] ز خاک　　　　همه بر تن غم بود سوگ ناک[3]
کله ترگ[4] و شمشیر جام منست　　　　ببازو خم خام دام[5] منست[6]
چو آمد بنزدیک[7] کاوس کی　　　　سرش بود پر خاک و پر خاک پی
بدو گفت خوی بد ای شهریار[8]　　　　پراگندی و تخمت آمد ببار[9]
ترا مهر سودابه[10] و بدخوی　　　　ز سر برگرفت افسر خسروی
کنون آشکارا ببینی همی　　　　که بر موج دریا نشینی همی
از اندیشهٔ خرد و شاه[11] سترگ　　　　بیامد بما بر[12] زیانی[13] بزرگ
کسی کو بود مهتر انجمن[14]　　　　کفن بهتر اورا ز فرمان زن
سیاوش بگفتار[15] زن شد بباد　　　　خجسته زنی[16] کو ز مادر نزاد[17]
دریغ آن بر[18] و برز و بالای او[19]　　　　رکیب و خم خسروآرای او[19]
دریغ آن گو نامبرده سوار　　　　که چون او نبیند دگر روزگار[20]
چو در بزم بودی بهاران بدی　　　　برزم افسر نامداران بدی[21]

---

[1] Б — соединяет этот б. с б. 2613, а бб. 2610—2612 оп. [2] I, IV — نباشد نه رخرا بشویم; VI — نباشم نه رخرا بشویم [IV — نباشد] نباشم گر سزد; [3] I, IV, VI — بدین سوگ ناک T — доб. б. [4] I, IV, T — خود [5] I, IV — ذام [6] I, IV, VI, T — доб. б.:

مگر کین آن شهریار جوان * بجویم [VI — بخواهم] ازان ترک تیره روان

[7] I, IV — چو آمد بر تخت; VI — چو بر تخت به نشست [8] Л, VI — خوی بد شهریار [9] VI — و خوی; T — بختت آورد بار [10] I, IV, VI, Б — عشق سوداوه [11] I, IV — خوی شاه; VI — خرد شاه; T — ز گفتار [12] I, IV — درآمد بایران [13] VI — زمان [14] VI — ارجمند [15] IV и T — شاه [16] VI — کسی انوشه [17] I, IV, VI, T — доб. бб.:

ز شاهان کسی چون سیاوش نبود * چو او زاد و آزاد و خامش نبود
دریغ آن سر [IV, VI — بر] و بازو و یال اوی * دریغ آن بر و چنگ [VI — سر و ترگ] و گوپال اوی

[18] I, IV — رخ [19] I, IV — پای اوی; VI — خم خسروی

دریغ آن خم خسروی پای اوی * چو بر گاه بودی درافشان بدوی

[20] I, IV, VI — б. оп; T — вар. б. [21] I — چو در جنگ بودی سرافشان بدی; IV —

چو بر گاه بودی درافشان بدی * چو در جنگ بودی سرافشان بدی

(ср. разночтение по I); I и IV — доб. еще б.:

همی[1] جنگ با چشم گریان کنم جهان چون دل خویش بریان[2] کنم
نگه کرد کاوس بر[3] چهر او[4] بدید اشک خونین و آن مهر او[5]
نداد ایچ پاسخ مر اورا ز شرم فرو ریخت از دیدگان آب گرم
تهمتن برفت از بر تخت اوی سوی خان[6] سودابه بنهاد روی
ز پرده بگیسوش[7] بیرون کشید ز تخت بزرگیش در خون کشید
بخنجر بدو نیم کردش براه نجنبید بر جای[8] کاوس شاه[9]
بیامد بدرگاه با سوگ و درد پر از خون دل و دیده[10] رخساره زرد
همه شهر ایران بماتم شدند پر از درد نزدیک رستم شدند
چو یک[11] هفته با سوگ و با آب چشم[12] بدرگاه بنشست پر[13] درد و خشم
بهشتم بزد نای رویین و کوس بیامد بدرگاه گودرز و طوس
چو فرهاد و شیدوش و گرگین[14] و گیو چو بهرام و رهّام[15] و شاپور نیو
فریبرز کاوس درّنده[16] شیر گرازه که بود اژدهای دلیر
فرامرز رستم که بد پیش رو نگهبان هر مرز و سالار نو[17]
بگردان[18] چنین گفت رستم که من برین کینه دادم[19] دل و جان و تن
که اندر جهان چون سیاوش سوار نبندد کمر نیز یک نامدار
چنین کار یکسر مدارید خرد چنین[20] کینه‌را خرد[21] نتوان شمرد[22]

کنون من دل و مغز تا زنده ام * بکین سیاوش بیاگنده ام [پراگنده ام — IV]
VI — доб. тот же б. с вар. второго мисра: برین کینه ز آتش پراگنده ام; T — доб. два бб.

1 I, IV, VI — همه 2 IV — ویران 3 I, IV, VI — در 4 I, IV, VI — اوی 5 I — چنان اشک خونابه از مهر اوی; IV — چنان اشک خونین با مهر اوی; VI — چنان آتش تیز و آن مهر اوی 6 Л — خانه; T — کاخ 7 I, IV — بیکسوش 8 I, IV — بر تخت; VI — از جای 9 Б — перевод мисра отсутствует. 10 I, IV, VI — دو دیده دو 11 I, IV, VI — بیک 12 Л — با سوگ و باب چشم; I — با سوگ با آب; IV — با سوگ و آب 13 IV, VI — با 14 I, IV — با گرد بهرام; VI — و شید و چو گرگین; Б — و فرهاد و شیدوش и далее не упоминая имен: فی جمیع الاصبهبدین و القواید و الامراء و الأجناد 15 I, IV — چو گرگین میلاد; VI — گستهم و خرّاد 16 I, IV, VI — و رهّام; T — و بهرام; Б — فریبرز بن کاؤس 17 I, IV, VI, T — б. оп.; Б — перевод б. отсутствует; ср. б. 2657 текста. 18 I, VI — بدایشان; IV — بدیشان 19 I, VI — برین کین نهادم 20 I, IV, VI — که این 21 VI — خوار 22 I, IV — обратный порядок мисра.

ز دلها همه ترس بیرون کنید   زمین را ز خون[1] رود جیحون کنید
بیزدان که[2] تا در جهان زنده ام   بکین[3] سیاوش دل آگنده ام
بران تشت زرّین[4] کجا خون اوی   فروریخت ناکاردیده گروی
بمالید خواهم همی روی و چشم[5]   مگر بر دلم کم شود درد و خشم[6]
و گر همچنانم بود[7] بسته چنگ   نهاده[8] بگردن درون[9] پالهنگ
بخاک اندرون خوار چون[10] گوسفند   کشندم دو بازو[11] بخمّ کمند[12]
و گر نه من و گرز و[13] شمشیر تیز   برانگیزم اندر جهان رستخیز
نبیند دو چشمم مگر گرد رزم   حرامست بر من می و جام و[14] بزم
بدرگاه هر پهلوانی که بود[15]   چو زان[16] گونه آواز[17] رستم شنود
همه برگرفتند با او[18] خروش   تو گفتی که میدان برآمد[19] بجوش
ز میدان[20] یکی بانگ بر شد بابر   تو[21] گفتی زمین شد بکام[22] هژبر
بزد مهره بر پشت پیلان بجام   یلان برکشیدند تیغ[23] از نیام
برآمد خروشیدن گاودم   دم نای رویین[24] و[25] رویینه خم
جهان پر شد از کین افراسیاب   بدریا تو گفتی بجوش آمد آب
نبد جای پوینده را[26] بر زمین   ز نیزه هوا ماند اندر کمین
ستاره بجنگ اندر آمد نخست   زمین و زمان دست خون را[27] بشست
ببستند گردان ایران میان   بپیش اندرون اختر کاویان
گزین کرد پس رستم زابلی   ز گردان[28] شمشیرزن کابلی

---

1 I, IV — بخون; VI — همه   2 I, IV, VI — بدین کینه   3 I, IV, VI — بدرد   4 T — بدان شغ بی‌نم   5 I, IV — چشم و روی   6 I, IV — درد اوی   7 Л — برد; VI — بزد; T — برو   8 I — نهادن   9 I, IV — یکی; VI — درم; T — برم   10 I, IV, T — بخاک افگند خوار چون; VI — بخاک اندرون خاک تا   11 I, IV и T — دو دستم ببسته; VI — به بندند دستم   12 VI — доб. б.:
به خنجر ببرد سرم را ز تن * تنم را کند کام شیران کفن
13 VI — و оп.   14 I, IV — بر جان من جام   15 T — کنارنگ با پهلوان هر که بود, но нашими рук. не поддерживается.   16 IV — کزان   17 I, IV — گفتار   18 I, IV, VI — یکسر   19 I, IV, VI — درآمد   20 I, IV, VI — از ایران   21 VI — که   22 I, IV, VI — کنام   23 I, IV, VI — سپه تیغ کین برکشید   24 I, IV — سرغین   25 I — و оп.   26 IV — نوبنده   27 I, IV, VI — بدرا   28 IV — کردار

ز ایران و از[1] بیشهٔ نارون ‌‌ ده و دو هزار از یلان انجمن[2]
سپه را فرامرز بد پیش رو ‌‌ که فرزند گو[3] بود و سالار نو[4]
همی رفت تا مرز توران رسید ‌‌ ز دشمن کسی را بره بر ندید[5]
دران مرز[6] شاه سپیجاب[7] بود ‌‌ که با لشکر و گنج و با آب بود[8]
ورازاد بد نام آن پهلوان ‌‌ دلیر و سپه تاز و روشن روان[9]
سپه بود شمشیرزن سی هزار ‌‌ همه رزمجوی از در کارزار[10]
ورازاد از[11] قلب لشکر برفت ‌‌ بیامد بنزد[12] فرامرز تفت
بپرسید و گفتش[13] چه مردی بگوی ‌‌ چرا کردهٔ سوی این مرز[14] روی
سزد گر بگویی مرا نام خویش ‌‌ بجویی ازین کار[15] فرجام خویش[16]
همانا بفرمان شاه آمدی ‌‌ گر از پهلوان سپاه آمدی
چه داری[17] ز افراسیاب آگهی ‌‌ ز اورنگ وز تاج و تخت[18] مهی
نباید که بی نام بر[19] دست من ‌‌ روانت برآید ز تاریک تن[20]
فرامرز گفت ای گو شوربخت[21] ‌‌ منم بار آن خسروانی درخت[22]
که از نام[23] او شیر پیچان شود ‌‌ چو خشم آورد پیل بیجان شود
مرا با تو بدگوهر دیوزاد[24] ‌‌ چرا کرد باید همی نام[25] یاد

1 Л — وز; IV — تا 2 I, IV, VI — شدند از یلان صد هزار انجمن; Б — اثنی عشر الف فارس 3 I, IV, VI — او 4 VI — б. стоит после б. 2658. 5 I, IV — چو آن بدگمان دیدبانش بدید; VI — بره برکسی را ز دشمن ندید; Б — فتقدّم أمامهم حتی وصل الی اسفیجاب 6 I, IV — ورازاد; VI — بران مرز 7 Л — سبنجاب; IV, VI — سنجاب 8 I, IV, VI — میان گوان در خوشاب بود; Б — من أعیان ملوک 9 I, IV и T — б. оп.; VI — б. стоит после б. 2661; I, IV, VI — доб. бб.:

چو آمد بگوش اندرش [IV — اندرون] کرّه‌نای * دم بوق و آوای هندی درای
بزد کوس و لشکر برون آورید * ز هامون بدریای خون آورید

Б — эти бб. и последующий за ними б. 2661 передает так: فلما سمع بهم رکب فی ثلاثین ألف فارس من أصحابه 10 I, IV, VI — همه نامدار 11 IV — ورا داد کز 12 VI — به پیش 13 VI — گفتا 14 I, IV — رزم 15 I, IV — به بینی برین کار; VI — ازین کار بینی تو 16 Б — дальнейшие слова Варāзāда оп.; I, IV, VI — б. стоит после б. 2666. 17 I, IV, VI — نداری 18 VI — تختگاه 19 VI — در 20 IV — دیارنک من 21 VI — شیر بخت 22 I, IV — پهلوانی درخت 23 I, IV — بر دست; VI — از دست 24 VI — بدنژاد 25 I, IV, VI — چه و چند

گو پیلتن با سپاه از پس است | که اندر جهان کینه‌خواه او بس است
بکین سیاوش کمر بر میان | ببست و بیامد[1] چو شیر ژیان
برآرد[2] ازین مرز بی‌ارز دود | هوا گرد اورا نیارد بسود
ورازاد بشنید گفتار او | همی خوار[3] دانست پیکار[4] او
بلشکر بفرمود کاندر دهید[5] | کمان‌ها[6] سراسر بزه[7] برنهید
رده برکشید از دو رویه[8] سپاه | بسر بر نهادند[9] ز آهن کلاه
ز هر سو برآمد ز گردان[10] خروش | همی کر شد از نالهٔ کوس گوش
چو آواز کوس آمد و[11] کرّنای | فرامرز را دل برآمد ز جای[12]
بیک حمله اندر[13] ز گردان هزار | بیفگند و برگشت[14] از کارزار
[دگر حمله کردش[15] هزار و دویست | ورازاد را گفت لشکر مه ایست[16]]
[که امروز[17] بادافره ایزدیست | مکافات بد را ز یزدان بدیست]
[چنین لشکر گشن و چندین سوار | سراسیمه شد از یکی نامدار[18]]
همی شد فرامرز نیزه بدست | ورازاد را راه یزدان[19] ببست
فرامرز جنگی چو اورا بدید | خروشی چو شیر ژیان برکشید[20]
برانگیخت از جای شبرنگ را | بیفشرد[21] بر نیزه بر[22] چنگ را

---

1 I — به بستست و آمد   2 I, IV — برآرند   3 I, IV, VI — همه خام   4 IV — کردار
5 I, IV, VI — ذهید   6 I, IV — کمان را   7 I — بزین   8 VI — برکشیدند هر دو   9 VI — برنهاده
10 I, IV, VI — سراسر   11 VI — آمده   12 I — доб. б.:

در آمد بکردار پیل ژیان * به بازو کمان و کمر بر میان

IV — доб. тот же б. с вариантом второго мисра: به بازو کمند و بزه بر کمان   13 I — بتک; IV — بر گرفتش; IV — دمگ بر گرفتش (!)   14 I, IV — برگماشت   15 I, IV — گرفتند از ایشان   16 IV — بدایست; I, IV — порядок бб.: 2682, 2683, 2684, 2680, 2681 (I — б. оп.), 2685 и т. д.; VI — бб. 2680—2682 оп.; Б — бб. 2668—2689 переданы сокращенно.   17 I, IV — این روز   18 I, IV — سراسیمه گشتند از کارزار   19 I, IV — پای رفتن; VI — پای یزدان   20 I, IV и T —

درفش سپهدار [سپهبد از — IV] ترکان بدید * چو شیر از میان سپه بردمید

VI — вариант того же б., в котором второе мисра: خروش از میان سپه برکشید; I, IV — доб. б.:

سپهبد چو روی ورازاد دید * خروش از میان سپه بر کشید

21 I, IV — بیفشارد   22 IV — مر

یکی نیزه زد بر کمربند او ‏ ‏ ‏ که بگسست زیر زره بند[1] او
چنان برگرفتش ز زین خدنگ[2] ‏ ‏ ‏ که[3] گفتی یکی پشه دارد بچنگ
بیفگند بر خاک و آمد فرود ‏ ‏ ‏ سیاوش را داد چندی درود
سر نامور دور کرد از تنش ‏ ‏ ‏ پر از خون بیالود[4] پیراهنش
چنین گفت کاینت[5] سر کین نخست ‏ ‏ ‏ پراگنده شد[6] تخم پرخاش و[7] رست
همه بوم و بر[8] آتش اندر فگند ‏ ‏ ‏ همی دود برشد بچرخ بلند
یکی نامه بنوشت نزد پدر ‏ ‏ ‏ ز کار ورازاد پرخاشخر[9]
که چون بر[10] گشادم در[11] کین و جنگ[12] ‏ ‏ ‏ ورا برگرفتم ز زین پلنگ[13]
بکین سیاوش بریدم سرش ‏ ‏ ‏ بر افروختم[14] آتش از کشورش
و زان سو نوندی بیامد[15] براه[16] ‏ ‏ ‏ بنزدیک سالار توران سپاه
که آمد بکین رستم پیلتن ‏ ‏ ‏ بزرگان ایران[17] شدند انجمن
ورازاد را سر بریدند زار[18] ‏ ‏ ‏ برانگیخت[19] از مرز توران دمار[20]
سپه را سراسر بهم بر زدند ‏ ‏ ‏ به بوم و ببر[21] آتش اندر زدند
چو بشنید افراسیاب این سخن ‏ ‏ ‏ غمی شد ز کردارهای[22] کهن[23]

---

[1] I, IV — خفتان و پیوند; VI — زیر زمین بند [2] I, IV, VI — پلنگ [3] IV — تو [4] I, IV, VI — بکینه بپالود; T — بخون اندر آلود [5] VI — کاینک [6] IV — گشت [7] I, IV, VI — تخم و پرخاش; T — تخم و از خاک [8] I, IV — به بوم و برش; VI — همه بوم بر; Б — ثم امر باخراق مدینة اسفیجاب و نهبها ففعلوا ذلک. [9] VI — پرخاشگر; Б — перевод бб. 2692—2698 отсутствует; бб. 2699—2712 переданы сокращенно, как и последующий эпизод битвы Фара̄мурза с Сурх̮а (бб. 2713—2762), и только бб. 2726—2734 даны в переводе и подробном пересказе. [10] I, IV, VI — ایدر [11] VI — سر [12] I — بجنگ [13] Л — خدنگ [14] I, IV, VI — برانگیختم [15] I, IV — برون شد نوندی [16] VI — ز راه [17] I — بایران بزرگان; IV — ز ایران بزرگان; VI — از ایران بزرگان; везде обратный порядок мисра. [18] I, IV, VI — خوار [19] I — برآورد; IV — برآورده [20] VI — برانگیخت از شهر توران غبار [21] IV — برش [22] I, IV — گفتهای; VI — غمی گشت ازان کردهای [23] I, IV, T — доб. бб.:

که بشنیده بود از لب بخردان * از اخترشناسان وز موبدان
ز کشور سراسر مهان را بخواند * درم داد و گنج کهن برفشاند

VI — доб. те же бб., но для второго дает вариант:

نماند ایچ[1] بر[2] دشت ز[3] اسپان یله / بیاورد چوپان بمیدان گله[4]
در گنج[5] گوپال و برگستوان / همان نیزه و خنجر هندوان[6]
همان گنج دینار و دُرّ[7] و گهر[8] / همان افسر و طوق و زرّین[9] کمر
ز دستور گنجور بستد کلید / همه کاخ و میدان درم گسترید
چو لشکر سراسر شد آراسته / بریشان پراگنده شد خواسته
بزد کوس[10] رویین و هندی درای / سواران سوی رزم کردند رای
سپهدار[11] از گنگ بیرون کشید / سپه را ز تنگی بهامون کشید
فرستاد و مر سرخه را[12] پیش خواند / ز رستم بسی داستانها[13] براند
بدو گفت شمشیرزن سی هزار[14] / ببر نامدار از در[15] کارزار[16]
نگه دار جان از بد[17] پور زال / برزمت[18] نباشد جزو کس همال[19]
تو فرزندی و نیکخواه[20] منی / ستون سپاهی و ماه منی
چو بیدار دل باشی و راهجوی / که یارد نهادن بروی تو[21] روی
کنون پیش‌رو باش و بیدار باش / سپه را ز دشمن[22] نگهدار باش[23]

ز کشور سرانرا بدانجا بخواند * درم داد و روزی‌دهان را بخواند
далее в рук. VI следует б. 2702, после которого стоит б. 2700 и т. д.

[1] VI — آنچه [2] I, IV — در [3] I, IV, VI — ز оп. [4] VI — обратный порядок мисра. [5] IV — доб. و [6] I, IV — همان تیغ و تیر و کمانِ گوان; VI — همان نیزه و تیر و تیغ و کمان [7] I, IV — زرّ [8] VI — همه گنج پر دُرّ و زرّ و گهر [9] VI — تاج و طوق و [10] VI — نای [11] I, IV — سپهبد چو [12] I, IV, VI — ز کنداوران سرخه; Б — здесь и ниже имя سرخه читается سرجه; то же К. [13] I, IV, VI — فراوان سخنها [14] Б — عشرة آلاف فارس [15] IV — بر [16] T — доб. 2 бб. [17] IV — جان از بر; VI — جانرا تو از [18] I, IV, VI — بجنگت [19] I, IV, VI, T — доб. б.:

بجایی که پرخاش جوید پلنگ [VI — بسنگ] * سگ کارزاری نیاید [T — نسنجد] بجنگ

[20] Л — نیکخواهی [21] I, IV — بسوی تو; VI — بنزد تو [22] I, IV — رستم [23] IV — доб. на полях бб.:

چنین گفت سرخه که ای شهریار * ز جان تهمتن برآرم دمار
فرامرز را دست بسته چو سنگ * بگردن نهاده ورا پالهنگ
بیارم بدرگاه افراسیاب * سر نیزه بگذارم از آفتاب
بجایی که پرخاش جوید پلنگ * سگ کارزاری نیاید بجنگ (повтор)

ز پیش پدر سرخه بیرون کشید   درفش و سپه را بهامون[1] کشید[2]
طلایه چو گرد سپه دید تفت[3]   بپیچید و[4] سوی فرامرز رفت[5]
از ایران سپه برشد آوای کوس   ز گرد سپه شد هوا[6] آبنوس
خروش سواران[7] و گرد سپاه   چو شب کرد[8] گیتی نهان گشت ماه[9]
درخشیدن تیغ الماس‌گون   سنانهای آهارداده[10] بخون
تو گفتی که برشد به[11] گیتی بخار[12]   برافروختند[13] آتش کارزار[14]
[ز کشته فگنده بهر سو سران   زمین کوه گشت از کران تا کران[15]]
چو سرخه بران گونه پیگار[16] دید   درفش[17] فرامرز سالار دید
عنان را به بور سرافراز داد   بنیزه درآمد کمان باز داد
فرامرز بگذاشت قلب سپاه   ببر[18] سرخه با نیزه شد کینه‌خواه[19]
یکی نیزه زد همچو آذرگشسپ   ز کوهه ببردش سوی یال اسپ
ز ترکان بیاری او[20] آمدند   پر از جنگ[21] و پرخاشجو آمدند

بدو گفت پس شاه توران سپاه * که ای نامور زادهٔ رزمخواه
یکی داستان دارم از روزگار * که هر جای دارم همی یادگار
سگ کاردیده بگیرد پلنگ * ز روبه رمد شیر نادیده جنگ
فرامرز پور جهان پهلوان * دلیرست بیدار و تخم گوان
نباید که ایمن شوی زو بجنگ * که در رنگ‌سازی بود بیدرنگ
دلیری کن و رزم ایشان بسیچ * مشو ایمن از کار ایشان تو هیچ
چو یکچند ازین داستانها براند * بنه برنهاد و سپه برنشاند

[1] I, IV, VI — درفش سپه سوی هامون [2] IV, T — доб. б.:

بسوی سپنجاب آمد چو باد * جز اندیشهٔ رزم نامدش یاد

[3] Так в Л и VI; I — زرفت; IV — و رفت [4] I, IV — و оп. [5] I, IV — تفت; VI — доб. б.:

که آمد سپاهی ز توران برون * سپهدار سرخه به پیش اندرون

[6] I, IV — جهان; VI — زمین [7] VI — ز جوش سواران [8] IV, VI — گشت; I — слово уп. [9] I — ز گرد سپاه; IV — ز گرد سیاه (без рифмы). [10] IV — سنانها ز آهار داده [11] I, IV, VI — ز [12] VI — خروش [13] I, IV — برافروخت ازان [14] VI — برآمد بجوش [15] VI — زمین از سواران б. оп. [16] VI — بیدار [17] I — عنان; IV — سنان [18] I, IV — سوی [19] VI — رزمخواه [20] I, IV, VI — ز توران سران سوی او [21] I, IV — کین; VI — کینه

از آشوب ترکان و از رزم سخت[1] فرامرز را نیزه شد لخت لخت
بدانست سرخه که پایاب اوی ندارد غمی گشت و بر گاشت[2] روی
پس اندر فرامرز با تیغ تیز[3] همی تاخت و انگیخته رستخیز[4]
سواران ایران بکردار دیو دمان از پسش[5] بر کشیده غریو
فرامرز چون سرخه را یافت چنگ[6] بیازید زان سان که یازد[7] پلنگ
گرفتش کمربند و از[8] پشت زین برآورد و زد ناگهان[9] بر زمین
پیاده به پیش اندر افگند خوار بلشکرگه آوردش از کارزار
درفش تهمتن همانگه ز راه پدید آمد و گرد[10] پیل و سپاه
فرامرز پیش پدر شد چو گرد به[11] پیروزی از روزگار نبرد
بپیش اندرون سرخه را بسته دست بکرده[12] ورازاد را یال[13] پست
همه غار و هامون پر از کشته بود[14] سر دشمن از رزم[15] برگشته بود[16]
سپاه آفرین خواند بر پهلوان بران نامبردار پور[17] جوان[18]
تهمتن برو آفرین کرد نیز بدرویش بخشید بسیار چیز[19]
یکی داستان زد برو[20] پیلتن که هر کس که سر بر کشد ز انجمن
خرد[21] باید و گوهر نامدار هنر[22] یار و فرهنگش[23] آموزگار
چو این گوهران را بجا[24] آورد دلاور شود پرّ و پا[25] آورد
از آتش نبینی جز افروختن جهانی چو[26] پیش آیدش سوختن
فرامرز نشگفت[27] اگر سرکش است که پولاد را دل پر از[28] آتش است

---

[1] I, IV — ز نیروی ایشان و از رزم سخت; VI — ز نیروی میدان و از جنگ سخت [2] I, IV — غمی شد به پیچید; VI — غمی گشت و پیچید [3] I, IV, VI — چون پیل مست [4] I, IV, VI — با تیغ هندی بدست [5] I, IV — پس و [6] VI — دید جنگ [7] I — بیازید بر سان یازان; IV — بتازید بر سان تازان; VI — به سازید چونانکه یازد [8] I, IV, VI — کمربند بگرفت وز [9] I, IV — ناگه بزد [10] I, IV, VI — بانگ [11] IV — ز [12] I, IV — بریده [13] VI — ورازاد با خاك [14] I, IV — دید [15] I, IV, VI — جنگ [16] I, IV — دید [17] IV — گرد [18] I — که جاوید زی شاد و روشن روان [19] I — бб. 2737 и 2738 оп. [20] VI — برین [21] I, IV, VI — هنر [22] I, IV, VI — خرد [23] I, IV — فرهنگ [24] I, IV — چار گوهر بجای; VI — چار گوهر بکار [25] I, IV, VI — پای; T — بمردی جهان زیر پای [26] VI — درو هرچه [27] IV, VI — بشگفت [28] IV — از уп.

چو آورد با سنگ خارا کند   ز دل راز خویش آشکارا کند
بسرخه نگه کرد پس پیلتن   یکی سرو آزاده بد بر چمن
برش چون بر شیر و رخ چون بهار   ز مشک سیه کرده بر گل نگار
بفرمود پس تا[1] برندش بدشت   ابا خنجر و روزبانان و تشت[2]
به بندند[3] دستش بخم کمند   بخوابند بر خاک چون گوسفند
بسان سیاوش سرش‌را ز تن   ببرّند و کرگس بپوشد[4] کفن
چو بشنید طوس سپهبد برفت   بخون ریختن روی[5] بنهاد[6] تفت
بدو سرخه گفت ای سرافراز شاه   چه ریزی همی خون من[7] بی‌گناه
سیاوش مرا بود همسال و دوست   روانم پر از درد و اندُوه[8] اوست
مرا دیده پر آب بد روز و شب   همیشه بنفرین گشاده[9] دو لب[10]
بران کس که آن تشت و[11] خنجر گرفت   بران کس که آن شاه‌را سر گرفت[12]
دل طوس بخشایش آورد سخت   بران نامبردار[13] برگشته بخت[14]
بر رستم آمد بگفت این سخن   که پور سپهدار افگند بن
چنین گفت رستم که گر[15] شهریار   چنان خسته‌دل[16] شاید[17] و سوگوار
همیشه دل و جان افراسیاب   پر از درد باد و دو دیده پر آب[18]
همان تشت و خنجر زواره ببرد   بدان روزبانان لشکر[19] سپرد
سرش‌را بخنجر ببرّید[20] زار   زمانی خروشید و برگشت کار[21]
بریده سر و تنش[22] بر دار کرد   دو پایش زبر[23] سر نگونسار کرد[24]

---

[1] VI — تا پس [2] VI — ابا روزبانان و خنجر بطشت [3] I, VI — به ببندد [4] IV — کز چرا کشت خواهی مرا [5] I — نیز [6] Л — доб. و [7] T — مرا چرا کشت خواهی; VI — تن‌را نباشد کس نپوشد; [8] VI — تیمار [9] IV — گشادم [10] IV — б. стоит после след. б. 2753 текста. [11] I — و уп. [12] I, IV — обратный порядок мисра. [13] VI — نامداران [14] I, IV, VI — گم بوده بخت [15] VI — چون [16] I, IV, VI — داغ دل [17] VI — باشد [18] I, IV и T — بادا; VI — بود و; T — доб. 6 бб. [19] I, IV — بدان روزبانان; VI — چو اورا بدان روزبانان جوانرا; [20] I, IV, VI — بریدند [21] I, IV, VI — доб. здесь б. 2767 текста. [22] I — تن از سر جدا کرد و; IV, T — سر از تن جدا کرد و [23] I, IV — دو پای از بر [24] IV — порядок бб. после б. 2759: 2762, 2760, 2761, 2763, 2765; VI — бб. 2760 и 2761 оп.

بران کشته از کین برافشاند[1] خاک تنش را بخنجر بکردند[2] چاک
جهانا چه خواهی ز پروردگان چه پروردگان داغدل بردگان[3]

۱٤

چو لشکر بیامد ز دشت[4] نبرد تنان پر ز خون و سران پر ز گرد[5]
خبر شد ز ترکان بافراسیاب که بیدار بخت اندر آمد بخواب[6]
همان سرخهٔ[7] نامور کشته شد چنان دولت تیز برگشته شد
بریده سرش را نگونسار[8] کرد تنش را بخون غرقه بر دار کرد[9]
همه شهر ایران جگرخسته اند[10] بکین سیاوش کمربسته اند[11]
نگون شد سر و[12] تاج افراسیاب همی کند موی و همی ریخت آب[13]
همی گفت رادا سرا موبدا[14] ردا نامدارا یلا بخردا[15]
دریغ ارغوانی رخت همچو ماه[16] دریغ آن کئ[17] برز و بالای شاه
خروشان بسر بر[18] پراگند[19] خاک همه جامها کرد بر خویش چاک[20]
چنین گفت با لشکر افراسیاب[21] که مارا برآمد سر از[22] خورد و خواب
همه کینه را چشم روشن کنید[23] نهالی ز خفتان و جوشن کنید[23]

---

[1] I, IV — برانگیخت [2] I, IV — همی کرد; VI — بکرد نیز [3] I, IV, VI — б. стоит после б. 2759 текста. [4] IV — بدشت [5] VI — бб. 2763 — 2765 оп. [6] I, IV — б. оп.; Б — бб. 2764 — 2771 переданы так: و بلغ الخبر بقتله الى أفراسياب فمزق ثوبه و بكى [7] I, IV — بگفتند [8] I, IV — سرش را ابر دار; VI — سرش تنش بر دار [9] I, IV — دو پای از بر سر نگونسار که آن ز خون سیاوش جگر کرد; ср. б. 2760. [10] I, IV, VI — کمربسته اند [11] I, IV, VI — جگرخسته اند [12] Л — و оп. [13] IV — که بی‌کام بخت اندر آمد; VI — که مارا برآمد سر از خورد و خواب [14] VI — سر نامداران یلا خسروا [15] VI — همی گفت زارا دلیرا گوا بخواب [14] ... آن; T — آن سر خسروانی چو ماه; I — бб. 2769 и 2770 оп.; IV — бб. 2769 — 2772 оп. [16] VI — رخ ارغوانی چو ماه [17] VI — کس و [18] I — و بر سر [19] VI — برافگند [20] I, VI — همه جامهٔ خسروی کرده [VI — کرد] چاك; T — доб. б.:

نجوید پدر هیچ آرامگاه * مگر زین جرمه باوردگاه

[21] I — ازان پس رد افراسیاب; IV — نگون شد سر و تاج افراسیاب; ср. первое мисра б. 2768 текста. [22] T — که بر ما سرآمد کنون; ср. прим. 13 к б. 2768. [23] IV — کنیم

چو برخاست آوای کوس از درش	بجنبید بر بارگه[1] لشکرش[2]
بزد نای رویین و بربست[3] کوس	همی آسمان بر زمین داد بوس
بگردنکشان خسرو[4] آواز کرد	که ای نامداران روز نبرد[5]
چو برخیزد آوای کوس[6] از دو روی	نجوید زمان مرد پرخاشجوی[7]
همه[8] رزم را[9] دل پر از کین کنید[10]	بایرانیان پاک[11] نفرین کنید[12]
خروش آمد و نالهٔ کرّنای[13]	دم نای رویین و هندی درای[14]
زمین آمد از سم[15] اسپان بجوش	بابر[16] اندر آمد فغان[17] و خروش
چو برخاست از دشت گرد سپاه	کس آمد بر رستم از دیده‌گاه[18]
که آمد سپاهی چو کوه گران[19]	همه رزمجویان[20] کنداوران[21]
ز تیغ دلیران[22] هوا شد بنفش	برفتند با کاویانی درفش
برآمد خروش سپاه از دو روی	جهان شد پر از مردم جنگجوی[23]
خور و[24] ماه گفتی برنگ[25] اندرست[26]	ستاره بچنگ[27] نهنگ اندرست[26]
سپهدار ترکان[28] برآراست جنگ	گرفتند گوپال و خنجر بچنگ[29]
بیامد سوی میمنه بارمان	سپاهی ز ترکان دنان و دمان[30]

1 VI — بر درش بر 2 I, IV — бб. 2774—2776 оп. 3 VI — برگشت 4 VI, T — بگردان لشکرش 5 VI — مردان مرد 6 I — برخاست آوای کوس; IV — برخاست آواز کوس 7 IV — نجوید زمان مردم عیبجوی; VI — مجویند مردان پرخاشجوی; I, IV, VI — б. стоит после б. 2778 текста. 8 VI — همی 9 I, IV — رزم با 10 I, IV, T — کنیم 11 VI — جمله 12 I, IV, T — تن دشمنان جای ژوپین کنیم; T — доб. б. 13 I, IV — گاودم 14 I, IV — دم نای سرغین و رویینه خم 15 I, IV, VI — نعل 16 I — بر ابر 17 I, IV, VI — سنان 18 VI — کینه‌خواه; Б — весь отрывок дан в сокращенном пересказе. 19 I, IV, T — سپهدار افراسیاب 20 VI — جنگجویان
21 I, IV, T — سپاهی دمان [IV — گران] همچو کشتی بر آب; I, IV, T — доб. бб.:

همه ساخته کینه و جنگ را * همه تیز کرده بدی چنگ را
سپهبد گو پیلتن چون شنید * که آمد سپهدار توران پدید

ср. Б — فسمع بذلک رستم 22 VI — سواران 23 I, IV — доб. здесь б. 2793 текста; I — порядок бб.: 2784, 2792, 2785, 2789, 2798, 2790. 24 VI — چو زو 25 VI — بچنگ 26 I — اندرند
27 I, IV — بکام 28 I, IV — توران 29 I, IV — ژوپین بچنگ; VI — تیر خدنگ 30 I, IV — دمان و دنان; VI — دوان و دیان; I — доб. бб.:

سوی میسره[1] کهرم تیغزن / بقلب اندرون شاه با انجمن[2]
و زین روی رستم سپه برکشید / هوا شد ز تیغ یلان[3] ناپدید
بیاراست بر میمنه گیو و طوس / سواران بیدار با پیل و کوس[4]
چو گودرز کشواد بر میسره / هجیر و گرانمایگان یکسره
بقلب اندرون رستم زابلی / زره‌دار[5] با خنجر کابلی[6]
[تو گفتی نه شب بود پیدا نه روز / نهان گشت خورشید گیتی‌فروز[7]]
شد از سمّ اسپان زمین سنگ‌رنگ / ز نیزه هوا همچو[8] پشت پلنگ[9]
تو گفتی هوا کوه آهن[10] شدست / سر کوه پر ترگ[11] و جوشن شدست
بابر اندر آمد سنان و[12] درفش / درفشیدن تیغهای بنفش[13]
بیامد ز قلب[14] سپه پیلسم / دلش پر ز خون کرده چهره دژم[15]
چنین گفت با شاه توران سپاه / که ای پرهنر[16] خسرو نیکخواه[17]
گر ایدونک از من نداری دریغ / یکی باره و جوشن[18] و گرز[19] و تیغ
ابا[20] رستم امروز جنگ آورم / همه نام او زیر ننگ آورم
بپیش تو آرم[21] سر و رخش او[22] / همان خود[23] و تیغ جهانبخش او[24]

تهمتن بسیچید مر کینه‌را * برافراشت از کین دل و [برو — IV] سینه‌را
بسازید بر قلبگه جای خویش * زواره پس اندر فرامرز پیش
IV — доб. эти бб. после б. 2788; VI — доб. второй из этих б. после б. 2792 (см).

[1] I — میمنه [2] I — سرور انجمن; IV и T — خسرو انجمن; IV — доб. здесь два бб. (см. прим. 30 к б. 2787). [3] I, IV — زمین شد ز گرد یلان; VI — زمین شد ز گرد سپه [4] I, IV — после б. 2791. [5] VI — زره‌پوش [6] I, IV — б. оп.; VI — доб. здесь второй б. разночтения по I и IV к б. 2787 (см.). [7] VI — б. оп. [8] VI — شد چو [9] I, IV — доб. б.:

چنین بود هر دو سپه همگروه * نه زین سو [IV — سان] ستوه نه زان سو [IV — سان] ستوه

[10] I, IV — جهان کوه آهن; VI — جهان جمله آهن [11] I — نوک [12] I, IV — و уп. [13] I, IV — обратный порядок мисра. [14] I, IV — بقلب [15] I, IV — دلی پر ز کین چهره کرده; VI — دلش پر ز کین بود و چهره [16] I, IV, VI — پرخرد [17] I, IV — نام بردار شاه; VI — تاج بردار شاه [18] I, IV — جوشن و باره [19] I, IV — ترگ [20] IV — که با [21] VI — به پیش اندر آرم [22] VI — رخش را [23] I, IV — همان گرز; VI — پر از خون [24] VI — جهان بخش را

ازو شاد شد جان افراسیاب   سر نیزه بگذاشت از آفتاب
بدو گفت کای[1] نامبردار شیر   همانا که پیلت[2] نیارد بزیر
اگر پیلتن را بچنگ آوری   زمانه برآساید از داوری
بتوران چو تو کس نباشد بجاه   بگنج و بتیغ و بتخت[3] و کلاه
بگردان سپهر اندر آری سرم   سپارم ترا[4] دختر و کشورم[5]
از ایران و توران دو بهر[6] آنِ تست   همان گوهر[7] و گنج و شهر آنِ تست
چو بشنید پیران غمی گشت سخت   بیامد بر شاه خورشید بخت[8]
بدو گفت کین مرد برنا و تیز[9]   همی بر تن[10] خویش دارد[11] ستیز
همی[12] در گمان افتد از[13] نام خویش   نیندیشد از کار[14] فرجام خویش[15]
[کسی سوی دوزخ نپوید بپا[16]   وگر خیره سوی دم اژدها[17]]
گر او با تهمتن نبرد آورد   سر خویش را[18] زیر گرد آورد
شکسته شود دل گوانرا[19] بجنگ   بود این[20] سخن نیز بر شاه ننگ[21]
برادر تو دانی که کهتر بود   فزونتر برو[22] مهر مهتر[23] بود[24]
به پیران چنین گفت پس پیلسم   کزین پهلوان دل ندارد دژم[25]
که گر[26] من کنم جنگ جنگی نهنگ   نیارم ببخت[27] تو بر شاه ننگ[28]
به پیش تو با نامور چار گرد   چه کردم تو[29] دیدی ز من دستبرد

---

[1] I, IV — ای [2] VI — شیرت [3] I — بتخت و بتیغ و بمهر; IV — بتخت و بمهر و بتیغ; VI — بتخت و بمهر و بتاج [4] I, IV — بتو [5] I, IV, VI — افسرم [6] Ср. Б — و ملکتک ثلثی ممالک توران [7] I, IV — همه گوهر; VI — همه لشکر [8] I, IV, VI и T — پیروز بخت [9] I, IV, VI — برنای تیز [10] I, IV, VI и T — با تن [11] VI — سازد [12] VI — همه [13] IV — آورد [14] I, IV — نه بیند همی کار و; VI — نه بیند همی رای و [15] I, IV — б. 2810 стоит перед б. 2812. [16] Л — بپای [17] I, IV, VI — б. оп.; Б — тоже. [18] I, IV, VI — خویشتن [19] I, IV, VI и T — سپهرا [20] I, IV — زین; VI — زان [21] IV — تنگ; I, IV — обратный порядок мисра. [22] VI — برو بیشتر [23] IV — بهتر [24] I — доб. б.:

اگر من کنم جنگ پیل آرزوی * همانا ندارم پی و تاب اوی

[25] I — نداری بغم; IV — نداری دژم; T — ندارم دژم; Б — перевод последующих бб. 2820—2822 отсутствует. [26] I, IV — اگر [27] IV — بیارم بتخت [28] IV — تنگ; VI — б. оп. [29] I, IV — بپرخاش; VI — باورد

همانا کنون[1] زورم افزونترست ‎ ‎ ‎ شکستن دل من نه اندر خورست
برآید بدست[2] من این کارکرد ‎ ‎ ‎ بگردد در اختر بد مگرد[3]
چو بشنید زو این سخن شهریار ‎ ‎ ‎ یکی اسپ شایستهٔ کارزار
بدو داد با تیغ[4] و برگستوان[5] ‎ ‎ ‎ همان نیزه و درع و خود گوان[6]
بیاراست آن جنگرا پیلسم ‎ ‎ ‎ همی راند چون شیر با[7] باد و دم
بایرانیان گفت رستم کجاست ‎ ‎ ‎ که گوید که او روز جنگ[8] اژدهاست
چو بشنید گیو این سخن بردمید ‎ ‎ ‎ بزد دست و تیغ از میان برکشید
بدو[9] گفت رستم بیک ترک جنگ ‎ ‎ ‎ نسازد همانا که آیدش ننگ
بر آویختند آن دو جنگی بهم ‎ ‎ ‎ دمان گیو گودرز با پیلسم
یکی نیزه زد گیو را کز نهیب ‎ ‎ ‎ برون آمدش هر دو پا[10] از رکیب
فرامرز چون دید یار آمدش ‎ ‎ ‎ همی[11] یار جنگی بکار آمدش
یکی[12] تیغ بر نیزهٔ پیلسم ‎ ‎ ‎ بزد نیزه از تیغ او شد قلم[13]
دگر باره[14] زد بر سر[15] ترگ اوی ‎ ‎ ‎ شکسته شد[16] آن تیغ پرخاشجوی
[همی گشت با آن دو یل پیلسم ‎ ‎ ‎ بمیدان بکردار شیر دژم[17]]
تهمتن ز قلب[18] سپه بنگرید ‎ ‎ ‎ دو گرد دلیر و[19] گرانمایه دید
بر آویخته با یکی شیرمرد ‎ ‎ ‎ بابر اندر آورده[20] از باد گرد
بدانست[21] رستم که جز پیلسم ‎ ‎ ‎ ز ترکان ندارد کس[22] آن زور[23] و دم
و دیگر که از نامور بخردان[24] ‎ ‎ ‎ ز گفت ستاره‌شمر موبدان[25]

---

1 I — کنم 2 I, VI — ز دست 3 VI — доб. предыдущий б. текста (повтор). 4 VI — تیغی 5 I, IV — گرز گران 6 I, IV и T — همان جوشن و ترگ و برگستوان; VI — همان جوشن و ترگ و تیر و کمان 7 I, IV — پر 8 I и T — که گویند کو روز جنگ; IV — که گویند در روز جنگ; VI — که گویند در جنگ نر; ср. Б — این رستم الذی تزعمون أنه کالثعبان عند الضراب و الطعان؟ 9 VI — چنین 10 I, IV, VI — پای; T — پاش 11 I, IV — همان 12 I, IV и T — بزد 13 I, IV и T — ازان تیغ شد نیزهٔ او قلم 14 VI — نیزه 15 I, IV — доб. و 16 I, IV — گسسته شد 17 I, IV, VI — б. оп. 18 I, IV — چو رستم ز قلب; VI — چو رستم بقلب 19 I, IV, VI — و оп. 20 Л — آورد 21 I, IV и T — بدل گفت 22 I, IV — کسی 23 VI и T — باد 24 I, IV, VI и T — از پیرسر موبدان 25 I, IV, VI и T — ز اخترشناسان و از بخردان

ز اختر بد و نیک بشنوده بود   جهان‌را چپ و راست پیموده بود
که گر پیلسم از بد روزگار   خرد یابد و بند[1] آموزگار[2]
نبرده چنو در جهان سربسر   بایران و توران نه بندد کمر
همانا که اورا زمان آمدست   که ایدر بچنگم دمان آمدست
بلشکر بفرمود[3] کز جای خویش   مگر ناورند اندکی پای پیش[4]
شوم برگرایم تن پیلسم   به بینم که دارد پی و شاخ[5] و دم
یکی نیزهٔ بارکش برگرفت   بیفشارد ران ترگ بر سر گرفت[6]
گران شد رکیب و سبک شد عنان   بچشم اندر آورد رخشان سنان
غمی گشت و بر لب برآورد کف[7]   همی تاخت از قلب تا پیش صف
چنین گفت کای نامور پیلسم   مرا خواستی تا بسوزی بدم[8]
همی گفت و می تاخت[9] برسان گرد   یکی کرد با او سخن در نبرد[10]
یکی نیزه زد بر کمرگاه اوی   ز زین برگرفتش بکردار گوی[11]
همی تاخت تا قلب توران سپاه   بینداختش خوار در قلبگاه
چنین گفت کین‌را بدیبای زرد   بپوشید کز گرد شد لاژورد
عنان‌را یه پیچید زان جایگاه[12]   بیامد دمان تا بقلب سپاه

---

[1] I, IV — گذر یابد از بند [2] VI — امان یابد و بیند از روزگار [3] I, IV, VI и T — چنین گفت [4] I, VI — میارید کس پیشتر پای خویش; IV — میارید کس بیشترک پای پیش (так!) [5] VI — بباد; T — روز [6] VI — бб. 2842 и 2843 текста оп.; за б. 2841 следует вариант б. 2844; Б — описание схватки Рустама с Пӣлсамом (бб. 2842 — 2850) передано следующими словами: و أشرع رمحه و ركض رخشه و أقبل على بيلسم فطعنه طعنة اختطفه بها من ظهر الفرس و جدّله قتيلا
[7] I, IV — همی گشت بر لب برآورده کف; VI — یکی نیزهٔ آهنین‌را بکف [8] I, IV — доб. бб.:

به بینی کنون زخم جنگی نهنگ * کزان پس نه پیچی عنان سوی جنگ
بگفت و برانگیخت از جا نوند * درآمد بکین چون سپهر بلند

VI — доб. б.:

کنون آمدم تا به بینی مرا * ز گردن‌کشان برگزینی مرا

и за ним б.—вариант первого б. по I и IV; T — б. оп., доб. 1 и 2 бб. по I и IV и между ними бб.:

بسوزد دلم بر جوانی تو * دریغا بر پهلوانی تو
به بینی کنون چنگ جنگی نهنگ * کزین به نه پیچی دگر سوی جنگ

[9] VI — سبک نزد او تاخت [10] I, IV — б. оп. [11] IV — اوی [12] I, IV — رزمگاه

ببارید[1] پیران ز مژگان سرشک   تن پیلسم دور دید[2] از پزشک[3]
دل لشکر و[4] شاه توران سپاه   شکسته شد و تیره شد رزمگاه
خروش آمد از لشکر[5] هر دو سوی[6]   ده و دار گردان پرخاشجوی[7]
خروشیدن کوس بر پشت پیل   ز هر سو همی رفت تا چند میل[8]
[زمین شد ز نعل ستوران ستوه   همه[9] کوه دریا شد و دشت[10] کوه[11]]
ز بس نعره[12] و نالهٔ کرّه‌نای   همی آسمان اندر آمد ز جای
همی[13] سنگ مرجان شد و خاک خون[14]   سراسر سر سروران شد نگون[15]
بکشتند چندان ز هر دو گروه   که شد خاک دریا و هامون چو کوه[16]
یکی باد برخاست از رزمگاه   هوا را بپوشید گرد سپاه
دو لشکر بهامون همی تاختند   یک از دیگران[17] باز نشناختند
جهان چون شب تیره تاریک شد   تو گفتی[18] بشب روز نزدیک شد
چنین گفت با لشکر افراسیاب   که بیدار بخت اندر آمد بخواب
اگر سستی آرید یک تن بجنگ[19]   نماند مرا روزگار درنگ[20]
بریشان ز هر سو کمین آورید   بنیزه[21] خور اندر زمین آورید[22]
بیامد خود از قلب توران سپاه   بر طوس شد داغ دل کینه‌خواه
از ایران[23] فراوان سپه را[24] بکشت   غمی شد دل طوس و بنمود پشت[25]
بر رستم آمد یکی چاره‌جوی[26]   که امروز ازین رزم[27] شد رنگ و بوی[28]

[1] VI — همی ریخت [2] I, IV — برگذشت [3] VI — سرشکی که درمان ندارد پزشک [4] Так в VI; Л, I, IV и T — و уп. [5] Л — доб. از [6] I, IV, VI — روی [7] VI — دها ده برآمد ز مردان کوی [8] I, VI — б. оп. [9] I, IV — همی [10] IV — доб. و [11] VI — б. оп. [12] VI — نیزه [13] I, IV, VI — همه [14] VI — لعل [15] I, IV — بسی سرورانرا سر آمد نگون; VI — سراسر سر سروران زیر نعل [16] I, IV — доб. б.:

تو گفتی همی خون خروشد سپهر * پسر را نبد بر پدر جای مهر

VI — доб. тот же б. с вар. второго мисра: پدر را نبد بر پسر جای مهر [17] I, IV, VI и T — یکی از [18] I, IV — همانا [19] IV — آرند یکسر بجنگ; VI — آرید در کین و جنگ [20] I, VI, T — دگر جایگاه درنگ; IV — جایگاه بلند (описка); T — доб. б. [21] VI — بچاره [22] I, IV — доб. б.:

یک امروز رای [IV — راه] پلنگ آورید * ز هر سو برآیید و جنگ آورید

[23] Л — ازیران [24] I, IV — سرانرا [25] VI — فرامرز و طوس اندر آمد به پشت, ср. б. 2872. [26] I, IV — راهجوی [27] I, IV — کار [28] VI — бб. 2867—2872 оп.

همه رزمگه[1] شد چو دریای خون   درفش سپهدار[2] ایران نگون
بیامد ز قلب[3] سپه پیلتن   پس او فرامرز با انجمن[4]
سپردار بسیار در پیش بود   که دلشان ز رستم بداندیش بود
همه خویش و پیوند افراسیاب   همه دل[5] پر از کین و سر[6] پر شتاب
تهمتن فراوان ازیشان[7] بکشت   فرامرز و طوس اندر آمد به پشت
چو افراسیاب آن درفش بنفش   نگه کرد بر جایگاه[8] درفش
بدانست کان[9] پیلتن رستمست   سرافراز وز تخمهٔ نیرمست
برآشفت بر سان جنگی پلنگ   بیفشارد ران پیش او شد[10] بجنگ
چو رستم درفش سیه را[11] بدید   بکردار شیر ژیان بردمید
بجوش آمد آن نامبردار گرد   عنان بارهٔ تیزتگ را[12] سپرد[13]
بر آویخت با سرکش افراسیاب   به پیکار خون رفت چون رود آب[14]
یکی نیزه سالار توران سپاه   بزد بر بر رستم کینه‌خواه
سنان اندر آمد ببند[15] کمر   به ببر بیان[16] بر نبد کارگر
تهمتن بکین اندر آورد روی   یکی نیزه زد بر سر[17] اسپ اوی
تگاور ز درد[18] اندر آمد بسر[19]   بیفتاد زو شاه پرخاشخر[20]
همی جست رستم کمرگاه او[21]   که از رزم[22] کوته کند راه او[23]
نگه کرد هومان بدید از کران   بگردن بر آورد گرز گران
بزد بر سر شانهٔ پیلتن   به لشکر خروش آمد از انجمن[24]

---

[1] I, IV — میمنه [2] I, IV — سواران [3] IV — به قلب [4] I, IV — فرامرز [IV — سوار] سپاه و آن انجمن [5] Л — سر [6] Л — دل [7] VI — سرانرا فراوان از ایران [8] I, IV, VI и T — باکاویانی [9] VI — کو [10] VI — اندر آمد [11] IV — سپه را [12] VI — دست‌کش را [13] I, IV, VI — обратный порядок мисра; I, IV и T — عنان را برخش تگاور سپرد [14] I, IV, T — ز پیکانش خون رفت چون جوی آب; VI — ز پیکار خون اندر آمد بخواب; I, IV, T — доб. б.: خدنگی که پیکانش بد بید برگ [IV — ترک] * فرو ریخت [IV — دوخت] بر تارک ترک ترگ [15] I, IV — بچرم [16] Л — ببر درنبان; I — ببر بیان (به уп.); VI — به بند کمر [17] I, IV, VI — بر [18] IV — ز اسپ [19] VI — بروی [20] VI — پرخاشجوی [21] I, IV, VI — اوی [22] I, IV — بی‌رنج [23] I — جاه اوی; IV — جای اوی; VI — رای اوی [24] I, IV — ز لشکر خروش آمد و انجمن; T — بایران خروش آمد از مرد و زن; VI — خروشنده گشت از دو رو انجمن

ز پس کرد رستم همانگه نگاه   بجست از کفش نام‌بردار شاه[1]
برآشفت گردافگن تاج‌بخش   بدنبال هومان برانگیخت رخش[2]
بتازید چندی و چندی شتافت   زمانه بدش مانده اورا نیافت[3]
سپهدار ترکان نشد[4] زیر دست   یکی بارهٔ تیزتگ برنشست[5]
چو از جنگ رستم به پیچید روی   گریزان همی رفت پرخاشجوی
برآمد ز هر سو دم کرّنای   همی آسمان اندر آمد ز جای[6]
بابر اندر آمد خروش سران   گراییدن گرزهای گران[7]
گوان سر بسر[8] نعره برداشتند   سنانها بابر اندر افراشتند
زمین سربسر کشته و خسته بود[9]   و گر[10] لاله بر زعفران[11] رسته بود[9]
[سپردند اسپان همی[12] خون بنعل   شده پای پیل از دل کشته لعل[13]]
هزیمت گرفتند ترکان چو باد   که رستم ز بازو همی داد داد[14]
سه فرسنگ چون اژدهای دمان   تهمتن همی شد پس بدگمان[15]
و ز انجایگه پیلتن باز گشت   سپه یکسر از جنگ ناساز گشت[16]
ز رستم بپرسید پرمایه طوس   که چون یافت شیر از یکی گور کوس[17]

---

[1] I, IV, VI, T —

بتابید رخ پهلوان سپاه * ز پس کرد رستم همانگه نگاه

I, IV, VI, T — далее порядок бб.: 2889, 2892, 2899, 2900, 2902, 2890, 2893, 2894, 2895 (VI—оп.), 2896 (I, IV—оп.), 2897, 2898, 2903. [2] I, IV, VI — б. оп. [3] I, IV, VI — б. оп. [4] IV — دشد; VI — بشد

[5] I, IV — بارهٔ گام‌زن بر نشست; VI — ابلق گام‌زن بر نشست; T — б. оп.; I, IV, VI — доб. б.:

بصد حیله از چنگ آن اژدها * ورا کرد هومان ز چنگش [IV — ویسه] رها

VI — доб. еще б. вместо след. б. 2890:

چو رسته شد از چنگ و بر داشت روی * بدان تا گزندش نیاید بروی

[6] I, IV, VI, T — б. оп. [7] I, IV — доб. б.:

درآمد از ایران سپه پیش اوی * تهمتن همی بود پرخاشجوی

[8] I, IV, VI и T — سراسر سپه [9] I, IV, VI — شد [10] I, IV и T — و یا [11] I — ارغوان [12] I, IV — همه [13] I, IV и T — همی پای پیلان ز خون گشت لعل; VI — б. оп. [14] I, IV — б. оп. [15] VI — همی رفت رستم چو پیل ژیان [16] I — سلیح گوان نیز بدساز گشت; IV — سلیحش تو گفتی ورا چرخ دمساز گشت; T — سلاح و بر و جامه بدبار گشت; VI — ابر راه بدساز گشت [17] I, IV — بود پیل از بر زخم کوس; VI — یافت پیل از تگ گور کوس

بدو گفت رستم که گرز گران | چو یاد آرد از یال جنگاوران[1]
دل سنگ و سندان نماند[2] درست | بر و یال کوبنده باید نخست
عمودی که کوبنده هومان بود | تو آهن مخوانش[3] که موم آن بود
بلشکرگهِ[4] خویش گشتند باز[5] | سپه یکسر[6] از خواسته بی‌نیاز
همه دشت پر آهن و سیم و زر | سنان و ستام و کلاه و[7] کمر

۱۵

چو خورشید برزد سر از کوهسار | بگسترد یاقوت بر جویبار[8]
[تهمتن همه خواسته گرد کرد | ببخشید یکسر بمردان مرد[9]]
خروش آمد و نالهٔ کرّنای | تهمتن برانگیخت لشکر ز جای
نهادند سر سوی افراسیاب | همه رخ ز کین[10] سیاوش پر آب[11]
[پس آگاهی آمد بپرخاشجوی | که رستم بتوران در آورد روی[12]]
[بپیران چنین گفت کایرانیان | بدی را ببستند یکسر میان]
[کنون بوم و بر جمله ویران شود | بکام دلیران ایران شود]
[کسی نزد رستم برد آگهی | ازین کودك شوم بی فرّهی]
[هم آنگه برندش بایران سپاه | یکی ناسزا برنهندش کلاه]
[نوندی برافگن هم اندر زمان | بر شوم پی زادهٔ بدگمان]

---

[1] I — چو بارد ز بازوی کنداوران; IV — چو تازد ز بازوی کنداوران; VI — چو باد آرد از دست کنداوران [2] I, IV — نماند دل سنگ و سندان; VI — نماند بر و یال سندان [3] VI — به آهن نخوانش [4] IV — بلشکرگهی [5] I, IV — برفتند باز; ср. Б—бб. 2904—2908 оп. [6] I, IV — گشته [7] I, IV, VI — سلیح [8] I, IV, T — ببر پشت قار; VI — ببر دشت قار [9] I, IV, VI, T — б. оп. [10] I, IV, VI — خون [11] VI — بتاب [12] Остальные рукописи, как и издания, дают более распространенное изложение конца эпизода (бб. 2909—2917) (см. приложение III); VI—бб. 2909—2918 заменены двумя:

چو بشنید کامد زایران سپاه * تهمتن به پیش اندرون کینه‌خواه
برو تنگ شد پهن روی زمین * بیاورد لشکر بدریای چین

Б — перевод бб. 2909 — 2918 отсутствует, и весь эпизод, вероятно, позднейшая интерполяция, как и вставка 8 бб. после б. 3115 текста (см. прим. 20 к б.); в таком случае редакция рук. VI окажется лучшей; ср. Б — وسار حتی انتهی الی بحر صین.

[که با مادر آن هر دو تن را بهم — بیارد بگوید سخن بیش و کم]
[نوندی بیامد ببردندشان — شدند آن دو بیچاره چون بیهشان]
[بنزدیك افراسیاب آمدند — پر از درد و تیمار و تاب آمدند]
[و ز آنجایگه شاه توران زمین — بیاورد لشکر بدریای چین]

تهمتن نشست از بر تخت اوی — بخاك اندر آمد سر[1] بخت اوی
یکی داستانی بگفت از[2] نخست — که پرمایه آنکس که دشمن نجست[3]
چو بدخواه پیش آیدت کشته به — گر آواره از پیش[4] برگشته به[5]
از ایوان همه گنج او باز جست — بگفتند با او[6] یکایك درست
غلامان و اسپ و پرستندگان — همان مایه‌ور[7] خوبرخ بندگان
دِر گنج دینار و[8] پرمایه تاج — همان گوهر و دیبه[9] و تخت عاج[10]
یکایك ز هر سو بچنگ آمدش — بسی گوهر از گنج گنگ آمدش
سپه سر بسر زان[11] توانگر شدند — ابا[12] یاره و تخت[13] و افسر شدند[14]
یکی طوس را داد زان[15] تخت عاج — همان یاره و طوق و منشور چاچ[16]
ورا[17] گفت هر کس که تاب آورد — وگر نام[18] افراسیاب آورد
همانگه سرش را ز تن دور کن — ازو کرگسانرا یکی سور کن
کسی کو خرد جوید و ایمنی — نیازد[19] سوی کیش آهرمنی
چو فرزند باید که داری بناز[20] — ز رنج ایمن از خواسته بی نیاز
تو درویش را[21] رنج منمای هیچ — همی داد و بر داد دادن بسیچ[22]

---

1 Л, IV — доб. و 2 I, IV — یکی داستان زد برین بر; T — یکی داستان زد گوی در 3 VI — شد بخت جست; Б — перевод бб. 2920 — 2921 отсутствует. 4 I, IV, VI — جنگ 5 VI — б. 2921 стоит после б. 2922. 6 VI — بیفگند با وی 7 I, IV и T — نامور 8 VI — و оп. 9 I, IV — جامهٔ دیبه; T — جامه و دیبه 10 VI — همان یاره و طوق و هم تخت و عاج и б. стоит после б. 2922. 11 IV, VI — زو 12 I — چه با; IV, VI и T — چو با 13 I, IV — تاج; VI и T — طوق 14 Б — перевод б. отсутствует. 15 I, IV, VI и T — داد آن 16 I, VI — و تاج; Б — б. переведен так: فأعطى طوسا تختا من العاج و كتب له منشورا على ممالك الشاش 17 I, IV, VI — بدو 18 I, IV — رسم; T — یاد 19 Л — بیارد; I, IV — نباید; VI, T — نتازد 20 IV — نیاز 21 I, IV, VI и T — بی رنج را 22 I, IV — سر از داد وز رستگاری مپیچ; VI — همه مردی و داد دادن بسیچ; T — همه از سر داد دادن بسیچ

که گیتی سپنجست و[1] جاوید نیست / فری[2] برتر از فرّ جمشید نیست
سپهر بلندش بپا آورید / جهان را جزو کدخدا آورید
یکی تاج پر[3] گوهر شاهوار / دو تا یاره و طوق[4] با گوشوار
سپیجاب و سغدش[5] بگودرز داد / بسی پند و منشور آن مرز[6] داد
ستودش فراوان و کرد آفرین / که چون تو کسی نیست ز ایران[7] زمین[8]
بزرگی و فرّ و بلندی و داد[9] / همان بزم و رزم از تو داریم یاد[10]
ترا با هنر گوهرست و خرد / روانت همی از تو رامش[11] برد
روا باشد ار پند من بشنوی / که آموزگار[12] بزرگان توی
سپیجاب تا آب[13] گلزریون / ز فرمان تو کس نیاید برون
فریبرز[14] کاوس را تاج زر / فرستاد و[15] دینار و تخت و کمر[16]
بدو گفت سالار و[17] مهتر توی / سیاوش رد را[18] برادر توی
میان را بکین برادر ببند / ز فتراك مگشای بند کمند[19]
[بچین و ختن اندر آور سپاه / بهر جای از دشمنان کینه خواه[20]]
میاسای از کین[21] افراسیاب / ز تن[22] دور کن خورد و آرام و خواب[23]

---

1 I, IV — و оп. 2 VI — سری 3 VI — با 4 I, IV, VI, T — یکی تخت با طوق و 5 Так в VI; Л — ستجاب دژرا; I, IV — سپیجاب و آن دژ; T — سبنجاب و سغدی; ср. перевод Б — و نفذ الی جوذرز تختا من الذهب مع طوق و قرطین و عقد له علی اسفیجاب و السغد 6 Л, VI — واندرز 7 Л — اندر 8 I, IV, T — بدان پرهنر پهلو [IV — پهلوان] پاک‌دین; Б — перевод бб. 2937—2941 отсутствует. 9 I — بدو گفت مهتر بزرگی و داد; IV, T — بدوگفت مهر بزرگی و داد; VI — ورا گفت مهر و بزرگی و 10 I, IV — دارند یاد; VI — گیرند یاد; I, IV, VI, T — доб. б.:

هنر [VI — همان] بهتر از گوهر نامدار * هنرمند را گوهر آید بکار

11 VI — دانش 12 I, IV — خود یادگار 13 Так в VI; Л — ز بلغار تا آب; I — سپنجاب با مرز; IV и T — سپیجاب تا مرز 14 VI — فرامرز 15 Л, I, IV — و оп. 16 I, IV, VI и T — چندی گهر, что поддержано Б — ср.: و نفذ الی فریبرز بن کیکاوس جملة من الجواهر و النفائس 17 I — و уп. 18 VI — سیاوش را خود; T — سیاوخش‌را خود; Б — سیاوخش; و قال له أنت أخو سیاوخش 19 I, IV, VI и T — هرگز کمند 20 I, IV, VI и T — б. оп. 21 I, IV и T — بر کین از; VI — از کین 22 I, IV, VI и T — دل از 23 I, IV и T — доб. б.:

همه داد کن تو بگیتی درون * که از داد هرگز نشد کس نگون

بماچین و چین آمد این آگهی * که بنشست رستم بشاهنشهی
همه هدیها ساختند و نثار * ز دینار وز گوهر شاهوار[1]
تهمتن[2] بجان داد زنهارشان * بدید آن روانهای بیدارشان
و زان پس بنخچیر[3] با یوز و باز * برآمد برین روزگاری[4] دراز

چنان بد که روزی زواره برفت * به نخچیر گوران خرامید تفت[5]
یکی ترك تا باشدش رهنمای * به پیش اندر افگند و آمد بجای
یکی بیشه دید[6] اندران پهن دشت * که گفتی برو بر نشاید گذشت
ز بس بوی و بس رنگ و آب[7] روان * همی نو شد از باد گفتی روان[8]
پس آن ترك خیره زبان[9] برگشاد * به پیش زواره همی[10] کرد یاد
که نخچیرگاه سیاوش بد این * برین بود مهرش بتوران[11] زمین
بدین جایگه شاد و خرّم بدی * جز ایدر[12] همه جای[13] با غم بدی
زواره چو بشنید زو این سخن * برو تازه شد روزگار کهن
چو گفتار آن ترکش آمد بگوش * ز اسپ اندر افتاد و[14] زو رفت هوش[15]
یکی باز بودش بچنگ[16] اندرون * رها کرد و مژگان شدش جوی خون[17]
رسیدند یاران[18] لشکر بدوی * همی یافتندش پر از آب روی
گرفتند نفرین بران رهنمای * بزخمش فگندند[19] هر یک ز پای[20]

---

[1] I, IV и T — доб. б.:

بگفتند ما بنده و چاکریم * زمین جز بفرمان تو نسپریم

[2] I, IV, VI и T — سپهبد [3] I, IV, VI и T — همی کرد نخچیر [4] IV, VI — روزگار [5] Л — доб. و; Б — начало эпизода оп. и начинает с бб. 2964—2965: فقال له أخوه زواره ذات يوم إنا لم نقصد هذه البلاد إلا للأخذ بالثأر [6] VI — بود [7] I, IV — رنگ و بوی پر آب; VI — رنگه و پر می آب (так!). [8] I, IV — کزو توشه آورد گویی روان; VI — بتن در همی تازه شد زو روان; T — تو گفتی کزو تازه گردد روان [9] VI — زبان ترک خیره همی [10] I, IV и T — سخن [11] I, IV — ز توران [12] Л, VI — اندر [13] I, IV, VI — همه روز; T — دگر جای [14] I, IV и T — فرود آمد از اسپ [15] IV — обратный порядок мисра. [16] I, IV, VI и T — بدست [17] I, IV — مژگان شدش پر ز خون; VI — مژگانش پر شد ز خون [18] IV, VI — доб. و [19] I, IV — گرفتند [20] I, IV — بپای; VI — فگندند هر کس بزخمش ز جای

زواره یکی سخت سوگند خورد		فرو ریخت از دیدگان آب زرد[1]
کزین پس نه نخچیر جویم نه خواب		نپردازم از کین افراسیاب
نمانم که رستم بر آساید[2] ایچ		همی کینه[3] را کرد باید بسیچ
همانگه چو نزد تهمتن رسید		خروشید چون روی اورا بدید
بدو گفت کایدر[4] بکین آمدیم		و گر[5] لب پر از آفرین آمدیم
چو یزدان نیکی‌دهش زور[6] داد		از اختر ترا گردش هور داد
چرا باید این کشور آباد ماند		یکی‌را برین بوم و بر شاد ماند
فرامش مکن کین آن شهریار[7]		که چون او نبینند دگر روزگار[8]
بر انگیخت آن پیلتن را ز جای[9]		تهمتن هم آن کرد کو دید رای
همان[10] غارت و کشتن اندر گرفت		همه بوم و بر دست بر سر گرفت
ز توران زمین تا بسقلاب و[11] روم		نماندند[12] یك مرز[13] آباد بوم
همی[14] سر بریدند برنا و پیر		زن و کودك خرد کردند[15] اسیر[16]
برین گونه فرسنگ بیش از هزار		بر آمد ز کشور سراسر دمار[17]
هر آنکس که بد مهتری[18] باگهر		همه پیش رفتند بر خاك سر
که بیزار گشتیم ز افراسیاب		نخواهیم[19] دیدار اورا بخواب
ازان خون که او ریخت بر بیگناه		کسی‌را نبود اندر آن روی راه[20]
کنون انجمن گر[21] پراگنده ایم		همه پیش تو چاکر و[22] بنده ایم
چو چیره شدی بیگنه خون مریز		مکن جنگ گردون گردنده تیز[23]

[1] I, IV, VI — آب از دو دیده بدرد [2] I, IV — بیاساید [3] I, IV — همه جنگ; VI — همی جنگ [4] VI и T — ایدر [5] I, IV — و یا [6] Так в Л; IV, T — روز [7] VI — شاه را [8] I, IV и T — که او چون نه بیند کسی گاه‌را; VI — نبینی بصد روزگار; IV — آن ساد دل‌را ز جای [9] I — دل آرمیده ز جای; T — آن زنده دلرا بجای; VI — از کین دل‌را ز جای [10] I, IV — همه [11] Л, IV, VI — و уп.; Б — الی حدود الروم و سقلاب [12] I, IV, VI и T — ندیدند [13] VI — مهتر [14] IV, VI и T — همه [15] I — برده [16] Л — бб. 2974 — 2975 дважды. [17] I, IV и T — обратный порядок мисра. [18] VI — مهتر [19] VI — نه بینیم [20] I — رای راه; IV, VI — رای و راه [21] VI — نه تخم [22] I, IV — که ما سر بسر پیش تو یک بیک; VI — همه پیش تو [23] T — مکن با بدی ما جهاندار یزدان ستیز

ندانیم ما کان جفاگر[1] کجاست * بابرست گر[2] در دم اژدهاست
چو بشنید گفتار آن انجمن * به پیچید بیدادل[3] پیلتن
سوی مرز قچغارباشی[4] براند[5] * سران سپه را سراسر بخواند
شدند انجمن پیش[6] او بخردان * بزرگان و کارآزموده ردان[7]
که کاوس بی دست و بی فرّ[8] و پای * نشستست[9] بر تخت بی رهنمای
گر[10] افراسیاب از رهی بی درنگ[11] * یکی لشکر آرد بایران[12] بجنگ[13]
بیاید[14] بران پیر کاوس دست * شود کام و آرام ما جمله[15] پست
یکایک همه فام کیتن[16] توختیم * همه شهر آباد او[17] سوختیم
کجا سالیان اندر آمد بشش * که نگذشت بر ما یکی روز[18] خوش[19]
کنون نزد آن پیر خسرو شویم[20] * چو رزم اندر آید همه[21] نو شویم[22]
چو دل برنهی بر سرای کهن * کند ناز[23] و ز تو بپوشد سخن[24]
تهمتن بران گشت همداستان * که فرخنده موبد زد این[25] داستان

[1] I, IV, VI и T — نداند کسی کان سپهبد [2] I, IV — بر اسب است یا; VI — در آب است یا; T — درستست یا [3] I, IV — بیدار دل [4] Л — قچغار باشی; I — قفچار تاشی; IV — قچفار تاشی; VI — قچقار باشی [5] T — سپه سوی قاچار باشی براند; Б — و رحل و ساق عساکره حتی نزل فی بلد سماه من تلک البلاد [6] VI — گرد [7] VI — روان; Б — так: و جمع عنده الامراء و القوّاد و الأصبهبدیة [8] I, IV — بی پرّ و بی فرّ; VI — بی فرّ و بی دست [9] VI — نشست از [10] IV, VI — که [11] IV — از ره بی درنگ; VI — از رهی بیگمان [12] I, IV, VI — بایران یکی لشکر آرد [13] VI — دمان [14] VI — بیامد [15] I, IV, VI — پاک [16] I — بوم کین; IV — وام کین; T — نام و کین [17] I — بوم آبادرا; IV — بوم آباد او; VI — شهر و آباد و [18] VI — یاد [19] I, IV, VI — б. стоит после б. 2990 текста; Б — перевод б. отсутствует. [20] VI — شدیم [21] I, IV — چو رزم آیدش هر کسی; VI — چو رزم آورد هر یکی; T — چو بزم آیدش هر یکی [22] VI — بغنویم; I — доб. бб.:

بایران پرستندهٔ تختگاه * همانجا نگین و همانجا کلاه
چنین برده جستیم بر خواسته * دل آراسته شد روان کاسته

IV, VI — доб. варианты тех же бб. [23] I, IV — راز; VI — باز [24] I, IV, VI — доб. здесь варианты бб. 2994—2995 (см.); Б — перевод бб. 2991—2996 отсутствует. [25] I, IV — موبد زدش; VI — زد موبد این; T — موبد بزد

چنین گفت خرّم‌دل رهنمای / که خوبی[1] گزین زین سپنجی سرای
بنوش و بناز و بپوش[2] و بخور / ترا بهره اینست زین[3] رهگذر
سوی آز منگر که او[4] دشمنست[5] / دلش بردهٔ جان[6] آهرمنست[7]
نگه کن که در خاك جفت تو کیست / برین خواسته چند خواهی[8] گریست
تهمتن چو بشنید شرم آمدش / برفتن یکی رای گرم آمدش
نگه کرد ز اسپان بهر سو[9] گله / که بودند بر دشت ترکان[10] یله[11]
غلام و پرستندگان ده[12] هزار / بیاورد شایستهٔ شهریار[13]
همان نافهٔ مشك و موی سمور[14] / ز درّ سپید و ز کیمال بور[15]
برنگ[16] و ببوی و بدیبا و زر / شد آراسته پشت پیلان نر
ز گستردنیها و از بیش و کم / ز پوشیدنیها و گنج و[17] درم
ز گنج سلیح و[18] ز تاج و ز تخت / بایران کشیدند و بربست رخت
ز توران سوی زابلستان کشید[19] / بنزدیك فرخنده دستان کشید[20]
سوی پارس شد طوس و گودرز و گیو / سپاهی چنان[21] نامبردار و[22] نیو
نهادند سر سوی شاه جهان / همه نامداران[23] فرّخ مهان

---

1 I, IV, VI и T — خوشی
2 I — ببوی و بناز و بنوش; IV — ببوی و بناز و بجوش; VI — بخوبی بناز و بپوش; T — بپوش و بپاش و بنوش
3 I — بر
4 I, IV — تو منگر سوی او که او; VI — مپوی از پی آز کو
5 IV — رستمست
6 I и T — گرت دل نه با رای; IV — گرت دل نه یارای; VI — دلش پرده و جانش
7 I, IV, VI — бб. 2994 и 2995 стоят после б. 2991.
8 VI — بر چه باید
9 VI — نگه کرد هر سو ز اسپان; T — بیآورد اسپان ز هر سو
10 I, IV, VI — توران
11 Б — бб. 2998 и 2999 переданы так: فأمر بجمع السبایا و ضبطها فبلغ عدد من کان منهم من ترائب أفراسیاب اثنی عشر ألفا
12 VI — و[د]
13 I, IV — کارزار
14 IV — ستور
15 I, IV — سنجاب و قاقم ز کیمال گور [IV — تور]; Л, как и IV — تور, в смысле Туран, туранская; VI — ز گردن سپید و ز کیمال بور; T — ز سنجاب و قاقم ز کیمال و بور
16 I, IV, VI и T — بموی
17 I — ز پوشیدنیها و زرّ و; IV — ز پوشیدنیهای زرّ و; Л — و оп.
18 I, IV — گنج و سلاح; VI — گنج سلاح; T — تیغ و سلیح
19 I, IV — شدند
20 I, IV — شدند; VI — رسید
21 I — چنان لشکری; IV, VI — چنان لشکر
22 I, IV — و оп.; VI — نامداران
23 I, IV, VI — چنین نامداران و

و زان پس چو بشنید[1] افراسیاب * که بگذشت رستم بران[2] روی آب[3]
شد از باختر سوی دریای گنگ * دلی پر ز کینه[4] سری پر ز جنگ
همه بوم زیر و زبر کرده دید * مهان کشته و کهتران برده دید[5]
نه اسپ[6] و نه گنج و نه تاج و نه تخت * نه شاداب در باغ[7] برگ درخت
جهانی بر آتش[8] بر افروخته * همه کاخها کنده و سوخته[9]
ز دیده ببارید خونابه[10] شاه * چنین گفت با مهتران سپاه
که هر کس که این را[11] فرامش کند * همی جان بیدار خامش[12] کند
همه یک بیک دل پر از کین کنید * سپر بستر و تیغ[13] بالین کنید
بایران سپه[14] رزم و کین آوریم[15] * بنیزه خور اندر زمین آوریم[16]
بیک رزم اگر باد ایشان بجست[17] * نباید چنین کردن[18] اندیشه پست[19]

[1] I, IV, VI и T— چو بشنید بدگوهر [2] I, IV, VI— شد طوس و رستم بدان [3] Б—передает бб. 3007—3008 так: و لما رجع الایرانیان و خلت منهم بلاد الترک ظهر أفراسیاب من اقصی المشرق [4] I, IV— ز کین و [5] IV— مرده دید [6] VI— آب [7] I, IV— ایوان نه; VI— نه و نوم(بوم؟); T— بر شاخ [8] I, VI— پر آتش; IV— بد آتش; T— ز آتش [9] Б — доб.: فجمع من اصحابه و أهل مملکته ممن أفلتوا من مخالب المنون جماعات مجمعة و أوشابا مختلفة. فاستأنف الأمر و جعل یستعد و یحتشد الی أن کثف سواده و کثرت عدده و عتاده [10] VI и T— خوناب [11] I, IV, VI и T— این بد [12] I, IV, VI и T— بیهش [13] I, IV, VI и T— ترگ [14] I, IV, VI и T— زمین [15] I, IV, VI— آورید [16] I, IV, VI и T— بجنگ آسمان بر زمین آورید; I, IV — обратный порядок мисра; I, IV — доб. здесь три бб.:

ز بهر بر و بوم و پیوند خویش * همان از پی گنج و فرزند خویش
همه کاخهاشان به پای آوریم * چو شیران سوی جنگ رای آوریم
ز هر سو سلاح و سپاه آوریم * بنوّی یکی تازه راه آوریم

VI — доб. вариант первых двух из этих бб.:

همه کاخهاشان به پای آوریم * دگر گونه بر رسم و رای آوریم
ز بهر بر و بوم و فرزند خویش * همان از پی گنج و پیوند خویش

T—доб. вариант двух первых бб. по I и IV, а варианты третьего б. VI и T доб. после б. 3016 (см.). [17] IV— بخست; VI— یکی رزم و باد ایشان نخست [18] I — نشاید چنین کردن; VI— نباید چنین کرد [19] IV — نشاید چنین دل در اندیشه بست; VI — доб. б.:

بر آراست بر[1] هر سوی تاختن   ندید ایچ[2] هنگام پرداختن
همی سوخت آباد بوم و[3] درخت   به[4] ایرانیان بر شد آن[5] کار سخت
ز باران هوا خشك شد هفت سال   دگر گونه شد بخت[6] و برگشت حال
شد از رنج و سختی[7] جهان پر نیاز   برآمد برین روزگار[8] دراز[9]

١٦

چنان دید گودرز یکشب بخواب   که ابری بر آمد ز ایران[10] پر آب
بران ابر باران خجسته[11] سروش   بگودرز گفتی که بگشای گوش
چو خواهی که یابی ز تنگی رها   وزین نامور ترك نرّ اژدها[12]
بتوران یکی نامداری[13] نوست   کجا نام آن[14] شاه کیخسروست[15]
ز پشت سیاوش یکی شهریار[16]   هنرمند و از گوهر نامدار[17]
ازین تخمه از گوهر کیقباد[18]   ز مادر سوی تور دارد نژاد
چو آید بایران پی فرّخش   ز چرخ آنچ پرسد[19] دهد پاسخش

ز هر سو سلیح و سپاه آوریم * دگر رزم را دل بجای آوریم

Ṭ—доб. его вариант и два других бб. (ср. выше прим. 16 к б. 3015):

بزودی یکی لشکری گرد کرد * همه با سنان و سلیح نبرد
خود و لشکرش سوی ایران کشید * بکین دلیران و شیران کشید

[1] I и T—از [2] VI—نبد هیچ [3] I, IV—شاخ و همی زد [4] I, IV, VI—بر [5] VI—برشده [6] VI—کار; T—رنگ [7] VI—خشک و تنگی [8] I—روزگاری [9] Б—перевод бб. 3019—3020 отсутствует; VI—доб. дважды б.:

کنون زین سپس خواب گودرز [پ]یر * بگو ای پسندیدهٔ تیر بیر

так в рукописи; последние два слова второго мисра следует, возможно, читать تیز پیر, а сам бейт представляется вводным к следующему сказанию; T—доб. б.:

نشسته بزابل یل پیلتن * گرفته جهان ترک شمشیرزن

[10] VI—گیتی [11] I, IV—ابر پرّان خجسته; VI—ابر و باران خجسته; T—ابر باران نشسته; Б—و فیه [12] IV, Б—б. оп. [13] I, IV—شهریار [14] I, IV, VI—او [15] VI—б. оп. [16] VI—اژدها [17] VI—هنرمند و هم گو و هم بابها [18] I, IV—ازین گوهر از تخمهٔ کیقباد; VI—ازین تخمهٔ گوهر کیقباد; T—سرافراز و ز تخمهٔ کیقباد [19] I, IV—خواهد

میانرا به بندد بکین پدر / کند کشور تور زیر و زبر[1]
بدریای قلزم[2] بجوش آرد آب / نخارد[3] سر از کین افراسیاب
همه ساله در جوشن کین بود / شب و روز در جنگ بر زین بود
ز گردان ایران و[4] گردنکشان / نیابد جز از گیو ازو کس[5] نشان
چنین است فرمان گردان[6] سپهر / بدو دارد[7] از داد گسترده مهر
چو از خواب گودرز بیدار شد / نیایش[8] کنان پیش[9] دادار شد
بمالید بر خاک ریش سپید / ز شاه جهاندار شد پر امید[10]

چو خورشید پیدا شد از پشت زاغ[11] / برآمد بکردار زرّین چراغ[12]
سپهبد نشست از بر تخت عاج[13] / بیاراست ایوان بکرسی ساج[14]
پر اندیشه مر[15] گیو را پیش خواند / وزان خواب چندی سخنها براند
بدو گفت فرّخ پی و[16] روز تو / همان اختر گیتی‌افروز تو
تو تا زادی از مادر باآفرین[17] / پر از آفرین شد سراسر زمین
بفرمان یزدان خجسته سروش / مرا روی بنمود در خواب دوش
نشسته بر ابری[18] پر از باد[19] و نم / بشستی جهانرا[20] سراسر ز غم
مرا دید و[21] گفت این همه غم چراست / جهانی پر از کین و[21] بی نم[22] چراست
ازیرا[23] که بی فرّ و برزست شاه / ندارد همی راه شاهان نگاه

---

[1] Б — перевод этого мисра и б. 3029 отсутствуют. [2] VI — ز دریای بی‌بن [3] Л — نشوید; I — بخارد; IV и T — نخارد; VI — بخوارد [4] VI — و оп. [5] I, IV — نیابد بجز گیو زو کس; VI — نیابد بجز گیو کس زین [6] I, IV — گردان; T — فرجام کار; فرجام [7] T — داور [8] I, VI и T — ستایش [9] VI — نزد [10] I — ز شاه جهان دل شده ناامید; IV — از پرّ زاغ; VI — ز شاه جهان شد دلش پرامید; ز شاه جهان دل شده پرامید [11] I — از دشت زاغ; VI — و لما أصبح; Б — زروشن چراغ; VI, T — زرّین چناغ [12] Так в I, IV; Л — زرّین چناغ [13] I — ساج [14] I — بکردار عاج; VI — بکرسی و تاج; Б — весь отрывок (бб. 3035—3056) передан в сокращенном пересказе. [15] I, IV — دل; VI — شد [16] VI — و оп. [17] I, IV — پاک‌دین [18] VI — بابری [19] VI — آب [20] I, IV — شدی شسته گیتی; VI — شده شسته گیتی [21] IV — و оп. [22] VI — ماتم [23] VI — از ایران

چو کیخسرو آید ز توران[1] زمین / سوی دشمنان افگند رنج و[2] کین
نبیند[3] کس اورا ز گردان نیو / مگر[4] نامور پور گودرز گیو
چنین کرد بخشش سپهر بلند / که از تو گشاید غم و رنج[5] بند
همی نام جستی میان دو صف / کنون نام جاویدت آمد[6] بکف
که تا در جهان مردمست و سخن / چنین نام هرگز[7] نگردد کهن
زمین‌را همان با[8] سپهر بلند / بدست تو خواهد گشادن ز بند[9]
برنجست گنج و بنامست رنج[10] / همانا که نامت به آید ز گنج[11]
اگر جاودانه نمانی[12] بجای / همی[13] نام به[14] زین سپنجی سرای
جهانرا یکی شهریار آوری / درخت وفارا ببار آوری
بدو گفت گیو ای پدر بنده ام / بکوشم به رای تو[15] تا زنده ام
خریدارم این‌را گر آید[16] بجای / بفرخنده نام و پی[17] رهنمای
بایوان[18] شد و ساز رفتن گرفت / ز خواب پدر مانده[19] اندر شگفت[20]

چو خورشید رخشنده آمد پدید / زمین شد بسان گل شنبلید
بیامد کمر بسته گیو دلیر / یکی بارکش بادپایی بزیر[21]
بگودرز گفت ای جهان پهلوان / دلیر و سرافراز و روشن‌روان
کمندی و اسپی مرا یار[22] بس / نشاید کشیدن بدان مرز کس

---

[1] I, IV — بایران [2] I, IV — رزم و [3] T — نیارد [4] VI — جز از; T — چو از [5] VI — درد; I, IV, VI — доб. و [6] VI — آید [7] T — نیکو [8] I — زمین و آسمان با; IV, VI — زمین را همانا [9] VI — که از تو گشاید غم و درد و بند [10] I, IV и T — و با رنج نامست و گنج [11] I — بِه آید ز رنج; IV и T — برآید ز رنج; VI — برآید ز گنج [12] I, VI — بمانی [13] I, IV — ترا; VI и T — همان [14] VI — نامبر [15] I, IV — بفرمانت; VI — بکام تو [16] VI — آری [17] VI — نامی و بی; T — نام تو ای [18] IV — بایران [19] VI — ماند [20] T — доб. 8 бб.: прощание жены Гӣва с мужем и отъезд ее в Сӣстан. [21] VI — کمندی بدست اژدهای دلیر; I, IV — доб. б.:

همه دل پر از کین افراسیاب * دو رخ‌را پر از خون و دل چون کباب

T — доб. б.:

بدو گفت گودرز یار تو چیست * بره اندرون با تو همراه کیست

[22] VI — باز

چو[1] مردم برم[2] خواستار آیدم   ازان پس مگر[3] کارزار آیدم[4]
مرا دشت و کوهست یکچند جای   مگر پیشم آید یکی رهنمای[5]
به پیروزبخت[6] جهان پهلوان   نیابم جز از[7] شاد و[8] روشن روان
تو مر بیژن خردرا در کنار   بپرور نگهدارش از روزگار[9]
ندانم که دیدار باشد جزین   که داند چنین جز جهان آفرین
تو پدرود باش و مرا یاد دار   روان‌را ز درد من آزاد دار
چو شویی ز بهر پرستش رخان[10]   بمن بر جهان آفرین‌را بخوان[11]
مگر باشدم دادگر[12] رهنمای   بنزدیك آن نامور کدخدای[13]
بفرمان بیاراست و آمد برون   پدر دل پر از درد و رخ[14] پر ز خون[15]

---

[1] I, IV — که   [2] I — برو   [3] T — مرا   [4] I и T — доб. б.:

کمندی بفتراک [ببازو — I] و اسپی دوان * پرندآوری [پرند آور و — T] جامهٔ هندوان

IV — доб. тот же б. с вариантом первого мисра: کمندی بیاورد و اسپ روان   [5] VI — б. оп.; I, IV и T — доб. б.:

نشاید که در شهرها بگذرم * مرا باز دانند و کیفر برم

[6] VI — پیروز بختی   [7] I, IV, VI — نیابم بجز; T — بیابم برت   [8] VI — «شاه» و оп.   [9] VI — б. стоит после б. 3067 текста; I, IV — доб. бб.:

بیاموزش آرایش رزم‌را * بشاید [نشاید — I] مگر رزم یا بزم را
بدین کودکی آن ازو دیده ام * ز مردی که از کس بنشنیده ام

VI—доб. вариант второго из этих бб. после б. 3067 текста (см.); T — доб. варианты тех же бб.; I, IV — б. 3065 стоит непосредственно после добавочных бб.   [10] T — جهان   [11] I, IV — доб. бб.:

که اویست برتر ز هر برتری * همان بندهٔ اوست هر مهتری
نه بی امر او گردد این روزگرد * نه بی رای او باشد این خواب و خورد
زمین و زمان و مکان آفرید * توانایی و ناتوان آفرید
بدویست امید و بدویست باک * خداوند آب و گل و باد و خاک

T — доб. варианты тех же бб.   [12] I, IV, VI и T — یاور و   [13] VI — доб. б.:

درین کودک این آرزو دیده ام * که از هیچکس نیز نشنیده ام

ср. прим. 9 к б. 3063 по I и IV.   [14] VI — پر از درد دل دیدگان   [15] Б — و خرج و هو يبكى و يتوجع; I, IV и T — б. стоит после б. 3069 текста.

پدر پیرسر بود و برنا دلیر[1] — دهن جنگ‌را باز کرده چو شیر[2]
نداندست کو[3] باز بیند پسر[4] — ز رفتن دلش بود[5] زیر و زبر

۱۷

بسا رنجها کز جهان دیده اند — ز بهر بزرگی پسندیده اند
سرانجام بستر جز از[6] خاك نیست — ازو بهره زهرست و تریاك نیست
چو[7] دانی که ایدر نمانی[8] دراز — بتارك چرا برنهی تاج آز
همان آزرا زیر خاك[9] آوری — سرش‌را سر اندر مغاك[10] آوری
ترا زین جهان شادمانی بس است — کجا رنج تو بهر دیگر کس است
تو رنجی و آسان[11] دگر کس خورد — سوی گور[12] و تابوت تو ننگرد
برو نیز شادی سر آید همی — سرش زیر گرد اندر آید همی
ز روز گذر کردن اندیشه کن — پرستیدن دادگر پیشه کن[13]
بترس از خدا[14] و میازار کس — ره رستگاری همین است و بس[15]
کنون ای خردمند بیداردل[16] — مشو در گمان[17] پای درکش[18] ز گل
ترا کردگارست پروردگار — توی بنده و کردۀ[19] کردگار
چو گردن باندیشه زیر[20] آوری — ز هستی مکن پرسش و داوری

---

1 VI — پدر بر پسر بود برنا و پیر 2 T — بیبسته میانرا بکردار شیر; Б — бб. 3069 и 3070 и весь последующий отрывок, содержащий сетования на бренность всего земного, до б. 3094 включительно отсутствуют. 3 I, IV, VI и T — کش 4 VI — پدر; T — دگر 5 I, IV, VI — گشت 6 VI — سرانجام گیتی بجز 7 VI — تو 8 VI — بمانی 9 I, IV — در مغاک 10 I, IV — همی زیر خاک; VI — بسوی مغاک 11 I, IV — رنجی بری و 12 I, IV, VI — خاک 13 I — обратный порядок мисра. 14 T — به نیکی گرای 15 I, IV, VI — б. оп.; I, IV и T — доб. бб.:

اگر چند مانی بباید شدن * پس این شدن نیست باز آمدن
منه هیچ دل بر جهنده [IV — خمیده] جهان * که با تو نماند همی جاودان

VI — доб. те же бб., но с вариантом первого из них:

که گر چند مانی بباید شدن * پس از رفتنت نیز (так!) باز آمدن

16 I, IV, VI — پاکیزه دل 17 VI — بد گمان 18 I, IV, VI и T — برکش 19 VI — کرده و بندۀ; T — بندۀ کردۀ 20 I, IV — پیش

نشاید خور و خواب با آن نشست   که خستو نباشد[1] بیزدان که هست
دلش کور باشد سرش[2] بی خرد   خردمندش از مردمان نشمرد
ز هستی نشانست بر آب و خاک   ز دانش منش‌را مکن در مغاک[3]
توانا و دانا و دارنده اوست   خردرا و جان را نگارنده اوست
[جهان آفرید و مکان و زمان   پی پشّهٔ خرد و پیل گران[4]]
چو سالار ترکان[5] بدل گفت من   به بیشی برآرم سر از انجمن[6]
چنان شاهزاده جوانرا[7] بکشت   ندانست جز گنج[8] و شمشیر پشت[9]
هم از پشت او روشن[10] کردگار   درختی بر آورد[11] یازان ببار[12]
که با او بگفت آنك[13] جز تو کس است   که اندر جهان کردگار او بس است[14]
خداوند خورشید و کیوان و ماه   کزویست پیروزی و دستگاه
[خداوند هستی و هم راستی   نخواهد ز تو کژّی و کاستی[15]]
جز از[16] رای و فرمان او راه نیست   خور و ماه ازین دانش آگاه نیست

پسررا بفرمود گودرز پیر   بتوران شدن کاررا ناگزیر[17]
بفرمان او گیو بسته میان   بیامد بکردار شیر ژیان
همی تاخت تا مرز[18] توران رسید   هر آنکس که در راه تنها بدید[19]
زبان را بترکی بیاراستی   ز کیخسرو از وی نشان[20] خواستی

---

[1] I, IV — خشنود باید [2] VI — دلش [3] I — کفش را مکن; IV — کنش راه در هر مغاک; VI — در مغاک; T — منش را مگردان هلاک [4] I, IV, VI и T — б. оп. مکن خویشتن در مغاک [5] I, IV и T — توران [6] IV — سر انجمن [7] VI — جوان شهریار جهاندرا [8] I, IV — جنگ; VI — گرز [9] T — به پیش آمدش روزگار درشت [10] I, IV и T — داور [11] T — نو آورد [12] IV — روشن ببار; VI — باران ببار [13] I, IV, VI — آنچه [14] T — که با او بکرد آنچه بایست کرد * برآورد از مغز و ایوانش گرد [15] Л — б. оп.; так в I, IV; VI — ازویست بیشی و هم; T — اگر بیش خواهی و گر کاستی کاستی [16] VI — بجز [17] I, IV, VI и T -- б. оп.; Б — перевод б. 3095 также отсутствует и повествование начинается с б. 3096 текста. [18] I, IV — شهر; ср. перевод мисра Б — و مضی حتی دخل بلاد الترک [19] VI — رسید [20] I — ز خسرو بچربی خبر; IV — ز خسرو بخوبی خبر; VI — ز کیخسرو از وی خبر

چو گفتی ندارم ز شاه آگهی تنش را ز جان زود کردی تهی[1]
بخمّ کمندش بیاویختی سبک از برش خاك بر بیختی[2]
بدان تا ندانند کسی راز او همان نشنود نام و آواز او
یکی را[3] همی برد با خویشتن ورا[4] رهنمون بود زان انجمن
همی رفت بیدار با او براه برو راز نگشاد تا چند گاه
بدو گفت روزی که اندر جهان سخن پرسم از تو یکی در[5] نهان
گر ایدونك یابم ز تو راستی بشویی بدانش دل از[6] کاستی
ببخشم ترا هرچ خواهی ز من ندارم دریغ از تو پرمایه تن
چنین داد پاسخ که دانش بسست و لیکن پراگنده با هر کسست
اگر ز انك[7] پرسیم هست آگهی ز پاسخ زبان را نیابی[8] تهی
بدو گفت کیخسرو اکنون[9] کجاست بباید بمن بر گشادنت راست
چنین داد پاسخ که نشنیده ام چنین[10] نام هرگز نه پرسیده ام
چو پاسخ چنین یافت از رهنمون[11] بزد تیغ و انداختش سرنگون[12]

بتواران همی رفت[13] چون بیهشان مگر یابد از شاه جایی[14] نشان
چنین تا بر آمد برین هفت سال میان سوده[15] از تیغ و بند[16] دوال
خورش گور و پوشش هم از چرم گور گیا خوردن[17] پاره و[18] آب شور[19]
همی گشت گرد بیابان و کوه برنج و بسختی و دور از گروه[20]

---

[1] Б — فان قال «لا أعرفه» طير رأسه [2] I, IV — بر ریختی; VI — ز دور از درش خاک بر ریختی [3] IV — یارا (так!). [4] I, IV — که او; T — کجا [5] IV — بر [6] I, IV — ز دل کژّی و [7] Л — گر ایدونک; VI — اگر زانچه [8] I, IV, VI и T — نیابی زبانم [9] I, IV, VI и T — ایدر [10] T — خود این [11] VI — بیافت از رهنمای; T — گفت آن رهنمون [12] VI — سر بپای [13] T — همی رفت هر جای [14] VI — از شاهباسی; T — از شاهزاده [15] VI — بسته, что поддерживается арабским переводом, ср. Б — حتی أتت علیه سبع سنین لم یضع فیها سلاحه و لا أراح یوما فرسه [16] I — از تیغ بند و; IV — از بند و تیغ و; VI — доб. و [17] Л — و оп. [18] I, IV — و بادهاش [19] T — گیا خورد گاهی و گاه آب شور; Б — перевод мисра отсутствует. [20] I, IV — доб. бб.:

چنان بد که روزی پر اندیشه بود * بپیشش یکی بارور[1] بیشه بود[2]
بدان مرغزار اندر آمد دژم * جهان خرّم و مرد را دل[3] بغم
زمین سبز و چشمه پر از آب[4] دید[5] * همی[6] جای آرامش و خواب دید
فرود آمد و اسپ را بر[7] گذاشت[8] * بخفت و همی بر دل[9] اندیشه داشت
همی گفت مانا که دیو پلید * بر پهلوان بد که آن خواب دید[10]
ز کیخسرو ایدر نبینم[11] نشان * چه[12] دارم همی خویشتن را کشان[13]
کنون گر[14] برزم اند یاران من * ببزم اندرون غمگساران من
یکی نامجوی و یکی[15] شادروز * مرا بخت بر گنبد[16] افشاند گوز
همی بر فشانم بخیره روان[17] * خمیدست پشتم[18] چو خمّ کمان
همانا که خسرو ز مادر نزاد * و گر زاد دادش زمانه بباد[19]
ز جستن مرا رنج و سختیست بهر * انوشه کسی کو بمیرد بزهر

بدانگه که رستم ازین روی آب * بیاورد لشکر هم اندر شتاب
سپهدار توران بگنگ [بجنگ — IV] آمدش * دگر باره توران بچنگ آمدش
به پیران بفرمود کای شهریار [هوشیار — IV] * تو کیخسرو شوم از ایدر بیار [شوم‌را ایدر آر — IV]
ز ماچین بیاور بمادر دهش * برو هر سویی دار بسته رهش
فرستاد پیران هم اندر زمان * فرستادهٔ بر هیونی چمان
بیاورد پور سیاوش را * جوان و خردمند با هوش را
سپردش بمادر همان جایگاه * برآمد برین نیز یک چند گاه
چو گیو دلاور بتوران زمین * برانسان همی گشت اندوه‌گین
T — доб. варианты тех же бб.

[1] Так в VI; Л, I, IV—نامور; ср. Б перевод бб. 3116—3119—فانتهى جيو ذات اليوم الى مرج كثير النبات و معشب الجنبات [2] T—
چنان شد که روزی پراندیشه شد * به نزدیکیء نامور بیشه شد
[3] I, IV — دل را گیو; VI — دل‌مر ورا [4] I, IV, VI — آب پر [5] VI — بود زمین سبزه و جوی پر [6] I — چنان; IV — همان; VI — همه [7] VI — در [8] I, IV — از اسپ و اندر گذاشت [9] I и T — بخفت و همه دل پر; VI — همی خفت و دل پر; IV — بخفت و همی دل پر [10] I, IV — доб. б.:
دگر گفت با دل که از چند گاه * شدستم بدین مرز جویای شاه
[11] T — نیابم [12] VI — چو [13] IV — نهان [14] I, IV, VI — تا [15] I, IV, VI — دگر [16] VI — برکند و [17] I, IV, VI и T — زمان [18] I, IV, VI и T — خمیده روانم [19] VI — بداد

سرش[1] پر ز غم گرد آن مرغزار — همی گشت شه را کنان خواستار[2]
یکی چشمهٔ دید تابان[3] ز دور — یکی سروبالا دل آرام پور[4]
یکی جام پر می گرفته[5] بچنگ — ببر بر زده دستهٔ بوی و رنگ[6]
ز بالای او فرّهٔ ایزدی — پدید آمد و[7] رایت بخردی[8]
تو گفتی منوچهر بر[9] تخت عاج — نشستست بر سر ز پیروزه تاج[10]
همی بوی مهر آمد[11] از روی او — همی زیب تاج آمد[11] از موی[12] او
بدل گفت گیو این بجز[13] شاه نیست — چنین چهره[14] جز درخور گاه نیست
پیاده بدو تیز بنهاد روی — چو تنگ اندر آمد گو شاهجوی[15]
گره سست[16] شد بر در رنج او — پدید آمد آن نامور گنج او[17]
چو کیخسرو از چشمه اورا بدید — بخندید و شادان دلش بردمید
بدل گفت کاین گرد جز گیو نیست — بدین مرز خود زین نشان نیو نیست
مرا کرد خواهد همی خواستار — بایران برد تا کند[18] شهریار
چو آمد برش گیو بردش نماز — بدو گفت کای نامور سرفراز[19]
بدانم[20] که پور سیاوش توی — ز تخم کیانی و کیخسروی[21]
چنین داد پاسخ ورا شهریار — که تو گیو گودرزی ای نامدار
بدو گفت گیو ای سر راستان — ز گودرز با تو که زد داستان

---

1 VI — سری; T — دل 2 I — تا شه کند خواستار; IV — تا شه کند غمگسار; T — شه را شده خواستار 3 T — رخشان 4 JI — دل انجام تور 5 I, IV и T — جام می برگرفته 6 I, IV — زرنگ رنگ; VI — گل برنگ 7 I, IV — آمده; VI — آید و 8 IV — خسروی 9 I, IV — که با طوق بر; VI — که با طوق و با 10 I, IV — بر سرش بیجاده تاج [IV — оп. و]; VI — نشسته بسر بر ز بیجاده تاج; T — разбивает б. пятью другими бб. 11 I, VI и T — آید 12 VI — بوی 13 I — کین را بجز; IV — کین جز از; VI — این جز که آن 14 VI — شاه 15 I — دل شاهجوی; IV — دلش شاهجوی; VI — بدل شاهجوی; T — به نزدیک اوی 16 IV — نیست 17 VI — آن نور و آن گنج او 18 I — کند تا بوم; IV — ببرد تا بر; VI — ببرد تا بزد 19 I, IV и T — بدو گفت گیو ای شه سرافراز [T — سر] * جهان را بمهر تو آمد نیاز
VI —
بدو گفت گیو ای گو سرفراز * خرد را بنام تو آید نیاز
ср. Б — перевод б.: فتلقاه جيو و قال أيها الملك الشهريار الكبير 20 I, IV — بدانم 21 I, IV и T — بپاهش تویی; T — след. б. оп., а в б. 3142 заменяет слова بدو گفت گیو такими: مرا یاد کن

ز کشواد[1] و گیوت که داد آگهی   که با خرّمی بادی و فرّهی
بدو گفت کیخسرو ای شیرمرد   مرا مادر این از پدر یاد کرد
که از فرّ یزدان گشادی سخن   بدانگه که اندرزش[2] آمد بُبن
همی گفت با نامور مادرم   کز ایدر چه آید ز بد بر سرم
سر انجام کیخسرو آید پدید   بجا[3] آورد بندها را کلید
بدانگه که گردد جهاندار نیو   ز ایران بیاید سرافراز[4] گیو
مر اورا سوی تخت ایران برد[5]   بر نامداران و شیران برد[5]
جهاندرا[6] بمردی بپای آورد   همان کین مارا بجای آورد
بدو گفت گیو ای سر سرکشان   ز فرّ بزرگی چه داری[7] نشان
نشان سیاوش پدیدار بود   چو بر گلستان نقطهٔ قار[8] بود
تو بگشای و بنمای بازو بمن   نشان تو پیداست بر انجمن
برهنه تن خویش بنمود شاه   نگه کرد گیو آن نشان سیاه
که میراث بود از گه[9] کیقباد   درستی[10] بدان بد کیاندرا نژاد[11]
چو گیو آن نشان[12] دید بردش نماز   همی ریخت آب و همی گفت راز
گرفتش ببر شهریار زمین   ز شادی[13] برو بر گرفت آفرین
از ایران بپرسید وز تخت و گاه[14]   ز گودرز وز رستم نیک خواه[15]
بدو گفت گیو ای جهاندار کی   سرافراز و بیدار و فرخنده پی
جهاندار[16] دارندهٔ[17] خوب و زشت   مرا گر نمودی[18] سراسر بهشت
همان هفت کشور بشاهنشهی[19]   نهاد بزرگی و تاج مهی[20]
نبودی[21] دل من بدین خرّمی   که روی تو دیدم بتوران زمی

---

[1] VI — گودرز [2] IV — اندردش [3] I, VI и T — پدید; IV — بدیدار (против метра). [4] I, IV — بیاید به توران [5] VI — بود [6] VI — جهانی [7] VI — دانی; Б — ما الذی معک من علامة [8] VI — بر نقطهٔ گلستان قار; Б — نقطه من المسک [9] I, VI — کی [10] VI — بزرگی; الکیانیة [11] Б — و تلک علامة صحة النسب و اتصاله بکیقباد [12] VI — آنچنان [13] IV — بشادی [14] I, IV, VI и T — تخت شاه [15] I, VI и T — رزم خواه; IV — کینه خواه [16] VI — نگهدار و [17] I, IV, VI и T — دانندهٔ [18] I, IV, VI и T — سپردی [19] I — بشاهی جهان; IV — به شادی جهان [20] I, IV — مهان [21] VI — به مردی

که داند بگیتی[1] که من زنده ام / بخاکم و گر بآتش[2] افگنده ام[3]
سپاس از جهاندار کین رنج سخت / بشادی و خوبی سر آورد بخت
برفتند زان بیشه هر دو براه / بپرسید خسرو ز کاوس شاه
و زان هفت ساله غم و درد او / ز گستردن و[4] خواب وز خورد او
همی گفت با شاه یکسر[5] سخن / که دادار گیتی چه افگند بن
همان[6] خواب گودرز و رنج دراز / خور و پوشش و درد[7] و آرام و ناز
ز کاوس کش سال بفگند فر / ز درد پسر گشت بی پای و پر[8]
ز ایران[9] پراگنده شد رنگ و بوی / سراسر بویرانی آورد روی
دل خسرو از درد و رنجش[10] بسوخت / بکردار آتش رخش بر فروخت
بدو گفت کاکنون ز رنج دراز / ترا بردهد بخت[11] آرام و ناز
مرا چون پدر باش و با کس مگوی / ببین[12] تا زمانه چه آرد[13] بروی

سپهبد[14] نشست از بر اسپ[15] گیو / پیاده همی رفت بر پیش نیو[16]
یکی تیغ هندی گرفته بچنگ / هر آنکس که پیش آمدی[17] بی درنگ
زدی گیو بیدار دل گردنش / بزیر گل و خاك کردی تنش
برفتند سوی سیاوش گرد / چو آمد دو تن را دل و هوش گرد[18]
فرنگیس را نیز کردند یار / نهانی بران بر نهادند کار
که هر سه براه اندر آرند روی / نهان از دلیران پرخاشجوی
فرنگیس گفت ار درنگ آوریم / جهان بر دل[19] خویش تنگ آوریم[20]
ازین آگهی یابد افراسیاب / نسازد بخورد و نیازد[21] بخواب

---

[1] I, IV и T — بایران [2] IV — آتش [3] I, IV, VI и T — доб. б.:
سیاوخش را زنده گر دیدمی * ز تیمار و رنجش بپرسیدمی
[4] VI — و оп. [5] I, IV и T — گیو این; VI — گیو آن [6] VI — هم از [7] Л — خورد [8] I — گشته بی پای و پرّ; IV и T — گشت بی پا و سر; VI — бб. 3169—3172 оп. [9] T — ایوان [10] T — درد ایشان [11] I, IV — доб. و [12] VI — بدان [13] VI — دارد [14] Л — شهنشه [15] VI — تخت
[16] I, IV, VI и T — همی رفت پیش اندرون گیو نیو [17] I — آمدش [18] IV — برد и доб. б.:
برفتند سوی فرنگیس نیز * چو اورا بدیدند گفتند خیز
[19] I, IV — سر [20] Б — إن لم نبادر على الفور فاتتنا الفرصة و ضاق بنا الأمر [21] VI — نسازد

بیاید[1] بکردار دیو سپید   دل از جان شیرین شود ناامید
یکی را ز ما زنده اندر جهان   نبیند کسی[2] آشکار و نهان
جهان پر ز بدخواه و پر دشمنست   همه مرز ما جای آهرمنست
تو ای بافرین شاه فرزند من   نگر تا نیوشی[3] یکی پند من[4]
که گر[5] آگهی یابد آن مرد شوم   برانگیزد آتش ز آباد بوم
یکی مرغزارست ز ایدر نه دور   بیکسو ز راه سواران تور[6]
همان جویبارست و آب روان   که از دیدنش تازه[7] گردد روان[8]
تو بر گیر[9] زین و لگام سیاه   برو سوی آن مرغزاران پگاه[10]
چو خورشید بر تیغ گنبد شود[11]   گه خواب و خورد سپهبد شود[12]
گله هرچ هست اندر آن مرغزار   بآبشخور آید سوی جویبار
به بهزاد بنمای زین و لگام   چو او رام گردد تو بگذار گام[13]
چو آیی برش[14] نیك بنمای چهر   بیارای و بنمای رویش بمهر[15]
سیاوش چو گشت از جهان ناامید   برو تیره شد روی روز سپید
چنین گفت شبرنگ بهزاد را   که فرمان مبر زین سپس بادرا
همی باش بر[16] کوه و در[17] مرغزار   چو کیخسرو آید ترا خواستار
ورا بارگی باش و گیتی بکوب   ز دشمن زمین را بنعلت بروب[18]

---

[1] VI — بیامد [2] I — نماند نه نیز; IV — نمایند نیز; VI — نه بینند نیز; T — نماند همی [3] T — شنو تا بگویم [4] I, IV, VI — б. оп. [5] IV — وگر; VI — اگر [6] VI — бб. 3187—3189 оп. [7] Л — دیده [8] I, IV и T — б. оп.; ср. прим. 10. [9] I — با گیو; IV — با گیو و [10] I — براه; I, IV и T — доб. бб.:

به بینی یکی کوه سر بر سپهر * که بروی بساید همی ابر چهر
ببالا برآیی یکی مرغزار * به بینی بکردار خرّم بهار
یکی جویبارست و آب روان * ز دیدار او تازه گردد روان

[11] I, IV — کشید [12] I, IV, T — سپهبد کشید [T — رای] در خواب راه; VI — در خواه راه سپهبد شود [13] I, IV — چنو رام گردد تو بردار گام; VI — چو آرام گردد تو بردار گام [14] I, IV — برو پیش او [15] I, IV и T — بخوان و برو مال دستت بمهر; VI — بیارای و پیش آی رویش بمهر (так!). [16] I, IV и T — در; VI — و بر [17] VI — بر [18] I, IV — доб. б.:

کجا یابد او مر ترا بی‌گمان * چو بشنید خسرو چو شیر دمان [IV — ژیان]

نشست از بر اسپ سالار نیو　　پیاده همی رفت بر[1] پیش گیو
بدان تند بالا نهادند روی　　چنان چون بود مردم چاره‌جوی[2]
فسیله چو آمد بتنگی فراز[3]　　بخوردند سیراب و[4] گشتند باز[5]
نگه کرد بهزاد و کی را بدید　　یکی باد سرد از جگر برکشید[6]
بدید آن نشست سیاوش پلنگ[7]　　رکیب دراز و جناغ خدنگ[8]
همی داشت در[9] آبخور پای خویش　　از آنجا که بد دست[10] ننهاد پیش
چو کیخسرو اورا بآرام یافت　　بپویید و با زین سوی او شتافت[11]
بمالید بر چشم او دست[12] و روی　　بر و یال ببسود و بشخود موی[13]
لگامش بدو داد و[14] زین بر نهاد　　بسی[15] از پدر کرد با درد یاد
چو بنشست بر باره[16] بفشارد ران　　برآمد ز جا آن هیون[17] گران
بکردار باد هوا بردمید　　بپرّید وز[18] گیو شد ناپدید[19]
غمی شد دل گیو و[20] خیره بماند　　بدان خیرگی نام یزدان بخواند
همی گفت کاهرمن[21] چاره‌جوی　　یکی بارگی گشت و بنمود روی
کنون جان خسرو شد و[22] رنج من　　همین[23] رنج بد در جهان گنج من
چو یك نیمه ببرید زان[24] کوه شاه[25]　　گران کرد باز آن عنان[26] سیاه
همی بود تا پیش او رفت گیو　　چنین گفت بیدار دل شاه نیو

---

1 I, IV, VI — در　2 VI — راه‌جوی　3 VI — هزار　4 I, IV — و оп.　5 I, IV и T—доб. б.:
شتابان بشد خسرو سرفراز * بنزدیک آن چشمه چون شد فراز
به بهزاد بنمود زین و لگام * بدان تا برآیدش ازان کار کام
6 VI — б. оп.　7 Л — خدنگ; IV — گنگ　8 Л — پلنگ　9 I, IV, VI и T — بر　10 I — که زان جا که بد دست; VI — ازان خاک بر پای; T — از آنجا که بد پای　11 I, IV и T—доб. бб.:
همی بود بر جای شبرنگ زاد * ز دو چشم او چشمها برگشاد
سپهدار با گیو گریان شدند * چو بر آتش تیز بریان شدند
گشادند از دیدگان هر دو آب * زبان پر ز نفرین افراسیاب
12 I, IV — دستش ابر چشم　13 IV — روی; VI — بر و یال و گیسو و پخشیده موی　14 I, IV — ببوسید　15 I, IV, VI — همی　16 I, IV, VI — بر زین　17 VI — هیونی　18 VI — بسر کرد　19 VI — ناامید　20 VI — و оп.　21 VI — اهریمن　22 VI — شدی　23 I, IV — همه; T — همی　24 VI — از　25 VI — راه　26 VI — رکاب

که شاید که اندیشهٔ پهلوان — کنم آشکارا بروشن روان
بدو گفت گیو ای شه سرفراز[1] — سزد[2] کاشکارا بود بر تو راز[3]
تو از[4] ایزدی فرّ و برز کیان — بموی اندر آیی[5] به بینی میان[6]
بدو گفت زین اسپ فرّخ نژاد — یکی بر دل اندیشه آمدت یاد
چنین بود[7] اندیشهٔ پهلوان — که اهریمن آمد بر این جوان[8]
کنون رفت و رنج مرا باد کرد[9] — دل شاد من سخت ناشاد کرد[10]
ز اسپ اندر آمد جهاندیده گیو — همی آفرین خواند بر شاه نیو
که روز و شبان بر تو فرخنده باد — سر[11] بدسگالان تو کنده باد
که با برز و اورندی[12] و رای و فر[13] — ترا داد داور[14] هنر با گهر[15]
ز بالا بایوان نهادند روی — پر اندیشه مغز[16] و روان راه‌جوی[17]
چو نزد فرنگیس رفتند باز — سخن رفت چندی ز راه[18] دراز
بدان تا نهانی[19] بود کارشان — نباشد کسی آگه از رازشان[20]
فرنگیس چون روی بهزاد دید — شد از آب دیده رخش ناپدید
دو رخرا بیال و برش بر نهاد — ز درد سیاوش بسی[21] کرد یاد[22]
چو آب دو[23] دیده پراگنده کرد — سبک سر سوی گنج آگنده کرد
بایوان یکی گنج بودش[24] نهان — نبد زان کسی آگه اندر[25] جهان
یکی گنج آگنده دینار بود — زره[26] بود و یاقوت بسیار بود

---

[1] VI — سرافراز شاه, описка, должно быть شاد. [2] IV — شود [3] VI — یکی بر دل اندیشه آمدت یاد, ошибочно повторено второе мисра б. 3217. [4] I, IV и T — بدین [5] Л — آری [6] IV — бб. 3216, 3217 стоят после б. 3218 текста; VI — бб. 3216, 3217 оп. [7] I, IV, VI и T — کردی [8] I, IV — آمد بجنگ جوان; VI — آید بر این جوان [9] I и T — کرد باد; IV, VI — کرد یاد [10] I, IV и T — پر از غم روان من و دیو شاد; VI — پر از رنج جان من و دیو شاد [11] I, IV, VI — دل [12] I — اورنگی [13] IV — که با فرّ و اورنگ و با جاه و فرّ; VI — که با ایزدی رای داری و فرّ [14] VI — برآمیخت زیبا [15] IV — گهر با هنر [16] VI — طبع [17] I — б. оп. [18] VI — گفت چندی براه [19] VI — نهادی [20] I, IV и T — کس آگه ز بازارشان; VI — کس آگه ز گفتارشان [21] I, IV, VI и T — روان سیاوش همی [22] VI — б. оп. [23] I, IV — آب از دو [24] VI — یکی گنج آگنده بد در [25] VI — نه بودی کس آگه ازان در [26] T — گهر

همان گنج گوپال[1] و برگستوان / همان خنجر و تیغ و گرز گران
در[2] گنج بگشاد پیش پسر / پر از خون رخ[3] از درد خسته جگر
چنین گفت با گیو کای برده‌رنج[4] / ببین تا ز گوهر چه خواهی ز گنج
ز دینار وز گوهر شاهوار / ز یاقوت وز تاج گوهر نگار
ببوسید پیشش زمین پهلوان / بدو گفت کای مهتر بانوان[5]
همه[6] پاسبانیم و گنج آن تست / فدی کردن جان و رنج[7] آن تست
زمین از تو گردد بهار[8] بهشت / سپهر از تو زاید[9] همی خوب و زشت
جهان پیش فرزند تو بنده باد / سر بدسگالانش افگنده[10] باد
چو افتاد بر خواسته چشم گیو / گزین کرد درع سیاوش[11] نیو
ز گوهر که پرمایه‌تر یافتند / ببردند چندانک برتافتند
همان ترگ و پرمایه برگستوان / سلیحی که بود از در پهلوان
سر[12] گنج را شاه کرد استوار / براه بیابان بر آراست کار

چو این کرده شد بر نهادند زین / بران بادپایان با آفرین
فرنگیس ترگی[13] بسر بر نهاد / برفتند هر سه بکردار باد
سران سوی ایران نهادند گرم / نهانی چنان چون بود[14] نرم نرم
بشد[15] شهر یکسر پر از گفت و گوی / که خسرو بایران نهادست روی
نماند این سخن یکزمان در نهفت / کس آمد بنزدیک پیران بگفت
که آمد ز ایران سرافراز گیو / بنزدیک بیداردل[16] شاه نیو
سوی شهر ایران نهادند روی / فرنگیس و شاه و گو[17] جنگجوی

[1] IV—گنج و گوپال; VI—گنج و یال [2] VI и T—سر [3] I, IV—دل [4] VI—با دیو
کای دیده‌رنج [5] I, IV, VI и T—б. стоит после б. 3236. [6] I, IV и T—که ما [7] VI—رنج و گنج
[8] I, IV и T—بهاران [9] IV—دارد; VI—راند [10] I, IV, VI—بدسگالانت افگنده; T—بدسگالان
تو کنده [11] VI—سواران; Б—لسیاوخش [12] I, IV и T—در [13] VI—تاجی [14] VI—نهان
چون بود آنچنان [15] I, IV—همه; VI—چو شد [16] VI—بیدار شد [17] I, IV и T—یل

چو بشنید پیران غمی گشت سخت / بلرزید بر سان برگ[1] درخت[2]
ز گردان[3] گزین کرد کلباد را / چو نستیهن و[4] گرد پولاد را[5]
بفرمود تا[6] ترک سیصد سوار[7] / برفتند تازان بران کارزار[8]
سر گیو بر نیزه سازید گفت / فرنگیس را خاک باید نهفت
به بندید کیخسرو شوم را / بداختر پی او[9] بر و بوم را[10]
سپاهی برین گونه گرد و جوان / برفتند بیدار دو پهلوان
فرنگیس با رنج دیده پسر / بخواب اندر آورده بودند سر
ز پیمودن راه و رنج شبان / جهانجوی را[11] گیو بد پاسبان
دو تن خفته و گیو با رنج و خشم / براه سواران[12] نهاده دو چشم
ببرگستوان اندرون اسپ گیو / چنان چون بود ساز مردان[13] نیو
زره در بر و بر سرش بود[14] ترگ / دل ارغنده و تن[15] نهاده بمرگ
چو از دور گرد سپه را بدید / بزد دست و تیغ از میان برکشید
خروشی برآورد بر سان ابر / که تاریک[16] شد مغز و چشم[17] هژبر
میان سواران بیامد[18] چو گرد / ز پرخاش او خاک شد لاژورد

---

[1] I, IV, VI и T — شاخ [2] I, IV и T — доб. бб.:

همی گفت با دل که آمد پدید * سخن هرچه گوشم ز مهتر شنید
چه گویم کنون پیش افراسیاب * مرا گشت نزدیک او تیره آب

[3] Л — ترکان [4] Л, I — و оп. [5] VI — کشوادرا [6] IV — با [7] VI — هزار [8] I, IV и T — گرد از در کارزار; VI — و گرد از در کارزار; I, IV, VI — доб. б.:

سپهبد چو نستیهن و بارمان * کجا پیل را گفت بی کارمان [VI — بیدار مان]

I, IV и T — доб. еще б.:

چنین گفت پیران بلشکر که هین * مخارید سرها ابر پشت زین

و أرکب أمراءه بولاذ و کلباذ و نستیهن فی ثلثمایة فارس من أعیان العسکر و أمرهم بالرکض فی آثار القوم و القبض علیهم — Б [9] VI — بدو این; T — پی بی [10] I, IV, VI — доб. б.:

اگر آب بگذارد آن [VI — این] بدنشان * چه آرد برین مرز بر [VI — بوم واین] سرکشان

[11] T — مر آن هر دو را [12] VI — بیابان [13] I, IV и T — رسم سالار [14] I, IV, VI — بر سر شیر; T — بر سرش نیز [15] Л — دل و جان و تن را; VI — دل و جان ز کینه; T — دل آغنده و تن [16] I, IV — کنارنگ [17] I, IV и T — مغز و جان; VI — چشم و جان [18] I, IV, VI и T — درآمد

زمانی بخنجر زمانی بگرز   همی ریخت آهن ز بالای[1] برز
ازان زخم گوپال گیو دلیر   سرانرا همی شد سر[2] از جنگ سیر
دل گیو خندان شد از زور[3] خشم   که چون چشمه بودیش دریا بچشم[4]
ازان پس گرفتندش اندر میان   چنان لشکری همچو[5] شیر ژیان[6]
ز نیزه نیستان شد آوردگاه   بپوشید دیدار خورشید و ماه[7]
غمی شد دل شیر در نیستان   ز خون نیستان کرد چون میستان[8]
ازیشان بیفگند بسیار[9] گیو   ستوه آمدند آن سواران ز[10] نیو
به نستیهن گرد کلباد گفت   که این کوه خاراست نه یال و سفت[11]
همه خسته و بسته[12] گشتند باز   بنزدیك پیران گردن فراز[13]
همه غار و[14] هامون پر از کشته بود[15]   ز خون خاك چون ارغوان گشته بود[15]
چو نزدیك[16] کیخسرو آمد دلیر   پر از خون بر[17] و چنگ بر سان شیر
بدو گفت[18] کای شاه دل شاد دار   خرد را ز اندیشه آزاد دار[19]

---

[1] I — پولاد [2] I, IV, VI и T — همه سر شد [3] IV — چندان شد از زور; VI — خندان بدی روز; T — چونان شد از درد و [4] Л — б. оп. [5] I — سر لشکر گشن و; IV, VI и T — چنان لشکر گشن و [6] VI — доб. б.:

ز نیزه هوا گشت چون نیستان * همه خاک آورد چون میستان

ср. б. 3269 текста. [7] VI — بجوشید دریا و خورشید و ماه и б. 3268 стоит после б. 3270 текста. [8] I — گلستان; VI — б. здесь оп., ср. прим. 6. [9] I, IV, VI и T — فراوان بیفگند [10] I, IV, VI — ز оп. [11] I, IV, VI и T — بیا یال و سفت; I, IV — доб. бб.:

بدان کین همه فرّ کیخسروست * نه از تیغ و گوپال گیو گوست
ندانم چه آید برین بوم و بر * ز حکم خداوندمان بر [گروگر نشاید—IV] گذر
ز گفتار اخترشناسان نشان * بد آید بدین نامور سرکشان
یکی حمله کردند بر سان شیر * بران لشکر گشن با دار و گیر
خروش آمد و نالهٔ کرّنای * همی کوهرا دل برآمد ز جای

T—доб. варианты тех же бб. [12] IV, VI — گشته [13] I, IV — б. стоит после б. 3273. [14] IV — همانا و; VI — همه غار [15] I, IV и T — شد и доб. после этого б. еще б.:

گریزان برفتند یکسر سپاه * ز گیو سرافراز لشکرپناه

[16] I, IV, VI и T — به نزدیک [17] VI — بود [18] VI — بگفتا [19] I, IV, VI — خرد یاد [IV—یار] دار و دل [VI—تن] آباد دار

یکی لشکر آمد بر[1] ما بجنگ   چو کلباد و نستیهن تیزچنگ
چنان باز گشتند آن[2] کس که زیست   که بر یال و برشان بباید گریست
گذشته ز رستم بایران سوار   ندانم که با من کند کارزار
ازو شاد شد خسرو پاک‌دین   ستودش فراوان و کرد آفرین
بخوردند چیزی کجا[3] یافتند   سوی راه بی راه بشتافتند
چو ترکان بنزدیک پیران شدند   چنان خسته و زار و گریان[4] شدند
بر آشفت پیران بکلباد گفت   که چونین شگفتی نشاید نهفت[5]
چه[6] کردید با گیو و[7] خسرو کجاست   سخن بر چه سانست[8] برگوی راست
بدو گفت کلباد کای پهلوان   بپیش تو گر بر گشایم زبان
که گیو دلاور بگردان[9] چه کرد   دلت سیر گردد به[10] دشت نبرد
فراوان بلشکر مرا دیدهٔ   نبرد مرا هم پسندیدهٔ[11]
همانا که گوپال بیش از هزار   گرفتی ز دست من آن نامدار[12]
سرش ویژه گفتی که سندان شدست   بر و ساعدش پیل‌دندان شدست
من آورد رستم بسی دیده‌ام   ز جنگ‌آوران نیز بشنیده‌ام
بزخمش ندیدم چنین پایدار[13]   نه در کوشش و پیچش[14] کارزار[15]
همی هر زمان تیز و جوشان بدی[16]   بنوّی چو پیلی[17] خروشان بدی[18]

---

[1] I, IV, VI и T — پس [2] I, IV, VI и T — هر [3] I, IV и T — که در [4] I — پژمان; IV и T — بریان [5] VI — که این کوه خاراست با یال و سفت (ср. б. 3271). [6] VI — چو [7] IV, VI — و оп. [8] I, IV, VI — رفت [9] Л — بترکان [10] I, VI и T — ز [11] I, IV — доб. б.:

برانسانش آوردم اندر رکیب * که گفتم نه [به—IV] بینم هم اکنون نشیب

[12] T — ای نامدار; VI — زدندی بران تارک ترگدار [13] I — چنان پایدار; IV — چنان نامدار [14] I, IV и T — پیچش و گردش; VI — جنبش و گردش [15] VI — روزگار; I, IV — доб. бб.:

گر آن گرزها موم بودی بسنگ * سنان سواران ز چرم پلنگ
کنون خیره آهرمن دلگسل * ورا از تو بر کرد [کردست—IV] و شد داغ دل
نبودی شگفتی بر و یال اوی * شدی کوفته خرد چنگال اوی

VI и T — доб. вариант первого б.:

گر آن گرزها کور [موم—T] بودی بجنگ * سنان سواران چو چنگ [چرم—T] پلنگ

и третий из этих бб. [16] I, IV, VI и T — شدی [17] I, IV, VI — چو پیل [18] I, IV, VI и T — شدی; I, IV и T — доб. б.:

بر آشفت پیران بدو گفت بس — که ننگست ازین یاد کردن بکس
نه از یك سوارست چندین سخن — تو آهنگ آورد مردان[1] مکن
تو رفتی و نستیهن نامور — سپاهی بکردار شیران نر
کنون گیورا ساختی پیل مست — میان یلان گشت نام تو پست
چو زین یابد افراسیاب آگهی — بیندازد آن[2] تاج شاهنشهی
که دو پهلوان دلیر و سوار — چنین لشکری از در کارزار
ز پیش سواری نمودید[3] پشت — بسی از دلیران ترکان[4] بکشت
گوازه بسی باشدت[5] با فسوس — نه مرد نبردی[6] و گوپال و کوس

۱۸

سواران گزین کرد پیران هزار — همه جنگجوی و همه نامدار[7]
بدیشان چنین گفت پیران که زود — عنان تگاور بباید بسود[8]
شب و روز رفتن چو[9] شیر ژیان[10] — نباید گشادن بره بر میان[11]
که گر گیو و خسرو بایران شوند[12] — زنان اندر ایران چو شیران شوند[12]
نماند برین بوم و بر خاك و آب — و زین داغ دل گردد افراسیاب[13]
بگفتار او سر برافراختند — شب و روز یکسر همی تاختند
نجستند روز و شب آرام و[14] خواب — وزین آگهی شد بافراسیاب[15]

از افگنده شد روی هامون چو کوه * ز یکتن شدند آن دلیران ستوه

[1] I, IV и T — آهنگ آورد گردان; VI — آورد پیگار گردان   [2] IV — از; VI — این   [3] IV — نمودند; VI и T — نمودست   [4] I, IV, VI — ایشان   [5] IV — باشدش   [6] I, IV, VI и T — درفشی

[7] T — ز لشکر گزین کرد پیران سوار * دلیران و جنگی دو ره سه هزار

[8] I — ببایدت سود; VI — б. оп.   [9] I, IV и T — بر سان   [10] VI — بیامد شدن بر پی بدگمان   [11] I, IV, VI и T — ز رفتن نباید گشادن میان [IV — نیامد]   [12] VI — شود   [13] IV — доб. б.:

برفتند ترکان چو باد روان * بفرمان آن نامور پهلوان

I—доб. тот же б. и два других после б. 3308 текста (см.).   [14] VI — و оп.   [15] VI — و زان آگهی یافت افراسیاب; I — б. стоит после б. 3307; T — б. оп.; IV — доб. б.:

و زان روی گیو و فرنگیس و شاه * شدندی شتابان بریدند راه

چنین تا بیامد یکی[1] ژرف رود سپه شد پراگنده چون[2] تار و پود[3]
بنش[4] ژرف و پهناش کوتاه بود بدو بر برفتن دژآگاه بود[5]
نشسته فرنگیس بر پاسگاه[6] بدیگر کران خفته بد گیو[7] و شاه[8]
فرنگیس زان جایگه بنگرید درفش سپهدار توران[9] بدید
دوان شد بر گیو و آگاه کرد بران خفتگان خواب کوتاه کرد
بدو گفت کای مرد با رنج خیز که آمد ترا روزگار گریز[10]
ترا گر بیابند بیجان کنند دل ما ز درد تو پیچان کنند
مرا با پسر دیده گردد[11] پر آب برد بسته تا پیش[12] افراسیاب
و زان پس ندانم چه آید گزند[13] ندانند[14] کسی راز چرخ بلند
بدو گفت گیو ای مه[15] بانوان چرا رنجه کردی بدینسان روان
تو با[16] شاه برشو به بالای تند ز پیران و لشکر مشو هیچ کند

---

[1] IV — بنزدیکئ   [2] IV, VI — بی   [3] IV — رسیدند با جوشن و درع و خود; I — доб. бб.:

برفتند ترکان چو باد روان * بفرمان آن نامور پهلوان
و زانروی گیو و فرنگیس و شاه * شدندی شتابان بدان شاهراه
چنین تا بنزدیکئ ژرف رود * رسیدند با جوشن و درع و خود

(ср. прим. 13 к б. 3304 и прим. 15 к б. 3306).   [4] I — مغی; IV — همی   [5] Л — بدو رفتن گیو بی راه بود; VI — فرو رفتن گیو بیگاه بود; T — بدان رفتن مرد گمراه بود и доб. б.:

بدان آب را نام گلزریون * بدی در بهاران چو دریای خون

Б — перевод б. отсутствует.   [6] VI — دیده‌گاه; Б — мисра передано: و قعدت فری‌کیس علی الرصد تحفظ الطریق   [7] VI — دیو; ср. бб. 3233 и 3312 (варианты).   [8] I, IV — обратный порядок мисра.   [9] Л — ترکان   [10] I, IV — ستیز; VI — доб. здесь вариант б. 3309:

نشسته فرنگیس بر دیده‌گاه * بدیگر کران خفته بد دیو و شاه

Б — дальнейший текст, содержащий разговор Фарангӣс с Гӣвом (бб. 3312—3317), отсутствует, вместо него здесь доб. перевод первого мисра б. 3330: فقام جیو و لبس الدرع   [11] I, IV — دیده‌کرده; T — هر دو دیده   [12] I, IV, VI и T — نزدیک   [13] I, IV — ز بند; VI — ز چند; T — ز بد   [14] I, IV — چه داند   [15] I — گفت ای سرور; IV — گفت گیو ای سر; VI — گفت گیو ای شه   [16] VI — بر

جهاندار پیروز یار منست * سر اختر اندر کنار منست[1]
بدو گفت کیخسرو ای رزمساز[2] * کنون بر تو بر کار من شد[3] دراز[4]
ز دام بلا یافتم من رها * تو چندین[5] مشو در دم اژدها[6]
بهامون مرا رفت باید کنون * فشاندن بشمشیر بر شید[7] خون
بدو گفت گیو ای شه سرفراز * جهانرا بنام[8] تو آمد نیاز
پدر پهلوانست و من[9] پهلوان * بشاهی نه پیچیم جان و روان[10]
برادر مرا هست هفتاد و هشت * جهان شد چو نام تو اندر گذشت
بسی پهلوانست و شاه اندکی * چه باشد چو پیدا نباشد یکی[11]
اگر من شوم کشته دیگر بود * سر تاجور باشد[12] افسر بود
اگر تو شوی دور از ایدر تباه * نبینم کسی از دِر تاج و گاه[13]
شود رنج من هفت ساله بباد * دگر آنک ننگ[14] آورم بر نژاد[15]
تو بالا گزین و سپهرا به بین * مرا یار باشد جهان آفرین[16]
بپوشید درع و بیامد چو شیر * همان بارهٔ دستکش را بزیر
ازین سوی شه بود[17] ز آنسو[18] سپاه * میانچی شده رود و بر بسته راه
چو رعد بهاران بغرّید گیو * ز سالار لشکر همی جست نیو[19]

[1] I, IV и T — доб. б.:
به نیروی یزدان جان آفرین * سواری نمانم بر افراز زین
[2] VI — پس خسرو رزم ساز [3] I, IV — کار من بر تو گردد [4] VI — جهانرا بتاج تو آمد نیاز [5] I — خیره [6] VI — бб. 3320—3322 оп. [7] Так в K; Л — شیر; I, IV и T — ز شمشیر بر چرخ [8] I, IV и T — بتاج. [9] VI — ما [10] I, IV, VI — بشاهی نه پیچد نژادی روان; T — همیشه بر شاه بسته میان [11] I, IV, VI и T — چه اندک چه [T — که] پیدا نه بینم یکی; Б — перевод бб. 3325—3329 отсутствует. [12] IV, VI — باید [13] VI —
و گر دور از ایدر تو گردی تباه * نباشد بگیتی یکی پادشاه
[14] I, IV, VI — و دیگر که عیب [15] VI — بدنژاد [16] I, IV, T — доб. б.:
چو پیروز باشم هم از فرّ تست * جهان دیده [T — جمله] در سایهٔ پرّ تست
[17] I — ازان رو سپهبد; IV — ازین رو سپهبد; VI, T — ازین سو سپهبد [18] I — ز زین رو; IV — و زان رو [19] Б — перевод б. отсутствует.

چو بشنید پیرانش[1] دشنام داد   بدو گفت کای بدرگ دیوزاد[2]
چو[3] تنها بدین رزمگاه[4] آمدی   دلاور بپیش سپاه آمدی
کنون خوردنت نوک[5] ژوپین بود   برت را کفن چنگ شاهین بود
اگر کوه آهن بود[6] یک سوار   چو مور اندر آید بگردش[7] هزار
[شود خیره‌سر گرچه خردست مور   نه مورست پوشیده مرد و ستور[8]]
کنند این زره بر تنش[9] چاک چاک   چو مردار گردد کشندش بخاک[10]
یکی داستان زد هژبر دمان   که چون بر گوزنی سر آید زمان[11]
زمانه برو دم همی[12] بشمرد   بباید دمان پیش من بگذرد[13]
زمان آوریدت[14] کنون پیش من   همان پیش این نامدار انجمن[15]
بدو گفت گیو ای سپهدار شیر   سزد گر بآب اندر آیی دلیر
به بینی کزین پرهنر[16] یک سوار   چه آید ترا بر سر ای نامدار[17]
هزارید[18] و من نامور یک دلیر[19]   سر سرکشان اندر آرم بزیر[20]
چو من گرزهٔ[21] سرگرای آورم   سرانرا[22] همه زیر پای آورم
چو بشنید پیران بر آورد خشم   دلش گشت پر خون[23] و پر آب چشم
برانگیخت اسپ و بیفشارد ران   بگردن بر آورد گرز گران
چو کشتی ز دشت اندر آمد[24] برود   همی داد نیکی‌دهش را درود
نکرد ایچ[25] گیو آزمونرا شتاب   بدان تا بر آمد سپهبد[26] ز آب

---

[1] I, IV, VI и T — برآشفت پیران و; ср. Б — فلما رآه بیران من ذلک الجانب صاح علیه و جعل یشتمه [2] I, IV, VI — کای بدتن بدنژاد [3] I, IV, VI — تو [4] VI — برین روزگار [5] T — زخم [6] I, IV — اگر ز آهنی کوه ای; VI — اگر کوه اگر آهنی; T — تو گر کوه آهن بوی [7] I, IV, VI и T — بگردت; ср. перевод Б — و لو کنت من الحدید فلست الا رجلا واحدا [8] Так в К; Л — بینم (ред.); I, IV, VI — б. оп. [9] I, IV и T — در برت [10] I — چو مرداری اندر کشندت بخاک; IV — چو مردار بی‌سر کشندت بخاک; VI —
کنند آن زره بر تنت پاره پار * چو مردی تنت برکشیدن بخار
[11] VI — که چون گور خررا سر آید همی (без рифмы). [12] I, IV — نفسهاش را; VI — همی دم برو [13] I, IV — بباید [IV — نباید] که بر شیر نر بگذرد [14] IV — آوردنت [15] I — б. оп.; I, IV, VI, T — доб. отрывок в 43 бб. (см. приложение IV). [16] I, IV — نامور [17] IV — هوشیار; VI — б. оп. [18] IV — هزارند و [19] VI — هژبرم من نامور یکسوار [20] VI — ز بار; T — бб. 3342, 3343, 3344 оп. [21] VI — گرزه و [22] I, IV, VI — سرانشان [23] I, IV и T — جوش; VI — درد [24] VI — آرد [25] VI — نکرد آنچه [26] I, IV — سپهبد برآید

ز بالا[1] بپستی بپیچید گیو — گریزان همی شد ز[2] سالار نیو[3]
چو از آب وز لشکرش دور کرد — بزین اندر افگند گرز نبرد[4]
گریزان ازو پهلوان بلند — ز فتراك بگشاد پیچان کمند[5]
هم‌آورد با گیو نزدیك شد — جهان چون شب تیره تاریك شد
بپیچید گیو سرافراز یال — کمند اندر افگند و[6] کردش دوال
سر پهلوان اندر آمد به بند — ز زین برگرفتش بخمّ کمند
پیاده بپیش اندر افگند خوار — ببردش دمان تا لب رودبار[7]
بیفگند بر خاك و دستش به بست — سلیحش بپوشید و خود بر[8] نشست
درفشش[9] گرفته بچنگ[10] اندرون — بشد تا لب آب گلزریون[11]
چو ترکان درفش سپهدار خویش — بدیدند رفتند ناچار پیش[12]
خروش آمد و نالهٔ کرّنای — دم نای رویین[13] و هندی درای
جهاندیده[14] گیو اندر آمد بآب — چو کشتی که از باد گیرد شتاب[15]
برآورد گرز گران را بکفت — سپه ماند از[16] کار او در شگفت
سبك شد عنان و گران شد رکیب — سر سرکشان خیره گشت از نهیب
بشمشیر و با نیزهٔ سرگرای — همی کشت ازیشان یل رهنمای[17]

---

[1] I, VI и T — ز جنگش [2] T — رفت [3] IV — б. оп. [4] I, IV и T — доб. б.:

یکی حمله آورد بر پهلوان * تو گفتی که بود اژدهای دمان

IV — доб. еще б.:

هزیمت شد از گیو پیران شیر * پس اندر همی تاخت گیو دلیر

[5] VI — б. 3352 стоит после б. 3353 текста; I, IV—делят б. на два.:

نهانی از آن پهلوان [IV — نامدار] بلند * ز فتراک بگشاد پیچان کمند
بینداخت آنگه بسالار گیو * بدان تا به بند آورد گرد نیو

[6] VI — افگنده [7] I, IV — بدور از لب رودبار; VI и T — بدور از لب جویبار [8] VI — بر خود [9] Л — درفشی; ср. Б — وأخذ رمحه [10] I, IV, VI и T — گرفته بدست [11] Б — الی شط النهر [12] VI — ناچار رفتار خویش [13] I, IV, VI — سرغین [14] I, IV — چو آن دید; VI — چنان دید [15] I, IV — ز آب اندر آمد بتاب; VI — کز آب اندر آرد شتاب [16] IV и T — مانده از; VI — ماند از آن [17] I, IV, VI, T —

به تیغ و رکیب و بگرز و بباد * همی ترک را خاک بر سر نهاد

از افگنده شد روی هامون چو کوه * ز یکتن[1] شدند آن دلیران ستوه
قفای یلان سوی او شد[2] همه * چو شیر اندر آمد بپیش[3] رمه
چو لشکر هزیمت شد از پیش گیو[4] * چنان لشکری[5] گشن و مردان نیو
چنان خیره برگشت و بگذاشت آب[6] * که[7] گفتی ندیدست لشکر[8] بخواب
دمان تا بنزدیک پیران رسید * همی خواست از تن سرش را برید
بخواری پیاده ببردش کشان * دمان[9] و پر از درد چون بیهشان[10]
چنین گفت کین بددل و[11] بی‌وفا * گرفتار شد در دم اژدها
سیاوش بگفتار او سر بداد * گر او باد شد[12] این شود نیز باد
ابر شاه پیران گرفت آفرین * خروشان ببوسید[13] روی زمین
همی گفت کای شاه دانش‌پژوه * چو خورشید تابان میان گروه[14]
تو دانستهٔ درد و تیمار من * ز بهر تو با شاه پیکار من[15]
سزد گر من از چنگ این اژدها * ببخت و بفرّ تو یابم رها
بکیخسرو اندر[16] نگه کرد گیو * بدان تا چه فرمان دهد شاه نیو

---

[1] I, IV — ز گرزش [2] I, IV, VI и T — بد [3] I, IV, VI и T — میان [4] I, IV — گریزان برفتند از پیش گیو и б. 3367 стоит после б. 3368; VI — б. оп.; T — переставлены мисра. [5] IV и T — لشکر [6] I — بگذشت از آب [7] VI — تو [8] VI — که لشکر ندیدش [9] I, IV, VI и T — دوان [10] I, IV и T (вар.) — доб. бб.:

بر شاه بردش دل افگار [IV — ابر زار] وخوار * دو رخساره زرد و درافگنده زار [IV — خوار]
پیاده بنزدیک خسرو زمین * ببوسید و بر شاه کرد آفرین

ср. Б — فطرح عند ذلک پیران نفسه بین یدی کیخسرو و قبل الارض [11] I, IV и T — کین بد تن; VI — کای بد رگ [12] I, IV и T — چو او باد گشت; VI — گر او خاک شد [13] I, IV и T — خروشید و بوسید [14] IV — دو کوه [15] I — доб. бб.:

اگر بنده بودی بدرگاه شاه * سیاووش خسرو نگشتی تباه
همان گر نپیوستمی ناگهان * فرنگیس را خاک بودی نهان

IV и T — доб. первый из этих бб., IV — также вариант второго:

همان گونه پیوستمی ناگهان * فرنگیس را جان ربودی نهان

T — доб. другой б.:

تو و مادرت هر دو از چنگ دیو * برون آوریدم برای و بریو

[16] I, IV и T — آنگه

فرنگیس را دیده پر آب   زبان پر ز نفرین افراسیاب
بگیو آن زمان[1] گفت کای سرفراز   کشیدی بسی رنج[2] راه دراز
چنان دان که این پیرسر پهلوان   خردمند و[3] رادست و روشن روان
پس از داور دادگر رهنمون   بدان کو رهانید ما را ز خون
ز بد مهر او پردهٔ[4] جان ماست   و زین کردهٔ خویش زنهار خواست[5]
بدو گفت گیو ای سر بانوان   انوشه روان باش تا جاودان[6]
یکی سخت سوگند خوردم بماه   بتاج و بتخت شهِ نیک‌خواه[7]
که گر دست یابم برو روز کین[8]   کنم ارغوانی ز خونش[9] زمین
بدو گفت کیخسرو ای شیرفش   زبان را[10] ز سوگند یزدان مکش
کنونش[11] بسوگند گستاخ کن   بخنجر ورا گوش سوراخ کن
چو از خنجرت خون چکد بر زمین   هم از مهر یاد آیدت[12] هم ز کین[13]
بشد گیو و گوشش بخنجر بسفت   ز سوگند برتر درشتی نگفت[14]
چنین گفت پیران ازانپس بشاه   که کلباد شد بی‌گمان با سپاه[15]
بفرمای کاسپم دهد باز نیز   چنان دان که بخشیدهٔ جان و چیز[16]

---

[1] I, IV — این چنین; T — آنگهی [2] Л, VI — доб. و; I — چشیدی چنین رنج; IV — کشیدی چنین رنج; VI — چشیدی بسی رنج [3] VI — و оп. [4] IV — بودهٔ [5] I, IV и T — доб. б.:

بما بخشش ای نامور تو کنون * که هرگز نبد بر بدی رهنمون

[6] I, IV, VI — انوشه بزی شاد و روشن روان; T — کانوشه روان پادشاه جهان [7] I, IV, VI — سرافراز شاه [8] VI — بزور و بکین [9] I — ز خونش کنم لعل روی; IV — کنم ارغوانی بخونش [10] I, IV, VI и T — روان را [11] I, IV, VI и T — کنون دل [12] IV — آید و [13] I, IV — доб. бб.:

دل شاه خسرو بدو [برو — IV] گرم دید * رخانش [روانش — IV] پر از آب و آزرم دید
بدو گفت کای شاه دل شاد دار * روان را ازین کار آزاد دار
چو او صد هزاران فدای تو باد * خرد آفرینش روای تو باد
بدو گفت کای نیکپی پهلوان * بوی [برین — IV] شادودل شاد [شاد دل شاه — IV] تا جاودان

T — доб. первый из этих бб. [14] I, IV — ز سوگند بر تن درستی نهفت [IV — گرفت]; VI — ز سوگند بر تن درستی بخفت; T — به سوگند برتر درشتی نجست [15] I, IV — که بالا که نتوان پیاده شدن تا سپاه; T — که بالای شد بیگمان با سپاه; VI — شدی از کمان سپاه
[16] I, IV и T — доб. б.:

بدو گفت گیو ای دلیر سپاه چرا سست گشتی بدآوردگاه
بسوگند یابی مگر باره باز[1] دو دستت ببندم به بند دراز[2]
که نگشاید این بند تو[3] هیچکس گشاینده گلشهر خواهیم[4] و بس
کجا مهتر بانوان تو اوست و زو نیست پیدا[5] ترا مغز و پوست
بدان[6] گشت همداستان پهلوان بسوگند بخرید اسپ و[7] روان[8]
که نگشاید آن بندرا کس[9] براه ز گلشهر سازد وی آن[10] دستگاه
بدو داد اسپ و دو دستش به بست[11] ازان پس بفرمود تا بر نشست[12]

۱۹

چو از لشکر آگه شد افراسیاب برو تیره شد تابش آفتاب[13]
بزد کوس و نای و[14] سپه برنشاند ز ایوان بیکردار آتش براند
دو منزل یکی کرد و آمد دوان[15] همی تاخت[16] بر سان تیر از کمان

بگیو آنگهی گفت شاه دلیر * که اسپش مرا بخش ای نرّه شیر
ثم تشفع کیخسرو الیه فی أن یرد فرسه علیه — Б

[1] I, IV и T — اگر خواهی این بادپای دوان; VI — به سوگند خوردن دگر باره باز [2] I, IV и T — گوان; I, IV и T — доб. б.:

یکی سخت سوگندرا یاد کن * به پیمان تن بسته [IV — خسته] آزاد کن

[3] I, IV и T — من [4] VI — دانیم; T — خواهم [5] I — و زو نیست بند; IV — و زویست پیدا; T — و زو نیست پنهان [6] VI — بدو [7] Л, VI — و оп. [8] IV — б. оп. [9] I, IV — این بند کس را; VI — آن بند ازو کس; T — آن بند من کس [10] IV — وی این; VI — ورا [11] VI — بدو داد دو دست و اورا به بست [12] I, IV — доб. бб.:

برفت و همی خواند او آفرین * ابر شاه و بر پهلوان زمین
فرنگیس و کیخسرو خوب‌چهر * به بر در گرفتند اورا بمهر
بدو گفت خسرو که پدرود باش * جهان جاودان تار و تو پود باش
اگر دادگستر دهدمان توان * نباشد دریغ از تو چیز و روان

T—доб. первые два из этих бб. [13] VI — доб. б.:

بزد کوس و بوق و بنه برنهاد * از ایوان بیامد بکردار باد

[14] I — کوس و رویین; IV — نای رویین; VI — کوس و بوق و [15] I, IV — آمد دمان; VI — اندر دوان [16] I, IV и T — جست

بیاورد لشکر بران رزمگاه   که آورد کلباد بد با سپاه
همه مرز لشکر پراگنده دید   بهر جای بر[1] مردم افگنده دید
بپرسید کین پهلوان با سپاه[2]   کی[3] آمد ز ایران بدین رزمگاه
نبرد[4] آگهی کس ز جنگ آوران   که بگذشت زین سان[5] سپاهی[6] گران
که برد آگهی نزد آن دیوزاد   که کس‌را دل و مغز[7] پیران مباد[8]
اگر[9] خاك بودیش پروردگار[10]   ندیدی دو چشم من این روزگار
سپهرم بدو گفت کاسان[11] بدی   اگر دل ز لشکر[12] هراسان بدی
یکی گیو گودرز بودست و[13] بس   سوار ایچ با او ندیدند[14] کس
ستوه آمد از جنگ یکتن[15] سپاه   همی[16] رفت گیو و فرنگیس و شاه[17]
سپهبد چو گفت سپهرم شنید   سپاهی ز پیش[18] اندر آمد پدید
سپهدار پیران بپیش اندرون   سر و روی و یالش[19] همه پر ز خون
گمان برد کو گیو را یافتست   بپیروزی از پیش بشتافتست
چو نزدیکتر شد نگه کرد شاه   چنان خسته بد پهلوان سپاه
ورا دید بر زین ببسته چو سنگ[20]   دو دست از پس پشت با[21] پالهنگ
بپرسید و زو ماند اندر شگفت   غمی گشت و اندیشه اندر گرفت
بدو گفت پیران که شیر ژیان   نه درّنده گرگ[22] و نه ببر بیان
نباشد چنان در صف کارزار   کجا گیو تنها بد ای شهریار
[من آن دیدم از گیو کز پیل[23] و شیر   نبیند جهاندیده مرد دلیر[24]]

[1] IV — پر [2] VI — پهلوان سپاه [3] I, IV, VI — که [4] I, IV — نبود [5] IV — زین رو [6] IV, VI — سپاه [7] I, IV — رای [8] T — که آنجا سیاوخش دارد نژاد [9] IV — که گر [10] I, IV и T — آموزگار [11] I, IV, VI и T — آسان [12] IV — هر کس [13] Л — و — оп. [14] I, IV, VI — ندیدیم [15] VI — از جنگ و کیش و [16] I, IV — چنان [17] Б — б. оп.; IV и T — доб. бб.:
چو بشنید رنگ رخش زرد شد * ز گردون دل او پر از گرد شد
ورا داد پاسخ که آمد پدید * سخن هرچه گوشم ز دانا شنید
چو یزدان کسی‌را کند نیک بخت * ابی کوشش او [را] رساند به تخت
T — доб. те же бб. [18] I, IV, VI — به پیش [19] IV — روی و پایش; VI — ریش و جامه [20] I — بسته بزین همچو سنگ; IV и T — بسته بزین بر چو سنگ [21] I, IV — بر; VI — چون [22] Л, VI — شیر [23] I, IV — از وی که از گرگ [24] VI, T — б. оп.

بر آنسان کجا[1] بر دمد روز جنگ / ز نفسش[2] بدریا بسوزد نهنگ
نخست اندر آمد بگرز گران / همی کوفت چون پتك آهنگران
باسپ و بگرز و بپای[3] و رکیب / سوار از فراز اندر آمد بشیب[4]
همانا که باران نبارد[5] ز میغ / فزون زانکه بارید بر سرش تیغ
چو اندر گلستان بزین بر بخفت[6] / تو گفتی که گشتست با کوه[7] جفت
سرانجام برگشت یکسر سپاه / بجز من نشد[8] پیش او کینه‌خواه
گریزان ز من تاب داده کمند / بیفگند و آمد میانم[9] به بند
پراگنده شد دانش و هوش من / بخاك اندر آمد سر و دوش[10] من
از اسپ اندر آمد دو دستم ببست / برافگند بر زین و خود بر نشست[11]
زمانی سر و پایم[12] اندر کمند / بدیگر زمان[13] زیر سوگند و بند[14]
بجان و سر شاه و خورشید و ماه / بدادار هرمزد[15] و تخت و کلاه
مرا داد زین گونه سوگند سخت / بخوردم چو دیدم که[16] بر گشت بخت
که کس‌را نگویی که بگشای[17] دست / چنین رو دمان[18] تا بجای نشست[19]
ندانم چه رازست نزد[20] سپهر / بخواهد بریدن ز ما پاك مهر[21]
چو بشنید گفتارش افراسیاب / بدیده ز خشم اندر آورد آب[22]

---

[1] I, IV, VI и T— که او [2] I, IV, VI— ز بیمش [3] I, IV и T— بپای و بیال [4] IV, VI— نشیب; I, IV и T — доб. б.:

همی زد همی کشت گردان ما * نه اندیشه بودش ز مردان ما

[5] IV — ببارد [6] I — در نخفت; T — بر نخفت [7] I, IV — ابا گرز; VI — ابا خاک [8] I, IV — جز از من نبد; VI — بجز من نبد; T — جز از من نشد [9] I, IV — سر من; VI — سرم‌را [10] I, IV и T — تن و توش; VI — سر و توش [11] Л — بر خاك و خود بر نشست; VI — بیفگند از زین و بر خرد نشست; T—доб. 3 бб. [12] I, IV — یالم [13] VI— زمانی دگر [14] Л— درد و سوگند و بند; I, IV — б. стоит после б. 3430 текста; VI—после б. 3432. [15] Л— خرّاد (название одного из зороастрийских храмов); I, IV — هر کام; T — خود کام [16] VI — چو [17] VI — بگشاد [18] I, IV — همیدون برو; VI — چنین میروی [19] T (ср. б. 3394)—

که نگشاید این دست من هیچ کس * بجز جفت گلشهر در دهر و بس

[20] Л, I — زیر [21] VI — بریدت بناپاک چهر; T — ربودن ز من پاک مهر; I, IV — доб. б.:

یکی تن به آید ز چندین [چندی — I] سوار * همانا که برگشت [بردارد — IV] این روزگار

[22] VI — خواب

یکی بانگ برزد ز پیشش براند | به پیچید[1] پیران و خامش بماند
ازان پس بمغز اندر افگند باد | بدشنام و سوگند لب برگشاد
که گر گیو و کیخسرو[2] دیوزاد | شوند ابر غرّنده گر تیز[3] باد
فرود[4] آورمشان ز ابر بلند | بزد دست وز گرز[5] بگشاد بند[6]
میانشان[7] ببرّم بشمشیر تیز | بماهی دهم تا کنند ریز ریز
چو کیخسرو ایران بجوید همی | فرنگیس باری[8] چه پوید همی[9]

خود و سرکشان سوی جیحون کشید | همی دامن از خشم در خون کشید
بهومان بفرمود کاندر[10] شتاب | عنان را بکش[11] تا لب رود آب
که چون گیو و خسرو[12] ز جیحون گذشت | غم و[13] رنج ما باد گردد بدشت
نشان آمد از گفتهٔ راستان[14] | که دانا بگفت از گه باستان[15]
که از تخمهٔ تور وز کیقباد | یکی شاه خیزد ز هر دو نژاد[16]
که توران زمین را[17] کند خارستان | نماند برین[18] بوم و بر شارستان[19]
رسیدند پس گیو و خسرو بر آب[20] | همی بودشان بر گذشتن شتاب
گرفتند پیگار با[21] باژخواه[22] | که کشتی کدامست بر باژگاه[23]
نوندی کجا بادبانش نکوست[24] | بخوبی سزاوار کیخسرو اوست[25]

---

[1] VI — بپژمرد [2] I, IV — گیو گودرز و این; VI — گیو گودرز آن [3] I, IV — زو تیز; T — با تیز; VI — زیا تند [4] I — فراز [5] I, IV и T — وز تیغ [6] I, IV и T — доб. б.:

فرنگیس را چون بچنگ آورم * بچشمش جهان تار و تنگ آورم

[7] I, IV и T — میانش [8] I и T — با وی [9] T — доб. б.:

بسوی ختن رفت پیران نژند * و زین سو همی تاخت شاه بلند

[10] VI — به هومان چنین گفت کایدر [11] Л — مکش; IV — بکین [12] I, IV — چو آید خبر کو [13] T — همه [14] VI — باستان [15] VI — و بزد داستان [16] I, IV — سر برزند با نژاد; VI — فیروز هر دو نشاد [17] VI — که او شهر ایران; Б — بلاد توران [18] I, IV — همی

[19] I, IV, T — доб. б.:

دل او بایران گراید بمهر * بتوران نماند [IV — بماند] پر از کینه چهر

[20] IV, VI — بباب; Б — الى شاطئ جیحون [21] I — بر [22] Л — یاج خواه [23] I — گذارد بیاید براه; IV — گذر داشت بر باژگاه; VI — второе мисра этого б., б. 3449 и первое мисра б. 3450 оп. [24] I — بادبانش نوست; IV — بادپایش نوست [25] I, IV и T — نشستی که زیبای کیخسروست

چنین گفت با گیو پس[1] باژخواه — که آب روانرا چه چاکر چه شاه
همی گر گذر[2] بایدت ز آب رود[3] — فرستاد باید بکشتی درود
بدو گفت گیو آنچ خواهی[4] بخواه — گذر ده که تنگ اندر آمد سپاه[5]
بخواهم[6] ز تو[7] باژ گفت اندکی — ازین چار چیزت بخواهم[8] یکی
زره خواهم از تو گر[9] اسپ سیاه — پرستار و گر پور فرخنده ماه[10]
بدو گفت گیو ای گسسته خرد[11] — سخن زان نشان گوی کاندر خورد[12]
بهر باژ گر شاه[13] شهری بدی — ترا زین جهان نیز[14] بهری بدی
که باشی که شه را کنی خواستار — چنین باد پیمایی ای بادسار[15]
و گر مادر شاه خواهی همی — بباژ افسر ماه خواهی همی
سه دیگر چو شبرنگ بهزاد را — که کوتاه دارد بتنگ[16] باد را
چهارم چو[17] جستی بخیره زره[18] — که آنرا ندانی گره تا گره[19]
نگردد چنین آهن از آب تر — نه آتش برو بر بود کارگر
نه نیزه نه شمشیر هندی نه تیر — چنین[20] باژ خواهی بدین[21] آبگیر
کنون آب مارا و کشتی ترا[22] — بدین گونه شاهی[23] درشتی ترا[22]
بدو[24] گفت گیو ار تو کیخسروی — نبینی ازین آب جز نیکوی
فریدون که بگذاشت[25] اروند رود — فرستاد تخت مهی را[26] درود

---

[1] I, IV и T — پس گیو را [2] VI — رهگذر [3] Конъектура редактора. Л, VI — زود; I, IV, T — آب روی [4] VI — بباید [5] I, IV и T — доб. б.:

چو بشنید ازو باژبان گفتگوی * سوی گیو کرد آنگهی تیز روی

[6] Так в VI; Л — نخواهم; I, IV и T — نخواهم [7] VI — بدو [8] I, IV — بباید [9] IV, VI — کز [10] تصحیح قیاسی (رداکتور): Л — تور; I, IV — وگر این پرستار افسر ز ماه; VI — پرستار گر بر سرسر و ماه; T — پرستار یا ریدک همچو ماه [11] VI — سبک کم خرد [12] I — سخن زین نشانرا کی اندر خورد; IV — سخن زین نشانت کی اندر خورد [13] I, IV, VI и T — اگر با شهنشاه [14] VI — نیز ازان شهر [15] Л — б. оп.; VI — доб. этот б. после б. 3458 текста. [16] T — که در یابد او روز تگ [17] I, IV, VI — که [18] I, IV — بکشتی زره; VI — بکشتی بره [19] I, IV и T — زره را بدان [IV — ماند] از هر کسی با گره; VI — زره باید برگشتی با گره (против размера). [20] I, IV, VI — همی [21] I — درین; IV, VI — برین [22] VI — تراست [23] I, IV, VI — بدین مایه شاهی; T — بدین مایه راه [24] I, IV — بشه [25] I, IV — بگذشت ز; VI — بگذشت از [26] I и T — همی داد تخت مهی را; IV — همی داد تخت تهی را; VI — همی داد نیکی دهش را

جهانی شد اورا سراسر رهی   که با روشنی بود و با[1] فرهی
چه اندیشی ار شاه ایران توی   سر نامداران[2] و شیران توی
به بد[3] آب را کی بود بر تو راه   که با فرّ و برزی و زیبای گاه[4]
اگر من شوم غرقه گر[5] مادرت   گزندی[6] نباید که گیرد سرت
ز مادر تو بودی مراد جهان[7]   که بیکار بد تخت[8] شاهنشهان
مرا نیز مادر[9] ز بهر تو زاد   ازین کار[10] بر دل مکن هیچ یاد
که من بیگمانم که افراسیاب   بپاید دمان تا لب رود آب
مرا برکشد زنده بر دار خوار   فرنگیس را با تو ای شهریار
بآب افگند ماهیان تان خورند[11]   و گر[12] زیر نعل اندرون بسپرند[13]
بدو گفت کیخسرو اینست و بس   پناهم بیزدان فریادرس
فرود آمد از بارهٔ راهجوی   بمالید[14] و بنهاد بر خاک روی
همی گفت پشت و پناهم توی   نمایندهٔ رای[15] و راهم توی[16]
درستی و پستی[17] مرا فرّ تست   روان و خرد سایهٔ پرّ[18] تست[19]
بآب اندرون دل فزایم توی   بخشکی همان رهنمایم[20] توی
بآب اندر افگند خسرو سیاه[21]   چو کشتی همی راند تا بارگاه[22]
پس او[23] فرنگیس و گیو دلیر   نترسد ز جیحون و زان آب شیر[24]
بدان سو گذشتند هر سه درست   جهانجوی خسرو سر و تن بشست

---

[1] I, IV — بادی و [2] I, IV — پناه دلیران; VI — سوار دلیران [3] Так в I, IV и T; Л — چنین; VI — بد [4] VI — زیبا کلاه [5] I, IV — شوم کشته یا [6] I, IV, VI и T — گرانی [7] VI — ز مادر تو زادی ز بهر جهان; T — بهانه تو بودی مرا در جهان [8] IV, VI — بخت [9] VI — مادرم هم [10] I, IV, VI и T — باره [11] I, IV — باب افگندتان و ماهی خورد; VI — باب افگند ماهیان درخورند [12] I, IV — و یا [13] I, IV — بسپرد [14] I, IV и T — بنالید [15] I, IV и T — نمایندهٔ داد; VI — نماینده بر داد [16] IV — за этим б. следует б. 3479 текста. [17] I, IV — درستی و کژی; VI — درستی [و] گشتی; T — درشتی و نرمی [18] Л — مایهٔ پرّ [19] I, IV — б. стоит после б. 3479; I, IV и T — доб. б.:

بگفت این و بر پشت شبرنگ شد * بچهره بسان شب آهنگ شد

[20] VI — بخشکی همه غم روانم [21] IV — سپاه; Б — الأدهم [22] IV — با بارگاه; VI — تا بارگاه [23] VI — پس اندر [24] I, IV, VI — نترسد ز جیحون و از آب سیر; T — برون شد ز جیحون و از آبگیر; Б—перевод мисра отсутствует.

بدان نیستان در[1] نیایش گرفت — جهان آفرین را ستایش گرفت[2]
چو از رود کردند هر سه گذر — نگهبان کشتی شد آسیمه سر[3]
بیاران چنین گفت کاینت شگفت — کزین برتر اندیشه[4] نتوان گرفت
بهاران و[5] جیحون و آب روان — سه جوشن‌ور و اسپ و[6] برگستوان
بدین[7] ژرف دریا چنین بگذرد — خردمندش از مردمان نشمرد
پشیمان شد از کار و[8] گفتار خویش — تبه دید ازان کار بازار خویش
بیاراست کشتی بچیزی که داشت — ز باد هوا بادبان برگذاشت[9]
بپوزش برفت از پس[10] شهریار — چو آمد بنزدیکیِ رودبار
همه هدیها نزد[11] شاه آورید — کمان و کمند و کلاه آورید
بدو گفت گیو ای سگ بی‌خرد[12] — تو گفتی[13] که این آب مردم خورد[14]
چنین مایه‌ور پرهنر[15] شهریار — همی از تو کشتی کند خواستار
ندادی کنون[16] هدیهٔ تو مباد — بود[17] روز کین روزت آید بباد
چنان خوار برگشت زو رودبان — که جانرا همی گفت پدرود مان[18]
چو آمد بنزدیکی بازگاه — هم آنگه ز توران بیامد سپاه
چو نزدیك رود آمد افراسیاب — ندید ایچ مردم نه کشتی بر آب[19]
یکی بانگ زد تند بر باژخواه — که چون یافت این دیو بر[20] آب راه
چنین داد پاسخ که ای شهریار — پدر باژبان بود و من باژدار
ندیدم نه هرگز شنیدم چنین — که کردی کسی ز آب جیحون[21] زمین
بهاران و این آب با موج تیز — چو اندر[22] شوی نیست راه گریز

---

1 I — بدان نیستان بر; IV — بران نیستان بر; T — بران داستان بر 2 VI — б. оп.
3 VI — заменяет бб. 3484 и 3485 одним б.:
چو آن رودبان آن شگفتی بدید * بگفتا بس است این که آمد پدید
4 I, IV — اندازه 5 IV — و оп. 6 I, IV и T — سه اسپ و سه جوشن 7 I, IV — برین
8 I, IV, VI и T — خام 9 I, IV — برفراشت 10 I, IV и T — بیامد بر; VI — برفت او بر 11 IV — پیش
12 I, IV — گم کم خرد; VI и T — سگ کم خرد 13 I, IV — نگفتی; VI — چه گفتی
14 IV и T — برد 15 I, IV, VI и T — با گهر مایه‌ور 16 VI — تو و 17 I, IV и T — رسد
18 VI — دی رود مان 19 I, IV и T — ایچ کشتی نه مردم در آب; VI — آنچه مردم ز کشتی بر آب
20 VI — از 21 I, IV — آب جیحون; T — آب دریا 22 IV — ایدر

چنان برگذشتند هر سه سوار
تو[1] گفتی هوا داشتشان بر کنار[2]

ازان پس بفرمود[3] افراسیاب
که بشتاب و کشتی برافگن بآب[4]

بدو گفت هومان که ای شهریار
بر اندیش و آتش مکن در کنار

تو با این سواران بایران شوی
همی در دم گاوشیدان[5] شوی

چو گودرز و چون رستم پیلتن
چو طوس و چو گرگین و[6] آن انجمن[7]

همانا که[8] از گاه سیر آمدی
که ایدر بچنگال شیر آمدی

ازین روی[9] تا چین و ماچین تراست
خور و ماه و کیوان و پروین تراست

تو توران نگه دار و تخت بلند
ز ایران کنون نیست بیم گزند

پر از[10] خون دل از رود[11] گشتند باز
برآمد برین روزگار دراز[12]

---

[1] I, IV — که [2] VI — هوا داشتشان گفتی اندر کنار; I, IV и T — доб. бб.:

و یا خود ز باد بزان [وزان — I] زاده اند * بمردم ز یزدان فرستاده اند
چو بشنید ازیشان رخش گشت زرد * برآورد از انده یکی باد سرد

IV — доб. первый б. настоящего разночтения с заменой в первом мисра بزان на هوا. [3] VI — بفرمودش [4] IV, VI — ببر آب; T — در آب; I, IV и T — доб. бб.:

ببین تا کجا یابی آن رفتگان * شدستند یا مانده اند خفتگان
بدان تا بیابیمشان زود باش * بیاور تو کشتی و [در رود — IV] پدرود باش

[5] Л, I и T — در دم و گاوشیران; IV — در دم چنگ شیران; VI — در دم و چنگ شیران; следует: در دم گاوشیدان, где گاوشیدان представляет множественное число от گاوشید — имени сказочного дракона, долго опустошавшего Иран и причинявшего его населению разные бедствия. Согласно древним сказаниям, дракон был убит Киром, который в память об этом событии выстроил великолепный храм огня. У Фирдоусӣ в нарицательном смысле—драконы, могучие змеи (ср. Vullers, Lexicon, II, 946). Переписчики, не понимая текста и постепенно искажая его, заменили образ, данный Фирдоусӣ, стандартным در دم و چنگ شیران; ср. перевод мисра Б — فانما تلقی نفسک فی أفوا الثعابین [6] I, IV, VI — و оп. [7] I, IV — گرگین لشکرشکن [8] VI — همانگاه [9] I, IV и T — رود [10] IV — جگر (так!). [11] I, IV — از درد; VI — و درد [12] I — روزگاری دراز; VI — بدین اندر آمد زمان دراز

۲۰

چو با گیو کیخسرو آمد بزم[1]   جهان چند ازو شاد و چندی دژم[2]
نوندی بهر[3] سو برافگند گیو   یکی نامه از شاه وز گیو نیو[4]
که آمد ز توران جهاندار شاد[5]   سر تخمهٔ نامور[6] کیقباد
فرستادهٔ بختیار و سوار[7]   خردمند و بینادل و دوست دار
گزین کرد ازان نامداران زم   بگفت آنچ بشنید[8] از بیش و کم
بدو گفت ز ایدر برو باصفهان   بر نیو گودرز کشوادگان[9]
بگویش که کیخسرو آمد بزم[10]   که بادی نجست از بر او دژم[11]
یکی نامه نزدیك کاوس شاه   فرستادهٔ چست[12] بگرفت راه[13]
هیونان کفك افگن[14] بادپای   بجستند برسان آتش ز جای
فرستادهٔ گیو روشن روان   نخستین بیامد بر پهلوان
پیامش همی گفت و نامه[15] بداد   جهان پهلوان نامه بر سر نهاد
ز بهر سیاوش ببارید[16] آب   همی کرد نفرین بر[17] افراسیاب
فرستاده شد نزد کاوس کی   ز یال هیونان بپالود[18] خوی
چو آمد بنزدیك[19] کاوس شاه   ز شادی خروش آمد از بارگاه[20]
خبر شد بگیتی که فرزند شاه   جهانجوی کیخسرو آمد ز راه[21]

---

1 VI — خسرو در آمد برزم; Б — و لما وصل کیخسرو و جیو الی خراسان 2 I, IV — که بادی نجست از بر او دژم; VI — جهان شد ازو خنده چندی دژم; T — جهانی, далее как в Л. 3 I, IV — نوندی ز هر; VI — نویدی ز هر 4 I, VI — از گیو واز شاه نیو; IV — از گیو وز شاه نیو; T — از شاه وز گیو نیو 5 I и T — سپهدار شاد; IV, VI — سپهدار شاه 6 VI — سر نامور تخمهٔ 7 I — چست گرد و سوار; IV и T — چست و گرد و سوار; VI — فرستاد نو بختیان شهریار (так). 8 I, VI и T — آنچ پیش آمد 9 I, IV и T — بدان مرز شاهان و جای مهان; VI — همه راه تازان به بزم جهان; I, IV и T — доб. б.:

بگودرز گو [IV — گفت] ای جهان پهلوان * بخفتی و بیدار بودت [VI — بودم] روان

10 I — چو باد 11 I — جهان چند خندان شد و چند شاد; IV — جهان چند ازو شاد و چندی دژم; ср. б. 3511 и разночтения к нему. 12 I, IV, T — فرستاده بر جست و; VI — فرستاد و برجست و 13 I, IV — آمد براه; 14 I — доб. و; IV — کف افگن 15 VI — رسانید و مژده 16 I, IV и T — دو دیده پر 17 Л — به 18 VI — نپالود 19 I, IV, VI и T — بدرگاه 20 VI — برآمد خروش از سپاه 21 I, IV — б. 3525 стоит перед б. 3528.

سپهبد فرستاده را پیش خواند — بران نامهٔ گیو گوهر فشاند
جهانی بشادی بیاراستند — بهر[1] جای رامشگران خواستند[2]
ازانپس ز کشور مهان جهان[3] — برفتند یکسر[4] سوی اصفهان
بیاراست گودرز کاخ بلند — همه دیبهٔ خسروانی فگند
یکی تخت بنهاد پیکر بزر — بدو[5] اندرون چند گونه گهر[6]
یکی تاج با یاره و[7] گوشوار — یکی طوق[8] پر گوهر شاهوار
بزر و[9] بگوهر بیاراست گاه — چنانچون بباید سزاوار شاه[10]
سراسر همه شهر آیین[11] به بست — بیاراست میدان و جای نشست[12]
مهان سرافراز برخاستند — پذیره شدن را بیاراستند
برفتند هشتاد[13] فرسنگ پیش — پذیره شدندش[14] بآیین خویش[15]
چو چشم سپهبد[16] برآمد بشاه[17] — همان گیو را دید[18] با او براه
چو آمد پدیدار با شاه گیو — پیاده شدند آن[19] سواران نیو

---

[1] VI — ز هر [2] I, IV (кроме четвертого б.) — доб. бб.:

و زین آگهی شد سوی نیمروز * بفیروزی گیو گیتی فروز
که آمد خرامان بایران زمین * به پیروزی خسرو پاک دین
به بخشید رستم بدرویش زر * که نامد گزندی بران شیرنر
وزانپس گسی کرد بانوگشسپ * ابا خواسته همچو آذرگشسپ
هزار و دوصد نامور مهتران * ابا تخت و با جامهای [تاجهای — IV] گران
پرستنده سیصد غلامان دو شست * همان هر یکی جام زرّین بدست
برون رفت بانو ز [با پور — IV] پیش پدر * بر گیو شد همچو مرغی بپر
فرستاد گیوش سوی اصفهان * پراگنده نامش بگرد جهان

T — доб. те же бб., кроме второго; ср. прим. 20 к б. 3055. [3] I, IV — و زانروی یکسر مهان جهان; VI — و زانروی گیتی جهان در جهان; Б — как текст. [4] IV — جمله [5] I, IV — ببزر; VI — بدان [6] I, IV — б. стоит после б. 3532 текста. [7] I — یاره با طوق با; IV — یاره با طوق و با; VI — یاره با تاج و با; T — یاره و طوق با [8] I, IV и T — تاج [9] VI — سراسر [10] I, IV — б. 3532 стоит после б. 3529. [11] I, IV, VI — آذین [12] I, IV — پس برنشست; VI и T — خود برنشست [13] IV, VI и T — هفتاد; Б — ثمانین [14] VI — پذیره شدن را [15] IV — بر آیین خویش; I — б. оп. [16] Б — جوذرز [17] VI — بماه [18] I — گیو گودرز; IV — گیو و گودرز [19] VI — شدندش

فرو ریخت از دیدگان آب زرد   ز درد سیاوش بسی یاد کرد[1]
ستودش فراوان و کرد آفرین   چنین گفت کای شهریار زمین[2]
ز تو چشم بدخواه تو دور باد   روان سیاوش پر از نور باد
جهاندار یزدان گوای منست   که دیدار تو رهنمای[3] منست
سیاوش را زنده گر دیدمی   بدین[4] گونه از دل نخندیدمی
بزرگان ایران همه پیش اوی   یکایك نهادند بر خاك[5] روی
و ز انجایگه شاد گشتند باز   فروزنده شد بخت[6] گردن‌فراز
ببوسید چشم و سر گیو[7] گفت   که بیرون کشیدی سپهر از نهفت[8]
گزارندهٔ خواب و جنگی[9] توی   گهِ چاره مرد درنگی توی
سوی خانهٔ پهلوان آمدند   همه شاد و روشن‌روان آمدند
ببودند یك هفته با می بدست   بیاراسته بزمگاه و[10] نشست[11]
بهشتم سوی شهر کاوس شاه[12]   همه شاد دل[13] برگرفتند راه

چو کیخسرو آمد بر شهریار   جهان گشت پر بوی و[14] رنگ و نگار[15]
بر آیین[16] جهانی شد آراسته   در و بام و دیوار پر خواسته[17]
نشسته بهر جای رامشگران   گلاب و می و مشك با زعفران
همه یال اسپان پر از مشك و می   درم با شکر ریخته زیر پی

---

[1] VI — آه کرد; Б — перевод б. отсутствует. I, IV и T — доб. б.:

فرود آمد از بارگی پهلوان * گرفتش به بر شهریار جهان

[2] I, IV и T — доб. б.:

تو بیداردل باش و بیداربخت * بجای تو کشور نخواهم نه تخت

VI—доб. после б. 3540 текста тот же б. (с заменой в первом мисра بیداربخت на پیروز بخت).

[3] T — جان‌فزای [4] VI — برین [5] VI — نهادند یکایک بران خاك [6] IV, VI — تخت [7] I, IV и T—доб. و [8] T— бб. 3544 и 3545 стоят перед б. 3543 текста. [9] I— خواب جنگی; IV— خواب خیلی [10] I, IV— و оп. [11] VI — б. оп. [12] Б — و توجهوا نحو اصطخر [13] IV — شادمان [14] Л — و оп. [15] VI — جهان پر ز رنگ و ز بوی بهار [16] I, IV, VI — بآذین [17] VI — پیراسته

چو کاوس کی روی خسرو بدید   سرشکش ز مژگان برخ بر چکید[1]
فرود آمد از تخت و شد پیش اوی   بمالید بر چشم او چشم و روی
جوان جهانجوی بردش نماز   گرازان سوی تخت رفتند[2] باز
فراوان ز ترکان بپرسید شاه   هم از تخت سالار[3] توران سپاه
چنین پاسخ آورد[4] کان کم خرد   ببد روی گیتی همی بسپرد[5]
مرا چند بسود[6] و چندی بگفت[7]   خرد با هنر کردم اندر نهفت[8]
بپرسیدم[9] از کار و کردار او   بپیچیدم از رنج و تیمار او[10]
اگر ویژه ابری شود دربار[11]   کشنده پدر چون بود دوستدار
نخواند مرا موبد از آب پاک   که بپرستم اورا پدر زیر خاک[12]

---

[1] VI — سوی خون چکید   [2] VI — گشتند   [3] VI — وز تاج   [4] I, IV, VI — داد پاسخ
[5] I, IV — доб. бб.:

سپهبد چه پرسد ازان شوم بخت * که مه کام بادش مه تاج و مه تخت
پدرورا بدان زاروارى بكشت * زنان مادرم را بزخم درشت
که تا من شوم کشته اندر شکم * که اورا رهایی مبادا ز غم
چو گشتم من از پاک مادر جدا * بکوهم فرستاد با ناسزا
میان بز و گاو میش و ستور * سپردم [IV — شمردم] شب و روز گردنده هور
سرانجام پیران بیامد ز کوه * مرا برد نزدیک آن کین پژوه

T—доб. варианты тех же бб. [6] Так в К (ред.); Л, I, IV — بپیسود; VI — بستود
[7] I, IV и T — ز هر جای پرسید و هر چیز گفت   [8] I, IV — б. стоит после б. 3560 текста.
[9] IV — بپرسیدم   [10] I, IV — از خشم و آزار اوی; I, IV и T (варианты) — доб. бб.:

ز سر گر بپرسید گفتم ز پای * ز خورد ار بپرسید گفتم ز جای
بپردش ورا هوش و دانش خدای * مرا بی خرد یافت آن تیره رای
چو بی مایه ور یافت مغز سرم * ز عمری فرستاد زی مادرم

[11] I — بود دربار; IV — بود در بهار; VI — شود دردبار; T — بود رودبار   [12] T—б. заменен двумя другими; I — доб. бб.:

دگر گفت خسرو بکاوس شاه * که ای شهریار جهاندیده گاه
ز گیو ار بگویم بخسرو سخن * همانا چه جایست از وی سخن
عجب ماند و هست جای شگفت * کزین برتر اندازه نتوان گرفت

IV — доб. первый и третий бб. по I, но дает вариант второго б.:

کنون گیو چندی به سختی ببود / بتوران مرا جست[1] و رنج آزمود[2]
اگر نیز رنجی نبودی[3] جزین / که با من بیامد ز توران[4] زمین
سرافراز دو پهلوان با سپاه[5] / پس ما بیامد چو آتش براه
من آن دیدم از گیو کز پیل مست / نبیند بهندوستان بت پرست
گمانی نبردم که هرگز نهنگ / ز دریا برانسان بر آید[6] بجنگ[7]
از انپس که پیران بیامد چو شیر / میان[8] بسته و بادپایی بزیر
بباب اندر آمد بسان نهنگ / که گفتی زمین را بسوزد[9] بجنگ
بپنداخت بر یال او بر[10] کمند / سر پهلوان اندر آمد ببند
بخواهش گری رفتم ای شهریار / و گرنه بکندی سرش را ز بار[11]
بدان کو ز درد پدر خسته بود / ز بد گفتن ما[12] زبان بسته بود[13]
چنین[14] تا لب رود جیحون بجنگ[15] / نیاسود با گرزهٔ گاورنگ[16]
سرانجام بگذاشت جیحون بخشم / بآب و بکشتی[17] نیفگند چشم[18]
کسی را که چون او بود پهلوان / بود جاودان شاد و روشن روان[19]

ز گیو ار بگوییم به پیشت خبر * هر آنچ از وی آمد همه در بدر
T—доб. варианты тех же бб.

[1] IV—بود [2] VI—به توران ورا جست و رزم آزمود [3] VI—نبردی [4] IV, VI—به توران
[5] I, VI—دو پهلوانِ سپاه [6] I, IV—بیاید بدانسان; VI—برآید بدینسان [7] I, VI—доб. бб.:
چنین لشکری گشن و دو پهلوان * هزیمت گرفتند پیر و جوان
سپاهی بیاورد پیران گرد * نمودش به پیران همان دست برد
T — доб. только первый из этих бб. [8] VI—جهان [9] IV—به شورد [10] I, IV, VI—بر یال و [11] VI—و گر نه سرش را ربودی ز بار; T—بیالش بینداخت پیچان ترگش; [12] I, IV, VI—من
[13] I, IV — доб. бб.:
مر اورا رهانید و مادر بهم * ز چنگال آشفته شیر دژم
اگر نه مرا هم بسان پدر * همی خواست از تن جدا کرد سر
T—доб. варианты тех же бб. [14] I, IV—همی; VI—کنون [15] I, IV—ز جنگ [16] VI—همی کرد کوشش میان پلنگ [17] I, IV—بدریا; T—بخشکی [18] VI—б. оп.; I—доб. здесь вторично б. 3569 текста. [19] I, IV—همیشه جوان باد و روشن روان; VI и T—سزد گر بماند همیشه جوان; I и IV—доб. отрывок в 23 бб., ср. T (см. приложение V).

یکی کاخ کشواد بد در صطخر | که آزادگان را بدو[1] بود فخر
چو از تخت کاوس بر خاستند | بایوان نو[2] رفتن آراستند
همی رفت گودرز با شهریار | چو آمد بدان گلشن زرنگار
بر اورنگ[3] زرینش بنشاندند | برو بر بسی[4] آفرین خواندند
به بستند گردان ایران کمر | بجز[5] طوس نوذر که پیچید سر
که او بود با کوس[6] و زرّینه کفش[7] | هم او داشتی[8] کاویانی درفش[9]
ازان کار گودرز شد تیز مغز | بر او پیامی فرستاد نغز
پیمبر[10] سرافراز[11] گیو دلیر | که چنگ یلان داشت و بازوی[12] شیر
بدو گفت با طوس نوذر بگوی | که هنگام شادی بهانه مجوی
بزرگان و گردان[13] ایران زمین | همه[14] شاه را خواندند آفرین
چرا سر کشی تو بفرمان دیو | نه بینی همی فرّ[15] کیهان‌خدیو
اگر تو بپیچی[16] ز فرمان شاه | مرا با تو کین خیزد و[17] رزمگاه
فرستاده گیوست[18] پیغام من | بدستوری نامدار انجمن[19]
ز پیش پدر گیو بنمود پشت | دلش پر ز گفتارهای درشت[20]
بیامد بطوس سپهبد بگفت | که این رای را با تو دیوست جفت[21]
چو بشنید پاسخ چنین داد طوس | که بر ما نه[22] خوبست کردن فسوس
بایران پس از رستم پیلتن | سرافراز ازنذرکس[23] منم ز انجمن[24]
نبیره منوچهر شاه دلیر | که گیتی بتیغ اندر آورد زیر[25]

---

[1] VI — بران [2] VI — بآیین نو [3] IV, VI — باورنگ [4] I, IV, VI — بشاهی بر او [5] I — جز از; IV — جزان [6] VI — گرز [7] IV — کاویانی درفش [8] I, IV, VI и T — هم اورا بُدی [9] IV — کوس و زرّینه کفش; Б — و هو صاحب الکوس و المداس الذهبی و حافظ الدرفش الجاویانی [10] I, IV — بدست; VI — неразобранное слово: نیامرد(?); T — بیامد [11] I, IV, VI и T — جهانجوی [12] I, IV и T — آهنگ [13] I, IV, VI — شیران [14] VI — همی [15] T — به پیچی سر از راه [16] I, IV — اگر زانکه پیچی; VI — اگر سر به پیچی [17] VI — از [18] VI — доб. و
[19] Б — перевод бб. 3588 и 3589 отсутствует; T — доб. б. [20] I, IV — доб. бб.:
بگفتند [چنین گفت — IV] با طوس کینه‌جوی نیو * که آمد سرافراز [سپهدار — IV] بیدار گیو
پذیره شد اورا بیاورد شاد * ز یل نیو پیغام مهتر بداد
[21] I, IV — رای تو با خرد نیست جفت [22] IV — که پرمایه [23] I, IV — سرافراز لشکر
[24] VI — б. стоит после б. 3593. [25] T — доб. б.

همان شیر پرخاش‌جویم بجنگ   بدرّم دل پیل و چنگ[1] پلنگ
همی بی[2] من آیین و رای آورید   جهانرا بنو کدخدای آورید
نباشم بدین کار همداستان   ز خسرو مزن پیش من داستان
جهاندار کز تخم[3] افراسیاب   نشانیم[4] بخت اندر آید بخواب
نخواهیم شاه از نژاد پشنگ   فسیله نه نیکو بود با پلنگ[5]
تو این رنجها را که بردی برست[6]   که خسرو جوانست و کند آورست
کسی کو بود شهریار زمین   هنر باید و گوهر و فرّ و دین
فریبرز[7] کاوس فرزند[8] شاه   سزاوارتر[9] کس[10] بتخت و کلاه
بهر سو ز دشمن ندارد نژاد   همش فرّ و برزست[11] و هم نام[12] و داد[13]
دژم گیو برخواست از پیش او   که خام آمدش دانش و کیش او[14]
بیامد بگودرز کشواد گفت   که فرّ[15] و خرد نیست با طوس جفت[16]
دو چشمش تو گویی نه بیند همی   فریبرز را بر گزیند همی[17]

---

[1] I, IV и T — دل شیر و چرم; VI — دل ببر و چرم [2] VI — همی بر [3] Б — نسل
[4] Л — доб. و [5] I, IV, VI — [VI — پلنگ] فسیله نه خرّم بود با نهنگ [6] IV — بردی درست; VI — دیدی برست [7] VI — فرامرز [8] I, IV, VI — فرزند کاوس [9] Л, I, IV — سرافرازتر [10] I, IV, VI и T — زو [11] I, IV — زیبست [12] IV — مهر [13] VI — همیشه فرّ و برز و هم نام داد
Б — доб.: و هذا أمر شنيع لا أوافقكم عليه [14] I, IV — доб. бб.:

بدو گفت کای نامور نیو طوس * نباید که پیچی که زخم کوس
چو بینی سنانهای گودرزیان * ازین سود جستن سر آری زیان
بسی رنج بردیم هر دو بهم * کنون دادی آنرا بباد و بدم
ترا گر بدی فرّ و رای درست * ز البرز شاهی نبایست جست
ز افسر سر تو ازان شد تهی * که نه مغز بودت نه رای بهی
بگفتش سخنها ازینسان درشت * به تندی از آنجای بنمود پشت

T—доб. те же бб. и доб. еще один б. после пятого. [15] IV — رای [16] Б — слова Гӣва (бб. 3604—3609) передает: فرجع جیو الی أبیه بجوابه [17] I, IV — доб. бб.:

بر ایوان نباشد چو خسرو نگار * نه بر زین زرّین چنو شهریار
بایران نیامد چو خسرو سوار * نه بر تخت با طوق و با گوشوار

VI — доб. второй из этих бб., заменяя в первом мисра نیامد на نباشد и во втором طوق на تاج;
T — доб. вариант того же б.

بر آشفت گودرز و[1] گفت از مهان — همی طوس کم باد[2] اندر جهان[3]
نبیره پسر[4] داشت هفتاد و هشت[5] — بزد کوس ز ایوان بمیدان گذشت[6]
سواران جنگی ده و دو هزار — برون رفت[7] برگستوان‌ور سوار
و زان رو[8] بیامد سپهدار طوس — به بستند بر کوههٔ پیل کوس
ببستند گردان ایران[9] میان — به پیش سپاه[10] اختر کاویان
چو گودرز را دید و[11] چندان سپاه — کزو[12] تیره شد روی خورشید و ماه[13]
یکی تخت بر کوههٔ ژنده پیل — ز پیروزه تابان بکردار نیل
جهانجوی کیخسرو تاجور[14] — نشسته بران تخت[15] و بسته کمر
بگرد اندرش[16] ژنده پیلان دویست — تو گفتی بگیتی جز آن[17] جای نیست
همی تافت زان تخت[18] خسرو چو ماه — ز یاقوت رخشنده بر سر کلاه
غمی شد دل طوس و اندیشه کرد — که امروز اگر من بسازم[19] نبرد
بسی کشته آید ز هر دو سپاه — ز ایران نه بر خیزد این کینه‌گاه[20]
نباشد جز از[21] کام افراسیاب — سر تخت[22] ترکان برآید[23] ز خواب
پدیشان[24] رسد تخت شاهنشهی — سر آید بما[25] روزگار مهی[26]
خردمند مردی و جوینده راه — فرستاد نزدیک کاوس شاه
که از ما یکی گر برین دشت جنگ — نهد بر کمان پرّ[27] تیر خدنگ

---

[1] Л — و оп. [2] Л — باید [3] I, IV и T (T доб. еще б. после б. 3608) — доб. б.:

نمایم که اورا بفرمان و بخت * کرا زیبد و فرّ و اورنگ و تخت

[4] T — نبیره و پسر [5] VI — هفت [6] VI — و ز [ا]یوان بهامون گذشت; ср. Б — و کان له ثمانیة و سبعون ابنا فرکبوا فی اثنی عشر ألفا و خرجوا المحاربة طوس [7] I, IV — برفتند [8] I, IV — و زان پس; VI — و زان سو [9] I, IV — فراوان [10] VI — به پیش اندرون [11] Так K, T; Л, I, IV, VI — و оп. [12] I — بدو; IV — برو; VI — همی [13] I, IV — گردش هور و ماه [14] VI — تاج زر [15] I, IV — پیل [16] I, IV — بگردش درون [17] I, IV — که اندر زمین [18] I, IV — بران تخت همی تافت; T — همی تافت از تخت; VI — بران تخت میتاخت [19] I, IV — اگر سازم اینجا [20] VI — این گونه خواه [21] VI — بجز [22] VI — سر تخت [23] IV, VI — درآید [24] I, IV — بتوران [25] I, IV — همه [26] I, IV — بهی; VI — бб. 3619—3622 оп. [27] I и T — بر کمان چوب; IV — در کمان چوبه

یکی کینه خیزد که افراسیاب * هم امشب همی آن به بیند بخواب[1]
چو بشنید زین گونه گفتار شاه * بفرمود تا باز گردد براه[2]
بر طوس و گودرز کشوادگان * گزیده سرافراز آزادگان[3]
که بر درگه آیند بی[4] انجمن * چنان چون بباید[5] بنزدیک من[6]
بشد طوس و گودرز نزدیک شاه * زبان[7] برگشادند بر پیشگاه[8]
بدو گفت شاه ای خردمند پیر[9] * منه زهر برنده بر جام[10] شیر
بنه تیغ و بگشای ز آهن[11] میان * نباید[12] گزین[13] سود دارد[14] زیان
چنین گفت طوس سپهبد بشاه * که گر شاه سیر آید از تخت[15] و گاه
بفرزند باید که ماند جهان * بزرگی و دیهیم و تخت مهان[16]
چو فرزند باشد نبیره کلاه * چرا بر نهد بر نشیند بگاه
بدو گفت گودرز کای کم خرد * ترا بخرد از مردمان نشمرد[17]

---

[1] I, IV — شب و روز بیند مرین را بخواب [2] I, IV, VI —

چو بشنید [بپرسید — VI] کاوس گفتار راست * فرستاد کس هر دو آنرا بخواست

[3] I, IV, VI и T —

فرستاده از نزد کاوس شاه * بیامد بر پهلوان سپاه

[4] I — شما پهلوانان این; IV — شما پهلوانان با; T — سپه پهلوانان ابی [5] I, IV — بیایند هر دو; T — خرامند هر دو [6] I, IV и T — бб. 3625 и 3626 стоят после б. 3628 текста; VI — б. оп. [7] I, IV — سخن [8] VI — ز نزدیک راه [9] VI — جهاندیده پیر; I, IV — که کاوس میگوید ای نرّه شیر [10] IV — بر جان; VI и T — در جام [11] I, IV, VI и T — بند از [12] VI — نباشد [13] I, IV и T — که این [14] I, IV и T — گردد; VI — خیزد [15] I, IV, VI и T — تاج [16] I, IV — گنج مهان; VI — فرّ مهان;
IV, VI и T (после б. 3631) — доб. б.:

فریبرز با فرّ و برز کیان * میان بسته دارد چو شیر ژیان

после которого IV — доб. еще б.:

چو فرزند با فرّ و برز کیان * نباشد نبیره به بندد میان

I — доб. варианты тех же бб. после б. 3631 текста:

فریبرز با فرّ و برز کیان * نباشد نبیره به بندد میان
میان بسته دارد چو شیر ژیان * که فرزند شاهست و پشت کیان

[17] I, IV — доб. б.:

چرا می کنی بر تن خود فسوس * نه ترسی چو بر پیل بندند کوس

بگیتی کسی چون سیاوش نبود * چنو راد و آزاد[1] و خامش نبود
کنون این جهانجوی فرزند اوست * همویست گویی بچهر[2] و بپوست
گر[3] از تور دارد ز مادر نژاد * هم از تخم[4] شاهی نپیچد ز داد[5]
بتوران و ایران چنو نیو کیست[6] * چنین خام گفتارت از بهر چیست[7]
دو چشمت نبینند همی[8] چهر او * چنان برز و[9] بالا و آن مهر او
بجیحون گذر کرد و کشتی نجست * بفرّ کیانی و رای درست
بسان فریدون کز[10] اروند رود * گذشت و بکشتی نیامد[11] فرود
ز مردی و از فرّهٔ ایزدی * ازو دور شد چشم و دست بدی[12]
تو نوذر نژادی نه بیگانهٔ * پدر تیز[13] بود و تو دیوانهٔ
سلیح من ار با منستی کنون * بر و یالت آغشته گشتی بخون[14]
بدو گفت طوس ای جهاندیده[15] پیر * سخن گوی لیکن همه دلپذیر[16]
اگر تیغ تو هست سندان شکاف * سنانم[17] بدرّد دل کوه قاف[18]

---

[1] I, IV — بیدار [2] VI — بفرّ و بپای و بمغز [3] VI — که [4] Л — تخت [5] VI — هم از تخمهٔ شاه فرّخ قباد [6] I, IV — چنو مرد نیست; VI — چو او شاه کیست [7] VI — از بهر کیست [8] IV — به بینند همی; T — ندیدست خود [9] I, IV — و — оп. [10] I, IV — چو شاه آفریدون ز [IV — کز]; VI — چو شاه فریدون کز [11] VI — نباید بکشتی [12] I, IV — به بندد دل و دست و چشم بدی; I, IV — доб. бб.:

دگر کو بخون پدر بر میان * ببندد بکردار شیر ژیان
از ایران بگرداند این رنج و تاب * بود بر کفش هوش افراسیاب
مرا گفت در خواب فرّخ سروش * که فرّش نشاید از ایران خروش
چو آراید او تاج و تخت مهان * بر آساید از رنج و سختی جهان

T — доб. те же бб. с заменой в первом б. بکردار на کمر همچو [13] I и T — تند [14] I, IV, VI — بر و یال گشتیت غرقه بخون и доб. бб.:

به تیغ نبردی ترا جستمی * و زین گفت بیهوده وارستمی
میان کیان دشمنی افگنی * و زین خویشتن بر زمی [در منی — VI] افگنی
شهنشه نداند بدانکش هواست * دهد تخت شاهی که او پادشاست

T — доб. варианты тех же бб. [15] I — خردمند; VI — سرافراز; T — سپهدار [16] I — چه گویی سخنهای نادلپذیر [17] VI — خدنگم [18] I, IV — порядок бб.: 3646, 3644, 3645; VI — 3644, 3646, 3645.

و گر گرز تو هست با سنگ[1] و تاب * خدنگم بدوزد دل آفتاب[2]
و گر تو ز کشواد داری نژاد * منم طوس نوذر مه[3] و شاهزاد[4]
بدو گفت گودرز چندین مگوی * که چندین نبینم ترا آب روی[5]
بکاوس گفت ای جهاندار[6] شاه * تو دلرا[7] مگردان ز آیین و راه
دو فرزند پرمایه‌را پیش خوان * سزاوار گاهند و هر دو جوان[8]
ببین تا ز هر دو سزاوار کیست * که با برز و با فرّهٔ ایزدیست[9]
بدو تاج بسپار و دل شاد دار * چو[10] فرزند بینی همی شهریار
بدو گفت کاوس کین رای نیست * که فرزند هر دو بدل بر[11] یکیست
یکی‌را چو من کرده باشم گزین * دل دیگر از من شود پر ز کین[12]
یکی کار سازم[13] که هر دو ز من * نگیرند کین اندرین انجمن
دو فرزند مارا کنون بر[14] دو خیل * بباید شدن تا در[15] اردبیل
بمرزی که آنجا دژ بهمنست[16] * همه ساله پرخاش آهرمنست
برنجست[17] ز آهرمن آتش‌پرست * نباشد بران مرز کس‌را نشست[18]
ازیشان یکی کان بگیرد بتیغ * ندارم ازو تخت[19] شاهی دریغ

[1] I, IV — کوه [2] I, IV — به درّد سنانم دل آفتاب [3] I, IV, VI — شه [4] VI — پاک‌زاد; I, IV и T (вариант) — доб. б.:

مرا و ترا گفت پیگار چیست * شهنشاه داند که خود شاه کیست

VI—доб. этот б. с заменой во втором мисра خود شاه на سالار после б. 3647 текста, а здесь доб. бб.:

پدرت از سپاهان بد آهنگری * نه خسرونژادی و نه وان سری
چو با ما هم‌آواز و همکاره گشت * ازان گله‌داری سپهدار گشت

которые могут принадлежать тексту Фирдоуси. [5] VI—см. разночтение к б. 3646. [6] I, IV и T — جهاندیده [7] I — دل بر; IV — دل بد [8] I — بر خویش بنشان بروشن‌روان [9] I, IV и T — доб. б.:

سزاواررا بخش گنج و کلاه * اگر سیر گشتی ز تخت و سپاه

[10] I, IV, VI — که; T — б. оп. [11] I, IV и T — که فرزند بر دل; VI — مرا هر دو فرزند بر دل [12] VI — دل دیگری گردد از من گزین [13] I, IV — چاره دانم; VI — چاره باید بهر دو [14] I, IV, VI и T — با [15] IV — بباید گرفتن ره [16] Б — قلعة بهمن التی هی بنواحی أردبیل من بلاد آذربیجان [17] T — برنجد [18] I, IV —

برنجست از آهرمن ایزدپرست * که بتواند ایمن بگنبد نشست

VI и T — вариант второго мисра: نیارد بدان مرز موبد نشست [19] I, IV — گنج

چو بشنید[1] گودرز و طوس این سخن   که افگند سالار هشیار[2] بن
برین هر دو گشتند هم داستان   ندانست ازین به[3] کسی داستان
برین یکسخن[4] دل بیاراستند   ز پیش جهاندار[5] بر خاستند

چو خورشید بر زد سر از برج شیر   سپهر اندر آورد شب را بزیر
فریبرز با[6] طوس نوذر دمان   بنزدیك شاه آمدند آن زمان[7]
چنین گفت با شاه هشیار[8] طوس   که من با سپهبد[9] برم پیل و کوس
همان من کشم[10] کاویانی درفش   رخ لعل دشمن کنم چون بنفش[11]
کنون همچنین[12] من ز درگاه شاه   بنه بر نهم برنشانم سپاه[13]
پس اندر فریبرز و کوس و درفش   هوا کرده از سمّ اسپان بنفش[14]
چو فرزند را فرّ و برز کیان   نباشد نبیره نبندد میان[15]
بدو گفت شاه ار تو رانی[16] ز پیش   زمانه نگردد ز آیین خویش[17]
برای خداوند[18] خورشید و ماه   توان ساخت[19] پیروزی و دستگاه[20]
فریبرز را گر چنین است رای   تو لشکر بیارای و منشین ز پای[21]

---

[1] I, IV и T—شنیدند [2] I, IV, VI и T—بیدار [3] I, IV и T—نزد زان نکوتر [4] I, IV—بران همکنان; VI—برین دو سخن [5] I, IV и T—سپهدار [6] I—فریبرزرا [7] I, IV—بیامد بنزدیک [ز نزدیک—IV] شاه جهان; Б—перевод дальнейшего текста до б. 3675 отсутствует. [8] I, IV—کاوس; VI—بیدار [9] I, IV—کجا با سپه من; VI—که چون با سپه من; T—کنون با سپه من [10] I, IV—برم [11] I—کنم لعل رخشان ز تیغ بنفش; IV и T—کنم لعل رخسار دشمن بنفش; VI—رخ لعل روشن کنم زان بنفش; T—бб. 3666—3668 оп. [12] I, IV, VI—در زمان [13] Л—этот б. повторен после б. 3667 текста, где над ним надписано مکرّر [14] I, IV—جهانی شده سرخ و زرد و بنفش [15] I, IV и T—

بفرّ فریبرز و زور کیان * ببندم کیانی کمر بر میان

[16] I, IV и T—هر کس که راند [17] I, IV, VI и T—نگردد شمار ایچ بر [شمارا نه—VI] کمّ و [و نه—VI] بیش; ср. ниже прим. 21 к б. 3671. [18] Л—доб. و; VI—سزاوار [19] I, IV и T—یافت [20] I, IV—تخت و گاه [21] I, IV, VI—доб. б.:

به پیشی [به بستی—IV] نباشد سخن کمّ و بیش * زمانه نگردد ز آیین خویش

(ср. б. 3669 текста).

بشد طوس با کاویانی[1] درفش   بپا اندرون کرده[2] زرّینه کفش[3]
فریبرز کاوس در قلبگاه   بپیش اندرون طوس و پیل و سپاه
چو نزدیك بهمن دژ اندر[4] رسید   زمین همچو آتش همی بردمید[5]
بشد طوس[6] با لشکری[7] جنگجوی   بتندی[8] سوی دژ نهادند روی[9]
سر بارهٔ دژ بد اندر هوا   ندیدند[10] جنگ هوا کس[11] روا[12]
سنانها ز گرمی همی بر فروخت   میان زره مرد جنگی بسوخت
جهان[13] سربسر گفتی از آتش است   هوا دام آهرمن سرکش است
سپهبد فریبرز را گفت مرد   بچیزی چو آید[14] بدشت نبرد
بگرز گران[15] و بتیغ و کمند   بکوشد که آرد بچیزی[16] گزند
بپیرامن دژ یکی راه نیست   ز آتش کسی‌را دل ای شاه[17] نیست[18]
میان زیر جوشن بسوزد[19] همی   تن بارکش[20] برفروزد[21] همی
بگشتند یك هفته گرد اندرش   بدیده ندیدند جای درش[22]
بنومیدی از جنگ[23] گشتند باز   نیامد بر از رنج[24] راه دراز

---

[1] VI — با گاه و گرز [2] I, IV — ز لشکر چهل مرد; VI — بپای اندرون کرد [3] Порядок бб.: I, IV—3674, 3673, 3675, 3677, 3678, 3677, 3679; VI—3673, 3674, 3675, 3677 и далее как в I и IV. [4] I, IV, T — نزدیکی حصن بهمن; VI — نزدیک آن حصن بهمن [5] I, IV, VI — برابر سپه‌را فرود آورید [6] VI — زود [7] IV и T — لشکر [8] I, IV и T — به تیزی [9] I, IV — доб. б.:

چو لشکر به تنگ دژ اندر رسید * زمین همچو دریا [IV—آتش] همی بردمید

VI — доб. вариант того же б.:

سپه چون بنزدیکی دژ رسید * زمین همچو آتش یکی بردمید

(ср. б. 3674 текста). [10] VI — بدیدند [11] I, IV, VI — هوا را [12] Так в Л; VI — نوا; I, IV, VI и T — б. стоит после б. 3678 текста. [13] I, IV, VI и T — زمین [14] Наши рук. — خرامد; так в К и Т. [15] I, IV и T — به تیر و کمان; VI — بگرز و کمان [16] I, IV, VI и T — که بر دشمن آرد [17] VI — دل شاه [18] I, IV — و گر هست بر ما کس آگاه نیست [19] I, IV — بجوشد [20] Л, IV — نازکش [21] I, IV — برخروشد [22] I — بجایی ندیدند بند اندرش; IV и T — ندیدند پیدا بجایی درش; VI — بجایی ندیدند پیدا درش [23] I, IV, VI и T — رزم [24] I, IV — به بر رنج; VI — بجز رنج; Л и IV — доб. و

۲۱

چو آگاهی آمد به آزادگان | بر پیر گودرز[1] کشوادگان
که طوس و فریبرز گشتند باز | نیارست رفتن بر دژ فراز[2]
بیاراست پیلان[3] و بر خاست غو | بیامد سپاه[4] جهاندار نو
یکی تخت زرّین زبرجدنگار | نهاد از بر پیل و بستند بار[5]
بگرد اندرش با[6] درفش بنفش[7] | بپا اندرون کرده زرّینه کفش[8]
جهانجوی بر تخت زرّین نشست | بسر برش تاجی[9] و گرزی بدست
دو یاره ز یاقوت و طوقی بزر[10] | بزر اندرون نقش کرده گهر[11]
همی رفت لشکر گروها گروه | که از سمّ اسپان زمین شد چو کوه[12]
چو نزدیک دژ شد همی[13] بر نشست | بپوشید درع و میان را ببست
نویسندهٔ خواست[14] بر پشت زین | یکی نامه فرمود با آفرین
ز عنبر نوشتند بر پهلوی | چنان چون بود نامهٔ[15] خسروی
که این نامه از بندهٔ کردگار | جهانجوی کیخسرو نامدار[16]
که از بند آهرمن بد بجست[17] | بیزدان زد از هر بدی پاک دست[18]
که اویست جاوید[19] برتر خدای | خداوند نیکی ده و[20] رهنمای
خداوند بهرام و کیوان و هور | خداوند فرّ و خداوند زور[21]
مرا داد اورند[22] و فرّ کیان | تن پیل و چنگال شیر ژیان

---

1 I, IV — بگیو و بگودرز; VI — بنزدیک گودرز 2 I, IV — بدل گفت باید شدن سرفراز; VI и T — ترا رفت باید همی رزمساز 3 I, IV — بر آراست گودرز 4 I, IV и T — سپهبد 5 I, IV и T — نهادند بر پیل جنگی سوار; VI — نهادند بر پیل چندی سوار 6 I, IV — بد 7 VI — سیاه 8 VI — کشیده بلندیش سر سوی ماه; I, IV, VI — порядок бб.: 3689, 3691, 3692, 3690, 3693. 9 I, IV, VI и T — بسر بر یکی تاج 10 I, IV — ز بیجاده طوقی و تاجی بزر; VI — ز بیجاده تاجی و طوقی بزر 11 Л, VI — چند گونه 12 I, IV, VI и T — همی گفت کامروز روز نوست * نشست جهانجوی [VI — شهنشاه] کیخسروست 13 I, IV, VI — سپه; T — بزین 14 I, IV — خواند 15 Л — مایهٔ 16 VI — б. оп. 17 I — بدپرست; IV — بت‌پرست 18 VI — رست 19 I, IV — доб. و 20 I, IV — هم اویست نیکی ده و; T — هم اویست روزی ده; VI — و оп. 21 VI — б. оп. 22 I, IV, VI и T — اورنگ

جهانی سراسر بشاهی مراست   در گاو تا برج[1] ماهی مراست
گر این دژ بر و[2] بوم آهرمنست   جهان آفرین را بدل[3] دشمنست
بفرّ و بفرمان یزدان پاك   سراسر بگرز[4] اندر آرم بخاك
و گر جادوانراست این دستگاه   مرا[5] خود بجادو نباید سپاه
چو خمّ دوال[6] کمند آورم   سرِ جادوانرا به بند آورم
و گر خود خجسته سروش اندرست[7]   بفرمان یزدان یکی لشکرست
همان من نه از دست[8] آهرمنم   که از فرّ و برزست[9] جان و تنم
بفرمان یزدان کند این[10] تهی   که اینست پیمان[11] شاهنشهی
یکی نیزه بگرفت خسرو بدست[12]   همان نامه را بر سرِ نیزه بست[13]
بسان درفشی بر آورد راست   بگیتی بجز فرّ یزدان[14] نخواست
بفرمود تا گیو با نیزه تفت   بنزدیك آن برشده باره رفت
بدو[15] گفت کین نامهٔ پندمند   ببر[16] سوی دیوار حصن بلند[17]
بنه نامه و[18] نام یزدان بخوان   بگردان عنان تیز و لختی ممان[19]
بشد گیو[20] نیزه[21] گرفته بدست   پر از آفرین[22] جان[23] یزدان‌پرست
چو نامه[24] بدیوار دژ بر نهاد[25]   بنام[26] جهانجوی خسرو نژاد[27]
ز دادار[28] نیکی دهش یاد کرد   پس آن[29] چرمهٔ تیزرو باد[30] کرد
شد آن نامهٔ نامور ناپدید   خروش آمد و خاك دژ بردمید
همانگه بفرمان یزدان پاك   ازان بارهٔ دژ برآمد تراك[31]

---

[1] VI — در گاو تا پشت; T — سر گاو تا برج [2] VI — اگر اندرین [3] VI — بجان [4] I, IV و T — سرش را ز ابر; VI — سرش را ز چرخ; cp. K — سرش را بگردانم اندر مغاک [5] VI — چرا [6] Так во всех рук.; T — خم در دوال [7] IV, VI — ایدرست [8] T — پشت [9] VI — فرّ یزدانست [10] I — این; IV — کنم آن; VI — کنیدش; T — کنم دژ [11] VI и T — فرمان [12] I, IV, VI — دراز [13] I, IV — سرافراز; VI — برو بست آن نامهٔ سرافراز [14] I, IV, VI и T — شاهی [15] I, IV — ورا; VI — برو [16] VI — بهر [17] Б — فی حائط القلعة [18] Л — بران; I, IV и T — بنه نیزه و; VI — عنانرا و [19] I, IV — بگردان و آنجا بمان; VI — عنانرا بگردان و آنجا بمان; Б — يرجع... (و أمره أن) [20] Л, IV, VI — доб. و [21] VI — نامه [22] I — آفرین; Б — لختی بمان; нامه бр бран — see text [23] I, IV — کرد [24] VI — نیزه [25] I, IV и T — درنهاد [26] I, IV — بفرّ [27] VI и T — پیام جهانجوی [28] I, IV, VI и T — یزدان [29] VI — و زان [30] IV, VI — یاد [31] I — هلاك

تو گفتی که رعدست وقت بهار[1] / خروش آمد از دشت وز کوهسار[2]
جهان گشت چون روی زنگی[3] سیاه / چه از بارهٔ دژ چه گرد سپاه[4]
تو گفتی برآمد یکی تیره ابر / هوا شد بکردار کام هژبر
بر انگیخت کیخسرو اسپ[5] سیاه / چنین گفت با پهلوان سپاه[6]
که بر دژ[7] یکی تیرباران کنید / هوارا[8] چو ابر بهاران کنید
بر آمد یکی میغ[9] بارش تگرگ / تگرگی که بر دارد[10] از ابر مرگ
ز دیوان بسی شد به پیکان هلاک[11] / بسی زهره کفته[12] فتاده بخاک[13]
ازانپس یکی روشنی بر دمید / شد آن تیرگی سر بسر ناپدید[14]
جهان شد بکردار تابنده ماه / بنام جهاندار پیروز شاه[15]
بر آمد یکی باد با آفرین / هوا گشت خندان و روی[16] زمین[17]
برفتند دیوان[18] بفرمان شاه / در دژ پدید آمد از جایگاه[19]
بدژ در شد[20] آن شاه آزادگان[21] / ابا پیر گودرز کشوادگان
یکی شهر دید[22] اندر آن دژ فراخ / پر از باغ و میدان و ایوان و کاخ
بدانجای کان[23] روشنی بردمید / سر بارهٔ دژ بشد[24] ناپدید

---

1 I, IV, VI — و باد بهار; T — اندر جهان 2 I — обратный порядок мисра. 3 VI — بهمن
4 I, IV — ابا پهلوانان چنین گفت شاه; VI — چو آن بارهٔ دژ چه گردی سیاه; T — نه خورشید پیدا نه پروین و ماه; I, IV — доб. б.:

جهان چون شب تیره تاریک [IV — نزدیک] شد * تو گفتی بشب روز نزدیک شد

5 IV, VI — ابر 6 I — б. стоит после б. 3720. 7 VI — بریشان 8 I, IV и T — کمانرا; Б — چوّ
9 I, IV — доб. و 10 I — بارید; IV — برداشت 11 VI — بسی دیو گشته ز دیوان هلاک 12 Л — رفته 13 K — بسی ز اهرمن اوفتاده بخاک 14 Л — б. 3726 стоит перед б. 3725. 15 Так в Л; I — بفرمان برفتند دیوان ز راه; IV — فرود آمد آن گرد لشکر پناه; VI — بنام جهاندار واز فرّ شاه
16 VI — بروی 17 I, IV и T — б. следует за б. 3728 текста. 18 I — گردان 19 I, IV, VI — آن جایگاه; I — обратный порядок мисра. 20 I, IV — رفت 21 VI — نبد شاه در آذرآبادگان 22 VI — کرد 23 I, IV и T — و زانجا که آن; VI — ازینجا یکی 24 I, IV — همه تیرگی شد برو [IV — بدو]; VI — سر باره نیزه بشد; T — شد آن تیرگی سر بسر

بفرمود خسرو بدان جایگاه[1]   یکی گنبدی تا بابر سیاه[2]
درازی و پهنای او[3] ده کمند   بگرد اندرش طاقهای بلند
ز بیرون دو نیمی تگ تازی اسپ[4]   بر آورد و بنهاد آذرگشسپ
نشستند گرد اندرش موبدان   ستاره‌شناسان و هم بخردان[5]
دران[6] شارستان کرد چندان درنگ   که آتشکده گشت با بوی و رنگ
چو یک سال بگذشت لشکر براند   بنه بر نهاد و سپه بر نشاند[7]

چو آگاهی آمد بایران ز شاه[8]   ازان ایزدی فرّ و آن دستگاه[9]
جهانی فرو ماند[10] اندر شگفت   که کیخسرو آن فرّ و بالا گرفت
همه مهتران یک بیک با نثار   برفتند شادان بر شهریار
فریبرز پیش آمدش با گروه   از ایران سپاهی بکردار کوه
چو دیدش فرود آمد از تخت زر[11]   ببوسید روی برادر پدر

---

[1] I — بایرانیان; IV — بایران سپاه; VI — بران بارگاه [2] I — سر بچرخ روان; IV — سر بچرخ; VI — تا بر ابر سیاه; و بماه [3] I и T — پهنای آن; VI — پهناش را [4] I — ز بیرون در هر; چو آراست زانگونه جای زرسپ; VI — ز بیرون یک از تگ تازی اسپ; IV — یک تازی اسپ; Б — و بنی فیها للنار بیتا عظیما و قبة عالیة و مبانی; T — ز بیرون چو نیم از تگ تازی اسپ
[5] I, IV —

نشستند گردان بگرد اندرش * بزرگان که بودند در کشورش

[6] Л — بدان; VI — بدو [7] Б — و أسکنها الموابذة و الهرابذة و أصحاب النجوم و أرباب العلوم; VI — سپه را نشاند [8] VI — ز ایران بشاه [9] IV — فراوان دستگاه [10] IV — فرو مانده; VI — مانده [11] I, IV, T — درآمد ز گلرنگ زیر [12] I, IV — هم از پشت شبرنگ شاه دلیر; I, IV и T — доб. бб.:

ببوسید رویش برادر پدر * همانجا بیفگند تختی ز زر
بران تخت پیروزه بنشاندش * بشاهی برو آفرین خواندش

VI — доб. второй из этих двух бб. с вариантом второго мисра: چو بنشست شاه آفرین خواندش;
Б — перевод бб. 3743 и 3744 отсутствует.

نشاندش[1] بر تخت زر شهریار * که بود از در یاره و گوشوار[2]
همان طوس[3] با کاویانی درفش * همی رفت با کوس و زرّینه کفش[4]
بیاورد و پیش جهاندار[5] برد * زمین را ببوسید و اورا سپرد[6]
بدو گفت کین کوس و زرّینه کفش * بنیک‌اختری کاویانی درفش
ز لشکر ببین تا سزاوار کیست * یکی پهلوان از در کار کیست[7]
ز گفتارها پوزش[8] آورد پیش * بپیچید زان بیهده رای خویش
جهاندار[9] پیروز بنواختش * بخندید و بر تخت[10] بنشاختش
بدو گفت کین[11] کاویانی درفش * هم آن پهلوانی و زرّینه کفش
نبینم سزای کسی در[12] سپاه * ترا زیبد این کار[13] و این دستگاه[14]
ترا پوزش اکنون نباید[15] بکار * نه بیگانهٔ[16] خواستی شهریار
چو پیروز برگشت شیر از نبرد * دل و دیدهٔ دشمنان تیره کرد[17]
سوی پهلو پارس[18] بنهاد روی * جوان بود[19] و[20] بیدار و دیهیم‌جوی[21]
چو زو آگهی یافت کاوس کی * که آمد ز ره پور فرخنده‌پی
پذیره شدش با رخی ارغوان[22] * ز شادی دل پیر گشته جوان[23]

---

[1] I, IV и T—نشست از [2] I, IV, T—بسر بر یکی تاج گوهرنگار; VI—б. оп. [3] IV—طوق [4] VI—
همان طوس نوذر بزرّینه کفش * همی‌رفت با کاویانی درفش
[5] I, IV и T—جهانجوی [6] VI—бб. 3746 и 3747 оп. [7] VI—б. оп.; Б—перевод б. дается; I, IV и T—доб. б.:
بدو ده که مارا ازین مایه [پایه—I] بس * گنه کرده‌را عمر بس [سر—IV] مایه بس
[8] VI—نورش [9] I, IV—جهانگیر [10] VI—بران تخت پیروزه [11] I—ورا گفت پس; IV и T—ورا گفت کین [12] I—از [13] I—ترا زیبد این تاج; VI—تو از پند این نام; T—ترا زیبد این نام [14] I, IV и T—доб. б.:
جز از تو کسی‌را سزاوار نیست * بدل در مرا از تو آزار نیست
[15] Л—نباید [16] I, IV—بیگانه‌را [17] I, IV—خیره کرد; VI—کور کرد; I, IV, VI—б. здесь оп. (ср. прим. 3 к б. 3760); I, IV—доб. б.:
نهادند پیمان و عهدی تمام * برو کرد لشکر بشاهی سلام
[18] I, IV—و زانجا سوی کاخ; T—و زانجا سوی پارس [19] T—جوان بخت [20] VI—و оп. [21] I, IV—بفرموده [IV—بنزدیک] کاوس فرخنده‌خوی [22] IV и T—رخ ارغوان [23] I, IV—доб. б.:
دلی شاد از اسپان فرود آمدند * همه با نثار و درود آمدند

چو از دور خسرو نیا را بدید   بخندید و شادان دلش بر دمید
پیاده شد و برد پیشش نماز   بدیدار او بد نیا را نیاز
بخندید و اورا ببر در گرفت   نیایش[1] سزاوار او بر[2] گرفت[3]
و زانجا سوی کاخ رفتند باز   بتخت جهاندار دیهیمساز

چو کاوس بر تخت زرّین نشست   گرفت آن زمان دست خسرو بدست[4]
بیاورد و بنشاند[5] بر جای خویش   ز گنجور تاج کیان خواست پیش
ببوسید و بنهاد بر سرش تاج   بکرسی شد از نامور[6] تخت عاج
ز گنجش زبرجد نثار آورید   بسی گوهر شاهوار آورید
بسی آفرین بر سیاوش بخواند   که خسرو بچهره جز اورا نماند[7]
ز پهلو برفتند آزادگان[8]   سپهبد سران و گران مایگان[9]
بشاهی برو آفرین خواندند   همه[10] زرّ و گوهر بر افشاندند
جهان را چنین است ساز و نهاد   ز یکدست بستد بدیگر بداد
بدردیم ازین رفتن اندر[11] فریب   زمانی فراز و زمانی نشیب
اگر دل توان[12] داشتن شادمان   بشادی چرا نگذرانی زمان[13]
بخوشی بناز و بخوبی[14] به بخش   مکن روز را بر دل خویش رخش[15]

---

[1] I, IV и T — بستایش [2] VI — در [3] I, IV, VI — доб. здесь б. 3754 текста. [4] I, IV и T —

چو شاهان [بشادی — IV и T] زاسپان فرود آمدند * زبان و روان پر درود آمدند
بشد خسرو و دست کاوس شاه * به بوسید و مالید رخ را بگاه
و زان پس نیا دست اورا بدست * گرفت و ببردش بجای نشست

VI — дает только первый б. вместо б. 3762. [5] I, IV и T — نشاندش دلافروز [6] VI — برافروخت آن مایه‌ور [7] VI — б. оп.; Б — перевод б. отсутствует. [8] I, IV, VI и T — پرمایگان [9] I, IV и T — گران سایگان; VI — گوان زادگان [10] I — بسی; Б — перевод бб. 3769—3775 отсутствует. [11] IV — ایدر [12] I — بران [13] I, IV — همان ای پسر در جهان جاودان [IV — شادمان]; VI — نداری همی رخت آمد زیان [14] I, IV — بخوشی بیارای و بیشی; VI — بخوبی میارای و بیشی; T — بخوبی بیارای و بیشی [15] VI — برتن خویش بخش; T — بر دل خویش پخش; T — доб. б.:

بخور هرچه داری فزونی بده * تو رنجیدهٔ بهر دشمن منه

ترا داد و[1] فرزند را هم دهد   درختی که از[2] بیخ تو بر جهد
نبینی که گنجش پر از خواستست[3]   جهانی بخوبی بیاراستست[4]
کمی نیست در بخشش دادگر   فزونی بخوردست اندُه[5] مخور

[1] I, VI — و оп. [2] T — همان شاخ کز [3] I — گیتی پر از خواسته است; IV — گیتی ترا خواستست [4] I, IV — доб. б.:

خردمند را بخشش دادگر * فزونی نجستست و هنگ و هنر [اهل هنر — IV]

[5] I, IV — فزونی نیابی تو اندوه; VI — فزونی بخوردست اندر; T — همی شادی آرای و اندوه

ملحقات[1]

I

(T после б. 133)

بفرمان شه چون بسیچید کار   برفت از جهان مادر شهریار
سیاوش ز گاه اندر آمد چو دیو   بر آورد بر چرخ گردان غریو
بتن جامهٔ خسروی کرد چاک   بسر بر پراگند تاریک خاک
همی بود با سوگ مادر دژم   همی کرد با جان شیرین ستم
بسی نوحه کردش بروز و بشب   بسی روز نگشاد بر خنده لب
همی بود یک ماه با درد و داغ   نمی جست یک دم ز انده فراغ
ازان چون بزرگان خبر یافتند   بپیش سیاوخش بشتافتند
چو طوس و فریبرز و گودرز و گیو   چه شهزاده چه پهلوانان نیو
سیاوش چو رخسار ایشان بدید   ز دل باز آه دگر برکشید
ز نو گریهٔ دیگر آغاز کرد   در اندهان دلش باز کرد
چو گودرز آن سوگ شهزاده دید   دژم شد چو آن سرو آزاده دید
بخرجید و گفتش که ای شاهزاد   شنو پند و از نو مکن سوگ یاد
هر آنکس که زاد او زمادر بمرد   ز دست اجل هیچکس جان نبرد
کنون گرچه مادرت شد یادگار   بمینوست جان وی انده مدار
بصد لابه و پند و افسون و رای   دل آورد شهزاده را باز جای

[1] Приложения III, IV и V подготовлены О. Ф. Акимушкиным.

II

(Редакция текста бб. 1597—1672 по рук. I и IV и по T)

[کنون برگشاییم در داستان — سخنهای شایستهٔ باستان[1]]
ز گنگ سیاوش بگوییم[2] سخن — و زان شهر و آن داستان کهن
بران[3] آفرین کو جهان آفرید — ابا آشکارا نهان آفرید
خداوند دارندهٔ هست و نیست[4] — همه چیز جفتست و ایزد یکیست
به پیغمبرش بر کنیم[5] آفرین — بیارانش بر هر یکی همچنین
که گیتی نماند هم[6] از راستان — تو ایدر ببودن مزن داستان
کجا آن سر و تاج شاهنشهان — کجا آن دلاور گرامی مهان
کجا آن حکیمان و دانندگان — همان رنج بردار خوانندگان
کجا آن بتان[7] پر از طرم[8] و شرم — سخن گفتن خوب و آوای نرم
کجا آن که در[9] کوه بودش کنام — رمیده[10] ز آرام وز نام و کام[11]
ز خاکی[12] و باید شدن زیر[13] خاک — همه جای ترسست و تیمار[14] و باک
تو رفتی و گیتی بماند دراز — کسی آشکارا نداند ز[15] راز
تو چنگ فزونی زدی در جهان — گذشتند بر[16] تو بسی همرهان[17]
جهان سر بسر حکمت و عبرتست — چرا بهر من زو[18] همه غفلتست
چو شد سال بر شست و شش چاره جوی — ز بیشی و ز رنج برتاب روی
نباشی برین نیز همداستان — بدین داستان باش همداستان[19]
چو زان نامداران جهان شد تهی — تو تاج فزونی چرا بر نهی

---

[1] Так в T; I, IV — б. оп. [2] T — سیاوخش [3] I — بدان; T — برو [4] I, IV — و یکیست
[5] T — کنم [6] T — چو گیتی تهی ماند [7] T — بتانی [8] T — ناز [9] T — بر [10] T — بریده
[11] T — доб. бб.:

کجا آن که سودی سرش را بابر * کجا آن که بودی شکارش هژبر
همه خاک دارند بالین و خشت * خنک آنکه جز تخم نیکی نکشت

[12] T — ز خاکیم [13] IV — سوی [14] IV — بیمار [15] T — کجا آشکارا بدانیش [16] T — از
[17] T — б. после б. 14 прил. [18] I — چرا بهره ازو; T — چرا بهرهٔ ما [19] T — یکی بشنو از نامهٔ باستان; IV — б. оп.

کزیشان[1] جهان یکسر آباد بود
بدانگه که اندر جهان داد بود

کنون بشنو از گنگدژ داستان
بدین داستان باش همداستان[2]

که آنرا سیاوش برآورده بود
بسی اندرو رنجها برده بود

بیکماهه ز آنروی دریای چین
که بی‌نام[3] گشت آن زمانرا زمین[4]

بیابان بیاید چو دریا گذشت
ببینی[5] یکی پهن بی آب دشت

کزین[6] بگذری بینی آباد شهر
کزین[7] شهرها بر توان داشت بهر

و زانپس[8] یکی کوه بینی بلند
که بالای او[9] برتر از چون و چند

مرین کوه را گنگدژ در میان
بدان کت ز دانش نیاید زیان[10]

چو فرسنگ صد گرد بر گرد کوه
ز بالای او چشم گردد ستوه

ز هر سو که پویی[11] برو راه نیست
همه گرد بر گرد او بر یکیست

برین[12] گونه سی و دو[13] فرسنگ تنگ
ازین روی و[14] آن روی دیوار سنگ

برین پنج[15] فرسنگ اگر پنج[15] مرد
بباشد[16] براه از پی کار کرد

نیابد بریشان گذر یک سوار[17]
زره‌دار و برگستوانور[18] سوار

کزین بگذری شهر بینی فراخ
همه گلشن و باغ و ایوان[19] و کاخ

همه شهر گرمابه و رود و جوی
بهر برزنی رامش و رنگ و بوی

همه کوه نخچیر و آهو بدشت
چو این شهر[20] بینی نشاید[21] گذشت

---

[1] T — ازیشان и обратный порядок мисра. [2] IV — мисра оп. с оставлением пробела; T — доб. здесь вар. б. 57 настоящего приложения (повтор):

که چون گنگدژ در جهان جای نیست * برانسان زمینی دلارای نیست

[3] I — کیان نام; IV — کنان نام [4] T — б. оп.; ср. в разночтениях к нему (б. 1719):

بیک ماه زان روی دریای چین * که بی‌نام گشت این زمان آن زمین

[5] I — بتنبگی [6] I, T — چو زین [7] I, T — کزان [8] I — ازانپس [9] T — آن [10] IV — بدان لب ز دانش نیاید زبان [11] I — ببینی [12] T — بدین [13] T — سه [14] I — و оп. [15] T — چند [16] IV — نباشد [17] T — صد هزار [18] IV — وز [19] T — میدان [20] Так T; I, IV — سوو [21] IV — ببیاید; T — نباید

تذروان و طاوس و کبک دری   بیاید که از[1] کوهها بگذری
نه گرماش گرم و نه سرماش سرد   همه جای شادی و آرام و خورد
نبینی دران شهر بیمار کس   یکی بوستانِ[2] بهشتست و بس
همه آبها روشن و خوشگوار   همیشه بر و بوم او چون[3] بهار
درازا و پهناش سی بار سی   بود گر بپیمادش پارسی
یک و نیم فرسنگ بالای کوه   که از رفتنش مرد گردد ستوه[4]
برفتش سیاووش[5] و آن را بدید   مر او را ز توران همی[6] برگزید
تن خویش را نام بردار کرد   فزونی برو[7] نیز دیوار کرد
ز سنگ و ز گچ بود و چندی ز خام[8]   و زان گوهری کش ندانیم نام[9]
نیاید برو[10] منجنیق و نه تیر   نباید ترا دیدن[11] آن ناگزیر[12]
ز تیغش دو فرسنگ تا بوم خاک   همی[13] گرد بر گرد خاکش مغاک
[نه بینند ز بن[14] دیده بر تیغ کوه   هم از پر شدن مرد[15] گردد ستوه]
[و زان روی هامونی آید پدید   کزان خوبتر جایها[16] کس ندید[17]]

---

[1] T — بیابی چو بر [2] I — بوستانی; T — بوستان از [3] I — پر [4] IV — доб. бб.:

بران آفرین کو چنان آفرید * زمین و بلند آسمان آفرید
همه گلشن و باغ و ایوان بود * که ایوانها سر بکیوان بود

T — доб. здесь б. 46 настоящего приложения. [5] T — سیاوخش [6] T — مر آنرا ز توران زمین
[7] T — یکی [8] I — رخام; T — вар. мисра: ز سنگ و ز گچ ساخته وز رخام [9] T — доб. б.:

ز صد رش فزونست بالای اوی * همان سی و هشتست پهنای اوی

[10] IV — نیابد بدو; T — نیاید بدو [11] IV — نباید ترا دید آن [12] T — доб. б.:

که آنرا کسی تا نبیند بچشم * تو گویی ز گوینده آید بخشم

[13] T — همه [14] T — زمین [15] T — مرغ [16] T — جایگاه [17] T — бб. 46—49 оп., доб.:

بسی رنج برد اندران جایگاه * ز بهر بزرگی و تخت و کلاه
بنا کرد جایی چنان دلگشای * یکی شارستان اندران خوب جای
بدو کاخ و ایوان و میدان بساخت * درختان بسیارش اندر نشاخت
بسازید جایی چنان چون بهشت * گل و سنبل و نرگس و لاله کشت

[بران آفرین کن که آن آفرید زمینها ابا آسمان آفرید]
[جز او را مخوان کردگار جهان جز او را مدان آشکار و نهان[1]]

ازان بوم[2] خرّم چو گشتند باز سیاوش همی بود با دل براز
از اخترشناسان بپرسید شاه که ایدر یکی ساختم جایگاه[3]
ازو فرّ و بختم بسامان بود و یا دل ز کرده پشیمان شود
بگفتند یکسر بشاه زمین که بس نیست فرخنده بنیاد این
از اخترشناسان برآورد خشم[4] دلش گشت پر درد و پر آب[5] چشم
عنان تگاور همی داشت نرم همی ریخت از دیدگان آب گرم
بدو گفت پیران که ای شهریار چه بودت که گشتی چنین سوگوار
چنین داد پاسخ که چرخ بلند دلم کرد پر درد و جان پر نژند[6]
کنون شارستان آن[7] دلارای نیست که چون من همی[8] در جهان جای نیست[9]
مرا فرّ نیکی‌دهش یار بود خردمندی و بخت بیدار بود
بران‌سان[10] یکی شارستان ساختم سرش را ز[11] پروین بر افراختم
کنون ایدر این هم بجای[12] آورم برو آفرین خدای آورم[13]
چو خرّم شود جای آراسته همان گنج و هم کاخ و هم[14] خواسته
نباشد مرا شاد بودن بسی نشیند بدین‌جای کمتر[15] کسی
نه من شاد باشم نه فرزند من نه پرمایه گردی ز پیوند من

[1] IV — доб. здесь повторно бб. 58 и 59 приложения, но с вар. 2-го мисра: سرش را بابر اندر افراختم вместо ز پروین برافراختم [2] T — جای [3] Так в T; I, IV — бб. 50, 51 и 52 оп. [4] IV — چشم [5] IV и T — دلش پر ز درد و پر از آب [6] I — گزند; T — доб. бб.:

که هر چند گرد آورم خواسته * همان کاخ و هم گنج آراسته
بفرجام یکسر بدشمن رسد * بدی بد بود مرگ بر تن رسد

[7] T — چنو شارسانی [8] T — که چون گنگ دژ [9] T — обратный порядок мисра; I — бб. 57, 58 и 59 оп. [10] T — ازینسان [11] T — به [12] T — اندرین هم بکار [13] T — برو بر فراوان نگار آورم [14] I и T — پدید آید از هر سویی [15] I — بدین جای دیگر; T — بدین کاخ دیگر

نباید[1] مرا زندگانی دراز ‏— ز کاخ و ز ایوان شوم بی‌نیاز
شود تخت من گاه[2] افراسیاب ‏— کند بیگنه بخت[3] بر من شتاب[4]
چنین است راز سپهر بلند ‏— گهی شاد دارد گهی مستمند
بدو گفت پیران که ای سرفراز ‏— مکن خیره اندیشه در[5] دل دراز
که افراسیاب از بلا[6] پشت تست ‏— بشاهی نگین اندر انگشت تست
مرا نیز تا جان بود در تنم ‏— بکوشم که پیمان تو نشکنم
نمانم که بادی بتو بگذرد ‏— و گر موی بر تو هوا بشمرد

III

(I, IV после б. 2908)

چنان شد کز ایران کسی را ندید ‏— بران زار و گریان و رخ ناپدید
بدانگه کجا خواست بگذاشت اب ‏— به پیران چنین گفت افراسیاب
که در کار این کودک شوم تن ‏— هشیوار با من یکی رای زن
که گر رستم اورا بچنگ آورد ‏— مر اورا سوی شهر ایران برد
ازین دیوزاده یکی شاه نو ‏— نشانند با تاج بر گاه نو
مر اورا بیاور برین روی آب ‏— در افگن و زین رای من سر متاب
چنین گفت پیران بافراسیاب ‏— که بر کشتن او نباید شتاب
من اورا یکی چاره سازم که شاه ‏— پسندد ازین بندهٔ نیک‌خواه
مر اورا بیاریم با خویشتن ‏— بریم و نشانیمش اندر ختن
نباید که یکباره از بدکنش ‏— بود شاه را جاودان سرزنش
بدو گفت شاه ای خداوند رای ‏— مرا بر نکویی تویی رهنمای
بزودی برین کار کردن بسیچ ‏— نباید درنگ اندرین کار هیچ
پس آنگاه پیران فرستادهٔ ‏— یکی دانشی مرد آزادهٔ
فرستاد تا آورد شاه را ‏— فرستاده ببرید آن راه را

[1] I и T — نباشد   [2] T — کاخ من تخت   [3] I и T — مرگ   [4] I — б. стоит после б. 66 настоящего приложения.   [5] I и T — بر   [6] I — جهان

همی رفت تازان بکردار دود   چنانچون سپهبدش فرموده بود
بیامد بنزدیک خسرو رسید   بدان فرّ و اورنگ اورا بدید
فراوانش بستود و بردش نماز   همی بود پیشش زمانی دراز
چو بشنید خسرو سراسر سخن   نه سر دید پیدا مر اینرا نه بن
بیامد دوان و بمادر بگفت   سراسر بر آورد راز از نهفت
همانگه بگفت انچ بد گفتنی   همه در پذیرفت پذرفتنی
بمادر چنین گفت کافراسیاب[1]   فرستاد و خواند[2] مرا نزد آب
چه سازیم و اینرا چه درمان[3] کنیم   بدانش مگر چارهٔ جان کنیم
فراوان بگفتند و انداختند   مر آن[4] کار را چاره نشناختند
جز از رفتن آنجا ندیدند روی   بناکام رفتند پس پوی پوی[5]
همه راه غمگین و دیده پر آب   زبان پر ز نفرین افراسیاب[6]
چنین تا بنزدیک پیران رسید   چو پیران ویسه مر اورا بدید
فرود آمد از تخت و شد پیشباز   بپرسیدش از رنج[7] راه دراز
فراوانش بستود و بنواختش   بنزدیک خود جایگه ساختش
هر انچش ببایست از خوردنی   ز پوشیدنیّ و ز گستردنی
ز خرگاه و از[8] خیمه و بارگی   بسازید پیران به یکبارگی
چو هرچش ببایست شد ساخته   و زان ساخته شاه پرداخته
بیامد بگفتش بافراسیاب   که ای شاه بادانش و جاه[9] وآب
مرین[10] کودک خرد بی[11] فرّهی   بیاوردم اکنون چه فرمان دهی
چنین گفت پس شاه توران زمین   به پیران کزین[12] روی دریای چین
فرستاد بایدش تا سرکشان   نیاید ازو هیچ گونه نشان
چو خورشید بر زد سر از کوهسار   بگسترد یاقوت بر پشت قار
و زانسو چو رستم بدین روی آب   بیامد برفته بد افراسیاب[13]
چنان شد گریزان که کس را ندید   بخود زار گریان و رخ ناپدید
بیاورد لشکر بدریای چین   بدو تنگ شد پهن روی زمین

---

1 I — افراسیاب   2 IV — خواندش   3 I — درمانی (описка).   4 IV — مرین   5 IV — توی
6 IV — بافراسیاب   7 IV — доб. و   8 IV — وز   9 IV — فرّ   10 IV — من این   11 IV — با
12 IV — کزان   13 IV — этот б. и два последующих оп.

IV

(I, IV , VI и T после б. 3341)

ازان پس بغرّید گیو سترگ   سر سرکشان پهلوان بزرگ
که ای بدگوهر دیوزاد   که چون تو سپهبد بگیتی مباد
بکین سیاوش مرا دیدهٔ   همانا که رزمم پسندیدهٔ
که چندان بزرگان هم از ترک و چین   که شد کشته بر دست من روز کین
بتاراج دادم همه[1] خان تو   گزند آمد از من ابر جان تو
دو مهتر زنت بود در انجمن   اسیر آوریدم کشان از ختن
یکی خواهرت بود و دیگر زنت   که لرزان بدندی بجان و تنت
دو ترک دژم چونک[2] من دیدمش   بکهتر یکی بنده بخشیدمش
من اندر فراز و تو اندر نشیب   تو اندر شتاب[3] و من اندر شکیب
نمودی بمن پشت همچون زنان   برفتی غریوان و مویه‌کنان
ترا خود همی مرد باید چو زن   میان یلان لاف[4] مردی مزن
بسان زنان مرد باید ترا   کجا مرد دانا ستاید ترا
گزین ننگ تا جاودان مهتران   بگویند با رود[5] رامشگران
که تنها همی گیو خسرو ببرد   همی نامتان ننگ باید شمرد
و دیگر بزرگان روی زمین   چه فغفور و قیصر چه خاقان چین
بزرگان و خویشان کاوس شاه   دلیران و گردان زرّین کلاه
همه دخت رستم همی خواستند   همی بردلش خواهش آراستند
بدامادیش کس فرستاد طوس   تهمتن برو کرد چندی فسوس
تهمتن ز پیمانشان سر بتافت   ازیرا سزاوار خود کس نیافت
بگیتی نگه کرد رستم[6] بسی   ز گردان پسندش نیامد کسی
بمردی و دانش بفرّ و نژاد   بخورد و به بخشش مرا[7] کرد یاد
بمن داد رستم گزین دخترش   که بودی گرامی‌تر از افسرش[8]

[1] I—همه оп. (описка). [2] IV—چون که [3] IV—شهاب [4] IV—نام [5] IV—доб. و [6] IV—доб. بگیتی (описка). [7] IV — همی [8] IV — فسرش

مهین دخت بانو گشسب سوار — بمن داد گردنکش نامدار
ز چندان بزرگان مرا برگزید — سرم را بچرخ برین برکشید
سپردم برستم[1] یکی خواهرم — مه بانوان شهر بانو ارم
بجز پیلتن رستم شیرمرد — ز گیتی ندارم[2] کسی همنبرد
چو با رستم آیم بکین خواستن — بباید ترا نوحه آراستن
مرین[3] رزمگه بزمگاه منست — گرانمایه مغفر کلاه منست
هم اکنون بدین خنجر آبگون — کنم پیش چشمت جهان قیرگون
اگر زنده مانم بکسی زین سپاه — ز من نام مردی بگیتی[4] مخواه
شهنشاه خسرو بایران برم — بنزدیک شاه دلیران برم
نشانمش بر نامور تخت عاج — نهم بر سرش بر دلفروز تاج
و زانپس بپوشم گرانمایه گبر — کنم شهر توران کنام هژبر
بیایم بتوران چو شیر ژیان — ببندم بکین سیاوش میان[5]
نه توران بمانم نه افراسیاب — کنم شهر توران چو دریای آب
منم پور گودرز گشوادگان — سر سرکشان گیو آزادگان
تویی ترک بدبخت پیران شوم — که مه تاج بادت مه تخت و مه بوم
بدین تیغ هندی ببرّم سرت — بگرید بتو جوشن و مغفرت
که خمّ کمندم کنون مرگ تست — کفن بی‌گمان جوشن و ترگ تست
چو پیران ز گیو این سخنها شنید — دلش گشت پر بیم و دم درکشید
بلرزید برسان لرزنده بید — هم از جان شیرین ببد ناامید
فغان کرد ازان پس که ای شیرمرد — جهانگیر و شیراوژن اندر نبرد
بیا تا بگردیم هر دو چو شیر — بدان تا که پشت که آرد[6] بزیر

V

(I и IV после б. 3575)

چو کاوس گفتار خسرو شنید — رخانش بکردار گل بشکفید
سر گیو بگرفت اندر کنار — ببوسید روی و برش بی شمار

[1] IV — برستم سپردم
[2] IV — ندارم بگیتی
[3] IV — مر این
[4] IV — بگیتی مردی
[5] IV — بکین سیاوش کمر برمیان
[6] IV — آید

بگودرز[1] شه بر[2] گرفت آفرین   بران کشور و بوم و بر همچنین
یکی خلعتش داد کاندر جهان   نبد دیده کس از[3] کهان و مهان
نبشتند منشور بر پرنیان   خراسان و روم و[4] قم و اصفهان
ورا داد سالار جمشید فر   دلاور بخورشید بر برد سر
کشیدی ورا گفت بسیار رنج   کنون بر خور ای رنج دیده ز گنج
همانگاه گودرز و گودرزیان   گشادند بر آفرینها زبان
نهادند سر یکسره بر زمین   همی خواند هر کس برو[5] آفرین
فرنگیس را گلشن زرنگار   بیاراست با طوق و با گوشوار
در ایوانها گاه زرّین نهاد   فرازش همه دیبهٔ چین نهاد
بدو گفت کای بانو بانوان   مبادی ز اندوه هرگز نوان
بر و بوم و پیوند بگذاشتی   فراوان بره رنج برداشتی
کنون شهر ایران سرای تو است   مرا ره نماینده رای تو است
منم مهربان تر ز افراسیاب   بروی تو بینم مه و آفتاب
مرا چیز و گنج و روان آن تست   درین مرز فرمان روان آن تست
مه بانوان خواندش آفرین   که بی تو مبادا زمان و زمین
چو کاوس هر روز بر خاستی   نخستین فرنگیس را خواستی
برفتی و دیدی و کردی سلام   فراوانش دادی درود و خرام[6]
سپهدار کیخسرو و مهتران   نشستند و خواندند رامشگران
دو هفته شب و روز بودند مست   گهی جام باده گهی جامه دست
چو کاوس کی خورد چندی نبید   بیاورد مر گنجها را کلید
به پیش جهانجوی خسرو نهاد   همان هر زمان هدیه نو نهاد

---

[1] IV — بگودر (описка). [2] IV — برشه [3] IV — ندیده کسی از [4] IV — ری تا [5] IV — براو [6] IV — پیام

ПРИМЕЧАНИЕ

صفحه ٦، بیت ١٠ — ما از انجهت واریانت نسخهٔ لندن را مرجج دانستیم که در شاهنامه واژهٔ دیر بمعنای جهان، دنیا بکار نرفته است. فردوسی این واژه‌ها و ترکیبات را بکار میبرد: روزگار، جهان، گیتی، خاک خونخوار، مرکزماه، پرگار (همی نام کوشم که ماند نه ننگ * بدین مرکزماه و پرگار تنگ ـ مقدمه پادشاهی اسکندر)، زمانه، سرای، سرای سپنجی، سرای گزند، سرای فریب، سرای درشت، سرای افسوس، سرای کهن، این پر فریب، این چرخ پیر، این گوژ پشت، گردندهٔ دهر، گیهان ناپایدار، چرخ روان، دور زمان، تیره خاک، خاک نژند، رهگذر، ایدر (چو دانی که ایدر نمانی دراز...)، زمین (چو ما دید و بسیار بیند زمین). فردوسی در اغاز یا میانه و یا پایان برخی از داستانها مفهوم دو بیت دهم و یا ز دهم متن را تکرار میکند و در هیچیک از آنها واژه دیر بکار نرفته است. نمونه:

اگـر مـانـم انـدر سـپـنـجـی سـرای — روان و خـرد بـاشـدم رهـنـمـای
سـرارم مـن ایـن نـامـه بـاسـتـان — بـگـیـتـی بـمـانـم یـکـی داسـتـان
(رستم و شغاد)

هـمـی خـواهـم از روشـن کـردگـار — کـه چـنـدان زمـان یـابـم از روزگـار
کـزیـن نـامـور نـامـهٔ بـاسـتـان — بـمـانـم بـگـیـتـی یـکـی داسـتـان
(کیخسرو)

در انچه که از اثار رودکی باقیمانده است نیز واژهٔ دیر بمعنای دنیا بکار نرفته است. رودکی این واژه‌ها را بکار میبرد: جهان، گیتی، سرای سپنج، خاکدان، عالم، دنیا، دیرند.

واژه وین نه تنها در نسخه لندن ضبط است بلکه نسخه قاهره نیز آنرا تایید میکند ولی در نسخه قاهره این واژه با دال ابجد ضبط شده که بیگمان مصحف وین است. اگر چه وین در فرهنگها بمعنای انگور ثبت شده است ولی رز در ادبیات بمعنای انگور و تاک و تاکستان و مطلق باغ استعمال شده است. پس معنای مصراع دوم بیت دهم چنین است که اگر در این تاکستان یا باغ خرم زمانی دراز بمانم، یکی میوه داری بماند ز من... (رداکتور)

ТЕКСТ

مروروذ (Марврӯд), река
644.

مکران زمین (Макрāн-замӣн)
1706.

منوچهر (Манӯчихр), царь Ирана
2306, 3131, 3593.

ن

نارون (Нāрван)
2656 (~ بیشهٔ).

نستیهن (Настӣхан), туранский витязь
1324, 3251, 3270, 3276, 3294.

نوذر (Науẕар), царь Ирана
3641; نوذر نژادی 3641. См. طوس

نیرم (Найрам), иранский витязь
2874.

نیل (Нӣл), река
447, 453, 600, 3612.

نیمروز (Нӣмрӯз)
2600.

و

ورازاد (Варāзāд), царь Испӣджāба
2660, 2662, 2674, 2680, 2683, 2692, 2697, 2734.

وصی (Васӣ), эпитет Али
2584.

ه

هاماوران (Хāмāварāн)
269, 377, 415, 461, 1062.

هجیر (Хаджӣр), иранский витязь, сын Гӯдарза
2791.

هرمزد (Хурмузд), Ормузд
3430.

هری (Харӣ)
642 (~ شهر).

هند (Хинд)
1707, 1738.

هندوستان (Хиндӯстāн)
3566.

هوشنگ (Хӯшанг), царь Ирана
210.

هومان (Хӯмāн), туранский витязь, брат Пӣрāна
1324, 2884, 2887, 2902, 3442, 3504.

هیربد (Хӣрбад), Бундари هرزبد, казначей Кай-Кāвӯса
173, 181, 184, 249, 251.

ی

یزدان (Йаздāн)
73, 111, 150, 200, 209, 502, 513, 676, 777, 810, 1015, 1039, 1043, 1070, 1071, 1088, 1161, 1168, 1223, 1239, 1259, 1457, 1468, 1676, 1820, 1859, 2191, 2639, 2681, 2683, 2968, 3040, 3083, 3145, 3209, 3386, 3475, 3541, 3697, 3703, 3706, 3708, 3710, 3713, 3718.

یمن (Йаман)
194 (~ سهیل).

کیخسرو (Кай-Х̱усрау)
2184, 2198, 2208, 2428, 2432, 2491, 2556, 3024, 3044, 3098, 3109, 3121, 3136, 3144, 3147, 3196, 3204, 3254, 3274, 3319, 3377, 3386, 3437, 3440, 3449, 3475, 3511, 3517, 3525, 3550, 3613, 3696, 3722, 3740; کیخسروی 3464. См. خسرو

کیقباد (Кай-Қубāд)
1242, 1507, 2458, 3026, 3155, 3445, 3513.

گ

گرسیوز (Гарсӣваз), туранский витязь, брат Афрāсийāба
35, 58, 646, 656, 696, 706, 715, 722, 741, 769, 799, 813, 821, 823, 825, 827, 829, 831, 841, 844, 854, 869, 873, 886, 889, 917, 1030, 1323, 1361, 1403, 1420, 1734, 1789, 1790, 1804, 1809, 1826, 1836, 1841, 1852, 1860, 1871, 1878, 1884, 1894, 1896, 1899, 1903, 1911, 1916, 1928, 1949, 1959, 1969, 1986, 1990, 1998, 2006, 2008, 2009, 2016, 2032, 2060, 2088, 2118, 2133, 2136, 2140, 2150, 2162, 2164, 2169, 2215, 2223, 2227, 2250, 2271, 2280, 2336, 2339, 2352, 2358.

گرگین (Гургӣн), иранский витязь
102, 2632, 3506.

گروی (Гурӯй), туранский витязь
1889, 1905, 2278, 2344, 2374, 2376, 2640; گروی زره 1881, 1883, 1890, 2239, 2339, 2342.

گلزرّیون (Гулзаррийӯн), река Зеравшан
2941, 3358.

گلشهر (Гулшахр), жена Пӣрāна
1433, 1436, 1521, 1540, 1543, 1767, 2421, 2429, 2433, 3394, 3397.

گنگ (Ганг)
883, 2166, 2706, 2925; ~ دریای 3008; شهر گنگ (I, IV — هوخت گنگ) 1265. См. گنگ دژ

گنگ دژ (Ганг-диж)
1622, 1623, 1629, 1660.

گودرز (Гӯдарз), иранский витязь, сын Қашвāда
1733, 1793, 2264, 2598, 2631, 2936, 3005, 3021, 3022, 3033, 3045 (~ پور), 3058, 3095, 3142, 3158, 3168, 3506, 3529, 3578, 3582, 3606, 3611, 3626, 3632, 3647, 3659; گودرز کشواد 2791, 3604; گودرز کشوادگان 3516, 3624, 3730. См. گیو и بهرام

گیلان (Гӣлāн)
616.

گیو (Гӣв), иранский витязь, сын Гӯдарза
26, 30, 44, 46, 101, 2264, 2310, 2598, 2632, 2790, 2824, 2827, 3005, 3031, 3037, 3045, 3053, 3057, 3096, 3133, 3137, 3139, 3142, 3143, 3148, 3151, 3154, 3156, 3159, 3174, 3176, 3198, 3208, 3209, 3213, 3215, 3220, 3233, 3239, 3248, 3253, 3257—3259, 3265, 3266, 3270, 3283, 3285, 3295, 3303, 3308, 3309, 3311, 3316, 3322, 3342, 3349, 3350, 3353, 3354, 3361, 3367, 3377, 3379, 3383, 3389, 3392, 3410, 3413, 3418, 3419, 3437, 3443, 3447, 3450, 3452, 3455, 3464, 3481, 3492, 3511, 3512, 3520, 3526, 3536, 3537, 3545, 3563, 3566, 3583, 3588, 3589, 3603, 3711; گیو گودرز 21, 2826, 3409, 3141.

ل

لهّاک (Лаххāк), туранский витязь
2366.

م

ماچین см. چین و ماچین

مازندران (Мāзандарāн)
1848.

ماوراء النهر (Мāварā'аннахр)
133.

ف

فرامرز (Фара̄мурз), сын Рустама
2657, 2662, 2668, 2678, 2683, 2684, 2714, 2720, 2722, 2725, 2727, 2729, 2733, 2742, 2828, 2869, 2872; فرامرز رستم 2634.

فرشید ورد (Фаршӣд-вард), туранский витязь, брат Пӣра̄на
2366, 2388.

فرنگیس (Фарангӣс), Бундари فری کیس, дочь Афра̄сийа̄ба, жена Сийа̄вуша
1451, 1485, 1535, 1540, 1542, 1545, 1571, 1755, 1764, 1782, 1795, 1802, 1823, 1824, 1973, 1993, 2112, 2113, 2138, 2141, 2163, 2173, 2292, 2320, 2354, 2382, 2385, 2390, 2411, 2423, 2430, 2556, 3178, 3180, 3224, 3226, 3244, 3249, 3253, 3256, 3309, 3310, 3378, 3410, 3440, 3473, 3481.

فرود (Фирӯд), сын Сийа̄вуша и Джарӣры
1815.

فرهاد (Фарха̄д), иранский витязь
2598, 2632.

فريبرز (Фарӣбурз), сын Ḳай-Ка̄вӯса
3605, 3663, 3667, 3671, 3673, 3679, 3686, 3742; فريبرز کاوس 2266, 2633, 2942, 3601.

فريدون (Фарӣдӯн), царь Ирана
210, 814, 1421, 1507, 2450, 2506, 2515, 3465, 3639. См. آفريدون

ق

قاف (Ḳа̄ф)
3644 (~ کوه).

قباد (Ḳуба̄д), иранский витязь
1052, 1435 (پور قباد).

قچقار باشی (Ḳачḳа̄рба̄шӣ)
1207, 1237, 2983 (قچغارباشی).

قلزم (Ḳулзум)
3029 (~ دریای).

قلو (Ḳулӯ), вар. قلا
2470 (~ کوه).

ک

کابل (Ка̄бул)
641, 1454, 2606.

کابلستان (Ка̄булиста̄н)
1232.

کاوس (Ка̄вӯс), царь Ирана
52, 108, 373, 393, 404, 424, 497, 506, 635, 736, 737 (~ پور), 772, 895, 916, 965, 978, 1009, 1049, 1091, 1102, 1119, 1138, 1155, 1281, 1319, 1417, 1442, 1459, 1496, 1646 (~ پور), 1699, 1732, 1917, 1918, 2001, 2262, 2588, 2594, 2602, 2607, 2623, 2633, 2985, 2987, 3165, 3169, 3577, 3648, 3652, 3673, 3762; کاوس شاه 100, 411, 413, 498, 520, 547, 571, 591, 625, 630, 980, 1410, 1793, 2307, 2627, 3518, 3524, 3549, 3620; کی کاوس 66, 302, 473, 2612, 3523, 3554, 3756. См. فريبرز کاوس

کاویانی درفش (Ка̄вйа̄нӣ дира̄фш)
2783, 3581, 3665, 3672, 3745, 3747, 3751.

کشمیر (Кашмӣр)
1454, 2606.

کشواد (Кашва̄д), иранский витязь
2791, 3143, 3576, 3646. См. گودرز и گیو

کشواد گان см. گودرز

کلباد (Кулба̄д), туранский витязь
1323, 3251, 3271, 3276, 3282, 3284, 3390, 3402.

کوچ و بلوچ (Кӯч-у Булӯч)
616.

کوه قاف см. قاف

کوه قلو см. قلو

کهرم (Кухрам), туранский витязь
2788.

کهستان (Кухиста̄н)
132.

کی آرش (Кай-А̄раш)
224, 234.

کی پشین (Кай-Пашӣн)
224, 233.

70 (سیاوخش), 84, 93, 100, 103, 106, 118, 128, 135, 137, 148, 153, 159, 172, 176, 179, 182, 184, 191, 197, 202, 208, 215, 226, 239, 242, 249, 251, 252, 255 260, 267, 272, 285, 291, 303, 316, 328, 342, 348, 351, 352, 356, 371, 374, 382, 394, 445, 464, 469, 471, 493, 499, 507, 508, 519, 521, 522, 527, 539, 548, 553, 554, 559, 587, 595, 601, 603, 608, 613, 619, 635, 650, 654, 658, 661, 692, 697, 761, 764, 770, 795, 801, 826, 828, 830, 834, 846, 855, 856, 885, 891, 898, 918, 929, 942, 957, 963, 971, 1007, 1010, 1078, 1103, 1120, 1139, 1173, 1174, 1203, 1216, 1231, 1245, 1262, 1263, 1267, 1276, 1278, 1279, 1289, 1291, 1295, 1297, 1299, 1303, 1305, 1315, 1322, 1325, 1327, 1332, 1335, 1337—1339, 1345, 1350, 1358, 1367, 1368, 1378, 1383, 1391, 1398, 1402, 1404, 1406, 1429, 1433, 1434, 1441, 1443, 1445, 1457, 1480, 1500, 1501, 1511, 1515, 1518, 1536, 1541, 1552, 1557, 1562, 1568, 1586, 1594, 1597, 1624, 1673, 1678, 1711, 1714, 1720, 1744—1746, 1749, 1754, 1769, 1775, 1776, 1792, 1805—1808, 1810, 1813, 1819, 1821, 1827, 1835, 1844, 1847, 1854, 1868, 1872, 1880, 1885, 1889, 1916, 1929, 1956, 1970, 1972, 1990, 1999, 2000, 2005, 2006, 2011, 2017, 2021, 2023, 2051, 2079, 2104, 2124, 2135, 2137, 2158, 2165, 2172, 2176, 2203, 2214, 2216, 2218, 2226, 2231, 2234, 2251, 2274, 2279, 2298, 2312, 2317, 2322, 2325, 2327, 2331, 2352, 2362, 2373, 2401, 2426, 2431, 2440, 2454, 2499, 2505, 2560, 2562, 2588, 2597, 2618, 2636, 2639, 2672, 2688, 2694, 2748, 2751, 2767, 2908, 2943, 2956, 3025, 3140 (~ پور), 3152, 3194, 3202, 3227, 3239, 3372, 3522, 3538, 3540, 3542, 3633, 3766.

سیاوش گرد (Сийāвуш-гирд), вар. سیاوخش گرد, город
1739, 1790, 2159, 2242, 2547, 3177.

ش

شاپور (Шāпӯр), иранский витязь
2598, 2632.

شاوران (Шāварāн) см. زنگه

شه نوذری см. طوس

شیدوش (Шӣдӯш), иранский витязь, сын Гӯдарза
2632.

شیده (Шӣда), сын Афрāсийāба
1299, 1325.

ص

صطخر (Ситаҳ̱р)
3576.

ض

ضحّاک (Зуҳ̱ҳ̱āк), царь Ирана, узурпатор
2305 (تازی ~).

ط

طالقان (Тāлиқāн)
644.

طراز (Тарāз)
258.

طورگ (Тавург), туранский витязь
1095.

طوس (Тӯс), сын Наузара, царя Ирана
20, 26, 101, 610, 969, 972, 975, 977, 978, 997, 1004, 1009, 1018, 1058, 1189, 2264, 2598, 2631, 2749, 2754, 2790, 2865, 2866, 2872, 2899, 2927, 3005, 3590, 3591, 3604, 3606, 3609, 3616, 3624, 3626, 3629, 3643, 3659, 3664. 3672, 3673, 3675, 3686, 3745; طوس نوذر 42, 45, 3580, 3584, 3646, 3663; شه نوذری 43.

رستم (Рустам), сын Зāла, витязь Систана и Ирана
78, 86, 92, 116, 651, 698, 794, 818, 832, 846, 853, 863, 879, 884, 899, 925, 931, 966, 974, 975, 994, 1010, 1023, 1733, 2262, 2263, 2307, 2629, 2634, 2635, 2646, 2696, 2707, 2755, 2756, 2781, 2789, 2800, 2823, 2825, 2834, 2867, 2870, 2874, 2876, 2879, 2883, 2886, 2890, 2896, 2899, 2900, 2909, 2912, 2947, 2965, 3007, 3158, 3278, 3289, 3506, 3592; رستم زابلی 2655, 2792.

رضوان (Ризвāн)
1767.

روم (Рӯм)
1918, 2127, 2147, 2164, 2274, 2973; دریای روم 1774.

رويين (Рӯйӣн), туранский витязь, сын Пӣрāна
1325, 2388.

رهّام (Руххāм), иранский витязь, сын Гӯдарза
2598, 2632.

ز

زابل (Зāбул)
641, 2603.

زابلستان (Зāбулистāн)
79, 636, 1232, 3004.

زال (Зāл), отец Рустама
540, 1733, 2604, 2709 (~ پور).

زره (Зирих) см. گروی زره

زم (Зам)
3511, 3515, 3517.

زنگه (Занга), иранский витязь
1082, 1084, 1093, 1096, 1170; زنگهٔ شاوران 620, 643, 1021, 1053, 1062, 1104, 1149, 1172, 1461, 2309.

زواره (Завāра), брат Рустама
638, 2758, 2951, 2955, 2958, 2963.

س

سپهرم (Сипах̌рам), туранский витязь
647, 660, 671.

سپیجاب (Сипӣджāб), Б — اسفیجاب
882, 2659, 2936, 2941.

سرخه (Сурх̌а), Қ и Б — سرجه, Табари سهرک, сын Афрāсийāба
2707, 2713, 2720, 2722, 2726, 2729, 2734, 2744, 2750, 2765.

سروج (Сарӯдж)
616 (~ دشت).

سروش (Сурӯш)
1768, 1778, 1785, 3022, 3040, 3706.

سغد (Суғд)
673, 709, 806, 882, 1031.

سغد (Суғд), испиджабский
2936.

سقلاب (Сақлāб)
2973.

سلم (Салм), старший сын Фарӣдӯна
807, 2306.

سمرقند (Самарқанд)
882.

سند (Синд)
1707 (~ دریای).

سودابه (Сӯдāба), вар. سوداوه (Л), царица, жена царя Қай-Кāвӯса
134, 141, 149, 158, 171, 177, 193, 197, 214, 217, 220, 237, 238, 244, 247, 255, 263, 271, 291, 302, 311, 331, 339, 341, 351, 356, 357, 373, 375, 379, 385, 400, 407, 409, 415, 426, 442, 444, 455, 457, 464, 467, 473, 504, 518, 530, 536, 546, 549, 550, 555, 589, 1020, 1026, 2614, 2625.

سور (Сӯр)
32 (~ دشت).

سیاوش (Сийāвуш), вар. سیاووش (I), سیاوخش (VI), Бундари سیاوخش, сын Қāвӯса

3513, 3557, 3563, 3636; شهر توران 1153, 1274, 2316.

توران زمین (Тӯрāн-замӣн)
593, 1384, 1695, 1792, 2139, 2174, 2361, 2491, 2918, 2956, 2973, 3564.

تهمتن (Тахамтан), прозвище Рустама
74, 79, 94, 607, 638, 839, 950, 1460, 2308, 2603, 2625, 2732, 2737, 2812, 2832, 2872, 2881, 2897, 2906, 2907, 2919, 2949, 2966, 2971, 2992, 2997. См. رستم и پیلتن

ج

جریره (Джарӣра), жена Сийāвуша, дочь Пӣрāна
1424, 1427, 1434, 1441, 1817.

جمّ (Джамм)
210. См. جمشید

جمشید (Джамшӣд), царь Ирана
2933.

جهن (Джахн), сын Афрāсийāба
1323, 1403.

جیحون (Джайх̮ӯн), река
672, 689, 806, 822, 1001, 1203, 2196, 2638, 3441, 3443, 3481, 3486, 3500, 3573, 3574, 3638.

چ

چاچ (Чāч)
882, 1205, 2927.

چین (Чӣн)
709, 1565, 1738, 1780, 1918, 2100, 2127, 2147, 2274, 2945; دریای چین 1160, 1549, 1625, 1706, 1774, 2918.

چین و ماچین (Чӣн-у Мāчӣн)
2947, 3508.

ح

حیدر (Х̣айдар), прозвище Али—четвертого «праведного» халифа
2585.

خ

خاور (Х̮āвар)
1770.

ختن (Х̮утан)
1573, 1765, 2420, 2945.

خرّاد (Х̮аррāд), иранский витязь
102.

خراسان (Х̮урāсāн)
130.

خزر (Х̮азар)
1708.

خسرو (Х̮усрау)
2475, 2488, 2522, 3125, 3165, 3171, 3211, 3246, 3279, 3283, 3303, 3443, 3447, 3480, 3482, 3554, 3596, 3599, 3615, 3709, 3733, 3758, 3762, 3766. См. کی خسرو

د

دریای چین см. چین

دریای روم см. روم

دریای سند см. سند

دریای قلزم см. قلزم

دریای گنگ см. گنگ

دژ بهمن см. بهمن دژ

دستان (Дастāн), прозвище Зāла
636, 637, 639, 640, 1442, 1460, 2307, 3004
См. زال

دشت ترکان (Дашт-и туркāн)
2998.

دشت دغوی см. دغوی

دشت سروج см. سروج

دغوی (Дағӯй)
22 (~ دشت)

دمور (Дамӯр), туранский витязь
1887, 1889, 1892, 1905, 2278.

ر

رخش (Рах̮ш), конь Рустама
600, 2200, 2887.

ایران زمین (Йра̄н-замӣн)
598, 865, 913, 958, 2100, 2403, 2937, 2998, 3585.

ایرج (Йрадж), младший сын Фарӣдӯна
808, 1920, 2036.

ایزد (Йзад)
16, 258, 574, 1090.

ب

بارمان (Ба̄рма̄н), туранский витязь
646, 647, 671, 2787.

بخارا (Буҳа̄ра̄)
882.

برزین (Барзӣн), иранский витязь, сын Гаршаспа
2264.

بلخ (Балх̮)
645, 654, 657, 659, 661, 669, 697, 824, 907, 970, 1030.

بلوچ (Булӯч) см. کوچ و بلوچ

بهرام (Бахра̄м), иранский витязь, сын Гӯдарза
620, 1021, 1061, 1187, 1200, 1461, 1793, 2309, 2632; بهرام گودرز 1057.

بهزاد (Бихза̄д), конь Сийа̄вуша
2205, 3192, 3195, 3201, 3226, 3459.

بهمن دژ (Бахман-диж)
3674; دژ بهمن 3656.

بیژن (Бӣжан), иранский витязь, сын Гӣва
3063.

پ

پارس (Па̄рс)
3005, 3755.

پشنگ (Пашанг), царь Тӯра̄на, отец Афра̄сийа̄ба
1930, 3598.

پولاد (Пӯла̄д), иранский витязь
1323, 3251.

پیران (Пӣра̄н), военачальник Афра̄сийа̄ба
1101, 1106, 1130, 1132, 1136, 1197, 1217, 1221, 1235, 1238, 1250, 1263, 1281, 1324, 1406, 1407, 1432, 1433, 1445, 1457, 1466, 1499, 1508, 1510, 1514, 1518, 1520, 1521, 1536, 1540, 1557, 1572, 1574, 1578, 1586, 1590, 1605, 1669, 1679, 1693, 1734, 1738, 1745, 1749, 1777, 1789, 1815, 2193, 2252, 2269, 2332, 2333, 2368, 2370, 2379, 2392, 2393, 3395, 2418, 2425, 2430, 2435, 2482, 2487, 2489, 2510, 2516, 2520, 2530, 2808, 2815, 2851, 2910, 3247, 3250, 3272, 3281, 3282, 3292, 3300, 3301, 3317, 3333, 3346, 3369, 3373, 3390, 3406, 3412, 3417, 3435, 3568.

پیلتن (Пӣлтан), прозвище Рустама
88, 446, 599, 636, 640, 648, 651, 817, 826, 844, 894, 914, 1009, 1065, 1733, 2265, 2606, 2671, 2696, 2738, 2744, 2804, 2869, 2874, 2885, 2898, 2982, 3506, 3592. См. رستم

پیلسم (Пӣлсам), туранский витязь
2253, 2254, 2330, 2365, 2381, 2797, 2815, 2822, 2826, 2829, 2834, 2837, 2841, 2845, 2851.

ت

ترمذ (Тирмиз̱)
671, 1204.

تور (Тӯр), сын Фарӣдӯна
807, 1271, 1920, 2035, 2306, 2449, 2458, 3026, 3028, 3445, 3635.

تور (Тӯр)
25, 3187, 3454. См. توران

توران (Тӯра̄н)
592, 763, 792, 809, 866, 917, 1016, 1085, 1313, 1356, 1366, 1390, 1412, 1446, 1462, 1493, 1497, 1503, 1683, 1685, 1688, 1705, 1716, 1723, 1739, 1780, 1860, 1909, 2001, 2011, 2026, 2037, 2075, 2189, 2200, 2213, 2243, 2290, 2308, 2318, 2459, 2592, 2658, 2695, 2697, 2798, 2805, 2807, 2838, 2848, 2852, 2865, 2879, 2909, 3004, 3024, 3044, 3095, 3097, 3112, 3162, 3310, 3496, 3509,

УКАЗАТЕЛЬ ИМЕН И ГЕОГРАФИЧЕСКИХ НАЗВАНИЙ

آ

آذر گشسپ (А̄з̱ар-Гушасп)
1869, 2723, 3735.

آفریدون (А̄фрӣдӯн), царь Фарӣдӯн
35, 2305. См. فریدون

آهرمن (А̄харман)
2047, 2257, 2995, 3184, 3210, 3656, 3657, 3678, 3697, 3702, 3707.

ا

اختر کاویان (Ах̮тар-и Ка̄вӣа̄н)
621, 624, 2654, 3610.

ارجاسپ (Арджа̄сп), туранский витязь
1326.

اردبیل (Ардабӣл)
3655.

اروند (Арванд), река Тигр
3465, 3639 (رود ~).

اصفهان (Иҫфаха̄н)
3516, 3528.

اغریرث (Аг̣рӣрас̱), брат Афра̄сийа̄ба
2041, 2069.

افراسیاب (Афра̄сийа̄б), царь Тӯра̄на, сын Пашанга
569, 573, 585, 604, 649, 660, 673, 688, 705, 711, 713, 723, 768, 830, 832, 858, 870, 908, 933, 949, 952, 960, 1002, 1054, 1099, 1141, 1197, 1224, 1251, 1266, 1269, 1295, 1299, 1342, 1444, 1454, 1486, 1496, 1536, 1667, 1670, 1713, 1734, 1771, 1908, 1914, 1959, 1980, 2030, 2037, 2057, 2121, 2132, 2144, 2155, 2160, 2168, 2186, 2220, 2227, 2312, 2356, 2367, 2384, 2397, 2440, 2502, 2516, 2528, 2531, 2549, 2651, 2666, 2699, 2757, 2764, 2768, 2772, 2802, 2862, 2871, 2873, 2878, 2908, 2917, 2928, 2946, 2964, 2977, 2986, 3007, 3029, 3181, 3296, 3304, 3306, 3314, 3378, 3399, 3434, 3472, 3497, 3503, 3522, 3597, 3618, 3622.

اندریمان (Андарӣма̄н), туранский витязь, брат Арджа̄спа
1326.

اهرمن (Ахарман)
287, 397, 402, 1003, 1040, 2406. См. آهرمن, اهریمن

اهریمن (Ахрӣман)
393, 443, 3218.

ایران (Ӣра̄н)
50, 51, 98, 117, 141, 175, 270, 294, 579, 618, 648, 650, 655, 657, 675, 692, 731, 792, 805, 809, 816, 880, 925, 988, 1164, 1167, 1234, 1250, 1297, 1329, 1366, 1390, 1396, 1412, 1416, 1417, 1459, 1468, 1469, 1497, 1503, 1646, 1683, 1685, 1688, 1698, 1723, 1792, 1797, 1811, 1860, 1903, 1904, 1937, 1950, 2037, 2075, 2126, 2130, 2146, 2195, 2199, 2212, 2229, 2281, 2288, 2402, 2601, 2654, 2656, 2696, 2715, 2728, 2807, 2838, 2866, 2868, 2911, 2913, 2986, 3003, 3015, 3027, 3031, 3138, 3148, 3149, 3158, 3170, 3245, 3246, 3248, 3249, 3278, 3303, 3440, 3467, 3505, 3509, 3543, 3580, 3592, 3610, 3617, 3636, 3739, 3742; شهر ایران 479, 570, 811, 1233, 2608, 2629, 2767.

УКАЗАТЕЛЬ

СОДЕРЖАНИЕ

Указатель 5
Текст . . ١–٢٦١

Фирдоуси

ШĀХ-НĀМЕ

том III

На персидском языке

Утверждено к печати Институтом народов Азии Академии наук СССР

Редакторы *В. В. Волгина* и *М. М. Хасман*
Художник *А. М. Олевский*
Технический редактор *С. В. Цветкова*
Корректор *Г. Н. Николаенко*

Сдано в набор 26/II 1964 г. Подписано к печати 31/VIII 1965 г. Формат 84×108¹/₁₆.
Печ. л. 17,25. Усл. п. л. 28,98. Уч.-изд. л. 20,97. Тираж 3500 экз. Изд. № 999.
Зак. 3130. Темплан 1963 г. № 223. Цена 1 р.66 к.

Главная редакция восточной литературы издательства «Наука».
Москва, Центр, Армянский пер., 2

Московская типография № 7 Главполиграфпрома
Государственного Комитета Совета Министров СССР по печати.
Пер. Аксакова, 13.

ИНСТИТУТ НАРОДОВ АЗИИ

ФИРДОУСӢ

ША̄Х-НА̄МЕ

Критический текст

Том III

Составитель текста О. И. Смирнова

Под редакцией А. Нушина

МОСКВА · 1965

АКАДЕМИЯ НАУК СССР

ПАМЯТНИКИ ЛИТЕРАТУРЫ НАРОДОВ ВОСТОКА

ТЕКСТЫ

Большая серия

II

ИЗДАТЕЛЬСТВО «НАУКА»
ГЛАВНАЯ РЕДАКЦИЯ ВОСТОЧНОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

غلطنامه

صفحه	سطر	غلط	صحیح
٦	١٦	[9]VI — ترا	[9]IV—اگر داد ماند کی آید
٦	١٩	вторые мисра бб. 9 и 10	второе мисра б. 9 и б. 10
٢٤	٦	کند آوری	کنداوری
١٠٠	٢٦–٢٧	VI— оп. также б. 1535	VI— здесь оп. также б. 1535, см. прим. 24 к б. 1523.
١١١	١٦	[2]IV и VI— ز کوس و	[2]IV—ز کوس و تبیره; VI—ز کوس و ز نیزه
١٦٤	١٣	Б— доб.	ср. Б—
١٨٠	٢٣	[18]I, IV и T — بادا; VI— بود و	[18]I, IV и T—بادا دو دیده پر آب; VI—بود و دو دیده پر آب
١٩٣	٢٠	2964—2965	2966—2967
١٩٤	٢١	سادد ل	ساده‌دل
٢٢٠	٢٤	Б — الی شط النهر	Б— و رجع عایدا الی شط النهر
٢٣٦	١٧	سرافر ازترکس	سرافرازتر کس
٢٣٧	١٠	بر خواست	بر خاست
٢٤٧	١٤	جای زرسپ	جای زربست (?زرسپ *)

Зак. 3130

ФИРДОУСИ

ШĀХ-НĀМЕ

III